

การพัฒนบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

DEVELOPMENT OF THE ROLE OF MORAL TEACHING MONKS IN SCHOOLS,
MUANG DISTRICT, SURATTHANI PROVINCE

พระศุภชาติ สุภชาติ (อ่อนเย็น)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๒

การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พระศุภชาติ สุกขาโต (อ่อนเย็น)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๒

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Development of the Role of Moral Teaching Monks in Schools,
Muang District, Suratthani Province

Phrasuphachat Subhajāto (Ornyen)

A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2019

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์เรื่อง
“การพัฒนาศาสนพิธีกรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

(พระครูวาทิรวัฒน์, ดร.)

ประธานกรรมการ

(รศ. พล.ท. ดร.วีระ วงศ์สรรค์)

กรรมการ

(รศ. ดร.สุรพล สุธะพรหม)

กรรมการ

(พระมหากังวาล อธิธมฺโม, ผศ. ดร.)

กรรมการ

(พระครูวิสุทธิธานันทคุณ, ดร.)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระมหากังวาล อธิธมฺโม, ผศ. ดร.

ประธานกรรมการ

พระครูวิสุทธิธานันทคุณ, ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระศุภชาติ สุภชาติ)

- ชื่อสารนิพนธ์** : การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- ผู้วิจัย** : พระศุภชาติ สุภชาติ (อ่อนเย็น)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์**
- : พระมหากังวาล อธิธมโม, ผศ.ดร., ป.ธ.๙, พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
 - : พระครูวิสุทธิกิจคุณ, ดร., ป.ธ.๓, พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี (๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี (๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา จำนวน ๓๔๙ คน การศึกษครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล การหาคุณภาพของเครื่องมือได้ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ ๐.๙๗ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบสมมติฐานโดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) หากพบว่ามีความแตกต่างกันจึงทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยมีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

ผลการวิจัย พบว่า

๑. การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ ทั้ง ๔ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ ๓.๘๘ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗

๒. ผลการเปรียบเทียบพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยภาพรวม นักเรียนที่มีเพศ อายุ วุฒิทางการศึกษายสามัญ และวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำเสนอเป็นข้อเสนอแนะต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ ๔ ด้าน ดังนี้ (๑) ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา ควรพัฒนาวิธีการสอนให้มีความน่าสนใจเพื่อกระตุ้นผู้เรียน, ควรจัดวิทยากรให้ความรู้สื่อการสอนที่ทันสมัยมากขึ้น (๒) ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ ควรเพิ่มเวลาการฝึกสมาธิก่อนการเรียน, ควรอบรมให้ความรู้ด้านสมาธิที่ง่ายต่อการเข้าใจ (๓) ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่ นักเรียน ควรมีการประเมินผลด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ชัดเจน, ควรใช้ภาษาที่ง่ายต่อการเข้าใจ (๔) ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต ควรการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้มากขึ้น

Research Paper Title : Development of the Roles of moral teaching Monks in Schools, Muang District, Suratthani Province

Researcher : Phrasuphachat Subhajāto (Ornyen)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Research Paper Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr. Phramahakangwal theeradhammo, Pali IX, M.A. (Buddhist Management), Ph.D. Buddhist Management)

: Dr. Phrakruvisudthananthakun, Pali IIV, B.A. (Buddhist Management), M.A. (Buddhist Management), Ph.D. (Buddhist Management)

Date of Graduation : July 22, 2019

Abstract

The thesis entitled “Development of the Roles of Moral Teaching Monks in Schools, Muang District, Suratthani Province” consisted of three objectives: (1) to study the Development of the Roles of Moral Teaching Monks in Schools, Muang District, Suratthani Province, (2) to study and compare the Development of the Roles of Moral Teaching Monks in Schools, Muang District, Suratthani Province, and (3) to study problems and propose suggestions for the Development of the Roles of Moral Teaching Monks in Schools, Muang District, Suratthani Province. The sample was selected from 349 cases. The method of this study was Mixed-Method Research between quantitative research by using questionnaires for data collection, and qualitative research by means of an interview for data collection. The reliability of the research instrument showed a value of 0.97. The statistics used for data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, T-test, One Way ANOVA, and Least Significant Difference (LSD).

The results of the study were as follows:

1. The overall of the Development of the Roles of Moral Teaching Monks in Schools, Muang District, Suratthani Province in all 4 aspects was at a high level with an average of 3.83. When considering each aspect, it was found that all aspects were at a high level. The teaching of Buddhism subject was as the highest level with an average of 3.88. While the lowest level was the teaching of Buddhist Integration into ways of lives with an average of 3.77.

2. From the results of the comparison of the Development of the Roles of Moral Teaching Monks in Schools, Muang District, Suratthani Province classified by

personal factors, it indicated that the overall students, who were different in gender, age, educational background in both general education and Pali studies, did not have different opinions towards the roles of moral teaching monks; therefore, the set hypothesis was rejected.

3. From the study, there were four aspects of suggestions for the Development of the Roles of Moral Teaching Monks in Schools, Muang District, Suratthani Province, as follows: (1) In teaching Buddhism subject: the teaching methods should be developed for attracting and motivating students, and the lecturers should be provided with more knowledge in modern teaching materials, (2) In leading students for practicing meditation: the duration for practicing meditation before the start of class should be extended, and the training for more knowledge in meditation that is easy to understand should also be provided for students, (3) In being a lecturer or reviewing Dhamma studies for students: there should be a clear evaluation of morality and ethics, and the use of language should be easy and clear to understand, and (4) In the teaching of Buddhist integration into ways of lives: the activities for the development of morality and ethics should be organized more often.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของคณะกรรมการ ที่ควบคุมวิทยานิพนธ์ อันประกอบด้วยพระมหากังवाल อีธมโม, ผศ.ดร., พระครูวิสุทธาจารย์, ดร.ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือ ในการปรับปรุงแก้ไขงานด้วยดี มาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ พระสมุทรวชิโรสถ, ดร., พระปิฎกโกศล, ดร., พระครูวาทิตวโรดม, ดร., พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร., และดร.ปณณธร เขียวชัยพุกษ์ ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหาระเบียบวิธี และเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย ช่วยแนะนำแก้ไขให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณ นายสมยศ กระจำจั่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนสุราษฎร์ธานี นางวรรณมา มณีรัตน์ ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมพัชรกิตติยาภา นายเกรียงไกร แก้วมีศรี ผู้อำนวยการโรงเรียนเมือง สุราษฎร์ธานี และนายถาวร แสงเพชร ผู้อำนวยการโรงเรียนพุนพิณพิทยาคม ที่ได้ให้โอกาสผู้วิจัยได้ศึกษาการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้ รวมทั้งขอขอบคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิที่อนุเคราะห์ให้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย นายเกรียงไกร แก้วมีศรี ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี พระมหาอุดม จิตฺตสทฺโธ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พระทรงพล กตปุญญ โณ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน นางอัญธิสา ใหม่อ่อน ครูโรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี และนางสุภรณ์ โชติรัตน์ ครูโรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี นายสมยศ กระจำจั่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนสุราษฎร์ธานี นางวรรณมา มณีรัตน์ ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมพัชรกิตติยาภา และนางจิตติวัลด์ เอียดนิมิตร ครูโรงเรียนมัธยมพัชรกิตติยาภา อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณพระคุณพระอาจารย์ทุกรูป และคณาจารย์ทุกคน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ ประสิทธิ์ประสาทวิทยาการ และประสบการณ์ รวมถึงให้ความเมตตาเอื้อเฟื้อ ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ และเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยมาตลอด คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันจะพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแด่บิดามารดา ที่เป็นกำลังใจสนับสนุนในทุกๆ เรื่อง รวมทั้งบูรพาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้ร่วมกันสรรค์สร้างงานชิ้นนี้ให้แก่ผู้วิจัยจนเป็นผลสำเร็จด้วยดี

พระศุภชาติ สุภชาติ (อ่อนเย็น)

๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ฅ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๖
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา	๗
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	๒๓
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสอนศีลธรรม	๒๙
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๔๖
๒.๕ แนวคิดการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน	๖๔
๒.๖ ข้อมูลพื้นที่วิจัย	๗๒
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๕
๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย	๘๘
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๘๙
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๙
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๘๙
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๑
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๔
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๙๕

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๗
๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๗
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	๙๙
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาท พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานีจำแนกตาม ปัจจัยส่วนบุคคล	๑๐๔
๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	๑๒๖
๔.๕ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ เกี่ยวกับการ พัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	๑๒๘
๔.๖ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๓๒
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๓๔
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๔
๕.๒ อภิปรายผล	๑๓๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๓
บรรณานุกรม	๑๔๔
ภาคผนวก	๑๕๔
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	๑๕๕
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล	๑๖๒
ภาคผนวก ค ตัวอย่างเครื่องมือวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ	๑๗๒
ภาคผนวก ง ประมวลภาพจากการศึกษาภาคสนาม/การสัมภาษณ์	๑๘๑
ภาคผนวก จ ผลการวิเคราะห์ค่า IOC และผลวิเคราะห์ข้อมูลเฉพาะส่วนที่สำคัญ	๑๘๖
ประวัติผู้วิจัย	๑๙๒

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๑	แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๙๑
๓.๒	แสดงรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)	๙๑
๓.๓	แสดงรายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย	๙๓
๔.๑	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	๙๘
๔.๒	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม	๙๙
๔.๓	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา	๑๐๐
๔.๔	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้ນำนักเรียนฝึกสมาธิ	๑๐๑
๔.๕	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่ นักเรียน	๑๐๒
๔.๖	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่ชีวิต	๑๐๓
๔.๗	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ	๑๐๔
๔.๘	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวม จำแนกตามเพศ	๑๐๔
๔.๙	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา จำแนกตามเพศ	๑๐๕

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๐	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำแนกตามเพศ	๑๐๕
๔.๑๑	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามเพศ	๑๐๖
๔.๑๒	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามเพศ	๑๐๖
๔.๑๓	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน จำแนกตามเพศ	๑๐๗
๔.๑๔	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน จำแนกตามเพศ	๑๐๗
๔.๑๕	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามเพศ	๑๐๘
๔.๑๖	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามเพศ	๑๐๘
๔.๑๗	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ	๑๐๙
๔.๑๘	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ	๑๐๙
๔.๑๙	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำแนกตามอายุ	๑๑๐

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๒๐	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำแนกตามอายุ	๑๑๐
๔.๒๑	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามอายุ	๑๑๑
๔.๒๒	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามอายุ	๑๑๑
๔.๒๓	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่ นักเรียน จำแนกตามอายุ	๑๑๒
๔.๒๔	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่ นักเรียน จำแนกตามอายุ	๑๑๒
๔.๒๕	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามอายุ	๑๑๓
๔.๒๖	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามอายุ	๑๑๓
๔.๒๗	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ	๑๑๔
๔.๒๘	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวม จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ	๑๑๔
๔.๒๙	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ	๑๑๕

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๓๐	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ	๑๑๕
๔.๓๑	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ	๑๑๖
๔.๓๒	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ	๑๑๖
๔.๓๓	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่ นักเรียน จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ	๑๑๗
๔.๓๔	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่ นักเรียน จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ	๑๑๗
๔.๓๕	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ	๑๑๘
๔.๓๖	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ	๑๑๘
๔.๓๗	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม	๑๑๙
๔.๓๘	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม	๑๑๙

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๓๙	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม	๑๒๐
๔.๔๐	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม	๑๒๐
๔.๔๑	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม	๑๒๑
๔.๔๒	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม	๑๒๑
๔.๔๓	แสดงการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Different : LSD)	๑๒๒
๔.๔๔	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม	๑๒๓
๔.๔๕	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม	๑๒๓
๔.๔๖	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม	๑๒๔
๔.๔๗	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม	๑๒๔

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๔๘	แสดงผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามสมมติฐานที่ ๑ - ๔	๑๒๕
๔.๔๙	แสดงปัญหาและอุปสรรค จำนวนครั้ง และร้อยละ เกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	๑๒๖
๔.๕๐	แสดงข้อเสนอแนะ จำนวนครั้ง และร้อยละ เกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	๑๒๗

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๒.๑	วิวัฒนาการแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา	๙
๒.๒	กรอบแนวคิดการวิจัย	๘๘
๔.๑	แสดงสรุปองค์ความรู้จากการวิจัย	๑๓๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาได้มีมาพร้อมๆ กับมนุษย์ที่ได้อุบัติขึ้นมาในโลกโดยรู้จักการแก้ปัญหา รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ตลอดทั้งแก้ปัญหาขัดแย้งด้วยเหตุและผล รู้จักสำนึกและเข้าใจในคุณค่าของสิ่งที่เป็นนามธรรมที่ปรากฏให้เราได้เรียนรู้ในแง่ต่างๆ การศึกษาไม่ว่าจะเป็นคติโลก หรือ คติธรรม ย่อมเป็นเหตุปัจจัยยกระดับฐานะของตนเองให้สูงขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันด้วย ในที่นี้จะมุ่งถึงเฉพาะการศึกษาทางคติธรรม หรือศึกษาการพัฒนาการศึกษาคนละสมัย เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น พระองค์ได้ทรงประกาศคำสอนใหม่ ซึ่งเป็นการปฏิวัติต่อคำสอนของพราหมณ์ กำหนดความเชื่อถือเรื่อง วรรณะ ไม่ให้ถือเอาชาติกำเนิดเป็นเครื่องแบ่งแยกความสูงต่ำ และสิทธิของมนุษย์ให้ถือว่าทุกคน ทุก วรรณะเกิดมามีความเสมอภาคกัน จะดี จะชั่ว จะประเสริฐ หรือต่ำทราม เพราะการกระทำและการ ประพฤติดีของตนเอง จะเป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ ศูทร จัณฑาลหรือปู้กะสะ ก็ตาม ทำดีก็ได้ผลดี เหมือนกัน ทำชั่วก็ได้ผลชั่วเหมือนกัน ชาติกำเนิดไม่สำคัญ สำคัญที่การฝึกอบรม

พระพุทธเจ้าทรงนำหลักการนี้มาปฏิบัติให้เกิดผลในรูปสถาบัน ทรงตั้งคณะสงฆ์ขึ้น คณะ สงฆ์นี้เปิดรับบุคคลทุกวรรณะ และนอกวรรณะ ทุกคนที่เข้ามาเป็นสมาชิกของสถาบันพระสงฆ์แล้ว มี สิทธิเสมอกัน ในทางด้านการปกครองและชีวิตทางสังคม มีข้อกำหนดเพียงให้แสดงความเคารพกัน ตามลำดับอายุสมาชิกภาพ และมีโอกาสเท่าเทียมกัน ในการที่จะได้รับการศึกษาอบรมตลอดจนปฏิบัติ เพื่อเข้าถึงจุดหมายสูงสุดที่ชีวิตในสงฆ์จะเข้าถึงได้ สถาบันวัดกลายเป็นสถาบันทางการศึกษา เพราะ เป็นที่ฝึกหัดอบรม วัดเป็นบรรยากาศสำหรับฝึกหัดพัฒนาคน และพัฒนาตนให้เดินไปในวิถีชีวิตที่ ถูกต้องดีงาม จะเห็นได้ว่าคณะสงฆ์ในความหมายที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งขึ้นเป็น “สังคมตัวอย่าง” ที่มี การจัดระบบต่างๆ ทั้งในการปกครอง การเลี้ยงชีพ ชีวิตทางสังคม ตลอดจนการศึกษาอบรมทุกอย่าง^๑

เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานใหม่ๆ พระพุทธศาสนาประสบปัญหาเหมือนกันจนถึงกับต้อง ทำสังคายนาชำระสะสางปัญหาขึ้นเป็นการใหญ่ สังคายนาครั้งที่สามที่พระเจ้าอโศกทรงอุปถัมภ์ ถือเป็นการสังคายนาครั้งสำคัญของพระพุทธศาสนา เพราะเป็นการชำระหลักคำสอน และกำหนดระเบียบผู้ปลอม บวชเพื่อหวังลาภสักการะในพระพุทธศาสนา ผลจากการสังคายนา คือ พระเจ้าอโศกทรงส่งพระสาวก ออกไปประกาศพระศาสนาถึง ๙ สาย รวมทั้งส่งพระโสณะ และพระอุตตระมาเมืองไทยซึ่งสมัยนั้น คือ

^๑กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ธรรมสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๘.

ดินแดนที่เรียกกันว่าสุวรรณภูมิ พวคมอญและว้าอาศัยอยู่ในฐานะเป็นเจ้าถิ่น นักประวัติศาสตร์บางคนเชื่อว่า คนไทยยังอยู่ในเมืองจีนและอพยพมาเมืองไทยเมื่อปีพุทธศักราช ๕๓๙ แต่ที่หนักยิ่งกว่านั้น คือ การศึกษาของคนไทยยังไม่ดีพอ คือ ยังไม่เจริญเท่ากับการศึกษาของอินเดียในสมัยพระพุทธเจ้า เพราะเมืองไทยอยู่ในช่วงการก่อสร้างตัว คนไทยจึงสนับสนุนและหันมาทำการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างเต็มที่ทันที ยิ่งได้หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาจากศรีลังกา ช่วยสนับสนุนเพิ่มเติมในสมัยพ่อขุนรามคำแหง ยิ่งทำให้การศึกษาทางพระพุทธศาสนาเจริญมากขึ้น คนไทยจึงนิยมบวชเรียนมากขึ้น พระพุทธศาสนาจึงเปรียบเหมือนมหาวิทยาลัยทางการศึกษาเรื่อยมา^๒

การพัฒนาบทบาทการศึกษาทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้มีการศึกษาไม่ว่าจะเป็นทางด้านธรรม เช่น เรื่องพระนิพพาน การกำจัดอวิชชา ไตรสิกขา การเน้นปัญญา ความสำคัญของกัลยาณมิตร ความเป็นพหูสูต เป็นต้น หรือทางพระวินัย เช่น การถือนิสัยของพระนวกะ การร่วมประชุมในอุโบสถเดียวกัน การนั่งประชุมแสดงธรรมสนทนาสากัจฉา วัดเป็นสถาบันการศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของพระภิกษุการพัฒนาบทบาทการศึกษาพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล การศึกษาพุทธศาสนา ตามพุทธบัญญัติพระวินัย กุลบุตรที่จะเข้ามาสู่สถาบันแห่งนี้ต้องบรรพชาอุปสมบท สามเณรมีอายุ ๗ ปีขึ้นไป พระภิกษุอายุ ๒๐ ปีขึ้นไป ระบบการศึกษาของพระพุทธศาสนาเป็นแบบโรงเรียนกินนอน สถานศึกษาเป็นวัด ทุกคนเสมอภาคเท่าเทียมกันตามพระวินัย ไม่แบ่งชนชั้นวรรณะในสมัยก่อน การแต่งกายใช้ผ้าบังสุกุลตามพุทธบัญญัติ เรียบง่าย สะอาด วิธีการสอน สอนด้วยการใช้มุขปาฐะ (ปากเปล่า) สนทนา การบรรยาย การถามตอบ แบบวางกฎข้อบังคับ บทบาทของครู ครูผู้สอนมักเรียกว่าอุปัชฌาย์ อาจารย์ เป็นผู้มืบทบาทในการให้การอบรมให้คำปรึกษา และสอบวัดผลด้วยตนเอง^๓

สังคมในปัจจุบันเสื่อมลงมากกว่าในอดีต และเยาวชนในสมัยนี้ก็ด้อยจริยธรรม และคุณธรรม แม้กระทั่งในโรงเรียน ซึ่งเป็นแหล่งอบรมจริยธรรมโดยตรงก็ปรากฏว่า มีปัญหาในด้านการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เยาวชนเช่นกัน เพราะสภาพสังคมในปัจจุบัน เยาวชนได้รับวัฒนธรรมใหม่ๆ จากต่างประเทศ หรือทางตะวันตก ทำให้เยาวชนกล้าแสดงออกมามากขึ้น หากแสดงออกมาทางที่ดีก็น่ายินดี และสรรเสริญ น่าชื่นชมยินดี แต่ส่วนมากมักจะแสดงออกในทางไม่ค่อยเหมาะสม เช่น แสดงความรักกันในที่สาธารณะ ดื้อรั้นไม่ค่อยเชื่อฟังคำสั่งสอน คำตักเตือนของพ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และไม่ความพร้อม ที่จะรับเอาสิ่งที่ดี ไม่สอดคล้องกับค่านิยม ทศนคติของคนไทยที่คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ เมื่อเยาวชนรับสิ่งที่ผิดต่อค่านิยมทางศีลธรรมอันดีแล้ว ก็ย่อมส่งเสริมให้เกิดปัญหาด้านอื่น ๆ ติดตามมา ซึ่งเยาวชนในวันนี้ย่อมเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า เป็นอนาคตของชาติ หากตกเป็นทาสของสิ่งเลวร้ายชั่วร้ายชั่วร้ายชั่วร้ายเหล่านี้ ก็จะทำให้เยาวชนเสียคุณภาพไป เด็กเป็นแก้วตาดวงใจของพ่อแม่เป็นอนาคตของชาติจึงควรให้ความสำคัญในการอบรมในสิ่งที่ดี โดยหาแนวทางส่งเสริมด้านคุณธรรมที่จะนำไปสู่หนทางที่ดี โดยใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเข้ามากล่อมเกล่อบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนดี ดังนั้น ศาสนา

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

^๓กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๘), หน้า ๕๗.

พุทธซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทย และมีหลักธรรมที่จะนำมาอบรมทำเยาวชนให้เป็นคนดีในสังคมได้ จึงสมควรอย่างยิ่งที่หลายฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ สถาบันพระพุทธศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นสถาบันนำทางจริยธรรม ควรนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาอบรมให้แก่เยาวชนอย่างจริงจัง เพื่อตัดไฟแต่ต้นลมก่อนที่จะสายเกินไป^๔

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมได้ดำเนินการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๔๘ – ๒๕๕๐ โดยแรกเริ่มรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้จำนวน ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายถวายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ที่เข้าไปสอนในสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษาทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ประมาณ ๖๐๐ รูป ภายหลังต่อมาจากการที่กระทรวงวัฒนธรรมได้ทำข้อตกลงความร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการ และมีการประชุมร่วมกัน พบว่า กระทรวงศึกษาธิการมีความต้องการพระสอนศีลธรรม ไปสอนในโรงเรียนเฉพาะที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ไม่น้อยกว่า ๕๘,๐๗๓ รูป โดยเฉพาะโรงเรียนวิถิพุทธ ซึ่งมีอยู่จำนวนมากกว่า ๑๐,๐๐๐ แห่ง^๕

ดังนั้น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จึงถือกำเนิดขึ้นและเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยมีข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างกระทรวงวัฒนธรรมกับกระทรวงศึกษาธิการ ในการสนับสนุนงบประมาณให้พระภิกษุสงฆ์เข้าสอนในโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา และนับเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพระสอนศีลธรรมเข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับโรงเรียนและสถานศึกษา ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค มีวัตถุประสงค์แรกเริ่ม คือ เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ ความสามารถ ทั้งในด้านปริยัติ และปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา เพื่อให้นักเรียน นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข

การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมจริยธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขเปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และที่สำคัญต้องมีหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเข้าไปอยู่ในกระบวนการ การเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา โดยอาศัยบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะพระสอนศีลธรรม คณะครูอาจารย์ และกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งเน้นปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องตลอดจนส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ^๖

^๔กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา, หน้า ๙.

^๕กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๔๙, หน้า ๕๗.

^๖กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา, หน้า ๘.

ฉะนั้น การพัฒนานักเรียน เยาวชน ให้มีความรู้ และจริยธรรมเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย ให้มีความสำคัญแก่ครอบครัวที่อบอุ่นและสถานศึกษาที่เอาใจใส่ดูแลเด็กอย่างใกล้ชิดด้วยการปลูกฝังความรู้ที่ทันโลกและคุณค่าที่ดีของวัฒนธรรมไทย การส่งเสริมบทบาทของคณะสงฆ์ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โรงเรียนและครอบครัวต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “การพัฒนาศิลปะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เพื่อศึกษาค้นคว้าให้เห็นถึงการปฏิบัติตนในทางที่ดี และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามของนักเรียน เพราะนอกจากได้รับการศึกษาที่ดีแล้ว ก็ควรจะได้รับปลูกฝังอบรมในเรื่องของการเป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพต่อไปในอนาคตข้างหน้า

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ บทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาศิลปะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล มีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการพัฒนาศิลปะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีอย่างไรบ้าง

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาการพัฒนาศิลปะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาศิลปะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาศิลปะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในครั้งนี้นักวิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยการสังเคราะห์แนวคิด จากคู่มือพระสอนศีลธรรม ปีงบประมาณ ๒๕๖๐ เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา (๒) ด้านเป็นผู้นำนักเรียนในการฝึกสมาธิ (๓) ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน (๔) ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ผู้วิจัย ได้กำหนดตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๑. ตัวแปรเชิงปริมาณ (Quantitative variables)

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษาสายสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ การพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน (๑) ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา (๒) ด้านเป็นผู้นำนักเรียนในการฝึกสมาธิ (๓) ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้นักเรียน (๔) ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต^๗

๒. ตัวแปรเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยเพื่อใช้สำหรับแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยสัมภาษณ์) ผู้บริหารโรงเรียน ครู และพระ จำนวน ๘ คน/รูป ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลตามตัวแปรที่ศึกษา ๔ ด้าน รวมทั้งปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ ในการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญไว้ ดังนี้

๑. การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ในการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครู และพระ จำนวน ๘ คน/รูป

๒. การวิจัยเชิงปริมาณ คือ นักเรียน ในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยศึกษาทั้งหมด ๓ โรงเรียน จำนวน ๒,๖๙๕ คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัย คือ โรงเรียนพัชรกิตติยาภา ๓, โรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี และโรงเรียนสุราษฎร์ธานี

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึงเดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ รวมระยะเวลา ๘ เดือน

^๗สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คู่มือพระสอนศีลธรรม ปีงบประมาณ ๒๕๖๐, (นนทบุรี: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เซน ปรีณัติ, ๒๕๖๐), หน้า ๔.

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ นักเรียนที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ นักเรียนที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้กำหนดคำนิยามศัพท์ที่เกี่ยวกับการวิจัย ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญดังต่อไปนี้

การพัฒนา หมายถึง การดำเนินกิจกรรมของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้มีคุณภาพมากขึ้น ปรับปรุงวิธีการที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน การดำเนินการเพิ่มพูนความรู้ให้มีความสามารถ เพื่อให้เป็นผู้ปฏิบัติงานของโรงเรียนที่ตนรับผิดชอบให้มีคุณภาพ ประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจแก่องค์กร

บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องหรืออำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หมายถึง พระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่ไปสอนวิชาพระพุทธศาสนา หรือวิชาธรรมะในโรงเรียนในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรมให้เหมาะสมแก่ผู้เรียน มีการเพิ่มพูนความรู้ในการสอนให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน (๑) ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา (๒) ด้านเป็นผู้นำนักเรียนการฝึกสมาธิ (๓) ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน (๔) ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ได้ทราบการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑.๗.๒ ได้ทราบผลการเปรียบเทียบการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑.๗.๓ ได้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนาศิลปะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานของการศึกษาในเรื่องต่างๆ ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรม
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน
- ๒.๖ ข้อมูลพื้นที่วิจัย
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

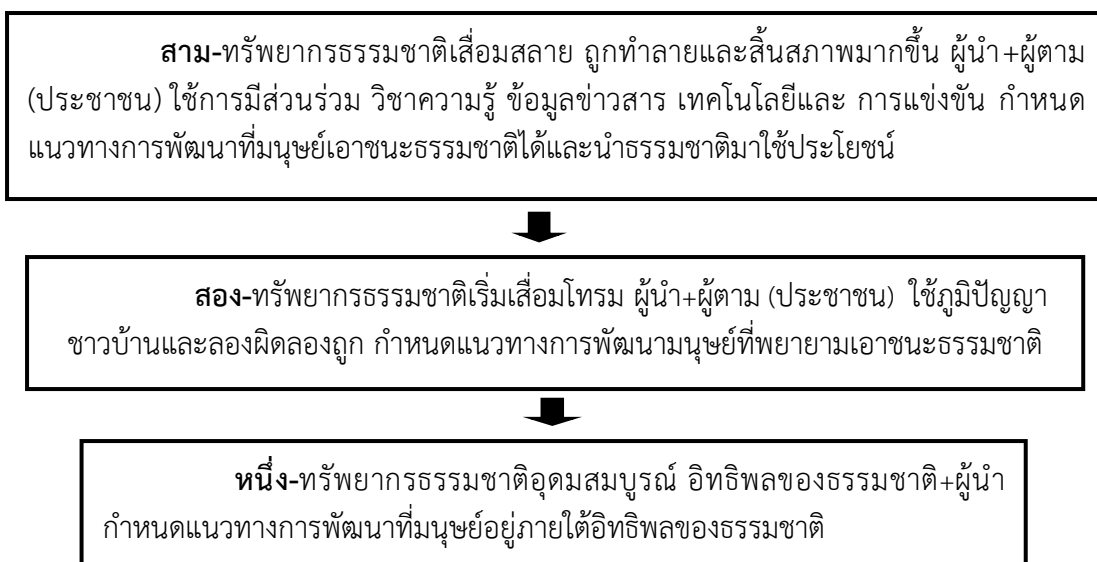
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

แนวคิดของการพัฒนา อธิบายได้ว่า สืบเนื่องจากสภาพธรรมชาติที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยวแต่มีข้อเกี่ยวพันที่มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง เช่น ฤๅษี การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกันเป็นต้นว่า ครอบครัว (family) เผ่าพันธุ์ (tribe) ชุมชน (community) สังคม (society) และประเทศ (country) และเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” และ “ผู้ตาม” คือ ประชาชนหรือคนในกลุ่ม รวมทั้งมี “การควบคุมดูแลภายในกลุ่ม” หรือ “การจัดระเบียบภายในกลุ่ม” ซึ่งอาจเรียกว่า การบริหาร หรือการพัฒนาภายใน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความสุขและในบางกรณี การควบคุมดูแลอาจเกี่ยวข้องกับภายนอกด้วยเช่นกรณี การติดต่อประสานงานการต่อสู้หรือการทำสงครามกับกลุ่มอื่นสภาพเช่นนี้ ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศ อาจเรียกว่า “นักบริหาร” หรือ “ผู้บริหาร” ขณะที่การควบคุมดูแล หรือการจัดระเบียบนั้น เรียกว่า การบริหาร ที่กล่าวมานี้เป็นมุมมองในแง่ของนักบริหาร แต่ถ้าในมุมมองของนักพัฒนาอาจเรียกผู้บริหารและการบริหารนั้นว่านักพัฒนาและการพัฒนา ตามลำดับ ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการพัฒนาได้ง่ายและทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า “ที่ใดมีกลุ่ม ที่นั่นย่อมมีการพัฒนา” จากสภาพของกลุ่มในยุคเริ่มแรกซึ่งธรรมชาติ และ

ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ อิทธิพลของธรรมชาติจะมีต่อมนุษย์ที่รวมกันอยู่ในกลุ่มมากโดยการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของมนุษย์จะอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ อีกทั้ง ธรรมชาติและผู้นำเป็น

ตัวกำหนดแนวทางการพัฒนาซึ่งครอบคลุมวิธีการประกอบอาชีพด้วย ลักษณะการพัฒนา และการประกอบอาชีพในยุคนี้ไม่ซับซ้อนและจำนวนประชากรก็มีไม่มาก ต่อมาเมื่อจำนวนมนุษย์ที่รวมตัวกันอยู่ในกลุ่มมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทำให้กลุ่มมีขนาดใหญ่ขึ้นเปลี่ยนเป็นชุมชนและเป็นประเทศในเวลาเดียวกันทรัพยากรธรรมชาติเริ่มเสื่อมโทรมผู้นำและผู้ตามคือประชาชนพยายามเอาชนะธรรมชาติได้ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน (folk wisdom) และการลองผิดลองถูก (trial and error) เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและการประกอบอาชีพ เมื่อกลุ่มมีขนาดใหญ่และมั่นคงขึ้นเป็นประเทศ ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกนำมาใช้เป็นจำนวนมาก บางส่วนเสื่อมสลายถูกทำลายและสิ้นสภาพไปเป็นจำนวนมากประกอบกับผู้นำและผู้ตามหรือประชาชนมีการศึกษาสูงขึ้น มีความรู้ความสามารถประสบการณ์และความชำนาญเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น นำวิชาความรู้ที่เป็นศาสตร์ (science) หรือความรู้ที่เป็นระบบข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีมาใช้เพิ่มขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นจำนวนประชากรได้เพิ่มมากขึ้นเกิดการแข่งขันกันระหว่างกลุ่ม ระหว่างประเทศ หรือหลายๆ ประเทศเพื่อเร่งปริมาณและเวลาในการทำงานและการผลิตเป็นต้นเหล่านี้ ทำให้ผู้นำประเทศต้องค้นหาแนวทางการพัฒนาต่างๆ เพื่อเอาชนะธรรมชาติ พึ่งพาธรรมชาติน้อยลงหรือไม่ต้องอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติตัวอย่างเช่น เดิมมนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ทุกปีจะเกิดน้ำท่วม ต่อมามนุษย์มีวิชาความรู้มีความสามารถและมีเทคโนโลยีสูงขึ้น ได้สร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วมและยังนำธรรมชาติไปใช้ประโยชน์มากขึ้น เช่น มนุษย์นำน้ำจากน้ำตกไปผลิตเป็นพลังงานไฟฟ้าและมีหน่วยงานที่คอยเฝ้าระวังและเตือนภัยเกี่ยวกับธรรมชาติ เช่นกรมอุตุนิยมวิทยา เป็นต้น สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (human component) ถือว่าเป็นการประดิษฐ์คิดค้นหรือสร้างผลผลิตใหม่ (innovation) เพื่อนำมาใช้แทนสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้น (natural component) หรือใช้แทนทรัพยากรธรรมชาติ (natural resource) ที่นับวันจะลดน้อยลง ที่กล่าวมานี้ถือว่าเป็นวิวัฒนาการของแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาของมนุษย์ (ผู้นำและผู้ตาม) ที่ล้วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติโดยเริ่มต้นจาก หนึ่ง-การพัฒนาในสภาพที่มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ สอง-การพัฒนาที่มนุษย์พยายามเอาชนะธรรมชาติ สาม-การพัฒนาที่มนุษย์เอาชนะธรรมชาติได้ และนำธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ทั้งหมด นี่เป็นการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น (better change) ช่วยเพิ่มอัตราเร่งในการทำกิจกรรม หรือการผลิตให้รวดเร็วขึ้น (better speed) และทำให้สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีขึ้น (better life) กว่าเดิมทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ^๑ โปรดดูแผนภาพที่ ๒.๑

^๑รศ.ดร.วิรัช วิรัชนิการวรรณ, การวางแผนยุทธศาสตร์ด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

แผนภาพที่ ๒.๑ วิวัฒนาการแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา

๒.๑.๑ ความหมายการพัฒนา

ความหมายของคำว่า “การพัฒนา”

คำว่า การพัฒนา ใช้ในภาษาอังกฤษว่า Development นำมาใช้เป็นคำเฉพาะ และใช้ประกอบคำอื่นก็ได้ เช่น การพัฒนาประเทศ การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง และการพัฒนาข้าราชการ เป็นต้น การพัฒนาจึงถูกนำไปใช้โดยทั่วไปและมีความหมายแตกต่างกันออกไป เกี่ยวกับการพัฒนานั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมาย ทั้งความหมายที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ซึ่งจำแนกออกได้ ดังนี้

๑. ความหมายจากรูปศัพท์

โดยรูปศัพท์การพัฒนามาจากภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลงทีละเล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่างๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิม หรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์ เป็นที่น่าพอใจส่วนความหมายจากรูปศัพท์ในภาษาไทยนั้น หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ถ้าเป็นกริยา ใช้คำว่า พัฒนา หมายความว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้เติบโตได้งอกงาม ทำให้งอกงามและมากขึ้น^๒

๒. ความหมายโดยทั่วไป

การพัฒนา ที่เข้าใจโดยทั่วไป มีความหมายใกล้เคียงกับความหมายจากรูปศัพท์ หมายถึง การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่ง ไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือการ

^๒ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๘.

ทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบทางด้านคุณภาพระหว่างสภาพการณ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งในช่วงเวลาที่แตกต่างกันกล่าวคือ ถ้าปัจจุบันสภาพการณ์ของสิ่งนั้นดีกว่าสมบูรณ์กว่าก็แสดงว่าเป็นการพัฒนา^๓

๓. ความหมายทางเศรษฐศาสตร์

นักเศรษฐศาสตร์ ได้ให้ความหมาย การพัฒนา หมายถึง การเจริญเติบโตโดยเน้นความเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เช่นผลผลิตรวมของประเทศเพิ่มขึ้น รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้น มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้น ประชากรมีรายได้เพียงพอที่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนได้ ซึ่งอาจสรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการทางสังคม ที่ผลผลิตออกมาในรูปซึ่งสามารถวัดได้ด้วยเกณฑ์ทางเศรษฐศาสตร์

จะเห็นได้ว่านักเศรษฐศาสตร์ได้กำหนดความหมายของการพัฒนา โดยใช้ความหมายจากรูปศัพท์ และความหมายโดยทั่วไป คือหมายถึงความเจริญเติบโต แต่เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายเชิงปริมาณคือการเพิ่มขึ้นหรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่นๆ

๔. ความหมายของบริหารศาสตร์

นักพัฒนาบริหารศาสตร์ได้ให้ความหมายของการพัฒนาเป็น ๒ ระดับ คือ ความหมายอย่างแคบและความหมายอย่างกว้าง ความหมายอย่างแคบ การพัฒนาหมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทำให้ดีขึ้น อันเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพเพียงด้านเดียว ส่วนความหมายอย่างกว้างนั้น การพัฒนาเป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำ ทั้งด้านคุณภาพปริมาณและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นไปพร้อมๆ กัน ไม่ใช่ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว การพัฒนา ในความหมายของนักพัฒนา บริหารศาสตร์จะมีขอบข่ายกว้างขวางกว่าความหมายจากรูปศัพท์ ความหมายโดยทั่วไปและความหมายทางเศรษฐศาสตร์ที่กล่าวมาแล้ว เพราะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งในด้านคุณภาพ (ดีขึ้น) ปริมาณ (มากขึ้น) และสิ่งแวดล้อม (มีความเหมาะสม) ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว^๔

๕. ความหมายทางเทคโนโลยี

ในทางเทคโนโลยี การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบอุตสาหกรรมและการผลิตด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยด้วยนักวิทยาศาสตร์และนักประดิษฐ์ ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงจากสังคมประเพณีนิยมเป็นสังคมสมัยใหม่ที่ทันสมัย หรือการพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของมนุษย์ด้านเทคโนโลยีนั่นเอง จะเห็นได้ว่า ความหมายของการพัฒนา ในทางเทคโนโลยีแตกต่าง

^๓ปรกรณ์ ปรียากร, **ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร: สามเจริญพานิช, ๒๕๓๘), หน้า ๕.

^๔สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **การพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๖), หน้า ๕.

ออกไปจากความหมายที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ การเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความหมายอีกแนวทางหนึ่ง^๕

๖. ความหมายทางพระพุทธศาสนา

ในทางพระพุทธศาสนา การพัฒนา มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุ สิ่งแวดล้อมต่างๆ เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน ขุดบ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของการเพิ่มพูนขยาย ทำให้มาก หรือทำให้เติบโตขึ้นทางวัตถุ และได้เสนอข้อคิดไว้ว่า คำว่า การพัฒนา หรือคำว่า เจริญนั้น ไม่ได้แปลว่า ทำให้มากขึ้น เพิ่มพูนขึ้น อย่างเดียวเท่านั้น แต่มีความหมายว่า ตัดหรือทิ้ง เช่น เจริญพระเกศา คือตัดผม ดังนั้น การพัฒนา จึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริงๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมา หรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลง ไม่ใช่เป็นการพัฒนา แต่เป็นหายนะซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา กล่าวได้ว่า การพัฒนาในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนให้มีความสุขมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การพัฒนาในความหมายนี้มีลักษณะเดียวกันกับการพัฒนาในความหมายทางด้านการวางแผน คือ เป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้น แตกต่างกันเพียงการวางแผนให้ความสำคัญที่วิธีการดำเนินงาน ส่วนพุทธศาสนามุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้นคือความสุขของมนุษย์

๗. ความหมายทางสังคมวิทยา

นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ การพัฒนาเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการ ที่ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม คือมนุษย์ กลุ่มทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายในทางพระพุทธศาสนา คือ การเปลี่ยนแปลงมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมให้มีความสุขและมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายทางการวางแผน คือ ด้วยวิธีการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งนักวางแผนเรียกว่า การบริหารและการจัดการนั่นเอง^๖

ความหมายของคำว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Directed Change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้อย่างแน่นอนล่วงหน้า (Planned change)^๗

การพัฒนา หมายถึง การกระทำให้เกิดขึ้นคือเปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า^๘

^๕นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: กรมพัฒนาชุมชน, กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๐), หน้า ๖๔.

^๖อภิชัย พันธเสน, แนวคิด ทฤษฎี และภาพรวมของการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัดมหาชน. ๒๕๓๙), หน้า ๒๖.

^๗สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, หน้า ๕.

^๘ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: ส.ส.น. ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ”การพัฒนา” พบว่า มีนักวิชาการได้นำเสนอไว้เป็นจำนวนมาก คำว่า การพัฒนา ใช้ในภาษาอังกฤษว่า Development นำมาใช้เป็นคำเฉพาะ และใช้ประกอบคำอื่นก็ได้ เช่น การพัฒนาประเทศ การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง และการพัฒนาข้าราชการ เป็นต้น การพัฒนาจึงถูกนำไปใช้กันโดยทั่วไป และมีความหมายแตกต่างกันออกไป ดังกล่าวมาแล้ว เกี่ยวกับความหมายของการพัฒนานั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมาย ทั้งความหมายที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน ผลจากการที่สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลง ที่มีการกำหนดทิศทาง (directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า (planned change) มีการกระทำให้เกิดขึ้น คือ เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า ดังนั้น การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึง การทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม และจิตใจ และความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรม และจิตใจด้านต่างๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้ บางครั้งเราเรียกกันว่าเป็นการพัฒนา “คุณภาพ” เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า การพัฒนาอาจจัดแบ่งออกเป็น ๓ ด้านใหญ่ๆ ได้แก่

๑. การพัฒนาทางเศรษฐกิจ หมายถึง การพัฒนาด้านการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก การแลกเปลี่ยน การลงทุนเพื่อให้ประชาชนไม่ยากจน เป็นต้น

๒. การพัฒนาทางสังคม หมายถึง การพัฒนาด้านจิตใจ แบบแผน พฤติกรรม รวมตลอดทั้งความสัมพันธ์ของคนในสังคม เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ในสังคม เป็นต้น

๓. การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สร้างกระบวนการปกครองให้เป็นประชาธิปไตย และประชาชนในประเทศมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย เป็นต้น พร้อมกันนั้นยังได้จัดกลุ่มการให้ความหมายคำว่า การพัฒนา ออกเป็น ๕ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโต (growth) อันเป็นการเพิ่มของผลผลิต (output) ซึ่งกระทำโดยระบบสังคม (social system) ร่วมกับสิ่งแวดล้อม (environment) เช่น การผลิตข้าวเพิ่มขึ้น การสร้างถนน สะพาน เขื่อน หรือบ้านเรือนให้ประชาชนได้มีโอกาสใช้สิ่งเหล่านี้มากขึ้น

กลุ่มที่สอง มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบการกระทำ (development is change in the with performs) เช่นมีการเปลี่ยนแปลงระบบสังคม ระบบการเมืองและระบบบริหาร เป็นต้น

กลุ่มที่สาม มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง การเน้นที่วัตถุประสงค์เป็นหลัก ถ้าเป็นการบริหารจัดการ ก็ต้องบริหารจัดการด้วยวัตถุประสงค์ (management by objectives) คือ การปฏิบัติงานมุ่งไปที่วัตถุประสงค์นั่นเอง การพัฒนาตามความเห็นของกลุ่มนี้จึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ ว่าผู้กำหนดวัตถุประสงค์ จะได้ระบุไว้อย่างไร มีอะไรบ้างที่ต้องการ ปัญหาต่อมา คือ วัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นนั้นมีเหตุผล หรือได้รับความเห็นชอบ และการสนับสนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้องมากน้อยเพียงใด ซึ่ง

ถ้าวัตถุประสงค์ของประเทศ ประชาชนในประเทศก็น่าจะเป็นผู้มีส่วนรับรู้สนับสนุน หรือได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้นด้วย อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์ของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย จะมีการกำหนดไว้กว้างๆ เช่น เป็นการสร้างความเจริญก้าวหน้าในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นต้น

กลุ่มที่สี่ มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงโดยการวางแผนเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินงาน ตามความเห็นของกลุ่มนี้เน้นว่าการพัฒนาอยู่ที่การมีแผน และการนำแผนไปดำเนินการเพื่อกำหนด หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์นั้นๆ

กลุ่มที่ห้า มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายความว่า ความทั้งในแง่ปริมาณ และคุณภาพ โดยคุณลักษณะทั้งสองแง่นี้ ไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด คือ ทั้งปริมาณ และคุณภาพ ต้องควบคู่กันไปเสมอในแง่ของปริมาณ ผลของการพัฒนาสามารถมองเห็นได้เป็นวัตถุจับต้อง และวัดผลได้ง่าย เช่น เงินเดือนเพิ่มขึ้น รายได้เพิ่มขึ้น มีถนนหนทาง โรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือโรงพยาบาล ส่วนในแง่คุณภาพจับต้องไม่ได้วัดผลได้ยาก เช่น การพัฒนาให้ประชาชนมีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร รักระเบียบวินัย และความสะอาด เป็นต้น และเป็นความจริงเสมอว่าการพัฒนาส่วนใหญ่จะเน้นในแง่ของปริมาณทั้งสิ้น เพราะสามารถที่จะวัดได้ ยิ่งสังคมเจริญมากขึ้นเท่าไร การพัฒนาจำต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ที่รู้เฉพาะเรื่องของสาขาที่ตนชำนาญโดยขาดความสนใจในความเป็นมนุษย์ ในวงกว้างออกไปการวัดผล การพัฒนาจึงเน้นไปที่ความสำเร็จในด้านสาขาวิชาชีพของตนเป็นส่วนใหญ่ เช่น นักเศรษฐศาสตร์จะวัดผลสำเร็จของตนด้วยการเพิ่มผลผลิตรายได้ประชาชาติ เพิ่มสินค้าส่งออก เพิ่มอุตสาหกรรม และเพิ่มการลงทุน เป็นต้น โดยคำนึงถึงมนุษย์น้อยมาก

สรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้น หรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดี ก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา ขณะเดียวกันการพัฒนามิได้หมายถึงการเพิ่มขึ้นของปริมาณสินค้า หรือรายได้ของประชาชนเท่านั้น แต่หมายความรวมไปถึงการเพิ่มความพึงพอใจ และเพิ่มความสุขด้วย

การพัฒนาทรัพยากรบุคคล เป็นระบบปรับปรุงประสิทธิภาพของพนักงานในการทำงานให้ดีขึ้น เมื่อใดก็ตามที่พนักงานทำงานมีประสิทธิภาพ จะส่งผลทำให้กลุ่ม และองค์กรมีประสิทธิภาพด้วย การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงมีขอบข่ายถึงการพัฒนาบุคคล (individual development) รู้จักวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนของตัวเอง แล้วพัฒนาปรับปรุงเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป รวมทั้งการพัฒนางค์การ (organization development) และการพัฒนาอาชีพ (career development)^๙

ดังนั้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคคล (individual development) การพัฒนางค์การ (organization development) และการพัฒนาอาชีพ (career development) ซึ่งมีนักวิชาการที่ให้รายละเอียดไว้ ดังนี้

^๙ เสน่ห์ จัยโต และคณะ, การจัดการทรัพยากรมนุษย์ หน่วยที่ ๔, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕๑.

๑. การพัฒนาบุคคล (individual development)

การพัฒนาบุคลากร หมายถึง การให้การศึกษาในอันที่จะส่งเสริมความรู้ความสามารถ ความถนัด และทักษะบุคลากร ทั้งนี้มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาศักยภาพของคนในองค์กรให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ ที่อยู่ในความรับผิดชอบได้ดียิ่งขึ้น ทั้งในด้านความรู้ความสามารถ ความชำนาญ และประสบการณ์ นอกจากนี้การพัฒนาบุคลากรยังมีความหมายที่จะพัฒนาทัศนคติหรือเจตคติของการปฏิบัติงานให้เป็นไปในทางที่ดี มีกำลังใจในการทำงาน และมีความคิดที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น^{๑๐}

การพัฒนาบุคคล จะนำมาใช้กับบุคลากรระดับบริหารเพื่อเสริมสร้างความรู้ ประสบการณ์ตลอดจนแนวคิดต่างๆ ให้บุคลากรในระดับนี้สูงขึ้น เพื่อรองรับความเจริญเติบโตด้าน เศรษฐกิจ ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ตลอดจนการขยายตัวขององค์กร และการปรับโครงสร้างของระบบงาน ด้วยเหตุผลดังกล่าว องค์กรจึงจำเป็นต้องมีผู้บริหารระดับต่างๆ ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายจิตใจ ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ที่จะปฏิบัติงานในระดับสูงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล^{๑๑}

สรุปได้ว่า ในการพัฒนาบุคคลเป็นการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความรู้ประสบการณ์ รวมทั้งแนวคิดและยังเป็นกระบวนการให้บุคคลเจริญในหน้าที่การงาน มีทักษะในการทำงานดีขึ้น ทำให้เกิดความชำนาญในหน้าที่ ที่ตนเองรับผิดชอบอยู่ทั้งในปัจจุบันและอนาคตเพราะองค์กรมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงจำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

๒. การพัฒนาอาชีพ

การพัฒนาอาชีพ เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในอาชีพวิชาชีพและการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้เป้าหมายอาชีพบรรลุผล มีการให้คำจำกัดความการพัฒนาอาชีพว่าเป็นปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยทางจิตวิทยา สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์กายภาพ และโอกาสที่หล่อหลอมผลของงานอาชีพวิชาชีพที่บุคคลอาจเข้าร่วมในช่วงชีวิตของเขา การพัฒนาอาชีพเป็นลักษณะที่สำคัญของการพัฒนามนุษย์ มันรวมถึงช่วงชีวิตและความสนใจทั้งหมดของคนทั้งคน การพัฒนาอาชีพเกี่ยวข้องกับบทบาทงานในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของบุคคล การพัฒนาอาชีพเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับความเจริญงอกงามผ่านชีวิต และงานเกี่ยวกับการเรียนรู้ การมีประสบการณ์ การเป็นอยู่การทำงาน และการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการสร้างและการค้นพบแนวทางผ่านชีวิตและการทำงานของบุคคล

ความสำคัญของการพัฒนาอาชีพ

๑. การพัฒนาอาชีพช่วยพัฒนาทักษะและสมรรถนะของพนักงานเพื่อการริเริ่มการขยาย และการจัดองค์การอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการโฟกัสไปยังสถานการณ์ธุรกิจ และวิธีปฏิบัติที่เป็นจริง

^{๑๐}รังสรรค์ ประเสริฐศรี, องค์กรและการจัดการงานบุคคล หน่วยที่ ๑๑, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, ๒๕๔๓), หน้า ๔๖๑-๔๖๒.

^{๑๑}วิลาวรรณ รัตพิศาล, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิจิตรหัตถกร, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕๘.

๒. การพัฒนาอาชีพช่วยพัฒนาจิตวิญญาณ และศักยภาพการประกอบการค้าในหมู่พนักงานเพื่อให้เขาเป็นนวัตกรรมที่ประสบความสำเร็จ

๓. เพื่อช่วยให้ได้มาซึ่งทักษะความรู้ และสมรรถนะที่จำเป็นเพื่อความเป็นเลิศขององค์กร

๔. เพื่อทักษะ และสร้างศูนย์รวมของคน ที่ความสามารถพิเศษเพื่อนำกลยุทธ์ทางธุรกิจขององค์กรออกใช้โดยประสบความสำเร็จ

๕. เพื่อสร้าง และนำระบบการบริหารที่มีความเป็นเลิศในองค์กรออกใช้

๖. เพื่อช่วยการวางแผน และพัฒนาการสืบทอดตำแหน่ง เพื่อประกันความเจริญงอกงามและความสำเร็จในระยะยาวขององค์กร

๗. การพัฒนาอาชีพ ช่วยเพิ่มการจูงใจคุณภาพ และผลิตภาพของพนักงาน

๘. ความสนใจขององค์กรต่อการพัฒนาอาชีพ ช่วยดึงดูดนักวิชาการระดับสูง และรักษาไว้ซึ่งพนักงานที่มีคุณค่า

๙. การสนับสนุนการพัฒนาอาชีพ และความเจริญงอกงามของพนักงานเป็นปรัชญาของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ดังนั้น การพัฒนาอาชีพจึงเป็นความพยายามที่ดำเนินอย่างต่อเนื่อง และเป็นทางการซึ่งโฟกัสไปยังการพัฒนาพนักงานให้มีความสามารถมากขึ้น^{๑๒} เพราะทรัพยากรที่สำคัญที่สุด คือ คน คนเป็นสื่อสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาอาชีพ ทรัพยากรคนของประเทศส่วนใหญ่อยู่ในชนบทซึ่งเป็นทรัพยากรที่ต้องใช้แรงงาน และเป็นทรัพยากรที่ด้อยคุณภาพ เนื่องจากขาดการเรียนรู้ ขาดโอกาสของการฝึกฝน อาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๓} ถือว่าเป็นกระบวนการพัฒนาบุคลากรให้เติบโตก้าวหน้าตามสายงานนั้น ซึ่งขึ้นอยู่กับบทบาทขององค์กร ที่ต้องพัฒนาให้บุคลากรแต่ละคนมีความรู้ความสามารถและความรับผิดชอบงานในตำแหน่งที่สูงขึ้นได้อย่างมั่นใจ โดยจัดให้บุคลากรเข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรต่างๆ ขณะเดียวกันตัวบุคลากรเองก็ต้องขวนขวายหาความรู้ประสบการณ์ และทักษะเพิ่มเติมด้วยตนเอง เมื่อองค์กรมีการขยายขอบเขตงาน และต้องการบุคลากรที่มีศักยภาพรับผิดชอบงานในหน้าที่ดังกล่าว บุคลากรที่มีความเตรียมความพร้อมในงานอาชีพนั้น ย่อมมีโอกาสได้รับการพิจารณาเลื่อนตำแหน่งขึ้น^{๑๔} และการพัฒนาสายอาชีพ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์สอดคล้องระหว่างเป้าหมายของบุคคลในเรื่องงานกับเป้าหมายขององค์กร เพื่อแสดงให้บุคลากรทราบ ถึงบทบาทหน้าที่ ตำแหน่งงาน และความก้าวหน้าทางอาชีพของตน ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร^{๑๕}

^{๑๒}ชาญชัย อาจิณสมจาร, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม, หน้า ๑๖๘

^{๑๓}พินิจดา วีระชาติ, การฝึกอบรมกับการพัฒนาอาชีพ, (กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พรี้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖.

^{๑๔}วิลาวรรณ รพีพิศาล, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, หน้า ๑๖๖.

^{๑๕}สุจิตรา ธนันทน์, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๘.

พนักงานใหม่ทุกคนเมื่อได้รับการบรรจุเข้าทำงานย่อมจะมีความหวังที่จะมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน หากองค์กรให้ความสำคัญกับกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ต้องดำเนินการทุกอย่างเพื่อความมั่นคง และเป็นหลักประกันให้กับพนักงานว่าเมื่อเข้าร่วมกับองค์กรแล้ว ทุกคนจะมีความก้าวหน้าในอาชีพอย่างแน่นอน ดังนั้นองค์กรจะต้องดำเนินการต่างๆ เพื่อการพัฒนาสายอาชีพ (Career Development) ให้กับพนักงานทุกคน^{๑๖}

สรุปได้ว่า ในการพัฒนาอาชีพ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเพราะว่าทุกคนที่เข้ามาทำงานก็ย่อมต้องการความเจริญก้าวหน้าในการงานอาชีพของตน ถือได้ว่าเป็นผลตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรอาจจะมีการเลื่อนตำแหน่งงานในหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่ง เพื่อไปสู่ตำแหน่งสูงสุดของสายงานนั้นๆ

๓. การพัฒนาองค์การ

การพัฒนาองค์การ เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผนไวล่วงหน้า เป็นการวัดประเมินค่าตัวเองที่อยู่บนรากฐานของค่านิยม โดยมีความเกี่ยวข้องกับการนำเทคนิคการพัฒนาองค์การเข้ามาใช้อย่างมีแผน นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องพันกับกลยุทธ์และเทคโนโลยีต่างๆ กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์การทั้งระบบให้ดีขึ้น^{๑๗}

สรุปได้ว่า การพัฒนาองค์การ เป็นกระบวนการที่วางแผนและจัดการอย่างมีระบบระเบียบ มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรม และระบบการปฏิบัติต่างๆ ในองค์การ ด้วยความมุ่งหมายที่จะเพิ่มพูนประสิทธิภาพขององค์การในการแก้ปัญหา และบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การได้อย่างสมบูรณ์

ความสำคัญของการพัฒนาองค์การ

องค์การสมควรได้รับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สาเหตุที่ทำให้เกิดความจำเป็นของการพัฒนาองค์การมีดังต่อไปนี้

๑. การเปลี่ยนแปลงตามวงจรชีวิตขององค์การมี ๕ ช่วง ได้แก่ (๑) ช่วงการเกิด (๒) ช่วงการเติบโต (๓) ช่วงเข้มแข็ง (๔) ช่วงการเปลี่ยนแปลง และ (๕) ช่วงตกต่ำ

๒. อิทธิพลของปัจจัยสิ่งแวดล้อมขององค์การ เป็นส่วนหนึ่งของสังคมองค์การ จึงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมขององค์การ ซึ่งมีอิทธิพลทำให้องค์การได้รับผลกระทบ ด้วยปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อองค์การได้แก่ สภาพเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรมและเทคโนโลยี

๓. การด้อยประสิทธิภาพขององค์การ การขาดประสิทธิภาพในการทำงานทั้งระดับบุคคลและหน่วยงาน จะเป็นสิ่งที่สังเกตพบโดยทั่วไป การใช้ทรัพยากรไม่คุ้มค่า เกิดการสูญเสียเวลา ใช้คนและใช้งบประมาณที่มากเกินไปจนเกิดความจำเป็น มีผลกระทบต้นทุนและการลงทุนที่สูง ทำให้ผลลัพธ์ที่

^{๑๖} ผศ.ดร.อนิวัช แก้วจันทร์, การจัดการทรัพยากรมนุษย์, (สงขลา: บริษัท นำศิลป์โฆษณา จำกัด, ๒๕๕๒) , หน้า ๑๖๑.

^{๑๗} จุมพล หนีมพานิช, การบริหารและการพัฒนาองค์การ หน่วยที่ ๔, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๑.

ได้รับมีมูลค่าน้อยลง เมื่อเปรียบเทียบอัตราส่วนกับการลงทุน ซึ่งเมื่อวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาก็พบข้อบกพร่องทั้งโครงสร้างองค์การ นโยบาย การบริหารงานบุคคล การใช้เทคโนโลยี การควบคุมคุณภาพการผลิต และปัญหาคุณภาพบุคลากร เป็นที่มาของการด้อยประสิทธิภาพทั้งบุคคลและองค์การ^{๑๘} การนำความรู้จากพฤติกรรมศาสตร์ (behavioral science) มาใช้ในความพยายามระยะยาว เพื่อปรับปรุงความสามารถขององค์การในการต่อสู้ เอาชนะให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกองค์การ และเพิ่มความสามารถขององค์การในการแก้ปัญหา^{๑๙}

สรุปได้ว่า การพัฒนาองค์การ คือ เป็นกระบวนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงความคิด และ เป็นความพยายามจากผู้บริหารระดับสูง ที่จะทำให้องค์การพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้เพื่อแก้ปัญหา เพื่อให้้องค์การบรรลุวัตถุประสงค์

ทฤษฎีการพัฒนา

การพัฒนาประเทศนั้นจะต้องมีกรอบแนวคิดทฤษฎีเป็นแนวทางในการพัฒนา ทฤษฎีการพัฒนาที่สำคัญมี ๓ ทฤษฎี คือ ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory) ทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory) ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Needs Theory)

๑. ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory)

ทฤษฎีนี้อาศัยทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก (Neo-Classical Theory) และทฤษฎีสังคมศาสตร์ของอเมริกันมาประยุกต์เป็นกรอบการวิเคราะห์ปัญหา ซึ่งจุดเน้นของแนวคิดทฤษฎีนี้ คือ การที่จะพัฒนาประเทศให้ทันสมัยนั้นต้องมีการดำเนินไปในทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมือง ความรู้สึนึกคิด และความรู้ของคนในสังคมจะขาดด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะแต่ละด้านมีความสัมพันธ์กันตลอดจนส่งผลซึ่งกันและกัน ทฤษฎีภาวะทันสมัย เน้นในเรื่องต่อไปนี้

๑. เน้นการสร้างความเร็วเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยอุตสาหกรรมเป็นตัวนำในการพัฒนา
๒. เน้นบทบาทของรัฐในการวางแผนจากส่วนกลาง (Top-down Planning)
๓. เน้นพัฒนาสังคมเมือง (Urbanization) โดยสร้างสังคมเมืองให้ทันสมัย
๔. เน้นการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ทั้งนี้เพราะทฤษฎีนี้เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม
๕. เน้นการใช้ทุนเข้มข้นจากภายนอกประเทศ

๒. ทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory)

ที. โดส ซานโตส (T. DosSantos) ได้ให้ความหมายของการพึ่งพาไว้ว่า “การพึ่งพาหมายถึง สถานการณ์ที่เศรษฐกิจของประเทศตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการพัฒนา และขึ้นอยู่กับ

^{๑๘}สมใจ ลักษณะ, การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๔๗-๒๔๙.

^{๑๙}Bowditch, James L. and Buono, Anthony F, A Primer on Organizational Behavior, (New York: John Wiley and Sons, 1990), p 508.

ขยายตัวของเศรษฐกิจ เพื่อเลี้ยงตัวเองให้ได้ของประเทศอื่น” และมีลักษณะพึ่งพาทั้งในทางวัฒนธรรม สังคม การเมือง และเศรษฐกิจต่อประเทศทุนนิยมตะวันตก โดยเฉพาะทางเทคโนโลยี ความเชี่ยวชาญ ทุน สินค้าประเภททุน และตลาดสินค้าสำหรับส่งออก เป็นต้น ทฤษฎีนี้เกิดจากปัญหาความด้อยพัฒนาในกลุ่มประเทศลาตินอเมริกา โดยเป็นการศึกษาถึงปัญหารากเหง้าของความด้อยพัฒนาในประเทศโลกที่สาม โดยมีขอบข่ายที่ครอบคลุมถึงการพัฒนาแบบพึ่งพา (Self-dependency) ชาตินิยม (Nationalism) โครงสร้างนิยม (Structuralism) และพัฒนานิยม (Developmentalism) แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism) ซึ่งนักพัฒนาของประเทศด้อยพัฒนา และประเทศที่มีความเจริญแล้ว ต่างก็พยายามหาความหลุดพ้นจากสภาพความด้อยพัฒนา โดยการปรับปรุงโครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมืองระหว่างประเทศที่พัฒนาและประเทศที่ด้อยพัฒนา การปรับปรุงความสัมพันธ์ทางการผลิตเพื่อเตรียมรับการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพของเศรษฐกิจและสังคมใหม่ นักทฤษฎีจึงได้เสนอแนวคิดทฤษฎีพึ่งพาเอาไว้ดังนี้

๑. ถ้าพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัย ประเทศตะวันตกที่เจริญจะเป็นศูนย์กลางทุกอย่าง ในขณะที่ประเทศด้อยพัฒนาจะเป็นบริวาร หรือต้องพึ่งพาภายนอกอยู่ตลอดเวลา

๒. ควรมีการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมเสียใหม่ เพื่อที่จะนำไปสู่การกระจายผลของการพัฒนาอย่างเป็นธรรม

๓. กระบวนการที่สามารถกระทำได้ คือ การลดการพึ่งพาจากภายนอกและการที่ประเทศพยายามเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองให้มากขึ้น ทฤษฎีพึ่งพานี้ นักวิชาการมิได้เสนอแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน^{๒๐}

๓. ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Needs Theory)

ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน เกิดจากแนวคิดของนักวิชาการ กลุ่มองค์การกรรมกรระหว่างประเทศ (ILO = International Labour Organization) และนักเศรษฐศาสตร์ เช่น ดัดเลย์ ซีเยร์, (Duley Seer) พอล สทริทเทิน (Paul Streeten), กุนนาร์ ไมด์ดัล (Gunnar Myrdal) ได้เรียกร้องให้มีการดำเนินการวิเคราะห์ เพื่อกำหนดเงื่อนไขทางสังคมและการจัดเตรียมสถาบันต่างๆ ก่อนการพัฒนา ตามทฤษฎีนี้ แนวทางการพัฒนามาจากกรอบความคิดในการวางแผนจากส่วนกลาง ไปสู่การวางแผนจากระดับล่าง (bottom – up planning) ตามความต้องการ ความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประเทศจุดเน้นสำคัญของทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน มีดังนี้

๑. เน้นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการที่จำเป็นพื้นฐานของประชาชน

๒. เน้นการกระจายอำนาจ และความเจริญไปยังพื้นที่เป้าหมายอย่างทั่วถึง

๓. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคเกษตรกรรม และพื้นที่ชนบท

^{๒๐}เชษฐา พวงหัตถ์, “ทำความเข้าใจเรื่องการพัฒนาผ่านข้อถกเถียงทางทฤษฎี”, วารสารพัฒนาสังคม, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๘): ๑๓๗-๑๕๑.

๔. สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology)
๕. เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ของประเทศ
๖. เน้นการพัฒนาทุกๆ ด้านไปพร้อมๆ กันแบบบูรณาการ (Integration)
๗. สนับสนุนการใช้แรงงาน และทุนภายในประเทศ (Labor & Capital)
๘. เน้นการมีส่วนร่วม (Participation) ของประชาชนในชุมชน^{๒๑}

๒.๑.๒ แนวคิดความหมายและองค์ประกอบเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

๑. การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงพัฒนาการจัดการศึกษา เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ และจะต้องสร้างความพึงพอใจของผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมโดยทั่วไป ทั้งนี้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนพุทธรังษีพิทยาลัย แผนกสามัญศึกษา วัดราชบูรณะ (พระอารามหลวง) อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เพื่อพัฒนาการเรียนรู้นิเทศวรรษที่ ๒๑ ต้องอาศัยความรับผิดชอบร่วมกัน ทั้งในระดับประเทศและระดับสถานศึกษา โดยคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญ ๕ ประการ ได้แก่ หลักสูตรสื่อการสอนและเทคโนโลยี การประเมินผลผู้เรียน การพัฒนาครูผู้สอน การประเมินคุณภาพสถานศึกษาและการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาที่เชื่อมโยงกับทักษะสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ ทั้งนี้ต้องอาศัยแนวคิดและทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา เป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

๒. งบประมาณ และการบริหารจัดการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญยิ่ง ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะงบประมาณ นับเป็นปัจจัยหลักของการจัดการศึกษาในระดับกว้าง เพราะเป็นปัจจัยที่รัฐควบคุม และเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การผลิอื่น ๆ ในระดับปฏิบัติ ดังนั้น การจัดสรรงบประมาณ จึงต้องคำนึงถึงความเสมอภาคและเหมาะสม ตามความต้องการจำเป็นพิเศษของนักเรียนและสถานศึกษา ส่วนการบริหารจัดการเรียนรู้ที่ได้ประสิทธิผล ควรใช้กรอบการบริหารจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ตามทฤษฎีเชิงระบบแบบเปิด และพิจารณาร่วมกับองค์ประกอบการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาการเรียนรู้นิเทศวรรษที่ ๒๑

๓. การพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยอย่างยั่งยืนนั้น ต้องยึดหลักการการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่สร้างความรับผิดชอบร่วมของภาคสังคมทุกระดับ นับตั้งแต่ ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้กำหนดนโยบายและสถานศึกษา ทั้งนี้ต้องเน้นการสร้าง ความรับผิดชอบระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครอง และชุมชนเป็นหลัก โดยมีผู้กำหนดนโยบายร่วมรับผิดชอบสนับสนุน และส่งเสริมการปฏิบัติ ซึ่งแนวทางการพัฒนาครอบคลุม ทั้งด้านการสร้างความรับผิดชอบร่วมของสังคม การประเมินคุณภาพครูอย่างเชื่อถือได้ การพัฒนาครูสู่การเรียนรู้นิเทศวรรษที่ ๒๑ และการพัฒนาระบบงบประมาณ แบบมีส่วนร่วม^{๒๒}

^{๒๑}เอกสารอ้างอิง, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, บทที่ ๔ ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://library.uru.ac.th/bookonline/books%๕CCh๔A.pdf> [๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐].

^{๒๒}เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, แนวคิดเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: จาก [http://www.tobethai.org/autopage๒/showpage.php?h=id=๓๘&d_id=๓๘, \[๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐\].](http://www.tobethai.org/autopage๒/showpage.php?h=id=๓๘&d_id=๓๘, [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐].)

๒.๑.๒.๑ ความหมายของคุณภาพ

คุณภาพการศึกษาเป็นประเด็นที่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกให้ความสนใจกันอย่างกว้างขวาง เพราะถือว่าเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ แต่มุมมองในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อตอบสนองผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งมีทั้งผู้รับบริการการศึกษา ได้แก่ นักเรียน พ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชนนั้น อาจแตกต่างกันไปตามบริบทความเชื่อ หรือกระบวนทัศน์ในการพัฒนาในแต่ละยุคสมัย การทำความเข้าใจกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จึงต้องเข้าใจทั้งความหมายและองค์ประกอบของคุณภาพการศึกษา และการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

คุณภาพ เป็นคำที่กลุ่มผู้ใช้บริการในทุกด้านคุ้นเคย และให้ความสำคัญเป็นสิ่งที่ผู้ใช้บริการต้องการคุณภาพ จึงเป็นประเด็นที่ผู้ใช้บริการต้องพิจารณา และพยายามทำให้เกิดขึ้น ความสมบูรณ์แบบที่แสดงถึงควมมีมาตรฐานสูง ซึ่งจะต้องประกอบด้วยความรับผิดชอบ ประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และความเป็นเลิศ^{๒๓} ความเป็นเลิศ (excellence) และคุณภาพ หมายถึง การผ่านมาตรฐานที่กำหนด^{๒๔} คุณภาพ คือความเหมาะสมกับใช้งานตามที่ต้องการ หรือเป็นไปตามวัตถุประสงค์^{๒๕}

สรุปได้ว่า คุณภาพมีความหมายเกี่ยวกับความดีเลิศ การมีประสิทธิภาพ การได้มาตรฐานตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยคำนึงถึงความต้องการหรือความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ อีกทั้งยังต้องมีการพัฒนาให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

๒.๑.๒.๒ ความหมายของคุณภาพการศึกษา

ในบริบทของการศึกษาคำว่า คุณภาพ มีหลากหลายความหมาย และยังไม่สามารถลงข้อสรุปที่ชัดเจน คำที่มักใช้ในความหมายเดียวกับ ”คุณภาพ ” ได้แก่ ประสิทธิภาพ (Efficiency) ประสิทธิภาพ (Effectiveness) และความเสมอภาค (Equity) ถึงแม้คำจะแตกต่างกัน แต่นักการศึกษาปัจจุบันเห็นสอดคล้องกันว่า คำเหล่านี้ประกอบกันเป็นมิติพื้นฐานของการศึกษาที่มีคุณภาพ

ดังนั้น คุณภาพการศึกษาตามแนวคิดของยูนิเซฟ จึงพิจารณาจาก ๕ ประการ ได้แก่ ตัวผู้เรียนสภาพแวดล้อมในการเรียน เนื้อหาสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนการสอนและผลลัพธ์ ดังนี้^{๒๖}

ผู้เรียน ที่มีสุขภาพแข็งแรง มีภาวะโภชนาการที่ดี มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ และได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือการเรียนรู้จากครอบครัวและชุมชน สภาพแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะปลอดภัย ป้องกันการถูกคุกคามทางเพศ และมีการจัดหาทั้งทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอเหมาะสม เนื้อหาสาระการเรียนรู้ ต้องสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างหลักสูตร หนังสือ สื่อ อุปกรณ์การเรียนและทักษะพื้นฐาน โดยเฉพาะการอ่านออกเขียนได้และการคิดคำนวณ รวมถึงทักษะชีวิตที่เด็ก

^{๒๓}Sallis, E. *Total quality management in education*, (London: Kogan Page Education Management Series, 1993), p 425-446.

^{๒๔}ไพศาล สรรสวัสดิ์, *การพัฒนาชุมชน*, ราชศาสตรสาส์น, ๑ (๒๕๕๐), หน้า ๑๑-๑๔.

^{๒๕}วิฑูรย์ สิมะโชติ, *คุณภาพคือความอยู่รอด*, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี ไทย-ญี่ปุ่น, ๒๕๔๑), หน้า ๔-๒๑.

^{๒๖}UNICEF, *First call for children*, (New York : UNICEF, 2000), p 4.

จะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับสุขภาพที่ดี ความปลอดภัย ความรู้เรื่องเพศศึกษา การโภชนาการ การป้องกัน ติดเชื้อต่างๆ กระบวนการเรียนการสอนที่ครูเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในบรรยากาศของห้องเรียน นอกห้องเรียนมีการบริหารจัดการที่ดี ครูมีทักษะการประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อนำมาพัฒนาผู้เรียน และลดช่องว่างความแตกต่างในการเรียนรู้ของผู้เรียน

สรุปได้ว่า การศึกษาเป็นระบบที่ซับซ้อนที่มีบริบททางการเมือง วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ฝังรากลึกและมิติต่างๆ ก็มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน และมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ซึ่งในบางครั้งไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ และคุณภาพการศึกษามีตัวร่วมที่สำคัญ ได้แก่ บริบท กระบวนการเรียน การสอน และผลสัมฤทธิ์ที่เป็นคุณภาพของผู้เรียน และหัวใจของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีเป้าหมาย คือ คุณภาพของผู้เรียนที่ไม่ต่ำกว่ามาตรฐานที่รัฐกำหนดไว้

๒.๑.๒.๓ ความหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

สำหรับความหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ถ้าอาศัยแนวคิดของ ISO ๙๐๐๐ อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาคุณภาพ หรือการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา เป็นการดำเนินทั่วทั้งองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของกิจกรรม (Activities) และกระบวนการ (Processes) เพื่อให้เกิดสิทธิประโยชน์แก่ทั้งองค์กร ผู้ปกครอง และชุมชน หรืออาจกล่าวง่ายๆ ว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์และมีคุณภาพ ตามแนวทางของ ISO ๙๐๐๐ สามารถดำเนินการได้ ๒ วิธีพื้นฐาน ได้แก่วิธีการควบคุมที่ดีกว่า (Better Control) และวิธีการสร้างมาตรฐานหรือนวัตกรรม (Raise Standards/Innovation) ซึ่งอธิบายได้ดังนี้^{๒๗}

๑. การพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพ โดยวิธีการควบคุมที่ดีกว่า เป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนมาตรฐานการศึกษาชุดเดิมไม่ใช่กระบวนการที่สงวนรักษาหรือสร้างมาตรฐานใหม่ มาตรฐานที่ได้จากวิธีนี้เป็นมาตรฐานที่ได้รับการปรับปรุง ผ่านกระบวนการของการเลือกการวิเคราะห์ และการปรับแก้ไขของผู้ที่มีประสบการณ์ในการใช้

๒. การพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพ โดยวิธีการสร้างมาตรฐานหรือนวัตกรรม เป็นกระบวนการที่ไม่เกี่ยวกับการสงวนรักษาหรือปรับปรุงมาตรฐานที่มีอยู่เดิม แต่จะสร้างมาตรฐานขึ้นมาใหม่ ผ่านกระบวนการที่เริ่มต้นจากการศึกษาความเป็นไปได้ และพัฒนาผ่านกระบวนการวิจัย และพัฒนา (R&D) มาตรฐานที่สร้างขึ้นใหม่จะผ่านการทดลองนำมาใช้แบบทำซ้ำ มาตรฐานดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านนวัตกรรมเทคโนโลยี การตลาดและการจัดการ

การพัฒนาคุณภาพการศึกษา จะใช้ในความหมายแตกต่างกันใน ๔ ลักษณะ ได้แก่

๑. ยกระดับมาตรฐาน (Raise Standards)
๒. เพิ่มคุณภาพ (Enhance Quality)

^{๒๗}David Hoyle, ISO 9000 quality systems handbook : using the standards as a framework for business improvement, (Oxford : Butterworth-Heinemann, 2009), p 29.

๓. เพิ่มประสิทธิภาพ (Increase Efficiency)

๔. บรรลุเป้าหมายในการพัฒนานักเรียน ทั้งด้านคุณธรรมจริยธรรม สังคมและวัฒนธรรม

จากความหมายทั้ง ๔ ลักษณะดังกล่าวสถาบันการศึกษาสามารถนำมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการตรวจสอบคุณภาพการศึกษา โดยพิจารณาทั้งด้านกระบวนการและเป้าหมาย หรือผลลัพธ์ ว่ามีการพัฒนาเพิ่มขึ้นหรือไม่เพียงใด โดยมีแนวคำถามในการตรวจสอบ ๔ ข้อ ได้แก่

๑. สภาพที่เป็นอยู่ในขณะนี้เป็นอย่างไรร

๒. ต้องการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง

๓. เมื่อเวลาผ่านไปจะบริหารการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร

๔. จะทราบได้อย่างไรว่าการบริหารเปลี่ยนแปลงนั้นประสบความสำเร็จ^{๒๘}

สำหรับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในบริบทของสังคมไทย นับตั้งแต่มีพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ได้มุ่งเน้นการขยายโอกาสทางการศึกษาเพื่อให้ประชาชนได้รับ การศึกษาอย่างทั่วถึง และมีแนวคิดเรื่องการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในทุกระดับ ดังจะเห็นได้จาก การกำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อเป็นหลักประกันว่าการให้บริการการศึกษา ของหน่วยงานการศึกษา จะสามารถสนองความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมได้ ดังนั้น สถานศึกษาจึงต้องยึดมาตรฐานคุณภาพที่กำหนดโดยหน่วยงานต้นสังกัด เป็นแนวทางในการ ปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษาของตน เพื่อเป็นหลักประกันว่า กระบวนการบริหารจัดการศึกษา ของสถานศึกษา บรรลุตามมาตรฐานคุณภาพที่ได้กำหนดไว้ตลอดเวลา พร้อมทั้งมีการทบทวน ตรวจสอบ รับรองคุณภาพมาตรฐานจากหน่วยงานอิสระภายนอกเป็นระยะ จึงเห็นได้ว่า การพัฒนา คุณภาพการศึกษาในแนวคิดของต่างประเทศ และในบริบท ของสังคมไทยมีความสอดคล้องกันใน ประเด็นที่เกี่ยวกับเป็นกระบวนการ “เปลี่ยนแปลง” หรือ “ปรับปรุงหรือพัฒนา” ในการจัดการศึกษา เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวัง ซึ่งเป็นมาตรฐานที่กำหนดไว้ อันจะนำมาซึ่งความพึงพอใจของ ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมโดยทั่วไป อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติให้เกิดประสิทธิผลนั้น ไม่มีสูตรเฉพาะ หรือแบบแผนที่ตายตัวและก็ไม่ง่ายในการขับเคลื่อน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมนั้นๆ และการ เปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต^{๒๙}

^{๒๘} รัตนา ดวงแก้ว, “หน่วยที่ ๑๑ การพัฒนาคุณภาพการศึกษา”, **ประมวลสาระการสอนชุดวิชานโยบาย การวางแผนและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา หน่วยที่๑๑-๑๕**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๗), อัดสำเนา.

^{๒๙} ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์, **ผลกระทบของการสร้างความรับผิดชอบทางการศึกษาต่อผลสัมฤทธิ์ผลของ นักเรียนไทย ในการสัมมนาวิชาการประจำปี ๒๕๕๔ “ยกเครื่องการศึกษาไทย: “สู่การศึกษาที่มีคุณภาพอย่าง ทั่วถึง”** (Revamping Thai Education System: Quality for All), (โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ ณ ห้องบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ บี โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์เซ็นทรัลเวิลด์, ๒๕๕๕) [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.tdri.or.th [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงพัฒนาการจัดการศึกษา เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวังซึ่งเป็นมาตรฐานที่กำหนดไว้ อันจะนำมาซึ่งความพอใจของผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมโดยทั่วไป ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ต้องอาศัยความรับผิดชอบร่วมทั้งในระดับประเทศและระดับสถานศึกษา โดยคำนึงถึงองค์ประกอบ ๕ ประการ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ หลักสูตร สื่อการสอนและเทคโนโลยี การประเมินผลผู้เรียน การประเมินและพัฒนาคุณภาพครู การประเมินคุณภาพสถานศึกษาและการจัดสรรงบประมาณเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

การทำวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร เกี่ยวกับความหมายของบทบาทแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท สามารถอธิบายได้ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของบทบาท

นักวิชาการ ได้กล่าวถึง ความหมายของบทบาทไว้มากมายหลายท่าน ผู้วิจัยจึงได้นำมาประกอบการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

บทบาท หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทพ่อแม่ บทบาทครู แต่สำหรับบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำพุทธศาสนิกชนมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่ปกครองดูแลภิกษุ และสามเณรที่อยู่ในวัด คือ เจ้าอาวาส ซึ่งหมายถึง “พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ปกครองวัด”^{๓๐}

บทบาท เป็นตำแหน่งทางสังคม ที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน ที่แสดงบทบาทโดยคุณสมบัติ และกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้นๆ การแสดงบทบาทหรือการมีปฏิสัมพันธ์ (Social Structure) บทบาทเป็นผลต่อเนื่องที่เกิดจากแบบแผนการกระทำของบุคคลที่ได้เรียนรู้จากสถานการณ์ในสังคม^{๓๑}

บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มหรือสังคม เพื่อให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้^{๓๒}

บทบาท หมายถึง หน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพหรือตำแหน่งฐานะที่ตนดำรงอยู่ บทบาทจึงเป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคม ที่ทำให้คนที่อยู่ร่วมกันสามารถสร้างระบบความสัมพันธ์ต่อ

^{๓๐}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๖๐๒.

^{๓๑}พระมหากำพล คุณงกโร, “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๖-๗.

^{๓๒}ประเสริฐ แยมกสินธุ์ และคณะ, สังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๗๓.

กันได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย บุคคลจะมีสถานภาพและบทบาทหลายสถานภาพและต่างกันไป เช่น เป็นพ่อแม่ ลูก ครู อาจารย์ ทหาร ตำรวจ แพทย์ นักเรียนนักศึกษา นิสิต เป็นต้น^{๓๓}

บทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น มีตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาท คือ ต้องเลี้ยงลูก เป็นครู บทบาท คือ สั่งสอนอบรมนักเรียนให้ดี เป็นคนไข้ บทบาท คือ ปฏิบัติตามหมอสั่ง^{๓๔}

บทบาท ประกอบด้วย ๓ ลักษณะ ได้แก่ (๑) บทบาทการแสดงที่แสดงโดยผู้แสดงหญิงหรือชาย (๒) บทบาททางจิตวิทยาที่บุคคลแสดงตามกฎเกณฑ์ของสังคม ด้วยอิทธิพลของความคาดหวังของบุคคลที่คิดว่าเหมาะสม และ (๓) บทบาทที่เป็นหน้าที่ปกติ ซึ่งองค์กรเป็นผู้กำหนดให้^{๓๕}

บทบาทได้จำแนกความแตกต่าง ระหว่างบทบาทที่จำเป็นต้องกระทำ (เป็นข้อผูกพัน) กับบทบาทที่เลือกได้ว่าจะกระทำหรือไม่ และพฤติกรรมที่ห้ามมิให้กระทำไว้สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งเฉพาะบางตำแหน่ง^{๓๖} พฤติกรรมที่คาดหวังของบุคคลผู้มีสถานภาพทางสังคมที่ได้รับมา หรือหมายถึง การกระทำที่บุคคลในสถานภาพนั้นแสดงออก^{๓๗}

บทบาทในลักษณะของกระบวนการแสดงบทบาท ว่า ขึ้นอยู่กับปัจจัยหรือองค์ประกอบ ๔ ประการ ได้แก่ (๑) บทบาทที่คาดหวัง (Role Expectation) เป็นบทบาทตามความคาดหวังของผู้อื่นหรือเป็นบทบาทที่สถาบัน องค์กรหรือกลุ่มสังคม คาดหวังให้บุคคลปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ที่บุคคลนั้นครองตำแหน่งอยู่ (๒) มโนทัศน์ของบทบาท (Role Conception) คือ การที่บุคคลมองเห็นบทบาทตามการรับรู้ของตนเอง (Perceived Role) ว่า ตนเองจะมีบทบาทหรือพฤติกรรมอย่างไร ทั้งนี้การรับรู้บทบาท (Role Perception) และความคาดหวังต่อบทบาทของตนเอง (Role Expectation) ซึ่งทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน (๓) การยอมรับบทบาทของบุคคล (Role Acceptance) ซึ่งเกิดขึ้นได้เมื่อมีความสอดคล้องกันของบทบาทตามความคาดหวังของสังคม (บทบาทในอุดมคติ) การรับรู้บทบาทและความคาดหวังเกี่ยวกับบทบาทตนเอง และ (๔) การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของบุคคล (Role Performance) เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพได้แสดงจริง (Actual Role) ซึ่งอาจจะเป็นการแสดงบทบาทที่สังคมคาดหวังหรือเป็นการแสดงบทบาทตามการรับรู้ และความคาดหวังของตนเอง การที่บุคคลจะปฏิบัติหน้าที่ได้ดีเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับระดับของการยอมรับบทบาทของบุคคลที่ครองตำแหน่งอยู่^{๓๘}

^{๓๓}สนธยา พลศรี, **หลักสังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๕.

^{๓๔}สุพัตรา สุภาพ, **สังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๓๐.

^{๓๕}Pass, Lowes and Davies., **Collins dictionary of economics**, (Glasgow: Harper Collins, 1993), p. 1008.

^{๓๖}Newcomb and Dahrendorf, **Handbook of sociological theory**, (New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2002), p. 233.

^{๓๗}Berkowitz Leonard, **Social Psychology**, (Illinois: Scott Foresma, 1972), p. 20.

^{๓๘}A.L. Pervin, **Personality Theory and Research**, (New York: John Wiley, 1989), p. 146.

บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลหนึ่งคาดหวังว่า บุคคลอื่นจะปฏิบัติตามตำแหน่ง หรือสถานภาพ และบทบาทที่เหมาะสมเรียนรู้ได้จากกระบวนการต่าง ๆ ในสังคมที่ผ่านมาแล้วซึมซับ เข้าไปในตัวบุคคล^{๓๙} บทบาท ประกอบด้วย

๑. การเป็นตัวกลางในการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) หมายถึง ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำ ในการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ล้าสมัยและไม่ถูกต้อง โดยผู้บริหารจะต้องมีความมั่นคงเข้มแข็ง

๒. การเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurial) หมายถึง ผู้บริหารต้องเป็นผู้ลงทุน มีความคิดสร้างสรรค์ และมีปฏิภาณไหวพริบ

๓. การเป็นผู้ให้คำปรึกษา (Counselor) หมายถึง ผู้บริหารจะต้องเน้นและให้ความสำคัญ แก่บุคคล และเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากบุคลากร^{๔๐}

บทบาท ประกอบด้วย ๓ ประการ ได้แก่ (๑) บทบาท หมายถึง ความมุ่งหมาย ข้อห้าม ความรับผิดชอบและอื่นๆ ที่มีลักษณะในทำนองเดียวกัน ซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนด ไว้ บทบาทตามความหมายนี้คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุด แต่มุ่งไปถึงการชี้บ่งถึงหน้าที่อันควรกระทำ (๒) บทบาท หมายถึง ความเป็นไปของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่คาดคะเนและกระทำเพื่อดำรงตำแหน่ง นั้นๆ และ (๓) บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคนที่กระทำโดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้าง ทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือแนวทางอันบุคคลพึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้นนั่นเอง^{๔๑}

บทบาทเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมที่คาดหวังของผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ สัมพันธภาพระหว่างบทบาทหน้าที่กับความรับผิดชอบ และการที่บุคคลจะดำรงตำแหน่งหนึ่งตำแหน่ง ใด จะต้องมียุทธศาสตร์หน้าที่และความรับผิดชอบที่กำหนดไว้ควบคู่กับตำแหน่งเสมอ บทบาทหน้าที่ที่ กำหนดไว้ต้องเป็นที่รู้จักและเข้าใจกันระหว่างผู้ดำรงตำแหน่งและผู้เกี่ยวข้อง^{๔๒}

บทบาทเป็นพฤติกรรมของผู้ดำรงตำแหน่งหนึ่ง ตำแหน่งใดก็ตาม ที่มีกฏอภัยการ คาดคะเนว่า ผู้อื่นหวังที่จะเห็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นควรปฏิบัติเช่นไร เป็นแนวทางส่วนมากมักจะสังเกต ผู้ดำรงตำแหน่งอื่น แล้วมากำหนดบทบาทของตนเอง การคาดคะเนว่าผู้อื่นต้องการให้ตนทำอะไร ไม่ จำเป็นต้องตรงตามลักษณะงาน และภาระหน้าที่ของตำแหน่งนั้นๆ^{๔๓}

สรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ หรือการปฏิบัติตามสิทธิ อำนาจ สถานภาพ ตำแหน่ง ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม ตามหน้าที่การงานที่ได้รับ มอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ได้รับมอบหมายให้เหมาะสมสอดคล้องกับความ

^{๓๙}Cohen and Orbuch, **Introduction to sociology**, (Singapore: Mc Graw-Hill, 1990), p. 43.

^{๔๐}A. Mark Abramson, "In Search of the New Leadership", **Management**, September, 1996, pp. 1- 4.

^{๔๑}D.J. Levinson, **Role Personality and Social Structure**, (New York: The Maemil, 1964), p. 11.

^{๔๒}K. David, **Human Relation at Work**, (New York: McGraw-Hill Book Company, 1962),p. 45.

^{๔๓}T.R. Sarbin, "Role Theory" **Handbook of Psychology**, (New York: Addison Wesley Publishing Company, 1975), p. 72.

คาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้นแล้วมากำหนดบทบาทของตนเอง การคาดคะเนว่าผู้อื่นต้องการให้ตนทำอะไร ไม่จำเป็นต้องตรงตามลักษณะงานและภาระหน้าที่ของตำแหน่งนั้นๆ

๒.๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท (Role Theory)

บทบาทแบ่งตามลักษณะของคนในสังคม สามารถแบ่งได้ ดังนี้^{๔๔}

๑. บทบาทที่กำหนดไว้ หรือบทบาทตามอุดมคติ (The Socially Prescribed or Ideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิ และหน้าที่ของตำแหน่งไว้

๒. บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทของแต่ละบุคคล ที่ควรกระทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้นๆ ซึ่งอาจไม่ตรงตามบทบาทอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปแต่ละบุคคลก็ได้

๓. บทบาทที่กระทำจริง (The Performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่กระทำในแต่ละสังคมในช่วงเวลาหนึ่งๆ

บทบาทยังสามารถจำแนกได้อีก ๕ ประการ ดังนี้^{๔๕}

๑. บทบาทในอุดมคติ (Ideal Roles) หมายถึง บทบาทที่ควรจะเป็นไปตามอุดมคติอุดมการณ์ หรือหลักการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

๒. บทบาทที่เป็นจริง (Actual Roles) หมายถึง ข้อเท็จจริงในด้านกิจกรรมหรือผลงานที่ได้ปฏิบัติจริง

๓. บทบาทที่รับรู้ (Perceived Role) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจในหน้าที่ความรับผิดชอบหรือภารกิจของตนว่าควรเป็นอย่างไร

๔. บทบาทที่คาดหวัง (Expecting Role) หมายถึง ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มุ่งหวังต้องการให้อีกฝ่ายหนึ่งประพฤติปฏิบัติอย่างไร

๕. บทบาทที่ถูกคาดหวัง (Expected Role) หมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งถูกคาดหวังจากอีกฝ่ายหนึ่งว่า ต้องประพฤติปฏิบัติอย่างไรจึงจะเป็นไปตามคาดหวัง ในการศึกษาเรื่องบทบาทในแต่ละคูนั้น มีหลักการวิเคราะห์ว่า บทบาทในแต่ละคู่ควรที่จะสอดคล้อง (Role Must be Commensurate) จึงจะมีความสำเร็จสูง หากมีความขัดแย้งในบทบาท (Role Conflict) ความล่มสลายจะเกิดขึ้น

บทบาทแบ่งตามลักษณะของผู้บริหารในการปฏิบัติงานสามารถแบ่งได้ ๑๐ บทบาทด้วยกัน ตามทฤษฎีของมินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) ซึ่งสามารถจัดแบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่ม

^{๔๔}กรรณิกา ขวัญอารีย์, “บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาชุมชน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒.

^{๔๕}แสวง รัตนมงคลมาศ, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: เพชรสยามการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗.

บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และกลุ่มบทบาทการตัดสินใจ สามารถอธิบายได้ดังนี้

๑. บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Roles) ได้แก่ บทบาทของความเป็นหัวหน้าในเชิงสัญลักษณ์ (Figurehead Role) เช่น ประธานในงานพิธีการต่าง ๆ บทบาทการแสดงออกในฐานะผู้นำ (Leader) ได้แก่ การจ้างงาน การอบรม การกระตุ้นจิตใจ และการรักษาระเบียบวินัยของผู้ใต้บังคับบัญชา ส่วนบทบาทสุดท้าย คือ บทบาทการประสานงานในกลุ่ม (Liaison Role) ได้แก่ การกระทำกิจกรรมซึ่งต้องสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มที่อยู่ภายใน และภายนอกองค์กร เช่น ผู้จัดการฝ่ายการตลาดขอข้อมูลด้านกำลังคนจากผู้จัดการฝ่ายบริหารทรัพยากรบุคคล ถือเป็นการติดต่อประสานงานกันภายในองค์กรแต่หากผู้จัดการฝ่ายการตลาดติดต่อสื่อสารกับพนักงานของบริษัทอื่น ก็ถือเป็นการประสานงานกันนอกองค์กร เป็นต้น

๒. บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Information Roles) ผู้บริหารมีหน้าที่หรือบทบาทในการรับและเก็บรวบรวมข่าวสารจากใน และนอกองค์กรของตน กระทำได้โดยการอ่านวารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ แล้วนำมาพูดคุยกับผู้บริหารคนอื่น ๆ เช่น องค์กร คู่แข่งขันมีการวางแผนอะไร ในช่วงนี้ รัฐออกกฎหมายใหม่มีผลกระทบต่อบริษัทหรือไม่ เป็นต้น มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) เรียกบทบาทนี้ว่า บทบาทการตรวจสอบ (Monitor Role) ส่วนบทบาทแพร่กระจายข่าวสาร (Disseminator Role) ก็เป็นอีกบทบาทหนึ่งของผู้บริหารในการดำรงตนเปรียบเสมือนช่องทางที่ส่งต่อข่าวสารต่างๆ ไปยังสมาชิกในองค์กร และเมื่อถูกเชิญไปเป็นตัวแทนขององค์กรหรือสถาบันอื่นๆ ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะบทบาทโฆษก (Spoken Role) ขององค์กรด้วย

๓. บทบาทการตัดสินใจ (Decisional Roles) มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารในด้านนี้ไว้ ๔ ประการ คือ บทบาทในฐานะผู้ประกอบการ (Entrepreneurs) คือ ผู้ดูแลโครงการใหม่ๆ ที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์กรให้ดีขึ้น บทบาทของผู้จัดการความวุ่นวายหรือปัญหาต่างๆ (Disturbance Handles) ที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นอยู่นอกเหนือความคาดหมาย (Unforeseen Problems) บทบาทของผู้จัดสรรทรัพยากร (Resource Allocators) ในการรับผิดชอบกระจายทรัพยากร คน สิ่งของ และเงินไปตามส่วนต่างๆ ขององค์กรและสุดท้าย คือ บทบาทของผู้เจรจาต่อรอง (Negotiators) เพื่อทำหน้าที่ถกเถียงและเจรจาต่อรองกับกลุ่มอื่นๆ ซึ่งอาจจะเป็นสหภาพแรงงาน ผู้ถือหุ้น ฯลฯ ในการเพิ่มผลประโยชน์ให้กับองค์กรที่ตนเองทำงานอยู่^{๔๖}

นอกจากนี้บทบาทยังสามารถแยกได้อีก ๓ ประเภท คือ^{๔๗}

๑. บทบาทตามใบสั่ง บทบาทประเภทนี้มุ่งเพ่งเล็งที่การปฏิบัติตามความคาดหวังของแต่ละสถานภาพ ตัวตนและทักษะในการแสดงบทบาทมีหน้าที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับความคาดหวังของ

^{๔๖}ตุลา มหาพฤธานนท์, หลักการจัดการ หลักการ, ท่าเรือแหลมฉบัง LAEM CHABANG PORT, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖.

^{๔๗}สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์ เบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๙.

สถานภาพนั้นๆ การวิเคราะห์บทบาทประเภทนี้เน้นตรงระดับการยอมรับปฏิบัติตามความคาดหวังของตำแหน่งที่บุคคลเข้าครอบครอง

๒. บทบาทตามใจ บทบาทประเภทที่สองมุ่งไปยังจุดที่ว่าความคาดหวังต่างๆ จะต้องผ่านอัตรา หรือตัวตนเสียก่อนแล้วจึงมีการปฏิบัติ ขณะที่ผ่านตัวตนนี้เอง ตัวตน ก็จะกลั่นกรองพิจารณา เลือกสรร ลดทอน พลิกแพลงความคาดหวังนั้นๆ ให้เหมาะกับตน จุดสนใจของการวิเคราะห์จึงอยู่ที่แบบหรือสไตล์ของแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร

๓. บทบาทจริง บทบาทประเภทนี้ คือ พฤติกรรมจริงของปัจเจกชนหลังผ่านขั้นตอน ๒ ขั้นตอนข้างต้นมาแล้ว หากจะดูพฤติกรรมเปิดเผยก็จะดูความซับซ้อนหรือโครงข่ายเชื่อมโยงของพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้เห็น ถ้ามุ่งไปที่บทบาทเปิดเผยจุดการวิเคราะห์ก็จะพุ่งตัวความคาดหวังหรือการตีความความคาดหวังตามสถานภาพนั้น

ตามทฤษฎีบทบาทของ ราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton's Role Theory) ซึ่งเป็นนักมานุษยวิทยาที่มีชื่อเสียง กล่าวว่า “ตำแหน่ง สถานภาพ เป็นผู้กำหนดบทบาท ผู้ที่มีตำแหน่งจะปฏิบัติหน้าที่ได้สมบทบาทหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายๆ อย่าง เช่น บุคลิกภาพของผู้สวมบทบาท ลักษณะของสังคม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของสังคมนั้นด้วย”^{๔๘}

นอกจากนี้ มีด (Mead) ได้มีทัศนะเกี่ยวกับทฤษฎีบทบาทไว้ว่า ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีย่อยของทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) ซึ่งกล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์ และลักษณะของปัจเจกชน (Individual) ผลของตัวเชื่อมระหว่างสังคมและมนุษย์ก็คือ บทบาทนั่นเอง ทฤษฎีบทบาทมองสังคมมนุษย์เป็นโครงข่าย (Network) ของตำแหน่งทางสังคม (Positions) หรือสถานภาพ (Status) โดยมีปัจเจกชนเป็นผู้แสดงบทบาท ทั้งนี้ ไม่ว่าตำแหน่งแต่ละตำแหน่ง หรือกลุ่มสังคมอันประกอบไปด้วยตำแหน่งทางสังคมจำนวนหนึ่ง ล้วนแต่จะมีความคาดหวังจากสังคม เป็นกรอบให้ผู้ดำรงตำแหน่งแสดง หรืออาจกล่าวอีกทฤษฎีหนึ่งว่า สังคมมนุษย์ก็คือโรงละครมนุษย์แต่ละคนก็คือตัวแสดง ที่มีบทบาทแนบชิดสำหรับแสดง ตัวละครมีบทละครเป็นตัวกำกับมนุษย์ในสังคมต้องเชื่อฟังผู้มีอำนาจในสังคม พร้อมปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น ที่ต้องสวมบทบาทผู้ชมประเภทต่างๆ ^{๔๙}

สรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคล ซึ่งอยู่ในฐานะหรือตำแหน่งหรือมีสถานภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมได้กำหนดให้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติ และปฏิบัติตามหน้าที่ที่คล้องกับบรรทัดฐานของสังคม ในสถานภาพหนึ่งๆ จะต้องกระทำตามบทบาทของตนให้ดีที่สุด เพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ตัวเอง และสร้างประโยชน์ให้แก่ครอบครัว สังคมชาติ

^{๔๘}นุจรี เกตุปราษฎ์, “บทบาทของประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีจังหวัดทั่วประเทศ ในการพัฒนาสตรีระดับจังหวัด”, รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารทั่วไป, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐.

^{๔๙}G.H. Mead, *Sociology: Themes and Perspectives*, 3rd ed, (London: Unwin Hyman Limited, 1990), p. 789.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสอนศีลธรรม

เมื่อกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กระทั่งเป็นไปในอนาคต จะเห็นว่ามีเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของพุทธบริษัทเป็นอย่างยิ่ง ในฐานะที่เป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชนผู้นับถือ และเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ และอีกประการหนึ่ง พระพุทธศาสนาเป็นเหมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติ และเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของประเทศไทยทั้งด้านสังคม และวัฒนธรรม^{๕๐}

การเป็นพระสอนศีลธรรม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กำหนดบทบาทหน้าที่การเป็นพระสอนศีลธรรม ดังนี้^{๕๑}

๑. สอนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยทำการสอนตามมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๒. เป็นผู้นำนักเรียนเข้าสู่การฝึกสมาธิ บริหารจิต เจริญปัญญา และทำพิธีทางพระพุทธศาสนา

๓. เป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่ นักเรียน นักศึกษา เข้าสอบธรรมศึกษาประจำปี

๔. ให้การสนับสนุนโรงเรียนวิถีพุทธโดยการสอนวิชาพระพุทธศาสนาบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิตให้นักเรียนชาวพุทธจริง คือ มีศีล สมาธิ ปัญญา

ส่วนเหตุปัจจัยที่ทำให้พระสงฆ์ต้องมีการพัฒนาบทบาทของตนเอง เพื่อความเหมาะสมในสังคมนั้น ประกอบด้วย ๒ สาเหตุหลัก คือ

๑. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ พระสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงบทบาท เนื่องจากชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านการสื่อสารมวลชน ค่านิยมด้านความเชื่อดั้งเดิม รวมไปถึงการแทรกแซงของภาครัฐ นักการเมือง นักธุรกิจเอกชน

๒. ปัจจัยภายใน ได้แก่ องค์กรของพระสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงบทบาท เนื่องจากปัจจัยภายในองค์กรเอง เช่น การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของพระสงฆ์ กฎหมายคณะสงฆ์ การประชุมพระสังฆาธิการ และทัศนคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการกล่อมเกลามาอย่างยาวนาน^{๕๒}

จากเหตุผลที่กล่าวมาในงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ อาจกล่าวได้ว่า องค์กรสงฆ์ และตัวของพระสงฆ์เอง เป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชีวิตของชาวพุทธให้เคลื่อนที่ไปอย่างมั่นคงแบบพุทธ

^{๕๐}สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คู่มือพระสอนศีลธรรม ปิงปประมาณ ๒๕๖๐, (นนทบุรี: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เซน ปริ้นติ้ง, ๒๕๖๐), หน้า ๕๑.

^{๕๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑.

^{๕๒}จรินทร์ ยังสังข์, “บทบาทของพระสงฆ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาอกระบบ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๖, หน้า ๒๓.

ขณะเดียวกันกระแสทางสังคม บ้านเมือง เหตุการณ์ต่างๆ ก็มีส่วนกำหนดบทบาทให้พระสงฆ์ ต้องพัฒนาและปรับกลยุทธ์ในการสั่งสอน และอบรมประชาชนทุกกลุ่มอย่างฉลาด และเป็นปัจจุบัน คือ ทันท่วงทีเหตุการณ์ที่เคลื่อนไหวในสังคม เพื่อปรับท่าทีของตนให้กระชับขึ้น และพระสงฆ์จะต้องอาศัย คุุณหัตถ์เป็นอยู่ ขณะเดียวกันก็จำต้องเข้ามามีบทบาทต่อชุมชน สังคมด้วยเหตุผล ๓ ประการ ดังนี้^{๕๓}

๑. การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องพึงพาปัจจัย ๔ จากพุทธศาสนิกชน
๒. สภาพและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม
๓. โดยคุณธรรม คือ เมตตา กรุณา พระสงฆ์นั้น จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์

วัดและพระสงฆ์ สามารถแสดงบทบาทเหล่านี้ได้ เนื่องจากชาวบ้านเข้าใจว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละ และที่สำคัญที่สุด คือ มีความรู้สึกรู้ว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญา รอบรู้ วิชาการต่างๆ เหนือชาวบ้านทั่วไป สามารถให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชาวบ้านในปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นความสำคัญที่ใกล้ชิดและมั่นคงเสมอมา เมื่อสังคมเปลี่ยนไป บุคคลจากภายนอกเข้ามา มีบทบาทต่อชุมชนในฐานะผู้ปกครอง พระสงฆ์จึงถูกลดบทบาทลงจากผู้ผู้นำในด้านต่างๆ เป็นเพียงผู้ประสานงานเชื่อมโยงระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ด้วยเหตุที่กล่าวมาแล้วนั้น จึงทำให้วัดและพระสงฆ์ ถูกลดบทบาทที่มีต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาของชาวบ้านลง^{๕๔}

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ไม่พยายามปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลง ไม่พยายามประยุกต์ความเจริญต่างๆ มาเสริมบทบาทของตนเองขึ้นใหม่ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนที่เคยแนบแน่นก็เริ่มห่างกันออกไป

๒.๓.๑ บทบาทของพระสอนศีลธรรมไทยในอดีต

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างพระสอนศีลธรรมกับชาวบ้าน

พระพุทธร่องค์ทรงเห็นความสำคัญของพระสงฆ์ที่ผ่านการฝึกฝนตัวเองดีแล้ว ว่าจะก่อให้เกิดความสุขแก่ประชาชน ฉะนั้นจึงแสดงมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นทางที่จะนำไปสู่ความเป็นผู้เจริญ เป็นอารยธรรม เมื่อตนเองดับทุกข์ได้แล้ว ก็ควรเผยแผ่แจกจ่ายแนวทางนั้นแก่ผู้อื่นด้วย ดังนั้น จึงมีพุทธดำรัส ส่งพระสาวกออกประกาศศาสนาดังพระพุทธพจน์ที่ว่า^{๕๕}

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ และความสุขของคน จำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก จงประกาศพรหมจรรย์ อันมีความงามทั้งเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด ผู้มีกิเลส คือ รุติในดวงตาน้อย มีอยู่” ในด้านสังคมและความเป็นอยู่ที่ผูกพันกับประชาชน คือ การเป็นอยู่ประจำวัน พระพุทธร่องค์ ก็ได้ตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายว่า “การบวชนี้ ต้องอาศัยข้าวที่ชาวบ้านใส่บาตร

^{๕๓}วัฒนา พัฒนพงศ์, พระสงฆ์กับบทบาททางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖.

^{๕๔}อภิชัย พันธเสน, ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่, หน้า ๒๐๕-๒๐๗.

^{๕๕}วิ.มหา.(ไทย) ๔/๓๒/๓๒

เป็นอยู่ เธอพึงควรอุทิศสาธุในข้อนี้ตลอดชีวิต” “บรรพชิตต้องพิจารณาเนืองๆ ว่า ชีวิตเรา เนื่องด้วยผู้อื่น จงทำตัวให้เป็นผู้ที่เลี้ยงง่าย”^{๕๖}

ในพุทธการสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงการพึ่งพากันระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ ด้วยการสงเคราะห์ปัจจัย ๔ มีจีวร แก่เหล่าภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้น จึงควรอนุเคราะห์ด้วยการแสดงธรรมตอบแทนแก่พราหมณ์และคฤหัสถ์พวกนั้น ดังพระพุทธพจน์ว่า^{๕๗}

“ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์ และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้อุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค แม้เธอทั้งหลาย ก็จงเป็นผู้มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะอันบริสุทธฺิ บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด” พระสงฆ์ต้องปฏิบัติหน้าที่ ในฐานะเพื่อนาบุญของโลกด้วยการอนุเคราะห์ ตามหลักทศ ๖ ในสังคาลสูตร ซึ่งพระพุทธองค์ ทรงแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนไว้ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ

(ก) ข้อปฏิบัติสำหรับฝ่ายคฤหัสถ์ ดังพระดำรัสว่า ดูกรคฤหบดี สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน นกุลบุตรพึงบำรุงโดยฐานะ ๕ ดังนี้

๑. ด้วยกายกรรมประกอบด้วยเมตตา
๒. ด้วยวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา
๓. ด้วยมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา
๔. ด้วยความเป็นผู้ไม่ปิดประตู (เต็มใจต้อนรับ)
๕. ด้วยการจัดหาอาหารสันทานถวาย

(ข) ข้อปฏิบัติสำหรับฝ่ายบรรพชิต ดังพระดำรัสว่า สมณพราหมณ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบน เมื่อได้รับการบำรุง จากกุลบุตรโดยฐานะ ๕ อย่างแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตร โดยฐานะ ๖ อย่าง ดังนี้^{๕๘}

๑. สอนให้ละเว้นจากความชั่ว
๒. แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม
๔. สอนสิ่งที่ยังไม่เคยสดับเล่าเรียน
๕. ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในสิ่งที่สดับเล่าเรียนแล้ว
๖. บอกทางสวรรค์ให้

^{๕๖}วิ.มหา. (ไทย) ๔/๑๔๓/๑๕๘

^{๕๗}อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๔๘/๙๒.

^{๕๘}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๔/๒๐๕.

เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนนั่นเอง จุดเน้น คือ ประชาชนบำรุงพระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ เป็นการให้วัตถุ พระสงฆ์ตอบแทนประชาชนด้วยธรรม คือ แสดงธรรม ปฏิบัติธรรมให้ประชาชนเห็นเป็นตัวอย่าง แต่ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพระนั้น ต้องมีกรอบไม่เกินไปเลยพระวินัย ซึ่งเป็นกรอบรักษาความสัมพันธ์ให้มั่นคง เช่น บทบัญญัติทางวินัยว่า ให้พระสงฆ์พิจารณาลงโทษปฏิสارانียกรรมแก่พระภิกษุที่ผิดต่อคฤหัสถ์^{๕๔} เช่น การขวนขวายเพื่อมิใช่ลาภ มิใช่ประโยชน์ เพื่ออยู่ไม่ได้แห่งคฤหัสถ์ คำว่า เปรียบเปรยของคฤหัสถ์ให้แตกแยกกัน รับค่าเขาแล้ว ไม่ทำจริง เป็นต้น

จากความสัมพันธ์ที่พระองค์ได้แสดงแนวไว้ ได้ทรงทำเป็นตัวอย่าง และพระสงฆ์ได้สืบทอดเจตนารมณ์นั้นต่อๆ กันมา จึงทำให้พระสงฆ์กับภคกุลสถิตย์อยู่ที่ย้อยอาศัยกัน จวบเท่าพระพุทธศาสนามาตั้งมั่นในดินแดนไทยตลอด ๒๐๐ ปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันด้านอื่นๆ ดังต่อไปนี้

๑. ความสัมพันธ์ด้านสังคม ประชาชน ได้ใช้วัดเป็นที่พบปะพูดคุย เป็นสถานที่จัดงาน รื่นเริง งานบุญ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมเรื่องเดือดร้อนต่างๆ กับพระสงฆ์ วัดเป็นคลังเก็บวัสดุสำหรับ ชุมชน เป็นที่พักคนเดินทาง เป็นที่สงเคราะห์ผู้เจ็บป่วยด้วยการแพทย์โบราณเป็นที่สร้างผู้นำพัฒนา ชุมชน เช่น การก่อสร้างโรงเรียน การขุดบ่อ ทำถนนหนทาง สร้างสะพาน เป็นต้น

๒. ความสัมพันธ์ด้านการศึกษา พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ได้ใช้วัดเป็นศูนย์การศึกษาของชุมชน

๓. ความสัมพันธ์ในการผลิตศิลปกรรมและศิลปวัตถุ ทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านต่างช่วยกันสร้างสรรค์งานศิลปวัตถุ เช่น ภูฏี วิหาร โบสถ์ ศาลาการเปรียญ หอไตร เป็นต้น เมื่อมีความสัมพันธ์อันดีแล้ว พระสงฆ์ก็สร้างบทบาทของตนต่อสังคมในทางสร้างสรรค์ ในฐานะผู้นำทางสติปัญญา

๒. บทบาทพระสอนศีลธรรมกับการพัฒนาในอดีต

พระสงฆ์ในอดีตมีการพัฒนาศาสนิกชนให้เกิดความเจริญงอกงาม เรียกว่า “พัฒนา” โดยแยกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การพัฒนาภายนอก และพัฒนาภายใน การพัฒนาภายนอกนั้น ได้รวมเอาการพัฒนาทางด้านร่างกาย ด้านปัจจัย ๔ การอยู่ดีกินดี และการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบวินัย และการเคารพกฎหมาย เป็นต้น ส่วนการพัฒนาภายในนั้น หมายถึง คุณธรรมทางจิตใจ และการพัฒนาความคิดสติปัญญาต่างๆ ให้มีคุณภาพที่ดี ซึ่งเขียนเป็นรูป ดังนี้

บทบาทของพระสงฆ์ ที่มีหน้าที่ในการสร้างความเจริญทั้งภายนอก และภายในให้กับสังคมทุกระดับชั้นนั้น ในสมัยพุทธกาล พระราชาหรือผู้ปกครองอาณาจักร จะมีพระราชกรณียกิจ (คือ หน้าที่) ต่อพระสงฆ์ ๒ ประการ ดังนี้^{๖๐}

๕๕ วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๙๕/๖๘.

^{๖๐}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ชวนการพิมพ์, ๒๕๕๓). หน้า ๒๑๔-๒๑๕.

๑. ให้การอารักขาแก่พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ให้ท่านอยู่เป็นสุข ดังหลักของวัชชีธรรมที่ว่า “ให้ความคุ้มครองอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย โดยตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลาย ที่ยังมีได้มาสู่แคว้นแคว้น และที่มาแล้ว พึงอยู่ในแคว้นนั้นโดยผาสุก”

๒. การเข้าสอบถามปรึกษาปัญหาแก่พระสงฆ์ที่เรียกว่า สมณพราหมณปริปุจฉา อันเป็นข้อหนึ่งในจกักรัตติวัตรของพระราชา เพื่อให้รู้ว่า อันใดดี อันใดชั่ว ควรประกอบหรือไม่ เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขหรือไม่ แล้วประพจน์ปฏิบัติให้ถูกต้อง^{๖๑}

ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์หลังจากได้รับการคุ้มครองดีแล้ว ก็มีหน้าที่ตอบแทนรัฐ ๒ ประการ คือ^{๖๒}

๑. หน้าที่ในการแนะนำสั่งสอน (Educator) ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจธรรมะที่ถูกต้อง เมื่อเข้าใจถูกต้อง ก็จะประพฤติอยู่ในศีลธรรม รู้จักฝึกอบรมจิตใจ ประชาชนอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ประพฤติดี ก็เป็นประโยชน์ต่อแผ่นดินไปเอง

๒. หน้าที่ในการเป็นผู้ให้คำปรึกษา (Advisor) ให้ความรู้ความเข้าใจแก่พระราชาในทางธรรม และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา แต่ไม่เข้าไปกุมอำนาจทางการเมือง อย่างนักบวชในบางศาสนา

บทบาทหลักของพระสงฆ์ คือ ให้การศึกษาแก่ประชาชน ตามหลักพระพุทธศาสนาเรียกว่า บทบาทของครู บทบาทในฐานะครูเป็นบทบาทที่ถาวรตลอดมา ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน

บทบาทรองลงมา ได้แก่ การให้คำปรึกษา ในเรื่องสำคัญๆ ซึ่งคนในสังคมคลุกคลีโดยทั่วไป ไม่กล้าตัดสินใจทำการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป ก็จะไปปรึกษาพระสงฆ์ในเรื่องนั้นๆ พระสงฆ์จึงต้องทำหน้าที่ช่วยในการตัดสินใจแก่ประชาชน บทบาทนี้แสดงให้เห็นความเป็นผู้นำในด้านภูมิปัญญา ในอดีตพระราชาหรือผู้นำประเทศ จะต้องสนับสนุนให้พระสงฆ์ มีการศึกษาอย่างเต็มที่ เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้ความสามารถ จะได้เป็นที่ปรึกษาของชาวบ้านได้อย่างถูก^{๖๓}

๒.๓.๒ บทบาทของพระสอนศีลธรรมในปัจจุบัน

๑. ปัจจัยที่ทำให้บทบาทของพระสอนศีลธรรมเปลี่ยนไป

เมื่อประเทศไทย ได้มีการพัฒนาประเทศให้เท่าทันกับอารยธรรมตะวันตก ในช่วง ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา แม้จะถือว่าเป็นผลดีแก่สังคม เพราะเป็นการทำให้เกิดความเจริญขึ้น แต่ก็ปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนออกจากวัด คนห่างพระสงฆ์ ถึงจะมีสถานบริการของรัฐตั้งอยู่ในบริเวณวัด แต่วัดและพระสงฆ์ก็ไม่มีบทบาท และไม่มีส่วนร่วมในการบริหารหน่วยงานนั้นๆ ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้บทบาทพระสงฆ์เปลี่ยนไป คือ วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ทั้งหลาย ไม่งดงามในสายตาของประชาชน เพราะพระสงฆ์บางรูป มีความประพฤติที่ย่อหย่อนในพระวินัย ประพฤติในสิ่งที่ขัดกับความรู้สึกรักของชาวบ้าน เช่น การเดินสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ ขับขี่รถยนต์พาหนะด้วยตนเอง วัดสกปรก

^{๖๑}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕/๖๕.

^{๖๒}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

^{๖๓}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, หน้า ๒๑๖.

ไม่ปิดกั้นทำความสะอาดเป็นต้น เมื่อพระสงฆ์มีความประพฤติเช่นนี้ ประชาชนก็เสื่อมศรัทธา ต่างหันหลังให้วัด คนจะเข้าวัดบ้าง ก็ในโอกาสทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา และในการประกอบพิธีที่เกี่ยวข้องกับ พวกเขาโดยตรงเท่านั้น บทบาทที่ลดลงของพระสงฆ์ในปัจจุบันไว้ว่า มีสาเหตุมาจาก ความอ่อนแอของพระสงฆ์ เพราะไม่ได้สนใจเรื่องคำสอนที่แท้จริงของพระพุทธองค์ แต่มัวไปยุ่งกับวัตถุมงคล เรื่องไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ไม่ได้สอนให้ชาวบ้านแก้ปัญหาได้โดยวิธีพุทธ แต่ให้แก้ปัญหาโดยวิธีอื่นๆ แบบผสมผสาน ซึ่งไม่ใช่เป้าหมายของพระพุทธศาสนา^{๖๔}

๒. การฟื้นฟูบทบาทพระสงฆ์ในสังคมในปัจจุบัน

เนื่องจากระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ได้เปลี่ยนจากการทำเพื่ออยู่ มาเป็นทำเพื่อขาย จึงส่งผลกระทบต่อชีวิต ชุมชน สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม อย่างรุนแรง ผลกระทบดังกล่าวมาจากปัจจัย ๔ ประการ คือ (๑) อารยธรรมตะวันตก (๒) การศึกษาแผนใหม่ (๓) การพัฒนาแผนใหม่ และ (๔) สื่อและการบันเทิงเพื่อการค้า^{๖๕} ปัจจัยทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นปัจจัยให้เกิดปัญหาขึ้นในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ จากการทำกินเอง ใช้อย่าง พึ่งตนเองได้ มาเป็นระบบซื้อขาย ทำให้เกิดความโลภ อันมีผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศต้องล้มละลายทางเศรษฐกิจ พึ่งตนเองไม่ได้ ธรรมชาติแวดล้อมส่วนใหญ่ถูกทำลายไป ขาวนาเป็นหนี้สินมากขึ้น ทำงานใช้หนี้กันไม่มีวันจบสิ้น ครอบครัว ชุมชนและวัฒนธรรมแตกสลาย สุขภาพจิตเสื่อมโทรมมากขึ้น ชีวิตเคยเป็นไท ก็กลับกลายเป็นทาสของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่อย่างสุดไม่หลุด เมื่อสภาพสังคมเป็นเช่นนี้ องค์กรที่ผู้คนในสังคมนึกถึงที่จะเป็นทางออกให้กับสังคม คือ สถาบันสงฆ์ ดังนั้น จึงได้มีแนวคิดที่จะฟื้นฟูบทบาทของพระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น^{๖๖}

๒.๓.๓ บทบาทที่อยู่ในความขัดแย้งทางทัศนคติของสังคม

สถานการณ์ในปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ ก็มีความลำบากใจอยู่มากต่อการวางตัว และแสดงบทบาทต่อสังคม เพราะท่าทีของคนในสังคมและพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพระสงฆ์ ซึ่งพอจะแยกออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ (๑) กลุ่มคอยคัดค้านหรือกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการที่พระสงฆ์ลงมาทำงานพัฒนา ร่วมกับชาวบ้าน (๒) กลุ่มให้การสนับสนุน และ (๓) กลุ่มที่วางตัวเป็นกลางต่อบทบาทซึ่งพระสงฆ์แสดงออกไป ตัวอย่างเช่น การสร้างโบสถ์ วิหาร กฎที่ใหญ่โตหรูหรา ชาวพุทธบางกลุ่ม ก็เห็นด้วยสนับสนุน บางกลุ่มก็ไม่เห็นด้วย เพราะเห็นว่าเป็นการฟุ่มเฟือย การดำเนินการศึกษาแบบใหม่ในรูปวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยสงฆ์ ชาวพุทธบางกลุ่มก็เห็นด้วย เห็นว่าเหมาะสมกับภาวะการณ์ปัจจุบัน ต้องเปลี่ยนแปลงพัฒนาการไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่บางกลุ่มก็คัดค้านการออกไปร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน ชาวพุทธบางกลุ่มก็เห็นด้วย แต่บางกลุ่มก็คัดค้าน^{๖๗}

^{๖๔}ปรกรณ์ คุณารักษ์, ปัญหาสังคม, (ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๐.

^{๖๕}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, หน้า ๒๒๒.

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๑.

^{๖๗}วัฒนา พัฒนพงษ์, พระสงฆ์กับบทบาททางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๙๕.

จากตัวอย่างที่แสดงไว้ข้างต้น เป็นเรื่องที่สร้างความหนักใจให้แก่พระสงฆ์มาก เพราะพระสงฆ์ในปัจจุบันอยู่ในลักษณะที่ถูกบีบทั้งสองด้าน ถ้าอยู่เฉยๆ ก็ว่าเอาวัดเอาเปรียบ ฉันทแล้วก็เอาแต่จำวัด (นอน) ไม่เห็นทำประโยชน์อะไรแก่สังคมเลย แต่พอออกไปช่วยพัฒนาชุมชนสร้างถนน ช่วยรักษาผู้เจ็บป่วย ก็หาว่าประพฤติตนเกินขอบเขตวินัยสงฆ์ พระภิกษุสามเณรในปัจจุบันจึงไม่รู้ว่าชาวบ้านจะเอาอย่างไรกับพระแน่ แม้ทางฝ่ายบ้านเมืองเอง ก็มีท่าทีเยินยอต่อวงการศาสนา บางทีอาจเป็นเพราะการยึดถือคำพังเพยโบราณที่ว่า “ชั่วช่วงชี ดีช่วงสงฆ์” ก็ได้ เพราะปรากฏว่า ยังไม่ค่อยมีผลงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ ในส่วนที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง หรือความสอดคล้องทางทัศนคติระหว่างชาวบ้านกับชาววัดเลย ปัจจุบันนี้ ช่องว่างระหว่างสังฆมณฑล คือ พระสงฆ์ กับสังคมชาวบ้าน คือ คลุ้สท์นั้นห่างกันมาก ช่องว่างนี้นี่ยังนานวันเข้าดูชักจะห่างออกไปทุกที ภาพพจน์ของพระสงฆ์ที่ปรากฏอยู่ในสายตาของชาวบ้านก็มีแนวโน้มไปในทางลบอยู่เรื่อยๆ ประเพณีการทำบุญใส่บาตรพระ ทุกๆ เช้า ก็จะเริ่มลดลง จะพบว่า สมัยก่อน อาคารบ้านเรือนแม่มีน้อย แต่ปรากฏว่ามีคนทำบุญตักบาตรกันมาก ซึ่งตรงกันข้ามกับปัจจุบัน ที่มีอาคารบ้านเรือนมากมาย แต่จำนวนประชาชนใส่บาตรกลับน้อยลงทุกวัน พระสงฆ์ท่านมักจะมองโลกในแง่ดี โดยที่ชาวพุทธบางประเภทนั้น เป็นชาวพุทธแต่เพียงในนาม บางทีทั้งปีทั้งชาติ ไม่เคยทำบุญตักบาตร อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์และศาสนาเลย แต่พวกนี้แหละ ที่ชอบตำหนิพระสงฆ์ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง ก็เอาแต่ทำบุญทำทานอย่างเดียว โดยไม่มองว่าการกระทำของตนนั้น ทำให้พระบางรูปเกิดกิเลส ซึ่งคนทั้งสองกลุ่มนี้ ต่างก็มีข้อบกพร่องด้วยกันทั้งคู่

กลุ่มแรก คือจำพวกชาวพุทธที่ไม่เคยอุปถัมภ์บำรุงศาสนา ไม่เคยถือศีล ฟังธรรม หยิงทะนง หลงวิชาการสมัยใหม่ ดูหมิ่นเหยียดหยามสถาบันสงฆ์โดยมิได้หวังดี เป็นกลุ่มที่น่าชิงชังน่าขยะแขยงอย่างยิ่ง เป็นเรื่องที่พระสงฆ์ทั้งหลาย จะต้องพยายามดึงให้คนเหล่านี้ หันเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้องให้ได้ คนกลุ่มนี้จะต้องอาศัยพระภิกษุสามเณรที่มีการศึกษาสูงเท่านั้น จึงจะดึงมาได้

กลุ่มที่สอง คือ พวกเอาแต่ทำบุญทำทานอย่างเดียว โดยไม่พิจารณา เงินที่บริจาคให้พระหรือหน่วยงานของวัด ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ ลากยศดั่งกล่าว จะแสดงบทบาทอันเป็นที่มาของรายได้ทรัพย์สินของท่านต่อไป ที่จริง ถ้ามีการสำรวจเงินบริจาคที่คลุมเครือ เศรษฐีทั้งหลายถวายให้พระภิกษุสงฆ์บางรูปบางคนไปสร้างสิ่งอันไม่จำเป็นรีบด่วน (บางครั้งยังขัดต่อสมณสาธูปเสียอีก) หรือใช้สอยส่วนตัว เช่น การสร้างกุฏิที่หรูหราเกินความจำเป็น การจัดหา รถนั่งส่วนตัวที่หรูหราเกินขอบเขตสมณสาธูปแล้ว จะเห็นว่าเป็นจำนวนเงินที่พระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่งสามารถนำไปสร้างโรงเรียน สงเคราะห์เด็กอนาถา สร้างที่พักและจัดซื้อยารักษาโรคแก่คนป่วย เป็นต้น ได้อย่างสบาย

๒.๓.๔ บทบาทของพระสอนศีลธรรมในอนาคต

บทบาทในอนาคตของพระสงฆ์จะเป็นเช่นไรนั้น เป็นเรื่องที่ทำนายและคาดการณ์ได้ยาก แต่จะอย่างไรก็ตาม บทบาทในปัจจุบันของพระสงฆ์ น่าจะมีส่วนสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทในอนาคตได้บ้าง เพราะฉะนั้น หากเราประสงค์ให้สถาบันสงฆ์ในอนาคตได้แสดงบทบาทในทางที่ถูกที่ควร และสอดคล้องกับทัศนคติ (ที่ขอบธรรม) ของสังคมแล้วไซ้ เราก็จะได้รับแรงดำเนินการต่อไปนี้ คือ

๑. จัดบทบาทที่ขัดต่อพระธรรมวินัย กฎหมาย และ ทัศนคติที่ติงามของพุทธศาสนิกชน
๒. ปรับปรุงพัฒนาบทบาทที่ดีและสอดคล้องกับพระธรรมวินัย และทัศนคติ ที่ติงาม

๓. พื้นฟูบทบาทที่ดีในอดีตบางบทบาท

๔. กำหนดบางบทบาทที่เห็นว่าน่าจะเหมาะสมกับยุคสมัย และสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของไทยในปัจจุบัน^{๖๘}

การดำเนินภาระดังกล่าวข้างต้นนั้น จะสัมฤทธิ์ผลได้ ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากหลายๆ ฝ่าย ได้แก่ ภาครัฐของพระสงฆ์ ภาครัฐบาล และภาคประชาชน ต้องพยายามปรับทัศนคติของตนที่ขัดแย้งกับทัศนคติส่วนใหญ่หรือขัดแย้งกับพระธรรมวินัย เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีความปลอดภัยใจในการที่จะดำเนินศาสนกิจของท่าน ในส่วนแห่งการเกื้อกูลสังคม เพราะที่แล้วว่า มาแม้แต่ในปัจจุบัน พระสงฆ์ส่วนใหญ่ต้องกังวลกับเสียงคัดค้าน เสียงวิพากษ์วิจารณ์ของชาวบ้านที่มีต่อการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ ถ้าหากสามารถขจัดความขัดแย้งทางทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ได้โดยเด็ดขาดแน่นอนแล้ว เชื่อมั่นว่า ภาพพจน์ของสถาบันพระสงฆ์จะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และทั้งยังช่วยเกื้อหนุนรัฐในทาง การพัฒนาประเทศได้เป็นอย่างดีด้วย การที่พระสงฆ์ซึ่งเป็นศาสนทายาทหรือผู้สั่งสอนหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้น ควรมีบทบาทที่เด่นชัดอยู่ ๒ อย่าง คือ (๑) เป็นผู้มีความสามารถในการสั่งสอนพุทธศาสนิกชน (๒) ความหลากหลายในระดับการพัฒนาพุทธศาสนิกชนนั้นหมายถึงว่า ทั้งผู้สอนและผู้ปฏิบัติตาม ต้องเข้าใจในบทบาทของแต่ละฝ่าย^{๖๙}

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศไทยเท่าที่เป็นอยู่ ได้เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ดังจะเห็นได้จากชื่อของแผนพัฒนาประเทศ ฉบับที่แล้วๆ มา โดยไม่ให้ความสนใจ หรือให้ความสนใจน้อยมาก ต่อการพัฒนาทางจิตใจ ประเทศเกาหลี ซึ่งประสบความสำเร็จ ในการพัฒนาหมู่บ้านทั่วประเทศของเขานั้น ใช้ขั้นตอนการพัฒนาประเทศ โดยใช้การพัฒนาจิตใจให้อยู่ในอันดับที่หนึ่ง ส่วนการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ถูกจัดไว้ในอันดับรอง ประเทศไทยมีพระภิกษุสามเณรอยู่เป็นจำนวนมาก หากรัฐประสงค์ที่จะกำหนดแนวทางในการพัฒนาประเทศโดยเน้นความสำคัญของจิตใจแล้ว สามารถอาราธนาพระคุณเจ้าทั้งหลาย ออกไปปลูกเร้าชาวบ้านให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมข้อต่างๆ เช่น ความรักในระเบียบวินัย ขยันหมั่นเพียร เป็นต้น และดูเหมือนจะหาบุคลากรในการปลูกเร้าชาวบ้านที่ดีเช่นนี้ จากที่ไหนไม่ได้อีกแล้ว เพื่อไม่ให้เป็นการสายเกินไป เราจะต้องรีบเร่งฟื้นฟูและพัฒนา ในทุกด้านอย่างถูกต้อง และเป็นระบบ โดยการพึ่งพาอาศัยพระสงฆ์เสียตั้งแต่บัดนี้ หากยังมัวรีรออยู่อาจจะสายเกินไปก็ได้

ปัจจุบันวัดเป็นหน่วยงานปกครอง ดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์และกิจการของพระพุทธศาสนา และเป็นองค์กรอันสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์ และพระพุทธศาสนา เป็นองค์กรหลักในการปกครองคณะสงฆ์ วัดจึงถือว่าเป็นนิติบุคคล มิใช่บุคคลธรรมดา และเป็นอสังหาริมทรัพย์ประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งไม่มีชีวิตไม่สามารถทำการใดๆ เองได้ จึงจำเป็นต้องมีผู้แทนเพื่อใช้สิทธิและหน้าที่ โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๗ (แก้ไขปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๕) ได้กำหนดให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัด โดยมีหน้าที่ดังนี้

^{๖๘}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๗.

^{๖๙}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), สถานการณ์พระพุทธศาสนาพลิกหน้าเป็นพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๓๙.

๑. บำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

๒. ปกครอง และสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

๓. เป็นธุระในการศึกษาอบรมสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์

๔. ให้ความสะดวกตามความสมควรในการบำเพ็ญกุศล

นอกจากนี้ มหาเถรสมาคมได้กำหนดบทบาทหน้าที่ด้านการศึกษา และศึกษาสงเคราะห์ ของเจ้าอาวาส และเจ้าคณะสังฆิกัด หรือเจ้าคณะจังหวัด ดังนี้

๑. เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศึกษาในฐานะเจ้าสำนักเรียน หรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา

๒. เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้จัดการในฐานะเจ้าสำนักเรียนคณะจังหวัด

๓. ในบางกรณีให้เจ้าคณะเจ้าสังฆิกัดร่วมจัดด้วย^{๗๐}

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๗ (แก้ไขปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๕) ได้กล่าวว่า “จัดกิจการของวัด” และ “ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล” หน้าที่เหล่านี้ พระสงฆ์ หรือเจ้าอาวาสต้องมีการจัดการสังคมสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ด้วย^{๗๑} เป็นที่ทราบกันดีว่า พระพุทธศาสนาได้เข้ามามีบทบาทต่อสังคมไทยเป็นเวลายาวนาน พระสงฆ์เป็นผู้นำ หลักธรรม และหลักปฏิบัติเป็นที่ยอมรับมาจนถึงปัจจุบัน โดยยึดหลักการ ที่พระพุทธเจ้าทรงประทานไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็น อันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข”^{๗๒}

พระพุทธศาสนา ได้ขยายเข้าดินแดนสุวรรณภูมิเป็นครั้งแรกเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๓ โดยการนำของพระโสณะและพระอุตตระ เป็นพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท และพุทธศตวรรษ ที่ ๗ พระพุทธศาสนาแบบมหายานได้เผยแผ่สู่ดินแดนทางภาคเหนือของไทย และมีอิทธิพลเหนือดินแดนนี้เป็นเวลาหลายร้อยปี จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๗ พระพุทธศาสนาแบบเถรวาท ได้มีความสำคัญขึ้นอีกครั้งหนึ่ง การที่พระพุทธศาสนาได้เข้ามามีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนนี้ ทำให้ประชาชนในพื้นที่ ได้รับเอาภาษามคธ (ภาษาบาลี) มาใช้ร่วมกับภาษาดั้งเดิม (ตัวเมือง) ของล้านนา และได้ผสมอยู่ในภาษาไทยมาจนถึงปัจจุบันนี้

พระพุทธศาสนามีความผูกพันกับการศึกษาไทยมาตั้งแต่ยุคเริ่มแรก ทั้งในด้านเนื้อหา คือ “เนื้อหาด้านจริยธรรม ภาษา และการดำเนินชีวิต และในด้านวิธีการ คือ วัดเป็นสถานที่ให้การศึกษา

^{๗๐}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปภโล), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔-๖.

^{๗๑}สุทธิพงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๘.

^{๗๒}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๒/๔๘.

และมีพระสงฆ์เป็นครูที่เป็นพื้นเบื้องตันอันสำคัญที่จะช่วยให้ได้ทั้งศีล ให้ได้ฟังเรื่อง ที่ดั่งงาม ให้ได้บำเพ็ญเพียร และให้ได้ปัญญา”^{๗๓}

วัดในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง สถานที่อยู่ของพระภิกษุและสามเณร ประกอบด้วย โบสถ์ วิหาร เจดีย์ ศาลาการเปรียญ กุฏิ ฯลฯ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

บทบาทของวัด พอสรุปได้ดังนี้^{๗๔}

๑. เป็นสถานที่ศึกษา สำหรับประชาชน
๒. เป็นสถานสงเคราะห์
๓. เป็นสถานที่เป็นสบายะ คือ เป็นที่สบายกาย สบายใจ
๔. เป็นสถานที่จุดพิพิธภัณฑสถาน
๕. เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
๖. เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลและแสดงมหรสพต่างๆ
๗. เป็นศูนย์กลางการบริการหรือปกครอง เช่น การเรียกประชุมเพื่อแจ้งกิจการหรือข่าวสาร
๘. เป็นสถานสวัสดิการ สงเคราะห์แก่คนยากจนและคนที่ไร้ที่พึ่งพิง
๙. เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม
๑๐. เป็นสถานที่แสดงความสามัคคี
๑๑. เป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บ ของเครื่องใช้ส่วนรวม
๑๒. เป็นที่ไกลเกลียดข้อพิพาท และเป็นที่ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้าน
๑๓. เป็น฼ณานสถาน
๑๔. เป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมือง
๑๕. เป็นตลาดนัดและตลาดโต้รุ่ง

ในสมัยสุโขทัย มีสถานที่ให้การศึกษาแก่เยาวชนอยู่ ๓ อย่าง คือ วัด สำนักราชบัณฑิต และราชสำนัก สองอย่างหลังเป็นสถานศึกษาสำหรับลูกเจ้านาย ส่วนวัดเป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้านทั่วไปเป็นส่วนใหญ่ ในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไท พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อทางศาสนาของคนไทยมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ในสมัยของพระองค์ยังได้กำหนดแบ่งพระภิกษุเป็น ๒ ฝ่าย ตามหน้าที่ปฏิบัติ คือ

^{๗๓}อุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๘๕-๘๙.

^{๗๔}คุณ โทจันทร์, *พุทธศาสนากับชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๗.

ฝ่ายคามวาสี หมายถึง พระที่อาศัยในหมู่บ้าน (ในเมือง) ทำหน้าที่ให้การศึกษา และอยู่ใกล้ชิดประชาชน กับฝ่ายอรัญวาสี หมายถึง พระที่ออกธุดงค์ตามป่า หรือสถานที่ห่างไกล ทำหน้าที่ปฏิบัติธรรม เจริญวิปัสสนาตามคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยตรง ในส่วนของวัดในเมือง หรือคามวาสี มีบทบาทต่อการศึกษาในสมัยสุโขทัย ๓ ด้าน คือ จริยศึกษา (หลักศีลธรรมจากพระพุทธศาสนา) พุทธศึกษา (ความรู้ทางภาษา) และหัตถศึกษา (งานช่างและพุทธศิลป์ต่างๆ)^{๗๕}

ทางอาณาจักรล้านนา พระพุทธศาสนา ก็ได้รับการทำนุบำรุง มีการสร้างวัดต่างๆ เป็นจำนวนมาก ในสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. ๑๙๗๘ - ๒๐๓๐) ทรงโปรดให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกเป็นครั้งแรกในประเทศไทย (เป็นครั้งที่ ๘ ของนิคายเถรวาท) ผลจากการชำระพระไตรปิฎกครั้งนั้นก่อให้เกิดความตื่นตัวทางการศึกษาพระพุทธศาสนา ได้มีการประพันธ์วรรณกรรมพระพุทธศาสนาเป็นภาษาล้านนาไทย และภาษาบาลีเป็นจำนวนมาก^{๗๖}

ในสมัยอยุธยา โดยทั่วไปสภาพความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับการศึกษา ในสมัยอยุธยา มีความใกล้เคียงกับในสมัยสุโขทัย แต่ก็ได้มีการเน้นความสำคัญของการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ได้ทรงกำหนดไว้ว่าผู้ที่จะถวายตัวเข้ารับราชการได้ต้องผ่านการบวชเรียนมาก่อน และข้อกำหนดนี้ ได้กลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของคนไทยว่าชายไทยจะต้องอุปสมบทเมื่ออายุครบ ๒๐ ปี

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น วัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาทในการจัดการศึกษา แก่ชุมชนเช่นเดียวกับสมัยก่อน และเหตุการณ์สำคัญ คือ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดให้จารึกวิชาการต่างๆ ๓ หมวด คือ แพทยศาสตร์ อักษรศาสตร์ และช่างฝีมือ ไว้ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้สนใจแต่ไม่มีโอกาส ได้ศึกษา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตั้งโรงพิมพ์แห่งแรกของคนไทยขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหาร เพื่อพิมพ์หนังสือสอนพระพุทธศาสนาแข่งกับหนังสือสอนศาสนาคริสต์

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ถึงปัจจุบัน ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงนำระบบจัดการศึกษาแบบตะวันตกเข้ามาใช้ วัดและพระสงฆ์ถูกลดบทบาทในการให้การศึกษาแก่ชุมชนน้อยลง อย่างไรก็ตาม ในระยะที่มีระบบโรงเรียนเกิดขึ้นแรกๆ นั้น ครูไทย ก็คือเปรียญลาภรต หมายถึง ผู้บวชเรียนจนสอบได้เปรียญธรรมแล้วลาสิกขาเป็นจำนวนมาก^{๗๗}

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมไทย เป็นการเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยเมื่อชาติตะวันตกมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีถึงระดับหนึ่ง และแข่งขันกันออกล่าอาณานิคม ประเทศไทยแม้ว่าจะมิได้เสียเอกราช หรือตกเป็นอาณานิคมของชาติใด แต่ก็ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก ทั้งจากการติดต่อค้าขาย และการ เผยแผ่ศาสนาอย่าง

^{๗๕}พนัส หันนาคินทร์, การศึกษาของไทย, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๓ - ๑๑๔.

^{๗๖}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๔-๑๑๕.

^{๗๗}กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติการศึกษาของสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๒๖.

คล้ายคลึงกับประเทศที่ตกเป็นอาณานิคมเช่นกัน ส่วนการปรับตัวรับวัฒนธรรมตะวันตกของไไทยนั้น มี ๒ ลักษณะ ใน ๒ ระยะ คือ ระยะแรก เป็นการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สังคมอยู่รอด ส่วนในระยะหลัง การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ด้วยความตั้งใจที่พัฒนาประเทศให้ก้าวหน้า ให้สามารถแข่งขันกับนานาชาติอารยประเทศ มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในสังคมไทย ที่ก่อให้เกิดผลกระทบมาจนถึงปัจจุบันหลายครั้ง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ และการริเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้น^{๗๘} ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเปลี่ยนแปลงและริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ อันนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าหลายประการ เช่น การเลิกทาส การศึกษาแผนใหม่ การคมนาคมโดยเครื่องจักรกล ทรงปรับปรุงระบบกฎหมายไทย ส่งเสริมการแพทย์สมัยใหม่ ปรับปรุงระบบการบริหารงานของข้าราชการ ทหาร ตำรวจ ตลอดจนส่งเสริมพระวงศ์ไปศึกษาดูงานในต่างประเทศ อันนำมาซึ่งการพัฒนาในด้านอื่นๆ อีกมากมาย

ในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ สังคมไทยได้เข้าสู่ภาวะการเปลี่ยนแปลงโดยผู้บริหารประเทศคือ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ท่านได้สร้างความเปลี่ยนแปลงที่เห็นชัดเจนบางประการ เช่น การสร้างค่านิยมรักชาติ หรือความรู้สึกชาตินิยม (Nationalism) การชักนําระบอบการปกครองเข้าสู่ระบบเผด็จการทหาร และที่ชัดเจนอย่างยิ่งก็คือการส่งเสริมวัฒนธรรมตะวันตก การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกครั้ง คือ การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ ตั้งแต่เมื่อมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ระบบเศรษฐกิจของไทยได้ก้าวเข้าสู่ระบบทุนนิยม (Capitalism) องค์กร ทางเศรษฐกิจต่างๆ เริ่มพัฒนาขึ้น ระบบการผลิตที่เคยผลิตเพื่อบริโภค เปลี่ยนเป็นการผลิต เพื่อการตลาดอย่างชัดเจน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ มีผลกระทบที่ค่อนข้างชัดเจน ต่อโครงสร้างอื่นๆ ของสังคม เช่น การเกิดอาชีพใหม่ การเกิดการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม (Social Stratification) แบบใหม่ๆ ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปเพราะหน้าที่การงานอาชีพใหม่ๆ ระบบการศึกษาแผนใหม่ที่มุ่งผลิตผู้เชี่ยวชาญเฉพาะวิชาชีพ และยังส่งผลกระทบถึงอำนาจการบริหารงานที่แฝงอยู่กับอำนาจทางเศรษฐกิจ ซึ่งได้เปลี่ยนมือจากข้าราชการไปสู่นักการเมือง เป็นต้น นอกจากผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อค่านิยม และวัฒนธรรมไทยหลายประการ เนื่องจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นระบบที่ได้รับจากวัฒนธรรมตะวันตก ค่านิยมแบบตะวันตกบางอย่าง จึงติดตามาด้วย เช่น ค่านิยมทำงานหนัก ค่านิยมออมทรัพย์เพื่อการลงทุน ค่านิยมยึดถือหลักการมากกว่าปัจเจกบุคคล เป็นต้น

นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจแล้ว สนิท สมัครการ (๒๕๓๔) ได้ตั้งข้อสังเกตว่าการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของจำนวนประชากรเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย จากข้อมูลจำนวนประชากรที่บ่งชี้ว่าในระยะหลังมานี้อัตราการเพิ่มประชากรเป็นไปแบบก้าวกระโดด ได้แก่ พ.ศ. ๒๔๔๓ มีประชากรไม่เกิน ๘ ล้านคน พ.ศ. ๒๔๗๒ มีประชากร ๑๑.๕ ล้านคน พ.ศ. ๒๕๐๓ มีประชากร ๒๑.๒ ล้านคน และเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ มีประชากรถึง ๒๖ ล้านคน^{๗๙}

^{๗๘} สนิท สมัครการ, *วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของสังคมไทย*, ม.ป.ป., หน้า ๖๔-๖๖.

^{๗๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๕-๑๐๖.

ในสมัยสุโขทัยกับสมัยอยุธยา องค์การสงฆ์มีโครงสร้างที่คล้ายคลึงกัน และคล้ายกับระบบการปกครองของรัฐ อมรา พงศาพิชญ์ กล่าวว่า ในสายตาประชาชนสมัยโบราณ สถาบันศาสนากับสถาบันกษัตริย์เกือบจะเรียกได้ว่า คือ สถาบันเดียวกัน การเลียนแบบทางโครงสร้างซึ่งกันและกัน มีผลในทางผสมผสานระหว่างสถาบันทั้งสองเข้าไว้ในระบบเดียวกัน และเป็นการง่ายต่อการยอมรับด้วยการเปลี่ยนแปลงภายในโครงสร้างของสถาบันศาสนาที่มีความสำคัญ และมีผลกระทบถึงปัจจุบันอย่างชัดเจนที่สุดมีอยู่ ๒ ครั้ง คือ “เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.๔) ทรงก่อตั้งคณะธรรมยุตหรือธรรมยุตินิกาย และเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.๕) ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ การเปลี่ยนแปลงทั้งสองครั้งนี้ อมรา พงศาพิชญ์ เห็นว่าเป็นความพยายามสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันสงฆ์เอง เพื่อต่อต้านอิทธิพลตะวันตกที่กำลังแพร่หลายอย่างรวดเร็ว อยู่ในสมัยนั้น”^{๘๐}

ส่วนการเปลี่ยนแปลงของสถาบันศาสนา ที่เป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมด้านอื่นๆ ที่เห็นได้ชัดเจนในปัจจุบัน คือ เมื่อเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไปวิถีชีวิตของประชาชนก็เปลี่ยนแปลงไป อาชีพการงานทำให้คนมีเวลาเข้าวัด หรือสนใจศาสนาน้อยลง การศึกษาแผนใหม่ซึ่งมีรากฐานแบบวิทยาศาสตร์และประจักษ์นิยม (Empiricism) ทำให้คน ไม่เชื่อเรื่องเหนือประสาตสัมผัสและประสบการณ์ตรงทางศาสนา และละเลยคำสอนด้านอื่นๆ ของศาสนาไปด้วยความก้าวหน้าทางวัตถุหรือเทคโนโลยีอันก่อผลเชิงประจักษ์อย่างรวดเร็ว และชัดเจน กลายเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวที่น่าเชื่อถือยิ่งกว่าคำสอนของศาสนา ดังนั้น สถาบันศาสนาซึ่งเคยมีบทบาท และมีความหมายที่สำคัญยิ่งต่อสังคม จึงลดบทบาทและความสำคัญลง สถาบันที่เคยมีบทบาทอย่างยิ่งต่อสังคม สถาบันพระพุทธศาสนาเอง ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากภายในองค์กร ทั้งโดยบุคลากรที่เป็นพระสงฆ์และที่เป็นฆราวาส กระบวนการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น อมรา พงศาพิชญ์ กล่าวว่าคือ “การแสวงหาความหมายใหม่ให้กับสถาบันศาสนา”^{๘๑} ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ มีนักคิด และนักปฏิบัติได้เสนอแนวคิดและแนวทาง ที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนบทบาทด้านต่างๆ ของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นแกนนำของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย คณะสงฆ์และผู้เกี่ยวข้องควรหาวิธีที่จะทำให้คนรุ่นใหม่เข้าถึงพระพุทธศาสนา พระควรจะปรับรูปแบบการเผยแผ่แสดงธรรมให้ทันกาลสมัย สอนให้รู้เรื่อง สอนให้คนสมัยใหม่เข้าใจและเกิดความเลื่อมใส^{๘๒}

ระดับความเข้าใจพระพุทธศาสนาของชาวพุทธ ในสังคมไทยว่า กล่าวได้ว่ามีลักษณะแตกต่างกันแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย คล้ายกับ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ดังนี้

๑. ฝ่ายที่ยึดถือพระพุทธศาสนาตามหลักพระคัมภีร์ จะปฏิเสธหลักคำสอนของศาสนาอื่น เช่น ความเชื่อเรื่องภูตผีเทวดา ฝ่ายนี้ตรงกับคนรุ่นใหม่

^{๘๐}อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๗๖

^{๘๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๙.

^{๘๒}พล.ต.ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, วิกฤตในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: วลี ศรีเอชนัน, ๒๕๕๙), หน้า ๔๑-๔๓.

๒. ฝ่ายที่นับถือพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน หมายถึง เชื่อคำสอนของพระพุทธศาสนา ปะปนกับความเชื่ออื่นๆ ฝ่ายนี้ตรงกับคนรุ่นเก่า^{๘๓}

จากงานศึกษาที่ผ่านมา พบว่า คนไทยส่วนมากอยู่ในฝ่ายที่ ๒ ส่วนรูปแบบการเผยแผ่ย่อมแตกต่างกันไปตามความสามารถในการรับรู้ของผู้รับ องค์ประกอบของพระพุทธศาสนาสามารถจำแนกเป็น ๕ ประการ ดังนี้

๑. พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นพุทธภาวะ เป็นประสบการณ์ทางจิตชั้นสูง
๒. พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นปรัชญา ได้แก่ ความรู้ระดับสูง
๓. พระพุทธศาสนาในฐานะระบบจริยธรรม ได้แก่ หลักคำสอนเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
๔. พระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาพื้นบ้าน ได้แก่ ความเชื่อที่ปะปนกับลัทธิความเชื่ออื่นๆ มีลักษณะพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์
๕. พระพุทธศาสนาในฐานะสถาบันแห่งชาติ^{๘๔}

สรุปได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ในอดีตนั้น จะมีบทบาทเกี่ยวกับการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะในยุคนั้นมีการจัดการศึกษาในวัด ฉะนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทอย่างมากในการจัดการศึกษา และเป็นผู้กำหนดรูปแบบของการศึกษา ส่วนในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ในเรื่องของการศึกษาจะลดลงจากอดีต เนื่องจากการจัดการศึกษาดังกล่าวได้เปลี่ยนไปจากเดิม โดยได้มีกระทรวงเป็นผู้ดูแลเรื่องคุณภาพ และการจัดการศึกษาจึงเป็นการลดบทบาทของพระสงฆ์ในเรื่องนี้ อย่างไรก็ตามบทบาทต่อการศึกษาดังกล่าวเชื่อว่าพระสงฆ์จะไม่มีบทบาทเสียทีเดียว กล่าวคือ การจัดการศึกษาตามแนวพุทธ ซึ่งปัจจุบันกำลังได้รับความนิยมและมีหลายสถาบันนำไปใช้ในการจัดการศึกษา พระสงฆ์เป็นบุคลากรหลักในการจัดการศึกษาในรูปแบบนี้ ฉะนั้น พระสงฆ์ในปัจจุบันถือว่ามีบทบาทพอสมควร และเมื่อเทียบกับอดีตแล้วอาจจะไม่มากนัก ส่วนในอนาคต บทบาทของพระสงฆ์ในด้านต่างๆ ผู้วิจัยเห็นว่าพระสงฆ์น่าจะ มีบทบาทและเป็นฐานเสียงสำคัญในการช่วยให้ประชาชนตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

บทบาทและหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม มีดังต่อไปนี้

๑. บทบาทในการเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม พระสงฆ์นอกจากมีบทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่งสอน และปลูกฝังความมีคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนแล้ว พระสงฆ์ยังต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กเห็นด้วย ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการอบรมสั่งสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับภาพลักษณ์แห่งความดีความเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นแนวทางที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังที่ วารุณี ธนวรานิซ และคณะ ได้กล่าวว่า “แบบอย่างจะทำให้หน้าที่เป็นสิ่งที่เร้า ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกต ทำให้เกิดทัศนคติ ความคิด ความรู้สึก และ

^{๘๓}สมบุรณ์ สุขสาราย, การพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย จากัด, ๒๕๔๔), หน้า ๒๒-๒๔.

^{๘๔}แสง จันทรงาม, ศาสนาในล้านนาไทย, (เชียงใหม่: ทิพยเนตรการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๔๐-๔๕.

พฤติกรรมเปลี่ยนไปตามลักษณะ แบบอย่างที่เกิดขึ้น นอกจากกระบวนการสังเกต จะทำให้เกิดการเรียนรู้กฎเกณฑ์ของพฤติกรรมแล้ว บุคคลยังสามารถใช้กฎเกณฑ์เหล่านี้ ในการประเมินพฤติกรรมตนเอง ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ได้แก่ ความปิติเมื่อสามารถทำตามมาตรฐานที่ตนตั้งไว้หรือเสียใจ ละอายใจ เมื่อกระทำผิดจากกฎเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้^{๔๕}

พระสงฆ์ เมื่อได้รับการอุปสมบทถูกต้องตามพระธรรมวินัย จึงเป็นผู้ปฏิบัติตามพระธรรม คำสั่งสอน นำคำสั่งสอนนั้นมาสั่งสอนประชาชน และพระสงฆ์ก็เป็นผู้สืบทอดอายุของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ในฐานะบุคลากรสำคัญของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทต่อ ชุมชนหลายรูปแบบ แต่ในทางปฏิบัติก็ยังมีกระแสนุรักษ์นิยม ซึ่งพยายามเหนี่ยวรั้งด้วยการไม่ส่งเสริม บทบาทใหม่ๆ อันเป็นการเปลี่ยนแปลงของพระสงฆ์ เป็นฝ่ายรักษาคุณภาพ หรือความสมดุลของการ เปลี่ยนแปลง ในขณะเดียวกัน กลุ่มผู้สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงก็ยังมีทัศนะที่แตกต่างกันบางประการ

๒. บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนา ทัศนะเกี่ยวกับสถานการณ์ของพระพุทธศาสนา ใน ปัจจุบัน ในการปาฐกถาพิเศษเรื่อง “วิกฤตการณ์ในพระพุทธศาสนา” มีเนื้อหาครอบคลุมหลาย ประเด็น ส่วนเฉพาะที่เกี่ยวกับบทบาทด้านการเผยแผ่ธรรมะของพระในปัจจุบันนั้น ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เห็นว่า กลุ่มผู้เรียนรู้ธรรมะมีสองกลุ่ม ได้แก่ คนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ คนรุ่นเก่าต้องการ รูปแบบการเผยแผ่แบบเก่า ได้แก่ การเทศน์ ด้วยถ้อยคำอาการที่นิ่งฟัง พระเทศน์นั้นได้บุญแล้ว ส่วน คนรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะศึกษาในลักษณะวิชาการ ต้องการเหตุผลต้องการอธิบายรายละเอียดให้แจ่ม แจ้ง และมีการซักถามได้ เช่น รูปแบบของการปาฐกถา การอภิปราย เป็นต้น

๓. บทบาทด้านการให้การศึกษา ในอดีตพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการให้ การศึกษาแก่ชุมชน ในปัจจุบันหน้าที่ในการจัดการศึกษาเป็นของกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวได้ว่า โรงเรียนได้ออกจากวัดมานานแล้ว อย่างไรก็ตาม พระและศาสนบุคคลอื่นๆ ที่ยังมีบทบาทในการให้ ความรู้เกี่ยวกับพุทธธรรม และจริยธรรมอันเป็นวิชาหรือความรู้พื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่าง สุขสงบ ทั้งในรูปแบบของการศึกษานอกระบบ เช่น ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ห้องสมุด ค่ายคุณธรรม อบรม ส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น และการศึกษาในระบบ ได้แก่ การดูแลหลักสูตร วิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรสามัญศึกษา

ในส่วนที่เกี่ยวกับการดูแลหลักสูตรที่เป็นการศึกษาในระบบนั้น พระเทพเวที เห็นว่า สถาบันพระพุทธศาสนา และบุคคลที่รับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา มีความ บกพร่อง ย่อหย่อน ไม่เอาใจใส่ต่อศาสนกิจด้านการศึกษาเท่าที่ควร และได้ปรับปรุงระบบการศึกษา ในความรับผิดชอบให้เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องหันมาทบทวนตรวจสอบ ข้อบกพร่องต่างๆ พร้อมทั้งมองกว้างไกลถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปในสังคมและสภาพการ จัดการการศึกษาทางด้านพระพุทธศาสนา และศีลธรรมจรรยาในระบบการศึกษา ของชาติ

^{๔๕} วราวุธ ธีรราช และคณะ, “ผลการใช้เทคนิคแม่แบบที่มีต่อแรงจูงใจในการประกอบอาชีพอิสระ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบางกะปิ กรุงเทพมหานคร”, *การวิจัยทางการศึกษา*, (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๔๖: ๑๘-๒๓).

ส่วนการจัดการศึกษานอกระบบ รอบ รักษาพรหมณ์ ทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในจังหวัดนครศรีธรรมราช” ได้พบกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ (๑) กิจกรรมด้านการให้การศึกษา และกิจกรรมพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมเผยแผ่ธรรมะ อบรมธรรมะในวัด (๒) กิจกรรมด้านการให้การศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียน และนักเรียนในโรงเรียน เช่น การจัดอบรมค่ายคุณธรรม (๓) การจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียน (๔) กิจกรรมในการให้การศึกษาอบรมแก่ประชาชนทั่วไป เช่น การออกเยี่ยมเยียนชาวบ้าน การจัดอบรมนอกวัด (๕) กิจกรรมการจัดสอนวิชาชีพ (๖) การจัดห้องสมุด และที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน^{๘๖}

สถาบันศาสนาเป็นสถานที่บริการที่มีความสมบูรณ์แบบมากสำหรับสังคมไทย โดยเฉพาะในสมัยก่อน วัดนอกจากที่ทำหน้าที่ทางศาสนาแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นโรงเรียนของชุมชน เพราะพระสงฆ์เป็นครูสอนอย่างดีมีความเอาใจใส่เป็นพิเศษยิ่งกว่าครูอาชีพในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะเป็นคนในหมู่บ้าน เกิด และเติบโตขึ้นมาในสิ่งแวดล้อมเดียวกับนักเรียนเข้าใจปัญหาของชุมชน มีความผูกพันกับชุมชนอย่างลึกซึ้งจนแยกไม่ออก^{๘๗}

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับพระสงฆ์สามเณร และประชาชน ตามหลักสูตรของสถาบันนี้ หลังจากนักศึกษาเรียนจบ ภาคทฤษฎี ๔ ปี แล้วต้องปฏิบัติงาน เรียกว่าปฏิบัติศาสนกิจ ๑ ปี การปฏิบัติศาสนกิจ มีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อให้พระสงฆ์ และสามเณรผู้มีความรู้ในระดับปริญญาตรี ได้นำความรู้ออกไปพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะชนบทห่างไกลอย่างน้อย ๑ ปี พระปริชา ธมมปัญโญ (สัมภาษณ์) กล่าวถึงลักษณะการพัฒนาปฏิบัติศาสนกิจว่ามีได้กำหนดรูปแบบที่แน่นอน เพราะสถาบันที่จบการศึกษาแล้วไปทำงานพัฒนาชุมชนในลักษณะจัดกิจกรรมโครงการอบรม การริเริ่มจัดตั้งศูนย์พัฒนา หรือ พัฒนาโดยเน้นการเผยแผ่ธรรมะก็ได้หลักการของสถาบันนี้ จึงมีลักษณะตามข้อที่ ๔ คือ การพัฒนาตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่

๔. บทบาทด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมและทรัพยากร มีนักวิชาการได้ให้ข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า พระสงฆ์ วัด และป่า เป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เหตุที่วัดต้องมีป่า หรืออย่างน้อยต้องมีต้นไม้ใหญ่ เพราะเป็นส่วนประกอบสำคัญในการปฏิบัติธรรม วัดมี ๒ ลักษณะ คือ วัดป่า และวัดในเมือง วัดป่านั้น ส่วนมากตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นป่ามาก่อน ส่วนวัดในเมืองซึ่งตั้ง ในบริเวณที่โล่งแจ้ง เมื่อตั้งวัดแล้วต้องมีการปลูกต้นไม้ เพื่อสร้างเป็นป่าใหม่ ร้อยตรีประสพสุข เห็นว่ารัฐควรร่วมมือกับทางวัดในการอนุรักษ์และสร้างป่า เพราะประชาชนจะไม่กล้าเข้าไปทำลายป่าที่อยู่ในเขตวัด นอกจากนี้ยังเสียค่าใช้จ่ายน้อย เนื่องจากอาศัยพระสงฆ์เป็นผู้ดูแลรักษาให้อีกด้วย^{๘๘}

^{๘๖}รอบ รักษาพรหมณ์, อ่างใน พินิจ ลาภอนันต์, บทบาทของพระในการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๗๘.

^{๘๗}ไพรัตน์ เตชะรินทร์, อ่างใน อานาจ บัวศิริ, รวมข้อคิดเห็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๒๗.

^{๘๘}ประสพสุข พันธุ์ประยูร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทางภาคเหนือของไทย”, รายงานการวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕ - ๑๗.

และในการอนุรักษ์ป่าอย่างน่าสนใจ ทักษะเกี่ยวกับการแก้ปัญหาภาวะแวดล้อมว่า ต้องเปลี่ยนแปลง ทักษะคติของประชาชน ให้นิยมความเรียบง่าย ให้คุณค่าในเรื่องจิตใจ มีทัศนคติที่โน้มไปสู่ธรรมชาติ ให้เชื่อว่าคุณภาพชีวิตได้มาจากการอยู่ใกล้ชิดประสานกลมกลืนกับธรรมชาติ^{๘๘}

๕. บทบาทในการธำรงวัฒนธรรมและความเป็นไทย แม้ว่าพระพุทธศาสนาได้กำเนิดในประเทศไทย มิได้มีศาสดาเป็นคนไทย และมีใช้มีเพียงประเทศไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา แต่จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในส่วนหนึ่งของเหตุที่พระพุทธศาสนา เป็นรากเหง้าของภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย ในส่วนของผลของพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นศาสนาพลเมือง หรือศาสนาชาติ (Civic Religion) ของชาวไทย คือ เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการรวมความรู้สึกความเป็นไทย^{๘๙} ดังนั้น พระพุทธศาสนา จึงมีฐานะเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมไทย จากการบรรยายพิเศษเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับปณธรรค์วัฒนธรรมไทย” ท่านได้ปรารภเหตุที่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นปีทองการศึกษาของสงฆ์ และเป็นปณธรรค์วัฒนธรรมไทยด้วย จึงกล่าวถึงความสัมพันธ์ของพระกับวัฒนธรรมไทย ท่านมีทักษะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อวัฒนธรรม ดังนี้

๑. ตรวจสอบเนื้อหาสาระของวัฒนธรรม พระสงฆ์ควรได้รับการศึกษา และมีหน้าที่ ในการตรวจสอบวัฒนธรรมไทย ว่า มีความสัมพันธ์ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ กับคำสอนของพระพุทธศาสนา คือพระธรรมวินัยอย่างถูกต้องก่อน

๒. ปรับบทบาทการเผยแผ่ธรรมะให้เข้ากับยุคสมัยและท้องถิ่น (ให้ถูกกาลเทศะ) พระสงฆ์ควรได้รับการศึกษาให้รู้เท่าทันสถานการณ์โลกปัจจุบัน เป็นการพัฒนาให้พระสงฆ์ มีความรู้ ความสามารถในการประกอบการเผยแผ่ หรือสื่อสารธรรมะให้เข้าถึงประชาชน ได้อย่างเหมาะสมแก่กาลสมัย

๓. บูรณาการทางศาสนา และวัฒนธรรมไทย ควรให้พระสงฆ์ได้รับการศึกษาให้ตระหนักถึงสถานะของตนในพระพุทธศาสนา และสถานะของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย เพื่อให้มีกรอบความคิดที่เด่นชัดในการเผยแผ่ตลอดจนทิศทางการกำหนดบทบาทต่างๆ ต่อชุมชน^{๙๐}

ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา สังคมและวัฒนธรรม ว่าการที่พระสงฆ์ในฐานะเป็นศาสนบุคคลจะมีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่หรือไม่ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ๓ ประการ คือ

๑. สถาบันสังคมต้องเกื้อกูลต่อการประพฤติพรหมจรรย์ ตามแนวทางที่ถูกต้องตามคตินี้แห่งพระธรรมวินัย

๒. สถาบันสงฆ์ต้องมีพลังอำนาจในการชี้นำ และชักนำสังคมไทย ไปในทิศทางที่ถูกต้องตามคตินี้แห่งพระพุทธศาสนา

๓. สถาบันสงฆ์ต้องส่งเสริมเกื้อหนุนต่ออุดมคติ และวิถีชีวิตตามแนวพุทธให้แก่สังคมไทย และได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ ว่า สิ่งสำคัญที่สุดที่สามารถมองเห็นว่า

^{๘๘}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔.

^{๘๙}อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑๗-๑๑๙.

^{๙๐}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), สืบสานวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒.

คณะสงฆ์ยังมีคุณค่า เป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนา ทางสังคม และทางวัฒนธรรม อยู่หรือไม่ อยู่ที่ว่าสังคมไทยยังไว้นิอเชื่อใจให้คณะสงฆ์เป็นเสาหลัก เป็นธงชัยแห่งพระพุทธศาสนาหรือไม่ ถ้าเมื่อใดภาพปรากฏว่าคฤหัสถ์สามารถประพฤติพรหมจรรย์ได้ดีกว่าพระภิกษุสงฆ์ คฤหัสถ์สามารถเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตได้ดีกว่าพระภิกษุสงฆ์ ก็ขอให้พึงตระหนักเถิดว่า สถาบันสงฆ์กำลังเสื่อมแล้วในสังคมไทย^{๙๒} หน้าที่ของพระสงฆ์สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ^{๙๓}

๑. หน้าที่ต่อพระพุทธศาสนา เช่น หน้าที่ศึกษาหาความรู้คำสอนของพระพุทธเจ้า ในพระไตรปิฎก หน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยบัญญัติ หน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา และหน้าที่รักษาและป้องกันพระพุทธศาสนาจากการดูหมิ่น เป็นต้น

๒. หน้าที่ต่อสังคมมนุษยชาติ เช่น หน้าที่สั่งสอนหลักธรรมหน้าที่สั่งสอนการนำหลักธรรมไปใช้ชี้ทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น หน้าที่ให้บริการต่างๆ แก่สังคมเท่าที่จะทำได้ เป็นผู้นำสังคม และการเผยแผ่ สิ่งที่ได้ปฏิบัติดีแล้วไปสู่นานาชาติประเทศ เป็นต้น

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

การสอนของพระในโรงเรียนที่เกี่ยวกับศีลธรรม ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา มีดังนี้

๒.๔.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการสอน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการสอน สามารถอธิบายได้ว่า ในตำราหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ได้ระบุไว้ว่า มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญามีความสุข มีความเป็นไทย มีศักยภาพในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยมีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมและได้กำหนดสาระการเรียนรู้ที่เป็นองค์ความรู้ครอบคลุมการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๒ ปี และโดยการพัฒนานคนให้เป็นคนดีมีความสำคัญยิ่ง ดังนั้น มาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้จึงได้กำหนดคุณภาพของผู้เรียนในด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมไว้ทุกมาตรฐาน ซึ่งจะต้องบูรณาการไว้ใน การเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังได้กำหนดให้ศาสนา ศีลธรรมจริยธรรมเป็นสาระการเรียนรู้ที่ ๑ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

จากประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๔ ในหลักสูตรนี้มีเรื่องเกี่ยวกับมาตรฐานวิชาพระพุทธศาสนา เพียงไม่กี่บรรทัด ดังต่อไปนี้

“มาตรฐาน ส.๑.๑ เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนา ที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

^{๙๒}ประมวล เพ็งจันทร์, “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์: ควรต่อเติมหรือสร้างใหม่”, วารสารปัญญา, ปีที่ ๑๔, ฉบับที่ ๖ (เดือนตุลาคม ๒๕๔๕): ๗-๙.

^{๙๓}วิจิตร เกิดวิสิษฐ์ และปรีชา ข้างขวัญยืน, หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ส.๐๑๑๒-ส.๐๑๑๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๖๘-๗๐.

มาตรฐาน ส.๑.๒ ยึดมั่นในศีลธรรม การกระทำความดี มีความนิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส.๑.๓ ประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงามและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข”^{๙๔}

ผลจากการประชุมชี้แจง ครั้งนี้ สรุปเป็น ๓ ประการ ดังนี้

๑. นายกรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบต่อรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา และชื่นชมผังมโนทัศน์ของสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาพร้อมกับเสนอแนะให้สาระการเรียนรู้อื่นทำผังมโนทัศน์เช่นเดียวกับสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

๒. นายกรัฐมนตรีเห็นชอบให้สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนามี ๑ หน่วยกิต (ในระดับมัธยมศึกษา คำว่า ๑ หน่วยกิต มีค่าเท่ากับ ๒ ชั่วโมงต่อสัปดาห์)

๓. ให้มีโรงเรียนวิถีพุทธนำร่องจังหวัดละ ๒ โรงเรียน ในปี ๒๕๔๖ เหตุที่ทำให้มีการพูดถึงโรงเรียนวิถีพุทธ ก็เพราะว่านายกรัฐมนตรีได้ถามความเห็นของที่ประชุมว่ารายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร ผู้เข้าประชุมได้อภิปรายสนับสนุนรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามที่นำเสนอขึ้น อย่างไรก็ตาม การสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ได้ผลจะต้องนำไปบูรณาการเข้ากับชีวิตจริง เพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กที่สำคัญ คือ ต้องนิมนต์พระสงฆ์มาช่วยสอนในโรงเรียน เหมือนกับโรงเรียนที่จัดโดยบางศาสนาที่ไม่สอนเฉพาะวิชาการ แต่เน้นเรื่องกิริยามรรยาทและอบรมคุณธรรมจริยธรรมด้วย โรงเรียนเหล่านั้น ประสบความสำเร็จในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม เพราะมีบาทหลวงและแม่ชีทั้งหลายมาเป็นแบบอย่าง อบรมดูแลเด็กอย่างใกล้ชิดดังนั้นจึงควรมีโรงเรียนที่สอนเน้นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โดยนิมนต์พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียนเพื่อให้เป็นแบบอย่างทางศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชนด้วยการ สอนให้รู้ทำให้ดู อยู่ให้เห็น โดยในเบื้องต้นมีโรงเรียนสมัครเข้าร่วมโครงการในรุ่นที่ ๑ ปี ๒๕๔๖ จำนวน ๘๙ โรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการจัดประชุมปฐมนิเทศโรงเรียนวิถีพุทธรุ่นที่ ๑ ณ พุทธมณฑล เมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๔๖ โดยสมเด็จพระพุทธปาพจนจารย์ วัดสระเกศ เป็นประธานเปิดการประชุม พระเทพโสภณเป็นวิทยากรบรรยายนำ จากนั้นกระทรวงศึกษาธิการ ได้เปิดรับสมัครโรงเรียนเข้าร่วมในโครงการเรื่อยมา จนถึงวันนี้ (๕ ธันวาคม ๒๕๔๗) มีโรงเรียนวิถีพุทธทั่วประเทศกว่า ๑๕,๐๐๐ โรงเรียน^{๙๕}

การศึกษาของไทยในสมัยก่อนนั้นเริ่มต้นที่วัด โดยพ่อแม่จะส่งลูกหลานไปเล่าเรียนเขียนอ่าน ฟีกัดขัดเกลานิสัยกับพระสงฆ์ที่วัด แต่เมื่อวันเวลาผ่านไปรูปแบบการศึกษาก็เปลี่ยนแปลงไป มีสถานศึกษาที่เรียกว่า “โรงเรียน” เข้ามาแทนที่ ทำให้บทบาทของพระสงฆ์ในการเป็นครูลดน้อยถอยลง

^{๙๔}กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา, หน้า ๑๑-๑๕.

^{๙๕}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๖-๒๙.

ไปเป็นลำดับ จนในที่สุดวิชาศีลธรรมก็หลุดหายไปจากหลักสูตรการเรียนการสอน อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมามีโรงเรียนหลายแห่งที่เห็นความสำคัญของพระ จึงมักจะนิมนต์ไปช่วยสอนและช่วยอบรมนิสัยของเด็กๆ ที่โรงเรียน อาจจะเป็นสัปดาห์ละครั้งหรือเดือนละครั้ง ในขณะที่ฝ่ายพระสงฆ์เองก็พยายามที่จะขอเข้าไปสอนในโรงเรียน แม้ว่าจะ เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเองก็ตาม กระนั้นก็ยังถูกปฏิเสธจากโรงเรียนบางแห่งว่าไม่มีชั่วโมงให้สอนต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ กรมการศาสนา ซึ่งขณะนั้นยังสังกัดอยู่ในกระทรวง ศึกษาธิการจึงได้ริเริ่มโครงการ “พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” ขึ้นมา แต่ด้วยงบประมาณอันจำกัดจึงไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ และหลังจากมีการปฏิรูประบบราชการ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ กรมการศาสนาได้โอนเข้าไปสังกัดกระทรวงที่ตั้งขึ้นใหม่ คือ กระทรวงวัฒนธรรม เป็นเหตุให้โครงการนี้ต้องหยุดไปในระยะหลังๆ มีเสียงสะท้อนจากหลายภาคส่วนว่าเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ในสังคมปัจจุบันสนใจแต่เรื่องวัตถุ มีการแก่งแย่งแข่งขันกันเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุนั้น จนกลายเป็นโรคขาดคุณธรรมจริยธรรม ขาดหลักธรรมที่จะนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง ซึ่งปัญหานี้เป็นปัญหาระดับชาติที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง แต่ทว่าการนำเด็กทุกคนเข้าวัดเป็นเรื่องยากกว่าการนำพระเข้าสู่โรงเรียนด้วยเหตุนี้ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ กรมศาสนา ซึ่งเปลี่ยนมาสังกัดกระทรวงวัฒนธรรมจึงได้จัดทำโครงการ “พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” ขึ้นมาอีกครั้ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา โดยร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้เด็กนักเรียนนักศึกษาได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันโครงการนี้ได้เริ่มมาตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยรัฐบาลได้จัดสรรเงินงบประมาณให้จำนวน ๑๐ ล้านบาท เพื่อบริหารเป็นค่าใช้จ่าย ค่าดำเนินการจัดทำหนังสืออุปกรณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอนถวายความรู้พระที่เข้าไปสอนในสถานศึกษาระดับประถมศึกษามัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษาทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ซึ่งมีพระจำนวน ๘๐๐ รูปในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ มีการขยายจำนวนพระสอนศีลธรรมจาก ๘๐๐ รูป เป็น ๔,๐๐๐ รูปโดยคณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติงบประมาณจำนวน ๕๗,๙๖๔,๐๐๐ บาท ให้โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยแบ่งเป็น ๒ ส่วน ส่วนแรกเป็นค่าตอบแทนพระสอนศีลธรรมรูปละ ๒,๐๐๐ บาท ต่อเดือน จำนวน ๔,๐๐๐ รูป ตามระยะเวลาที่เหลือนับตั้งแต่เดือนพฤษภาคมจนกระทั่งถึงเดือนกันยายน เป็นเงิน ๔๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท โดยเบิกจ่ายจากงบประมาณของกรมศาสนา และเบิกจ่ายจากงบกลางประจำปี ๒๕๔๘ ส่วนที่สองเป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอุปกรณ์ประกอบการอบรมสื่อการเรียนการสอนร่วมกันระหว่างกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงวัฒนธรรมที่จะจัดอบรมถวายความรู้พระเพื่อสร้างศักยภาพให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของสถานศึกษา และค่าติดตามโครงการอีกกว่า ๑๗,๐๐๐,๐๐๐ บาท

นอกจากนี้ กระทรวงวัฒนธรรมยังได้ทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) กับกระทรวงศึกษาธิการ ในการที่จะพัฒนาส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมทักษะความรู้ในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมและหลักธรรมทางศาสนา ทั้งหลักสูตรระยะสั้น ระยะยาวในสถานศึกษาทุกระดับ และได้วางเป้าหมายที่จะขยายพระให้เข้าไปสอนในโรงเรียนให้พอกับความต้องการของกระทรวงศึกษาธิการและให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศคือ ๑ ตำบลต่อ ๑ พระโดยแบ่งตามภาค คือ พระสอนศีลธรรมภาคเหนือ จำนวน ๗๔๓ รูปพระสอนศีลธรรมภาคใต้ จำนวน ๕๔๔ รูป พระสอนศีลธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๑,๔๓๒ รูป

และพระสอนศีลธรรมภาคกลาง จำนวน ๑,๒๘๑ รูป รวมทั้งหมด ๔,๐๐๐ รูป โดยในช่วงแรกได้กำหนดจำนวนพระสอนเข้าไปสอนในพื้นที่และแต่ละระดับ ดังนี้

๑. การศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดให้มี ๓ ตำบลต่อ ๑ รูป
๒. ระดับอาชีวศึกษากำหนด ๓ รูปต่อ ๑ จังหวัด
๓. จำนวนพระสอนที่เหลือจากข้อ ๑-๒ ให้ลงพื้นที่ในกรุงเทพมหานคร

โดยกระจายไปในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ กรมการศาสนาได้เปลี่ยนบทบาทการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ดำเนินการมาแต่เดิม ไปสนับสนุนกิจกรรมคุณธรรมอื่นๆ โดยได้ออกร่างงานพร้อมงบประมาณให้กระทรวงศึกษาธิการรับดำเนินการ และได้มอบให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยรับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมาดำเนินการ จัดเข้าในพันธกิจประเภทงานให้บริการวิชาการแก่ชุมชน โดยได้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๕ หน่วยงาน ดังนี้

๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีพระสงฆ์ที่มีความพร้อมและมีพระที่สอนอยู่ในสถานศึกษาต่างๆ อยู่แล้ว

๒. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการมีศึกษานิเทศก์และสถานศึกษา / โรงเรียนที่มีความต้องการพระสอนศีลธรรม

๓. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีวัฒนธรรมจังหวัดซึ่งเป็นผู้ดูแลโครงการ

๔. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีผู้อำนวยการพระพุทธศาสนาจังหวัด เป็นผู้ส่งเสริมพระสอนฯ ที่เข้าไปทำการสอนในโรงเรียน^{๙๖}

พื้นฐานการเป็นครูเป็นเรื่องของคุณสมบัติส่วนตัวหรือสิ่งที่มีอยู่ในตัวตนของครู เช่น ความเชื่อ ความคิดจิตใจ นิสัย รูปลักษณ์ และการแสดงออกในทางบวกต่อศิษย์หรือผู้เรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นมิตรที่ดีหรือ “กัลยาณมิตรภาพ” ซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ นอกจากความเป็นมิตรที่ดีแล้วพื้นฐานทางจิตใจอีกประการหนึ่ง คือ “จิตวิญญาณความเป็นครู” ได้แก่ ความรักและเมตตา ความเห็นอกเห็นใจ และต้องการจะช่วยเหลือผู้อื่นโดยบริสุทธิ์ใจ และความสามารถแสดงออกซึ่งจิตวิญญาณของความเป็นครูได้อย่างเป็นธรรมชาติ บุคคลใดปราศจากพื้นฐานเหล่านี้ แม้ว่าจะมีความรู้และทักษะทางวิชาชีพมากมายเพียงใด ก็ยากจะเป็นครูที่ดีมีคุณภาพได้^{๙๗} ลักษณะของครูที่ดีไว้ใน “คนเป็นครูไทย” ว่า ภูมิรู้ ได้แก่ คุณสมบัติส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถด้านวิชาการที่จะสอน ตลอดจนการเป็นผู้ที่มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด เชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เป็นต้น ภูมิรู้ อีกประการหนึ่ง คือ การสอนดีและและ

^{๙๖}พระมานิตย์ โชติธมโม (อรรคชาติ), การศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติ งานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดศรีสะเกษ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑-๑๓.

^{๙๗}คำหามาน คนไค (นามแฝง), ๑๙๙ กระบวนท่าของครูมืออาชีพ, (กรุงเทพมหานคร: สายธาร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓-๑๔.

ปกครองดี สามารถอธิบายได้รวบรัดชัดเจน สอนสนุกทำเรื่องที่ยากให้ง่ายได้ ควบคุมชั้นเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย เป็นต้น

หลักการพัฒนาศักยภาพของบุคคลไว้ใน “คุณธรรมสำหรับครู” ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ตนเอง (Self-Analysis) หมายถึง การสำรวจตรวจสอบตนเองว่ามีสิ่งดี
๒. หรือสิ่งใดบกพร่องแล้วก็ปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมเพิ่มพูนต่อไป
๓. การปรับปรุงตนเอง (Self-Improvement) หมายถึง การวิเคราะห์ตนเองเป็นเบื้องต้นนั้นคือจะต้องฝึกตนให้เป็นคนรู้จักเหตุผล
๔. การฝึกตนเอง (Self-Training) หมายถึง การหมั่นฝึกฝนปฏิบัติตนเป็นประจำให้เกิดเป็นนิสัย การฝึกตนเองจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความจริงใจ
๕. การประเมินผล (Self-Evaluation) หมายถึง การสำรวจตรวจสอบครั้งสุดท้ายหลังจากได้กระทำตามขั้นตอนที่ได้วางแผนไว้หรือตั้งใจไว้แล้ว^{๙๘}

สรุปว่า การจัดการเรียนการสอนตั้งแต่สมัยก่อนมาถึงปัจจุบันพระสงฆ์มีสำคัญในการอบรม สั่งสอนพุทธศาสนิกชน นิสิต นักเรียน นักศึกษา ราชการ และชาวบ้าน ให้ทำดี ประพฤติดีและมีคุณธรรมจริยธรรม ที่ผ่านมายังมีโรงเรียนหลายแห่งที่เห็นความสำคัญของพระ จึงมักจะนิมนต์ไปช่วยสอนศีลธรรมและช่วยอบรมนิสัยของ เด็กๆ ที่โรงเรียน อาจจะเป็นสัปดาห์ละครั้งหรือเดือนละครั้ง เพื่อส่งเสริมทักษะความรู้ในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมและหลักธรรมทางศาสนา

๒.๔.๒ แนวคิดพุทธวิธีการสอน

หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ถือว่าเป็นคำสั่งสอนอันแท้จริงที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ พระองค์เป็นเพียงแต่ผู้ค้นพบเท่านั้น แล้วนำมาเปิดเผยให้ทราบว่า หลักธรรม คือ ความจริงเหล่านั้นคงมีอยู่ตามธรรมชาติไม่ได้สูญหายไปไหนเป็นความจริงตลอดเวลาทุกหมู่เหล่าความจริงอันนี้ คือ ความจริงแท้ ซึ่งการที่พระองค์นำหลักธรรมที่ตรัสรู้ขึ้นมาสั่งสอนทั่วไป^{๙๙} ก็เพราะมีจุดมุ่งหมายในการสั่งสอน ๓ ประการด้วยกัน ดังนี้

๑. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น หมายความว่า สิ่งใดที่พระองค์รู้แล้วเห็นแล้ว เมื่อทรงเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับคำสอน พระองค์ก็จะไม่ทรงสอนสิ่งนั้น จะสอนแต่เฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เหมือนบิดามารดา แม้มีทรัพย์มาก แต่จะให้ทรัพย์แก่บุตรตามสมควรแก่วัยและความจำเป็นเท่านั้น

^{๙๘}ธีรศักดิ์ อัครบรร, **ความเป็นครูไทย**, (กรุงเทพมหานคร: ก.พลพิมพ์ (๑๙๙๖) จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๗๕.

^{๙๙}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗๗๓.

๒. ทรงมีความมุ่งหวังเพื่อให้ผู้ฟังตรึกตรองเห็นจริงได้ ได้แก่ ทรงแสดงมีเหตุผล ที่ผู้ฟังพอจะตรองตามให้เห็นได้ด้วยตนเอง การสอนที่ไม่ยากและไม่ง่ายจนเกินไปจนไม่ต้องนึกตรึกตรองแต่สอนให้ใช้ปัญญาพิจารณา

๓. ทรงสอนให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการสอนในเชิงปฏิบัติ สามารถทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตนๆ ทรงเน้นการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์เพื่อประโยชน์ของผู้ปฏิบัติว่าเป็นการบูชาพระองค์อย่างยิ่งดังเช่น ที่ตรัสกับพระอานนท์ว่า “การทำบูชาตถาคตด้วยดอกไม้ของหอมนั้นไม่ชื่อว่า บูชาเลย แต่ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ผู้นั้นแหละได้ชื่อว่า บูชาตถาคตอย่างยิ่ง” ในการสอนธรรมะสำหรับพระพุทธรองค์แล้วได้ทรงมองเห็นถึงระดับสติปัญญาของมนุษย์ว่ามี ๔ ระดับด้วยกันจึงต้องสอนธรรมตามความเหมาะสมกับสติปัญญาของแต่ละบุคคลไป โดยคำนึงถึงผู้ฟังเป็นสำคัญ หลักการสอนโดยทั่วไปแล้วมี ๒ ประการ ดังนี้

๓.๑ เกี่ยวกับตัวผู้เรียนพระองค์จะสอนธรรมให้เหมาะสมกับจริตของบุคคล หรือประเภทของบุคคล นอกจากนั้นทรงคำนึงถึงความพร้อมว่ามีความสุกอมแห่งญาณอินทรีย์ มากน้อยเพียงใดอันนี้จะทรงพิจารณาเป็นรายๆ ไป เมื่อได้เวลาแล้วทรงคิดว่าควรจะสอนในลักษณะใดดี เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจนและได้ผลจริง

๓.๒ เกี่ยวกับการสอนในเรื่องนี้พระองค์จะสร้างสิ่งโน้มน้าวจิตใจก่อนแล้วจึงเข้าสู่เนื้อหาที่หลังแล้วจะทรงเริ่มสนทนากับผู้ที่มาพบด้วยเรื่องที่เข้าใจรู้อยู่แล้วหรือเรื่องที่เขาสงสัยอยู่ขณะนั้นแล้วพระองค์ยังทรงสอนภิกษุผู้ธรรมธีกอีกว่าควรตั้งธรรม ๕ ประการไว้ในใจก่อนที่จะแสดงธรรม คือ (๑) จักแสดงธรรมไปตามลำดับ หมายถึง แสดงธรรมไปตามเนื้อหาสาระ เช่น เรื่อง ทาน กถา สิลกถา เป็นต้น ไม่ตัดลำดับ ไม่ตัดลัดให้ขาดความ (๒) จักแสดงธรรมอ้างเหตุ หมายถึง ชี้แจงโดยยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ มีการยกตัวอย่างมาเปรียบเทียบ เพื่อเข้าใจง่ายขึ้น (๓) จักแสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู โดยมุ่งแสดงธรรมด้วยจิตที่มีความเมตตาหวังอนุเคราะห์แก่ผู้อื่น (๔) จักไม่แสดงธรรมเพราะเห็นอามิส (๕) จักไม่แสดงธรรมกระทบตนและกระทบผู้อื่น^{๑๐๐}

การสอนธรรมของพระพุทธเจ้า มีลักษณะเฉพาะพระองค์เอง ทรงประกาศธรรมหรือทำการสอนในท่ามกลางความเจริญของศาสนาอื่นๆ หลายศาสนาในสมัยนั้น โดยมีวิธีการดังนี้

๑. การสอนโดยวิธีเอ็งสลักษณะ ได้แก่ ทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียว เช่น ความดีมีผลเป็นสุข ความชั่วมีผลเป็นทุกข์ กุศลเป็นสิ่งที่ควรเจริญ อกุศลเป็นสิ่งที่ควรละ

๒. ทรงสอนโดยวิธีปฏิปจฉาลักษณะ คือทรงย้อนถาม เสียก่อนแล้วจึงตรัสสอน

๓. ทรงสอนโดยวิธีวิวิจจลักษณะ โดยทรงแยกแยะประเด็นให้ชัดเจน เช่น เรื่องที่ทรงแสดงแก่ อภัยราชกุมาร

^{๑๐๐}อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๖๓.

๔. สอนโดยรูปนลักษณะ จะเป็นการพักปัญหาไว้ไม่ทรงพยากรณ์ คือ ยังไม่ทรงตอบเรื่องนั้น เพราะเห็นว่าไม่มีประโยชน์หรือยังไม่ได้เวลา^{๑๐๑}

เชิงปฏิบัติพระพุทธรองค์ ทรงใช้วิธีสอนธรรมหรือปลูกฝังจริยธรรมหลากหลายวิธี ดังนี้

ก. ทรงใช้วิธีการแบบปฏิวัติ วิธีนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงการเชื่อถือของคนในสมัยนั้นทั้งหมด เช่น เรื่อง การทรมานตน

ข. ทรงใช้วิธีการแบบปฏิรูป ได้แก่ ทรงดัดแปลงเสียใหม่ ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงทันทีทันใด

ค. ทรงใช้วิธีการสอนโดยจัดคำสอนที่เป็นพุทธศาสนาล้วนๆ พระพุทธรองค์ทรงสอนแตกต่างกันไป จากการสอนแบบเดิมที่ไม่อยู่ในสมัยนั้น เช่น ทรงสอนเรื่องทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ แนวทางแห่งการดับทุกข์ เป็นต้น

ฆ. ทรงใช้การสอนโดยบรรยาย ในการสอนแบบบรรยาย พระพุทธรองค์ทรงมีการสอนอยู่ ๕ แนวด้วยกัน คือ (๑) สอนโดยวิธีที่มีผู้ฟัง เป็นจุดศูนย์กลาง (๒) ทรงสอนโดยใช้วิธีอุปมาอุปไมย วิธีสอนแบบนี้ พระองค์ใช้เพื่อเป็นการเปรียบเทียบจากรูปธรรมไปสู่นามธรรม (๓) ทรงใช้วิธีการสอนโดยการสาธิตและอุปกรณ์การสอนโดยวิธีนี้ เพื่อให้บุคคลทุกระดับได้ประจักษ์แจ้งในธรรมะทรงสอนให้ชัดเจนจากสภาพแวดล้อม (๔) ทรงใช้วิธีการสอนแบบอริยสัจ ๔ วิธีนี้เป็นการสอนตามขั้นตอนของอริยสัจ ๔ ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นการมองขั้นตอนตั้งแต่จุดเริ่มต้นของเหตุผลต่างๆ จนถึงแนวทางที่จะใช้ดับต้นเหตุ นั้น ๆ ตลอดถึงแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง (๕) ทรงใช้วิธีการสอนโดยการอนุสาสน์วิธี เป็นการสอนโดยวิธีการชักใช้ไล่เลียงของพระองค์ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจในเรื่องธรรมะ การสอนจะพิจารณาถึงความรู้เดิมๆ ของบุคคล ที่ทรงตรัสสอนด้วยเหตุผล ดังที่ปรากฏในอนัตตลักขณสูตร เป็นตัวอย่างการสอนของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงสอนเท่าที่จำเป็น แม้ว่าพระองค์จะมีพระนามว่า เป็นสัพพัญญู อันหมายถึงผู้รู้สิ่งทั้งปวง แต่สิ่งที่ไม่จำเป็นเพื่อกำจัดทุกข์พระองค์ก็ไม่ทรงแสดงดังที่ปรากฏในสี่สรวานสูตรมีความว่า^{๑๐๒}

พุทธวิธีสอนของพระพุทธเจ้า ดังนี้^{๑๐๓}

๑. วิธีสอนแบบอุปมา อุปไมย หมายถึง วิธีสอนโดยการบรรยายเนื้อหาเปรียบเทียบกับคน สัตว์ หรือสิ่งของเพื่อให้นักเรียนเข้าใจและมองเห็นภาพ เกิดมโนทัศน์ง่ายชัดเจนและสมจริง ใช้วิธีการบรรยายอธิบายเนื้อหาเป็นนามธรรมหรือเรื่องที่เข้าใจยาก เปรียบเทียบกับสิ่งที่นักเรียนจะเข้าใจและมองเห็นเป็นรูปธรรมได้ ในการเปรียบเทียบอุปมา อุปไมย จะต้องเลือกตัวอย่างสิ่งของที่นำมาเปรียบเทียบกับอุปมา อุปไมย ที่ชัดเจนและตรงกับเนื้อหา ตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอนเรื่องนั้นๆ มากที่สุด

^{๑๐๑}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๑.

^{๑๐๒}ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

^{๑๐๓}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖),

๒. วิธีสอนแบบปจฉาวิสัชนา หมายถึง วิธีสอนที่ใช้การถาม-ตอบ ระหว่างผู้สอนกับนักเรียน โดยผู้สอนเป็นผู้ถาม นักเรียนเป็นผู้ตอบ หรือนักเรียนเป็นผู้ถาม นักเรียนเป็นผู้ตอบเพราะในการถาม-ตอบนี้ผู้สอนจะไม่ตอบคำถามเอง แต่จะกระตุ้นเร้าหรือ แก้ปัญหาเป็น

๓. วิธีสอนแบบธรรมสากัจฉา หมายถึง วิธีสอนที่ผู้สอนเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของการปฏิบัติศีล หรือการขาดหลักธรรม ให้นักเรียนสนทนากันจนได้ข้อสรุปความรู้ทางธรรมโดยมีลักษณะการสนทนา ดังนี้

๓.๑ อภิปรายตามหัวข้อธรรมในหมู่นักเรียน จนนักเรียนสรุปหลักธรรมได้

๓.๒ ซักถามกันระหว่างนักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับครูผู้สอน โดยนักเรียนเป็นฝ่ายถาม หรือเป็นฝ่ายตอบสลับกัน หรือนักเรียนและครูผู้สอนผลัดกันถาม-ตอบ จนนักเรียนสรุปหลักธรรมได้

๓.๓ ตั้งตัวแทนขึ้นซักถามกันระหว่างนักเรียนสองฝ่ายจนสรุปหลักธรรมได้

สรุปได้ว่า พุทธวิธีการสอน คือ เป็นหลักการคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่ทรงได้คิดไว้เกี่ยวกับในการสอน ๓ ประการ คือ (๑) สอนให้รู้แจ้งในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น (๒) มีความมุ่งหวังเพื่อให้ผู้ฟังตรึกตรองเห็นจริงได้ (๓) สอนให้ผู้รับฟังรับผลแห่งการสอนในเชิงปฏิบัติ ซึ่งในหลักการสอนทั้ง ๓ ประการนี้ พระพุทธองค์ทรงพระเมตตาสอนให้ เหล่าศาสนิกชนรู้แจ้งและนำไปปฏิบัติตาม เพื่อให้ศาสนิกเหล่านั้น ได้นำไปปฏิบัติและประยุกต์ใช้ต่อไป

๒.๔.๓ การศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา

คำว่า “การศึกษา” ในภาษาสันสกฤตใช้คำว่า “ศีกษา” หมายถึง การทำกิเลส หรือสิ่งชั่วร้ายให้หายไป ตามรูปศัพท์แล้ว อาจแยกออกพิจารณาตามแนวพระพุทธศาสนาได้ ๒ ความหมาย คือ^{๑๐๔}

๑. หมายถึง เครื่องมือให้มองเห็นตัวเอง (Self - evidence) คือ การเข้าใจคุณภาพของตัวเอง รู้ว่าตัวเองมีพลัง มีศักยภาพแต่ไหนเพียงไร มีความสามารถอย่างไรและควรใช้อย่างไร เป็นต้น คือ การรู้ตนเองในทุกๆ ด้าน เช่น ในการประกอบอาชีพ ต้องรู้ว่าตัวเองมีความรู้ ความถนัด ความสามารถในด้านใดก็ประกอบอาชีพในด้านนั้น เป็นต้น การมองเห็นตัวเองนี้ จะทำให้มนุษย์รู้จักตัวเอง และสามารถนำตัวเองเข้าไปสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม หน้าที่ของการศึกษาตามความหมายนี้ คือ การช่วยให้ค้นพบตัวเอง

๒. หมายถึง เครื่องมือทำให้มองเห็นความจริง (Self-realization) คือ มีความเข้าใจในสภาพของตนเองและสิ่งต่าง ๆ อย่างแจ่มแจ้งชัดเจน หรือการมองเห็นความจริงตามความเป็นจริง

นอกจากนี้พุทธทาสภิกขุ ได้แสดงทัศนะเรื่องความหมายของคำว่า การศึกษา จากรากฐานแห่งพระพุทธศาสนาไว้ว่า “คำว่า ศีกษา ในภาษาไทย คือ คำว่า ลิกขาในภาษาบาลี หรือ ศีกษาในภาษาสันสกฤต สำหรับในประเทศอินเดีย คำว่า ศีกษา หรือ ลิกขา หมายถึง การประพฤติ

^{๑๐๔} สนิท ศรีสำแดง, **พุทธศาสนากับหลักการศีกษา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕๓.

ปฏิบัติ ที่เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ไม่ได้หมายถึงการเล่าเรียนหนังสือในภาษาธรรมดา หมายถึง การอบรมศึกษาอบรมให้เกิดความสว่างแห่งปัญญารอดพ้นจากความทุกข์” คำว่า “ศึกษา” ในภาษาบาลีใช้คำว่า สิกขา แปลว่า เห็นด้วยตัวเองประจักษ์ด้วยตัวเอง สิกขา จึงเป็นการเรียนเข้าไปภายในแทนที่จะเรียนเรื่องที่ออกไปภายนอก แม้ว่าจะต้องเรียนภายนอกในส่วนที่เกี่ยวกับภายในก็ตาม แต่สิกขามาจากคำว่า สะ บวกกับ อิกขะ รวมความแล้วแปลว่า เห็นด้วยตัวเองแนวทางการศึกษาเพื่อบรรลุจุดหมายของการศึกษาที่ต้องได้ ๔ ทาง ดังนี้^{๑๐๕}

๑. แนวทางแห่ง ยถาภูตสมมปปัญญา หมายถึง การรอบรู้กระจ่างแจ้งถึงภาวะการณ์ที่เป็นจริง

๒. แนวทางแห่งไตรสิกขา หรือมรรคมงคล ๘ ที่มีคำว่า สัมมานาหน้าทั้งหมด คำว่าสัมมา แปลว่า ถูกต้อง คือ ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติแล้วนำกฎเกณฑ์นั้นมาควบคุมตัวเอง การกระทำของตนเอง การดำรงชีวิตอยู่และความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวสัมมาทวิญญูเป็นจุดเริ่มต้นการนำสัมมาทวิญญูมาเป็นแนวทางการศึกษาจะนำไปสู่การศึกษาที่สมบูรณ์

๓. แนวทางปฏิจกสมุปปบาท ซึ่งเป็นวงจรที่มุ่งสู่ความระงับทุกข์ โดยการควบคุมสิ่งที่เรียกว่า สรรพผัสสะ เราก็สามารถดำรงชีวิตอยู่โดยไม่เป็นเหยื่อสิ่งแวดล้อม คือ มีชีวิตได้อย่างมีปัญญา

๔. แนวทางของจิตภาวนา คือ การพัฒนาจิตใจ เรียกว่า อานาปานสติเพื่อความรู้ธรรมอันลึกซึ้ง และท่านได้กล่าวถึงพุทธิศึกษา ดังนี้

๔.๑ พุทธิศึกษา ควรจัดเรื่องความรู้ สติปัญญา ความคิดที่มีเหตุผลอบรมปัญญา สามารถรู้เรื่องสำคัญที่สุดของชีวิต ตลอดจนรู้ว่าชีวิตเกิดมาทำไม จะเรียนหนังสือจะทำอะไรก็ต้องรู้

๔.๒ จริยศึกษา ต้องเป็นการทำลายความเห็นแก่ตัวแก่พวกพ้อง รู้จักสำรวม มัธยัสถ์

๔.๓ พลศึกษา พละ หรือกำลังมี ๒ ประเภท คือ (๑) กำลังทางวัตถุ (กาย) แข็งแรง มีอนามยดี (๒) กำลังวิญญูณ (จิต สมาธิ) สะอาด ว่องไว มั่นคง แล้วนำกำลังกายไปตามทางที่ถูกต้อง

๔.๔ หัตถศึกษา หมายถึง การใช้มือ ทุกวิชาเทคนิคทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติตั้งนั้น การศึกษาตามแนวพุทธศาสนา คือ การเข้ามาเพื่อทำลายสัญชาตญาณอย่างสัตว์ให้สิ้นไป มีการประพฤติปฏิบัติถูกต้องดีงาม เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น^{๑๐๖}

นอกจากนี้ยังพบว่าพระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกธมโม ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong education) ของมนุษย์และเป็นกระบวนการทัศนในรูปของการจัดกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) อันประกอบด้วย การดำเนินการตลอดชีวิตของมนุษย์ การจัดให้มีการวางแผนทำให้ได้รับความรู้ ทักษะและเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาจนในที่สุด ทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองใช้แหล่งการเรียนรู้ทุก

^{๑๐๕}พุทธทาสภิกขุ, เป้าหมายของการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ลิเลียงเชียง, มปป), หน้า ๑๕.

^{๑๐๖}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

ประเภท ทั้งแบบในระบบ (Formal) นอกกระบบ (Non-Formal) และไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย (Informal) อย่างแท้จริงและสมบูรณ์ของการศึกษา^{๑๐๗} ซึ่งประเด็นของการศึกษา มีดังนี้

๑. ในแง่อิสรภาพพื้นฐานของชีวิต การศึกษาช่วยให้มนุษย์เข้าใจโลกแห่งชีวิตของตนเอง เข้าใจความจริงอันลึกลับของธรรมชาติที่แวดล้อมตนอยู่และรู้วิธีจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับธรรมชาติเหล่านั้น ในทางที่เป็นประโยชน์ของตนรู้จักปรับตัวเข้ากับธรรมชาติได้อย่างดีที่สุด มนุษย์จึงกระทำการต่างๆ เพื่อกำจัดความอดอยากโรคภัยไข้เจ็บความร้อนหนาวและภัยธรรมชาติต่างๆ

๒. ในแง่อิสรภาพทางสังคม มนุษย์เน้นปัจจัยแวดล้อม เรียกว่า ปัจจัยแวดล้อมทางสังคมมี ลักษณะพิเศษแตกต่างกันไปจากปัจจัยแวดล้อมอื่นในธรรมชาติ มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ด้วยกัน เรียนรู้การที่จะทำตนให้เป็นประโยชน์ร่วมกัน การทำตนให้อำนวยประโยชน์ต่อสังคม การที่จะร่วมมือ สร้างสรรค์พัฒนาสิ่งต่างๆ และการที่จะสร้างระบบการอยู่ร่วมกันด้วยดี

การจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ การศึกษาต้องสร้างสังคม ฐานความรู้ (Knowledge-based Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ขึ้นมาให้ จงได้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจ ฐานความรู้และเศรษฐกิจแบบพหุมีพอกิน มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว หมายถึง คนที่มีภาวนา ๔ ได้แก่ กาย ภาวนา ศิลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เทียบได้กับจุดสมดุลของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่ จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอริยฐานธรรม ๔ คือ ปัญญา สัจจะ จาคะและสันติ

ประเด็นเพื่อการศึกษาวิเคราะห์ ถึงเป้าหมายของการศึกษาจากมุมมองของ พระพุทธศาสนา มีดังนี้^{๑๐๘}

๑. เป้าหมายด้านการดำรงชีพ (livelihood) การดำรงชีวิตเป็นเรื่องสำคัญพื้นฐานที่พุทธ ศาสนา ได้ให้ความสำคัญในข้อนี้ ในฐานะเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต ในอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ อันเป็นทางดำเนินชีวิตของอารยชน ได้แสดงหลักการดำเนินชีวิตว่า จะต้องเป็นสัมมาชีพ (สัมมาอาชีวะ) ไว้ในข้อที่ ๖ หลักนี้ส่งเสริมอาชีพถูกต้องทุกอย่าง และปฏิเสธอาชีพทุจริต (มิจณาชีพ) ทั้งปวง รวมถึงอาชีพที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี เช่น การค้าขายที่มีขอบธรรม ๕ ประการ คือ (๑) คำอาวุธสงคราม (๒) คำมนุษย์ (๓) คำเนื้อสัตว์ (๔) คำของมีนเมา (๕) คำยาพิษ

๒. เป้าหมายด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ (Development of Personality) การพัฒนา บุคลิกภาพให้สมดุล เป็นความจำเป็นต่อการครองชีวิตทั้งส่วนตัวและในทางสังคม ปราศจากเรื่องนี้ บุคคลไม่สามารถก่อให้เกิดความสุขแก่ตัวเองและไม่อาจประสบความสำเร็จในชีวิต พระพุทธศาสนา สอนหลักการพัฒนาบุคลิกภาพไว้อย่างดียิ่ง เช่น หลักสัปปริสธรรม ๗ ประการ หลักว่าด้วยอนุสัยที่

^{๑๐๗} พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกธมโม, กระบวนการเรียนรู้แบบ “อริยสัจ ๔” ของพระพุทธศาสนา เป็นต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง, (สุรินทร์: โรงพิมพ์ศิริรัตน์ออฟเซต, ๒๕๔๕), หน้า ๗๕-๗๖.

^{๑๐๘} สนิท ศรีสำแดง, พุทธศาสนากับหลักการศึกษา, หน้า ๒-๙.

เป็นสาเหตุให้แสดงพฤติกรรมอันไม่พึงปรารถนาเป็นเหตุให้เสียบุคลิกภาพหลัก ว่า ด้วยความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคลระดับต่าง ๆ (ทิศ ๖) และหลักเวสารัชชกรณธรรม ๕ เป็นต้น

๓. เป้าหมายด้านพัฒนาสติปัญญา (Intellectual Development) มนุษย์ต่างจากสัตว์อื่นในด้านสติปัญญา ด้วยสติปัญญานี้เองทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาได้และใช้ความรู้เพื่ออยู่ร่วมกับธรรมชาติ สามารถปรับตัวเข้ากับธรรมชาติได้ พระพุทธศาสนามีคำสอนที่ส่งเสริมสติปัญญาในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นชาติปัญญา นิปากปัญญา หรือวิปัสสนาปัญญา ชาติปัญญา เป็นสิ่งที่ไม่อาจพัฒนาให้ดีกว่าได้ เพราะเกิดมีสำเร็จด้วยอานุภาพหรืออิทธิพลของกรรมเก่า ส่วนนิปากปัญญาหมายถึง ปัญญาหรือความรู้ที่ใช้ดำรงชีพ เกิดจากการขวนขวายศึกษาเล่าเรียนจนมีความรู้ ความชำนาญเป็นตัวนำในการทำงานทุกอย่าง และเป็นความรู้ที่ใช้ในการบริหารตั้งแต่ระดับความรู้พื้นฐานไปถึงระดับเชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นๆ

๔. เป้าหมายในการพัฒนาด้านร่างกาย (Physical Development) ในการดำเนินชีวิตหรือในการพยายามต่อสู้เพื่อความอยู่รอด จะต้องมีย่างกายสมบูรณ์ และแข็งแรง ปราศจากร่างกายที่แข็งแรง เราไม่อาจมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายหรือได้รับสิ่งที่ปรารถนาได้ พระพุทธศาสนา กล่าวถึงสัปปายะ ๔ ประการ อันเป็นเหตุเบื้องต้นของความสุข

๕. เป้าหมายในด้านการพัฒนาศีลธรรม (Moral Development) คุณค่าทางศีลธรรมและจริยธรรม เป็นสิ่งสำคัญในชีวิตมนุษย์ ทุกคนสามารถฝึกฝนตนเอง ให้เป็นคนมีอุปนิสัยที่ดีได้ ความสำเร็จทุกด้านต้องอาศัยมีคุณสมบัติด้านศีลธรรม จริยธรรม และต้องอาศัยการเคารพกฎทางศีลธรรม ในการจัดการศึกษา สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือเพื่อประโยชน์แก่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขการพัฒนาจริยธรรม ให้กระทำโดยการเริ่มต้นคิดในสิ่งที่ดีงาม ดังที่ตรัสสอนไว้ว่า เพียงแต่คิดในเรื่องที่ดี ยังมีคุณค่ามาก จึงไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงการลงมือทำด้วยการด้วยวาจา ฉะนั้นควรคิดว่า แม้คนอื่นเบียดเบียนเรา เราก็จะไม่เบียดเบียนเขา ไม่แก้ปัญหาโดยเอาสิ่งสกปรกชำระสิ่งสกปรก จะทำให้สกปรกมากขึ้นและตรัสว่า คนที่จมลงไปในหล่ม จะอุ้มคนที่จมลงด้วยกันขึ้นมาไม่ได้

๖. เป้าหมายในด้านพัฒนาความรู้สึกลับซึ่งในศิลปะ (Aesthetic Development) ในฐานะเป็นสัตว์โลกมีชีวิต มนุษย์มิได้พึงพอใจเฉพาะเรื่องที่ทำให้มีชีวิตอยู่รอดเท่านั้น สิ่งประจักษ์ชัดอยู่คือ มนุษย์ยังแสวงสิ่งเหนือกว่าความมีชีวิตรอดและแสวงหาสิ่งจำเป็นมิใช่เฉพาะด้านอัตถประโยชน์อย่างเดียวหากยังสนใจแสวงหาสิ่งที่เป็นความงามด้วย พระพุทธศาสนาเอง ก็ไม่ได้ ทอดทิ้งในการส่งเสริม พร่ำสอนให้มีความสนใจในด้านสุนทรีย์ หรือโลกแห่งความงาม โลกแห่งศิลปะ ดังที่พระองค์ทรงยกย่องพระอานนท์ว่า เป็นผู้เลิศด้านงานศิลปะที่ออกแบบจิวรเช่นที่เห็นกัน อยู่ในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันงานช่างประเภทต่าง ๆ อันไม่มีโทษ ถือเป็นมงคล เช่น ช่างแก้วช่างทอง เป็นต้น ถือว่าเป็นสิ่งที่สามารถสำเร็จประโยชน์ได้

๗. เป้าหมายด้านการพัฒนาวิญญาณ (Spiritual Development) พระพุทธศาสนา มุ่งส่งเสริมพัฒนาวิญญาณของมนุษย์ให้สูงขึ้น ประณีตขึ้น ด้วยตระหนักถึงข้อที่ว่า มนุษย์มีวิญญาณธาตุ (Spiritual Element) ธาตุรู้ เป็นเหตุให้สามารถพัฒนาได้สูงกว่าสัตว์โลกชนิดอื่นสามารถที่รับรู้และเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ คำสอนในพระพุทธศาสนาเกือบจะทั้งหมดมุ่งเพื่อที่จะพัฒนาวิญญาณธาตุของมนุษย์นี้

๘. เป้าหมายในด้านพัฒนา ด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งด้านการปกครองพระพุทธศาสนา ไม่เน้นตัวบุคคล และไม่เน้นที่ระบบ แต่เน้นที่จริยธรรมทางการเมือง (Political Codes) ด้วยเหตุที่การเมืองเป็นเรื่องของการได้มาและการใช้อำนาจ หากการได้และการใช้อำนาจนั้น ปราศจากจริยธรรม ไม่ว่าจะเป็นการได้และการใช้โดยบุคคลใด หรือโดยระบบใด ย่อมก่ออันตรายหายนะ ด้วยเหตุว่ามนุษย์ทุกคนยังมีอคติ มีความประพฤติดื้อนไหวไม่เสมอต้นเสมอปลายเป็นไปตามอำนาจของความรักความเกลียด ความกลัวและความหลง จึงต้องใช้จริยธรรม ควบคุมบุคคล เพื่อรักษาระบบไว้ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “เทพเจ้าก็ดี พระศาสดาก็ดี มองเห็นบุคคล (นักปกครอง) ประพฤติดื้อนไหวง่ายไม่เสมอภาค ด้วยเหตุ นั้น ผู้ปกครอง ด้วยระบบอัตตาริบัติไทย จะต้องมิตติควบคุมผู้ปกครองด้วยระบบประชาธิปไตย ต้องมีความรู้ และมีการตรวจสอบเพ่งพินิจ (ฌายี) ผู้ปกครองด้วยระบบธรรมาริบัติไทย จะต้องยึดหลักธรรมตามความเหมาะสมสำหรับแต่ละเรื่อง” จากการศึกษาพระพุทธศาสนานั้น ได้เห็นว่า พระพุทธมิตติความสำคัญรอบด้าน มิได้มองเพียงจุดใดจุดหนึ่งที่ต้องการพัฒนา คือพัฒนาทุกด้าน อาชีพ หรือการประกอบอาชีพในด้านต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตนั้น ก็มีศาสตร์เฉพาะทางด้านนั้น ๆ ได้จัดการศึกษากันอยู่แล้ว ดังนั้น เป้าหมายการศึกษาในพระพุทธศาสนา จึงมิได้มุ่งไปสู่การพัฒนาอาชีพในลักษณะดังกล่าว หากแต่มุ่งพัฒนาคุณธรรมเพื่อยกระดับจิตใจหรือพัฒนาคุณธรรมในการประกอบอาชีพนั้นให้ เป็นไปโดยความสุจริตยุติธรรม ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและสังคม

๒.๔.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสอนจริยธรรม

การสอนเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนการสอน เพราะเป็นเสมือนแผนที่นำทางให้ไปถึงจุดหมายปลายทางไม่ว่าจะสอนวิชาอะไรก็ตามครูจำเป็นต้องถามตนเองว่าเมื่อสอนจบแล้วนักเรียนควรจะสามารถทำอะไรได้บ้าง ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของบทเรียนนั้น ต่อจากนั้นครูเลือกกิจกรรมที่จะให้นักเรียนทำและเนื้อหาของวิชาที่มีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์และเลือกวิธีสอนที่เหมาะสมกับบทเรียนและในที่สุดประเมินผล เพื่อจะดูว่านักเรียนมีสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ อาจจะเขียนขึ้นการเตรียมการสอนได้ดังต่อไปนี้^{๑๐๙} ขั้นที่ ๑ ศึกษาวัตถุประสงค์ระยะยาวของวิชาที่สอนแต่ละวิชาจะแยกออกเป็นวัตถุประสงค์ของบทเรียนแต่ละบท หรือหน่วยเรียน ขั้นที่ ๒ เขียนวัตถุประสงค์เฉพาะ หรือสิ่งที่ต้องการ ที่จะให้นักเรียนสามารถทำได้หลังจากที่จบบทเรียนแล้ว ขั้นที่ ๓ จัดหากิจกรรม ประสบการณ์และเนื้อหาที่จะให้นักเรียนเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ขั้นที่ ๔ หาวิธีประเมินผล เพื่อจะได้ทราบว่านักเรียนมีความสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ ขั้นที่ ๕ แจ้งผลให้นักเรียนทราบว่านักเรียนทำได้มากน้อยเพียงไร และพยายามแนะแนวนักเรียนที่ทำไม่ได้ โดยช่วยนักเรียนหาเหตุผลว่าทำไมไม่ได้เพราะอะไร และช่วยให้นักเรียนเรียนรู้เป็นรายบุคคลแต่ในกรณีที่นักเรียนส่วนมากทำไม่ได้ ครูควรจะเปลี่ยนวิธีสอนใหม่ให้เหมาะสม ขั้นที่ ๖ ประเมินผลดูอีกครั้งหนึ่งว่านักเรียนได้มีสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่

^{๑๐๙} คำหามาน คนโต, ทางก้าวหน้าของครูมืออาชีพ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕ - ๒๕.

ตามทฤษฎีของโคลเบิร์ก (Kolhberg) เป็นทฤษฎีที่มีรากฐานสืบเนื่องมาจาก ทฤษฎีของพีอาเจต์ แต่โคลเบิร์กได้ปรับปรุงวิธีการวิจัย การวิเคราะห์ผลรวมทั้งได้ทำการวิจัยอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกาเท่านั้น แต่ได้ทำการวิจัยในประเทศอื่น ที่มีวัฒนธรรมต่างไป เช่น ประเทศไต้หวัน ตุรกี และเม็กซิโก เป็นต้น โคลเบิร์ก ได้คิดวิธีการ วิเคราะห์ข้อมูล โดยมีระบบการให้คะแนนอย่างมีระเบียบ แบบแผน ผู้ที่จะใช้วิธีการให้คะแนนระดับพัฒนาการทางจริยธรรม จะต้องได้รับการอบรมเป็นพิเศษ วิธีการวิจัยที่ โคลเบิร์กใช้ก็คล้ายคลึง กับวิธีการของพีอาเจต์มากคือสร้างสถานการณ์สมมติปัญหาทางจริยธรรม ที่ผู้ตอบยากที่จะตัดสินใจได้ว่า “ถูก” “ผิด” “ควรทำ” หรือ “ไม่ควรทำ” อย่างเด็ดขาด เพราะขึ้นกับองค์ประกอบหลายอย่าง การตอบจะขึ้น กับวัยของผู้ตอบ เกี่ยวกับความเห็นใจ ในบทบาทของผู้พฤติกรรมในเรื่องค่านิยม ความสำนึกในหน้าที่ในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม ความยุติธรรมหรือหลักการที่ตนยึดการวิเคราะห์คำตอบของผู้ตอบวัยต่างๆ โคลเบิร์กได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น ๓ ระดับ (Levels) แต่ละระดับแบ่งออกเป็น ๒ ขั้น (Stages) ดังนั้น พัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์กมีทั้งหมด ๖ ขั้น คำอธิบายของระดับและขั้นต่างๆ ของพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ก มีดังต่อไปนี้

ระดับที่ ๑ ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Pre-Conventional) ในระดับนี้เด็กจะได้รับกฎเกณฑ์และข้อกำหนดของพฤติกรรมที่ “ดี” “ไม่ดี” จากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น บิดา มารดา ครู หรือเด็กโต และมักจะคิดถึงผลที่ตามมาที่จะนำรางวัลหรือการลงโทษมาให้ พฤติกรรม “ดี” พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รางวัล พฤติกรรม “ไม่ดี” พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รับโทษโคลเบิร์ก ได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้เป็น ๒ ขั้น ดังนี้

๑. การลงโทษและการเชื่อฟัง (Punishment and Obedience Orientation)

๒. กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน (Instrumental Relativist Orientation)

ระดับที่ ๒ ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional) พัฒนาการจริยธรรมระดับนี้ ผู้ทำถือว่า การประพฤติตนตาม ความคาดหวัง ของผู้ปกครอง บิดา มารดา กลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกหรือของชาติ เป็นสิ่งที่ควรจะทำหรือทำความผิดเพราะกลัวว่า ตนจะไม่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ผู้แสดงพฤติกรรมจะไม่คำนึงถึงผลตามที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเอง ถือว่าความซื่อสัตย์ความจงรักภักดี เป็นสิ่งสำคัญ ทุกคนมีหน้าที่จะรักษามาตรฐานทางจริยธรรม ระดับนี้เป็น ๒ ขั้น คือ

๑. ความคาดหวังและการยอมรับในสังคมสำหรับ “เด็ก” (Interpersonal Concordance of “good boy, nice girl” Orientation)

๒. กฎและระเบียบ (“Law-and order” Orientation) การทำถูกไม่ประพฤติผิด คือการทำตามหน้าที่ประพฤติตนไม่ผิดกฎหมาย และรักษาระเบียบแบบแผนของสังคม^{๑๑๐}

^{๑๑๐} แพรภทธร ยอดแก้ว, พฤติกรรมทางจริยธรรมกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของนักศึกษา มหาวิทยาลัยสยาม, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๕.

๒.๔.๕ การจัดการเรียนการสอนตามแนวพระพุทธศาสนา

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงค้นพบสิ่งที่เป็นจริง หรือสัจธรรมที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ และทรงสั่งสอนให้มนุษย์พันทุกข์ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ศาสนธรรม หรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าถือว่าเป็นแก่นแท้ของศาสนา ส่วน ศาสนธรรม ศาสนวัตถุ ศาสนพิธีและ ศาสนบุคคล ถือเป็นเปลือก หรือ กระพี้ของศาสนา กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอแนะให้มีการปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ (ฉบับปรับปรุงพ.ศ.๒๕๓๓) โดยมีการเปลี่ยนแปลงคำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และได้เพิ่มวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาเลือกเสรี ในกลุ่มสังคมศึกษา กำหนดให้เรียนสัปดาห์ละ ๒ คาบตลอดภาคเรียนได้ ๑ หน่วยการเรียนรู้ และกำหนดให้นักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาทุกคนต้องเรียน โดยเน้นการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างแท้จริง เช่น ด้านความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา มีเจตคติที่ดีที่ถูกต้องทางพระพุทธศาสนา เกิดศรัทธาและสำนึกในสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคม และสามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาเลือกในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา รวม ๖ รายวิชา โดยกลุ่มวิชาสังคมศึกษา เป็นวิชาที่มีความมุ่งหมายในการสร้างพลเมืองของชาติให้มีคุณภาพ สามารถคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางสังคมได้อย่างปกติ วิชาสังคมศึกษาจึงเป็นการศึกษาที่เกี่ยวกับมนุษย์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อผลิตคนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอยู่ตลอดเวลา ให้สามารถพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะ ความรู้สึก หรือค่านิยมที่พึงงามให้แก่คนในสังคม^{๑๑๑}

กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาสังคมระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ไว้ดังนี้^{๑๑๒}

๑. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ และการปกครอง ศาสนากับการดำรงชีวิต

๒. เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาของสังคม สามารถแก้ปัญหาและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามบทบาทหน้าที่ของตน โดยใช้เหตุผล กระบวนการกลุ่ม และวิธีการที่หลากหลาย

๓. เพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของวิทยาการ ศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยึดมั่นในวิถีประชาธิปไตย หลักธรรม และคุณธรรม มีค่านิยมที่พึงประสงค์ รักและผูกพันท้องถิ่นประเทศชาติ มีความภูมิใจในความเป็นไทย และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

^{๑๑๑}กรมวิชาการ, หลักสูตรมัธยมศึกษา ตอนปลาย ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔), หน้า ๖๑.

^{๑๑๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒.

๔. เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี ตามระบอบการปกครองแนวประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มุ่งมั่นในการทำประโยชน์ให้กับสังคม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และเสริมสร้างศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของประเทศ

เนื้อหาสาระของหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๖๔ (ฉบับปรับปรุง) กำหนดเรียงตามหัวข้อเรื่องทั้ง ๘ หัวข้อ เหมือนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นแต่จะมีขอบข่ายเนื้อหาสาระและจุดเน้นของการเรียนรู้แตกต่างกันไปในแต่ละหัวข้อ ของแต่ละรายวิชา จุดเน้น ในบางเรื่องต้องการให้เรียนรู้ในเรื่องเดียวกัน ตลอดทุกชั้น ดังนั้น เนื้อหาสาระจะเหมือนกันตลอด แต่การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนจะแตกต่างกันไปตามวัยและความจำเป็นของผู้เรียนแต่ละระดับ โดยกรอบสาระหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทั้ง ๘ หัวข้อ มีดังนี้

๔.๑ ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

๔.๒ พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง

๔.๓ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๔.๔ พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

๔.๕ พระไตรปิฎกพุทธศาสนสุภาษิตภาษาบาลี และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

๔.๖ หน้าที่ชาวพุทธ

๔.๗ การบริหารจัดการปะเจริญปัญญา

๔.๘ มารยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

คำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๔ มัธยมศึกษาปีที่ ๕ และระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๖ แสดงให้เห็นตามลำดับ ดังนี้

๑. ระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๔^{๑๓๓} ส ๐๔๘ พระพุทธศาสนา ๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค ๑หน่วย การเรียนคำอธิบายรายวิชา วิเคราะห์ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับลักษณะของ ชมพูทวีปและลักษณะประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนาวิเคราะห์พุทธประวัติ เรื่องสถานะทางสังคมของ เจ้าชายสิทธัตถะ เหตุการณ์ที่เจ้าชายสิทธัตถะออกผนวช ศึกษาประวัติพระอัญญาโกณฑัญญะ พระ มหาปชาบดีโคตรมีเถรี และพระเจ้าพิมพิสารวิเคราะห์พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม ในเรื่องอุปทานิย ธรรม ๗ พละ ๔ รวมทั้งมงคลชีวิตในหัวข้อ ไม่คบคนพาล คบบัณฑิต บุชชนที่ควรบูชา และสดับ ตรีฟังมากศึกษาความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์ หน้าที่ชาวพุทธในเรื่องศรัทธา ๔ และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ฝึกอ่านภาษาบาลี สกตแบบไทยและแบบบาลี เกี่ยวกับคำอาราธนาศีล คำ อาราธนาพระปริตร และคำอาราธนาธรรม ศึกษาฝึกอ่านพุทธศาสนสุภาษิต ๑ บทศึกษาความเป็นมา ของพระไตรปิฎก และข้อความน่ารู้จากพระไตรปิฎก ๑ เรื่องศึกษาคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา โดย เลือกรายงานเนื้อหาที่เรียนวิเคราะห์ปัญหาทางจิตของประชาชนในสังคมปัจจุบัน ศึกษาความหมาย

^{๑๓๓}อ้างแล้ว, หน้า ๖๓-๖๔.

ประโยชน์ของสมาธิ ศึกษาและฝึกปฏิบัติพุทธานุสสติ และฝึกเจริญปัญญาตามหลักปณณสิกการฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับมารยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาสามารถวิเคราะห์และตระหนักในคุณค่าพระรัตนตรัยและหลักพุทธธรรม น้อมนำหลักมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม รวมทั้งหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมวิเคราะห์สาระและความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในเรื่องทฤษฎีและวิธีการที่เป็นสากลและมีข้อปฏิบัติที่ยึดทางสายกลางวิเคราะห์พุทธประวัติ เรื่องราวการตรัสรู้และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ศึกษาประวัติพระปทุมมมณีนันทานีบุตร และพระอุบลวรรณาเถรี และพระเจ้าอชาตศัตรูวิเคราะห์พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม ในเรื่องอารยวิถี ๕ สาราณียธรรม ๖ รวมทั้งมงคลชีวิตในหัวข้อ ขำราญในวิชาชีพ มีระเบียบวินัย กล่าววาจาดี และทำงานไม่คั่งค้างสืบสนศึกษาหน้าที่ของพระสงฆ์ในการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนา หน้าที่ชาวพุทธ ในเรื่องการไปวัด และการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่าง ๆ และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ฝึกอ่านภาษาบาลี เกี่ยวกับศีล ๕, ๘ และศีล ๑๐ และฝึกอ่านพุทธศาสนสุภาษิต ๑ บทศึกษาเรื่องการถ่ายทอดพระไตรปิฎกจนถึงจารึกเป็นลายลักษณ์อักษร และข้อความนำรู้จากพระไตรปิฎก ๑ เรื่องศึกษาคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา โดยเลือกจากเนื้อหาที่เรียนวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ศึกษาและฝึกปฏิบัติธัมมานุสสติ สังฆานุสสติ และฝึกเจริญปัญญาตามหลักปณณสิกการฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับมารยาทของชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาสามารถวิเคราะห์และตระหนักในคุณค่าพระรัตนตรัยและหลักพุทธธรรม น้อมนำหลักธรรมมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมรวมทั้งหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๒. ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕^{๓๑๔} ส ๔๐๑๐ พระพุทธศาสนา ๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค๑
หน่วยการเรียนรู้ คำอธิบายรายวิชาวิเคราะห์สาระและความสำคัญของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง การฝึกหัดอบรมตน การพึ่งตนเอง และการมุ่งอิสรภาพวิเคราะห์พุทธประวัติเกี่ยวกับพุทธคุณ ๓ ศึกษาประวัติพระมหากัสสปะ พระปฎาจารย์เถรี และหมอชีวกโกมารภัจจ์วิเคราะห์พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม ในเรื่องกฎแห่งกรรม และไตรลักษณ์ รวมทั้งมงคลชีวิต ในหัวข้อ เลี้ยงดูบิดา มารดา เลี้ยงดูบุตร เลี้ยงดูภริยา และสงเคราะห์ญาติศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ธรรมชาติ สภาพแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรม หน้าที่ชาวพุทธในการศึกษาพระธรรม และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ศึกษาและฝึกอ่านภาษาบาลีจากพุทธศาสนสุภาษิต ๑ บทศึกษาสาระสังเขปของพระไตรปิฎก และข้อความนำรู้จากพระไตรปิฎก ๑ เรื่องศึกษาคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา โดยเลือกจากเนื้อหาที่เรียนศึกษาและฝึกปฏิบัติศีลानุสสติ และฝึกเจริญปัญญาตามหลักอุบายมณสิกการฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับมารยาทของชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา สามารถวิเคราะห์และตระหนักในคุณค่าพระรัตนตรัยและหลักพุทธธรรม น้อมนำหลักธรรมมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมรวมทั้งหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ส ๐๔๑๑ พระพุทธศาสนา ๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค ๑
หน่วยการเรียนรู้วิเคราะห์หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ การคิดตามนัยแห่ง

^{๓๑๔}อ้างแล้ว, หน้า ๖๓.

พระพุทธศาสนาและการคิดแบบวิทยาศาสตร์วิเคราะห์พุทธประวัติ เกี่ยวกับโลกัตถจริยา ศึกษาประวัติ พระอุบาลี พระธัมมทินาเถรี และพระเจ้าปเสนทิโกศลวิเคราะห์พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม ในเรื่องกุล จิรัฏฐิติธรรม ๔ และโลกธรรม ๘ รวมทั้งมงคลชีวิต ในหัวข้อ มีความกตัญญู และทำงานที่ไม่มีโทษแต่ เป็นประโยชน์แก่อกุลศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต หน้าที่ชาวพุทธ ในการสร้าง สัมมาทิฐิด้วยการปฏิบัติธรรม และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ศึกษาและฝึกอ่านภาษาบาลี จากพุทธศาสนสุภาษิต ๑ บทศึกษาพระไตรปิฎก ในแง่เทศนา ๓ และสิกขา ๓ รวมทั้งข้อความน่ารู้จาก พระไตรปิฎก ๑ เรื่องศึกษาคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา โดยเลือกจากเนื้อหาที่เรียนศึกษา และฝึก ปฏิบัติจากานุสสติ เทวตานุสสติ และฝึกเจริญปัญญาตามหลักอุपायมนสิการฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับมารยาท ของชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้มีทักษะในการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ และปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องตามหลักพุทธธรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งศรัทธายึดมั่นในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๓ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๖^{๑๑๕} ๕๙ ส ๐๔๑๒ พระพุทธศาสนา ๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค ๑ หน่วยการเรียนรู้ คำอธิบายรายวิชาวิเคราะห์สาระและความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็น ศาสตร์แห่งการศึกษาและเน้นความสัมพันธ์ของเหตุ ปัจจัย และวิธีการแก้ปัญหาวิเคราะห์พุทธประวัติ เกี่ยวกับพุทธคุณ ๙ ศึกษาประวัติพระมหากัจจายนะ พระภัททากัจจายเถรี และนางชุตติชุตตราวิเคราะห์ พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม ในเรื่อง อคติ ๔ ทศพิทธาธรรม ๑๐ รวมทั้งมงคลชีวิต ในหัวข้อ ความไม่ ประมาท ความเคารพ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความสันโดษ และความอดทนศึกษาบทบาทพระสงฆ์ใน การพัฒนาสังคม หน้าที่ชาวพุทธในการถ่ายทอด ชี้แจงพระพุทธศาสนา และการปฏิบัติตนที่เหมาะสม ต่อพระสงฆ์ศึกษาและฝึกอ่านภาษาบาลี จากพุทธศาสนสุภาษิต ๑ บทศึกษาพระไตรปิฎก ในแง่ถา ๓ และศาสน์ ๓ รวมทั้งข้อความน่ารู้จากพระไตรปิฎก ๑ เรื่องศึกษาคำศัพท์ทาง

พระพุทธศาสนา โดยเลือกจากเนื้อหาที่เรียนศึกษาและฝึกปฏิบัติกายคตาสติ และฝึกเจริญ ปัญญาตามหลักอุปาบทสิการฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับมารยาทของชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระ พุทธ-ศาสนาเพื่อให้มีทักษะในการคิดแก้ปัญหา มีความซาบซึ้งในคุณพระรัตนตรัยและหลัก พุทธศาสนิกชนที่ดี และปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมวิเคราะห์สาระและความสำคัญ ของพระพุทธศาสนา ในด้านการฝึกตนให้ไม่ประมาทมุ่งประโยชน์สุขแก่บุคคลและสังคมวิเคราะห์พุทธ ประวัติ เกี่ยวกับพุทธัตถจริยา ศึกษาประวัติพระนาคเสน พระภัททากุณฑลเถรี และพระเจ้ามหายานา มะวิเคราะห์พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม ในเรื่อง อธิษฐานธรรม ๔ และสรุปคำสอนพระพุทธศาสนาใน อริยสัจ รวมทั้งมงคลชีวิต ในหัวข้อ ความเป็นผู้ว่าง่าย การพบปะสมณะ การฟังธรรม การสนทนา ธรรม จิตไม่หวั่นไหวศึกษาหน้าที่ บทบาทและการปกครองของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน หน้าที่ชาวพุทธ ในการปกป้องพระพุทธศาสนา และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ศึกษาและฝึกอ่านภาษาบาลี จากพุทธศาสนสุภาษิต ๑ บทศึกษาพระไตรปิฎก ในเรื่องหลักตัดสินพระธรรมวินัย ๘ ประการ รวมทั้ง ข้อความน่ารู้จากพระไตรปิฎก ๑ เรื่องศึกษาคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา โดยเลือกจากเนื้อหาที่เรียน ศึกษาและฝึกปฏิบัติอานาปานสติ มรณัสสติ อุปमानุสสติ และฝึกเจริญปัญญาตามหลักอุปาบท

^{๑๑๕}อ้างแล้ว, หน้า ๖๔.

มนสิการฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับมารยาทของชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้มีทักษะในการคิดแก้ปัญหา มีความซาบซึ้งในคุณพระรัตนตรัย และหลักพุทธธรรม น้อมนำหลักธรรมมาปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งศรัทธายึดมั่นในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมสรุปได้ว่า รายวิชาพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในโครงสร้างหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของกลุ่มวิชาสังคมศึกษานั้น ได้ถูกกำหนดให้เป็นวิชาเลือก ในกลุ่มวิชาเลือกเสรี ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนต้องเรียนอย่างต่อเนื่องทุกภาคเรียนของระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เจตคติที่ดีที่ถูกต้องทางพระพุทธศาสนาเกิดศรัทธาและสำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคม ปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๒.๔.๖ คุณสมบัติของผู้สอน

พระพุทธศาสนาถือว่า ผู้เผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้สอนกับผู้เรียนนั้น มีความสัมพันธ์กันในฐานะกัลยาณมิตร นักเผยแผ่พุทธธรรมที่ดีจึงมีลักษณะคุณสมบัติซึ่งเป็นองค์ของกัลยาณมิตร ดังนี้^{๑๑๖}

๑. ปิโย เป็นที่รักเป็นที่พอใจ คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง ชวนให้ผู้ฟังอยากสนใจที่จะซักถาม

๒. ครุ เป็นที่เคารพ คือ มีความประพฤติเหมาะสมแก่ฐานะ ชวนให้เกิดความอบอุ่นใจ เป็นที่ฟังได้อย่างปลอดภัย

๓. ภาวนีโย เป็นที่ยกย่อง คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริงและเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ เป็นที่ยกย่องน่าเอาอย่างทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาได้

๔. วัตตา เป็นนักพูดโดยอาจจะเลือกใช้วิธีการเผยแผ่ในรูปแบบต่างๆ เพื่ออธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจ

๕. วัจะนักรุชโหม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำโต้เถียงคำล่วงเกินคำด่าเตือน วิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ อดทนได้ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์แม้บางครั้งอาจถูกต่อต้านจากลัทธิภายนอกมาขัดขวางต่องานเผยแผ่

๖. คัมภีรัญจะ กะถัง กัตตา เป็นผู้พูดคำที่ลึกซึ้งได้ ให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย นักเผยแผ่ที่ดีจะต้องมีความรู้ในศาสตร์หลายๆ อย่างและต้องฉลาดในการเลือกใช้วิธีเผยแผ่แบบต่างๆ เพื่อให้เหมาะสมกับผู้ฟัง เพื่อให้เกิดศรัทธาและยอมรับปฏิบัติตาม

๗. โน จัญฐาเน นิโยชะเย ไม่ชักนำในอวิชชา ไม่ชักนำให้ผู้ฟังให้เดินผิดทางไปนอกพุทธดำรัส แต่ต้องรู้จักชักจูง แนะนำในทางที่ถูกที่ควร

^{๑๑๖} ๑. สดุดก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

๒.๔.๗ พุทธลีลาการสอน

เมื่อมองกว้างๆ การสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง จะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จ โดยมีคุณลักษณะซึ่งเรียกได้ว่าเป็นลีลาในการสอน ๔ อย่าง ดังนี้^{๑๑๗}

๑. สันทติสนา อธิบายให้เห็นชัดเจน เหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา
๒. สมาทปนา จูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ
๓. สมุตเตสนา เร้าใจให้แก่วก้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำได้ ไม่หวั่นและย่อท้อต่อความเหนื่อยยาก
๔. สัมปหังสนา ชโลมใจให้เข้มขึ้น ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับการปฏิบัติจากปฏิบัติอย่างถูกเป็นคำสั้นๆ ว่า จูงใจ กล้าหาญ ร่าเริง หรือชี้ชัด เชิญชวน คึกคัก เบิกบานได้

สรุป การสอนของพระพุทธเจ้า ให้เห็นชัดเจน ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำได้ ไม่หวั่นและย่อท้อต่อความเหนื่อยยากฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับมารยาทของชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้มีทักษะในการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ และปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องตามหลักพุทธธรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งศรัทธายึดมั่นในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๒.๕ แนวคิดการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงค้นพบสิ่งที่เป็นจริง หรือ สัจธรรมที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติและทรงสั่งสอนให้มนุษย์พันทุกข์ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ศาสนธรรม หรือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าถือว่าเป็นแก่นแท้ของศาสนา ส่วนศาสนธรรม ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี และศาสนาบุคคล ถือว่าเป็นเปลือกหรือ กระพี้ของศาสนาพระพุทธศาสนามีหลักธรรมต่างๆ ที่เป็นแนวทางให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาและยึดถือปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เรียกว่า ธรรมจริยา ความหมายของธรรมจริยา แปลว่า ความประพฤติธรรม ธรรมจริยา เป็นคาสมานจากคำว่า ธรรม กับ จริยา ส่วนคจริยา แปลว่า ความประพฤติ กิริยาอาการปฏิบัติ รวมความแล้วธรรมจริยาจึงหมายถึงการประพฤติปฏิบัติตนที่อยู่ในคุณงามความดี หรือการปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะสังคมไทยได้ยึดมั่นหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยตลอดมา ทำให้สังคมไทยมีความสุข และเกิดความมั่นคงทางสังคม นอกจากนี้ยังมีคำว่า “ศีลธรรม” ซึ่งใช้ในสังคมไทยมานาน มีความหมายว่าความประพฤติที่ดีที่ชอบ เดิมเป็นชื่อวิชาที่ว่าด้วยหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรในระดับประถมและมัธยมศึกษา

^{๑๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๘),

๒.๕.๑ แนวความคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการศึกษา

การศึกษา คือ การหล่อหลอมจิตลักษณะของมนุษย์ ถึงแม้มีรูปร่างเป็นของคนเหมือนกัน แต่จิตลักษณะของมนุษย์แตกต่างกันมากกว่าความแตกต่างของความรูปร่างวัตถุที่มีอยู่ในโลกเสียอีก จิตลักษณะกำเนิดการรับรู้ การแปลผลสิ่งรับรู้ความรู้สึก ความคิดและความประพฤติกรรม การศึกษา จึงกำหนดชีวิตทัศน์โลกทัศน์ ความรู้สึก สุข ทุกข์และความรู้สึกของเราต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม หรือสรุปอีกอย่างว่ามนุษย์เป็นอยู่อย่างไรเพราะการศึกษา^{๑๓๘}

พระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการทัศน์การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong education) ของมนุษย์และเป็นกระบวนการทัศน์ในรูปของการจัดกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) อันประกอบด้วย การดำเนินการตลอดชีวิตของมนุษย์ การจัดให้มีการวางแผนทำให้ได้รับความรู้ ทักษะและเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาจนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองใช้แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ทั้งแบบในระบบ (Formal) นอกกระบบ (non-formal) และไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย (informal) อย่างแท้จริงและสมบูรณ์ของการศึกษา^{๑๓๙}

การศึกษา คือ การฝึกฝนพัฒนาตน การฝึกฝนพัฒนาเป็นตัวหลักของการศึกษา การศึกษานั้นเป็นทั้งตัวการพัฒนาและเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนา คือ เป็นการพัฒนาตัวบุคคลขึ้น โดยพัฒนาตัวคนทั้งคนหรือชีวิตทั้งชีวิต ตัวคนพัฒนานั้น คือ การศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาอย่างนี้แล้วก็เอาคุณสมบัติที่ตัวซึ่งเกิดจากการศึกษานี้ไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การศึกษาก็เลยเป็นเครื่องมือของการพัฒนา

การพัฒนามนุษย์หรือการพัฒนาชีวิต จะเป็นไปได้ด้วยดี ต้องอิงอาศัยความเชื่อ ความมั่นใจและความรู้ความเข้าใจที่เป็นพื้นฐานสำคัญ ๒ ประการ ดังนี้

๑. ความเชื่อ ความมั่นใจในธรรมชาติของมนุษย์ว่า เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้และมีวิสัยแห่งการพัฒนาได้อย่างสูงสุด การพัฒนานั้นมีลักษณะเด่นอันหนึ่ง คือ การดึงศักยภาพที่มีอยู่ในตัวมนุษย์แต่ละคน ออกมาพัฒนาให้งอกงามอย่างเต็มที่และใช้ให้ได้ผลดีที่สุด

๒. การทำให้บุคคลแต่ละคนรู้จักตัวเองและความพร้อมในการที่จะต้องรับสิ่งภายนอก

วิธีการจัดการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า

๑. พุทธิศึกษา คือ ควรจัดเรื่องความรู้ สติปัญญา ความคิดที่มีเหตุผลอบรมปัญญาสามารถรู้เรื่องสำคัญที่สุดของชีวิต ตลอดจนรู้ว่าชีวิตเกิดมาทำไม จะเรียนหนังสือจะทำอะไรก็ต้องรู้

๒. จริยศึกษา ต้องเป็นการทำลายความเห็นแก่ตัวแก่พวกพ้อง รู้จักसारวม มัธยัสถ์รู้หน้าที่

^{๑๓๘}ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์ดี, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗.

^{๑๓๙}พระครูวินัยธรประจักษ์ จกุกธมโม, กระบวนการเรียนรู้แบบ “อริยสัจ ๔.” ของพระพุทธศาสนา เป็นต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง, (สุรินทร์: โรงพิมพ์ศิริรัตน์ออฟเซต, ๒๕๔๕), หน้า ๗๕ -๗๖.

๓. พลศึกษา พละ หรือกำลังมี ๒ ประเภท

๓.๑ กำลังทางวัตถุ (กาย) แข็งแรง มีอนามัยดี

๓.๒ กำลังวิญญาณ (จิต สมาธิ) สะอาดว่างไว้มั่นคง แล้วนำกำลังกายไปตามทางที่ถูกต้อง

๔. หัตถศึกษา หมายถึง การใช้มือ ทุกวิชาเทคนิคทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ^{๑๒๐}

ดังนั้น การศึกษาตามแนวพุทธศาสนา ก็คือการเข้ามาเพื่อทำลายสัญญาตณอย่างสัตว์ให้สิ้นไป มีการประพฤติปฏิบัติถูกต้องดีงาม คือ การยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น

เป้าหมายของการศึกษาของพระพุทธศาสนา มีดังนี้

๑. การไม่ตกเป็นทาสวัตถุนิยม ทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕

๒. การมีความรู้เรื่องชีวิตตามความเป็นจริง

๓. ความสุขที่ถูกต้อง สะอาด บริสุทธิ์

๔. การนึกคิดสิ่งใดให้ร้อนใจ

๕. มีจิตวิญญาณสูงส่ง สมกับความเป็นมนุษย์^{๑๒๑}

วัตถุประสงค์ของการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา

๑. ในแง่อิสรภาพพื้นฐานของชีวิต การศึกษาช่วยให้มนุษย์เข้าใจกลไกแห่งชีวิตของตนเอง เข้าใจความจริงอันลึกลับของธรรมชาติที่แวดล้อมตนอยู่และรู้วิธีจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับธรรมชาติเหล่านั้น ในทางที่เป็นประโยชน์ของตนรู้จักปรับตัวเข้ากับธรรมชาติได้อย่างดีที่สุด มนุษย์จึงกระทำการต่างๆ เพื่อการจัดความอดอยากโรคภัยไข้เจ็บความร้อนหนาวและภัยธรรมชาติต่างๆ

๒. ในแง่อิสรภาพทางสังคม มนุษย์เน้นปัจจัยแวดล้อม เรียกว่า ปัจจัยแวดล้อมทางสังคมมีลักษณะพิเศษแตกต่างกันไปจากปัจจัยแวดล้อมอื่นในธรรมชาติ มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ด้วยกัน เรียนรู้การที่จะทำตนให้เป็นประโยชน์ร่วมกัน การทำตนให้อำนวยประโยชน์ต่อสังคม การที่จะร่วมมือสร้างสรรค์พัฒนาสิ่งต่างๆ และการที่จะสร้างระบบการอยู่ร่วมกันด้วยดี

การจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ การศึกษาต้องสร้างสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ขึ้นมาให้ได้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจฐานความรู้และเศรษฐกิจแบบพหุมีพอกิน มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว หมายถึง คนที่มีภาวนา ๔ ได้แก่ กาย

^{๑๒๐} พุทธทาสภิกขุ, เป้าหมายของการศึกษา, หน้า ๒๐.

^{๑๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

ภาวนา สิลภาวนา จิตภาวนาและปัญญภาวนา เทียบได้กับจุดศมภ์ของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอริยฐานธรรม ๔ คือ ปัญญา สัจจะ จาคะและสันติ^{๑๒๒}

หลักแห่งการสอนธรรมของพระพุทธเจ้า

หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วนั้น ถือว่าเป็นคำสั่งสอนอันแท้จริงที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ พระองค์เป็นเพียงแต่ผู้ค้นพบเท่านั้น แล้วนำมาเปิดเผยให้ทราบทั่วว่า หลักธรรม คือ ความจริง เหล่านี้คงมีอยู่ตามธรรมชาติไม่ได้สูญหายไปไหนเป็นความจริงตลอดเวลา ทุกหมู่เหล่าความจริงอันนี้คือความจริงแท้ ซึ่งการที่พระองค์นำหลักธรรมที่ตรัสรู้ขึ้นมาสั่งสอนทั่วไปก็เพราะมีจุดมุ่งหมายในการสั่งสอน ๓ ประการด้วยกัน ดังนี้

๑. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น หมายความว่า สิ่งใดที่พระองค์รู้แล้วเห็นแล้ว เมื่อทรงเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับคำสอน พระองค์ก็จะไม่ทรงสอนสิ่งนั้น จะสอนแต่เฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เหมือนบิดา มารดา แม้มีทรัพย์มาก แต่จะให้ทรัพย์แก่บุตรตามสมควร แก้วและความจำเป็นเท่านั้น

๒. ทรงมีความมุ่งหวังเพื่อให้ผู้ฟังตรึกตรองเห็นจริงได้ ได้แก่ ทรงแสดงมีเหตุผล ที่ผู้ฟังพอจะตรองตามให้เห็นได้ด้วยตนเอง การสอนที่ไม่ยากและไม่ง่ายจนเกินไปจนไม่ต้องนึกตรึงตรอง แต่สอนให้ใช้ปัญญาพิจารณา

๓. ทรงสอนให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการสอนในเชิงปฏิบัติ สามารถจะทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตนๆ ทรงเน้นการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์ เพื่อประโยชน์ของผู้ปฏิบัติว่าเป็นการบูชาพระองค์อย่างยิ่ง ดังเช่น ที่ตรัสกับพระอานนท์ว่า “การทำบูชาตถาคตด้วยดอกไม้ของหอมนั้นไม่ชื่อว่า บูชาเลย แต่ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ผู้นั้นแหละได้ชื่อว่า บูชาตถาคตอย่างยิ่ง ในการสอนธรรมสำหรับพระพุทธองค์แล้วได้ทรงมองเห็นถึงระดับสติปัญญาของมนุษย์ว่ามี ๔ ระดับด้วยกันจึงต้องสอนธรรมตามความเหมาะสมกับสติปัญญาของแต่ละบุคคลไป โดยคำนึงถึงผู้ฟังเป็นสำคัญ หลักการสอนโดยทั่วไปแล้วมี ๒ ประการ ดังนี้

๑. เกี่ยวกับตัวผู้เรียนพระองค์จะสอนธรรมให้เหมาะสมกับจริตของบุคคลหรือประเภทของบุคคล นอกจากนั้นทรงคำนึงถึงความพร้อมว่ามีความสุกอมแห่งญาณอินทรีย์มากน้อยเพียงใดอันนี้จะทรงพิจารณาเป็นรายๆ ไปเมื่อได้เวลาแล้วทรงคิดว่าควรจะสอนในลักษณะใดดี เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจนและได้ผลจริง

๒. เกี่ยวกับการสอนในเรื่องนี้พระองค์จะสร้างสิ่งโน้มน้าวจิตใจก่อนแล้วจึงเข้าสู่เนื้อหาที่หลังแล้วจะทรงเริ่มสนทนากับผู้ที่มาพบด้วยเรื่องที่เข้าใจอยู่แล้วหรือเรื่องที่เขาสงสัยอยู่ขณะนั้นแล้วพระองค์ยังทรงสอนภิกษุผู้ธรรมถึกอีกว่าควรตั้งธรรม ๕ ประการไว้ในใจก่อนที่จะแสดงธรรม^{๑๒๓} ดังนี้

^{๑๒๒}พระเทพโศภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *ทิศทางการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕.

^{๑๒๓}อง ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๔/๒๖๓.

๑. จักแสดงธรรมไปตามลำดับ หมายถึง แสดงธรรมไปตามเนื้อหาสาระ เช่น เรื่อง ทาน กถา สีกถา เป็นต้น ไม่ตัดลำดับ ไม่ตัดลัดให้ขาดความ

๒. จักแสดงธรรมอรรถาธิบาย หมายถึง ชี้แจง โดยยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ มีการยกตัวอย่างมาเปรียบเทียบ เพื่อเข้าใจง่ายขึ้น

๓. จักแสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู โดยมุ่งแสดงธรรมด้วยจิตที่มีความเมตตาหวังอนุเคราะห์แก่ผู้อื่น

๔. จักไม่แสดงธรรมเพราะเห็นอามิส

๕. จักไม่แสดงธรรมกระทบตนและกระทบผู้อื่น

การสอนธรรมของพระพุทธเจ้า มีลักษณะเฉพาะพระองค์เอง ทรงประกาศธรรมหรือทำการสอนในท่ามกลางความเจริญของศาสนาอื่นๆ หลายศาสนาในสมัยนั้น โดยวิธีการดังนี้^{๑๒๔} ดังนี้

๑. การสอนโดยวิธีเอื้ออำนวยลักษณะ ได้แก่ ทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียว เช่น ความดีมีผลเป็นสุข ความชั่วมีผลเป็นทุกข์ กุศลเป็นสิ่งที่ควรเจริญ อกุศลเป็นสิ่งที่ควรละ

๒. ทรงสอนโดยวิธีปฏิบัติลักษณะ คือ ทรงย้อนถาม เสียก่อนแล้วจึงตรัสสอน

๓. ทรงสอนโดยวิธีวิภาษลักษณะ คือ ทรงแยกแยะประเด็นให้ชัดเจน เช่น เรื่องที่ทรงแสดงแก่ อภัยราชกุมาร

๔. สอนโดยรูปนลักษณะ คือ พักปัญหาไว้ ไม่ทรงพยากรณ์ คือยังไม่ทรงตอบเรื่องนั้น เพราะเห็นว่าไม่มีประโยชน์หรือยังไม่ได้เวลา

ท่าทีที่ทรงสอนของพระพุทธเจ้า ๓ ประการ

๑. ทรงสอนอย่างละมุนละม่อม เช่น ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายจะเป็นความงานหาน้อยไม่ถ้าหากพวกเธอผู้บวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวไว้ดีแล้วยังเป็นผู้มีความอดทนมีความสุข”

๒. ทรงสอนอย่างเข้มงวดรุนแรง แสดงถึงวิธีสอนอย่างเข้มงวดรุนแรงของพระพุทธเจ้า ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับอุปนิสัยหรืออินทรีย์ของเวไนยชนท่านองเดียวกับช่างเหล็กจะต้องใช้ไฟแรงแก่เหล็กที่แข็ง

๓. ทรงสอนอย่างขอร้องวิงวอน เช่น พระองค์ทรงสั่งสอนภิกษุว่า “เธอทั้งหลายพึงเป็นธรรมทายาทของเราเถิด อย่าเป็นอามิสทายาทเลย”

ในเชิงปฏิบัติจริงพระองค์ทรงใช้วิธีสอนธรรมหรือปลูกฝังจริยธรรมหลากหลายวิธี ดังนี้

๑. ทรงใช้วิธีการแบบปฏิวัติ วิธีนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงการเชื่อถือของคนในสมัยนั้นทั้งหมด เช่น เรื่อง การทรมานตน

^{๑๒๔}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๑.

๒. ทรงใช้วิธีการแบบปฏิรูป ได้แก่ ทรงดัดแปลงเสียใหม่ ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงทันทีทันใด

๓. ทรงใช้วิธีการสอนโดยจัดคำสอนที่เป็นพุทธศาสนาล้วนๆ พระพุทธองค์ทรงสอนแตกต่างกันไป จากการสอนแบบเดิมที่ไม่อยู่ในสมัยนั้น เช่น ทรงสอนเรื่องทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ แนวทางแห่งการดับทุกข์ เป็นต้น

๔. ทรงใช้การสอนโดยบรรยาย ในการสอนแบบบรรยาย พระพุทธองค์ทรงมีการสอนอยู่ ๕ แนวด้วยกัน ดังนี้

๑. สอนโดยวิธีที่มีผู้ฟัง เป็นจุดศูนย์กลาง

๒. ทรงสอนโดยใช้วิธีอุปมาอุปมัย วิธีสอนแบบนี้ พระองค์ใช้เพื่อเป็นการเปรียบเทียบจากรูปธรรมไปสู่นามธรรม

๓. ทรงใช้วิธีการสอนโดยการสาธิตและอุปกรณ์ การสอนโดยวิธีนี้ เพื่อให้บุคคลทุกระดับได้ประจักษ์แจ้งในธรรมะทรงสอนให้ชัดเจนจากสภาพแวดล้อม

๔. ทรงใช้วิธีการสอนแบบอริยสัจ ๔ วิธีนี้เป็นการสอนตามขั้นตอนของอริยสัจ ๔ ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นการมองขั้นตอนตั้งแต่จุดเริ่มต้นของเหตุผลต่างๆ จนถึงแนวทางที่จะใช้ดับต้นเหตุเหล่านั้นๆ ตลอดถึงแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง

๕. ทรงใช้วิธีการสอนโดยการอนุสาสน์วิธี เป็นการสอนโดยวิธีการชักใช้ไล่เสียงของพระองค์ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจในเรื่องธรรมะการสอนจะพิจารณาถึงความรู้เดิมๆ ของบุคคล ที่ทรงตรัสสอนด้วยเหตุผล ดังที่ปรากฏในอนัตตลักขณสูตร เป็นตัวอย่าง

การทดลองการประเมินผลการสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธองค์ได้ทดสอบภิกษุบางรูปบางคนว่าประสบความสำเร็จหรือไม่อย่างไร จากการที่พระองค์ได้สอนธรรมะโดยภิกษุที่พระองค์จะทดสอบนั้นไปจำวัดในป่าช้าก่อน ถ้าหากว่าภิกษุมีความกลัวแล้วก็แสดงว่ากิเลสยังไม่หมดไปยังไม่สำเร็จตามมรรคผลที่มุ่งหวัง การทดสอบตามแนวของพระองค์ พอสรุปได้ดังนี้ ดังนี้

๑. การทดสอบด้านปริยัติธรรม ได้แก่ การมุ่งให้เกิดการจดจำและเข้าใจว่าผู้ที่ได้รับการปลูกฝังอบรมแล้วมีความคิดเห็นถูกต้องตามความเป็นจริงเพียงใด

๒. การทดสอบทางด้านการปฏิบัติการวัดผลตามแนวทางพระพุทธศาสนานี้จะไม่เพียงแต่ทางด้านการจดจำ การเป็นพหูสูตเท่านั้น แต่จะมุ่งไปทางการปฏิบัติด้วย

๓. ทดสอบวัดผลเกี่ยวกับมาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบำเพ็ญหรือหาสมาธิจนบรรลุฌานส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจที่สงบเย็น

หลักการสอนของพระพุทธเจ้า

การสอนของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงสอนเท่าที่จำเป็น แม้ว่าพระองค์จะมีพระนามว่าเป็นสัพพัญญู อันหมายถึงผู้รู้สิ่งทั้งปวง แต่สิ่งที่ไม่จำเป็นเพื่อกำจัดทุกข์พระองค์ก็ไม่ทรงแสดงดังที่ปรากฏในสืสพาวนสูตรมีความว่า^{๑๒๕} เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ประทับอยู่ ณ สีสปาวัน ใกล้กรุงโกสัมพี พระองค์ทรงหยิบใบประดู่ลาย ๒ - ๓ ใบ ไว้ในพระหัตถ์แล้วตรัสถามพระภิกษุทั้งหลายว่าใบประดู่ลายที่อยู่ในพระหัตถ์กับใบไม้ประดู่ลายที่อยู่บนต้นไม้ ไหนมีมากกว่ากัน พวกภิกษุได้กราบทูลว่าใบประดู่ลายที่อยู่ในพระหัตถ์ พระพุทธองค์ทรงตรัสกับพระภิกษุว่าใบไม้ประดู่ที่อยู่ในพระหัตถ์น้อยนิดเหมือนพระองค์ทรงรู้ธรรมะมากแต่ในการสอนนั้นสอนเท่าที่จำเป็นเพื่อระงับดับทุกข์เหมือนใบไม้ในกามือพระหัตถ์ส่วนธรรมที่รู้แล้วมิได้ทรงแสดงเหมือนใบไม้ทั้งหมดและตรัสแสดงเหตุผลในการที่มิได้ทรงสอนทั้งหมดเท่าที่ตรัสรู้ไว้ เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่เป็นประโยชน์ มิใช่หลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐไม่ช่วยให้เกิดความรู้ถูกต้องที่จะนำไปสู่จุดหมาย คือ นิพพานได้^{๑๒๖}

พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนเฉพาะเนื้อหาที่จำเป็นต่อผู้ฟังเท่านั้น เมื่อพระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรืออาจไม่ได้เกิดประโยชน์แก่ผู้รับคำสอน ก็ไม่ทรงสอนสิ่งนั้นทรงสอนให้รู้ยิ่งกว่านั้นเห็นจริงเฉพาะเท่าที่จำเป็นแก่บุคคล เหมือนบิดามารดาแม้จะมีทรัพย์มากก็ตามย่อมให้เท่าที่จำเป็นแก่บุตรเท่านั้น กล่าวตามแบบแผนทั่วไปการสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการสอนให้รู้ในสิ่งที่พระองค์สอนและเกิดผลจริงจากการปฏิบัติในสิ่งนั้น ดังนี้

๑. พระองค์ทรงสอนให้รู้ยิ่งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น
๒. ทรงสอนมีเหตุผลที่ผู้ฟังอาจตรงตามใจให้เห็นจริงได้
๓. ทรงสั่งสอนเป็นอัครจริยที่ผู้ปฏิบัติย่อมได้รับผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ โดยแบ่งหลักการสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ๓ อย่าง^{๑๒๗} ดังนี้

๓.๑ ทรงสั่งสอนโดยการปฏิวัติเป็นการเปลี่ยนแปลง หลักคำสอนดั้งเดิมของศาสนาอื่นๆ มาประกอบการสอนและพระองค์ทรงรับรองตามที่เป็นจริงและเป็นประโยชน์

๓.๒ ทรงสั่งสอนโดยการปฏิรูปเป็นการสอนโดยวิธีดัดแปลง ของเก่าที่ยังไม่ดีให้ดีขึ้นหรือของเก่ามีความหมายอย่างหนึ่งแต่นามาแปลความหมายเสียใหม่เพื่อให้ตรงกับหลักเหตุผลของพระองค์

๓.๓ ทรงสั่งสอนโดยตั้งหลักขึ้นใหม่ที่ยังไม่มีสอนในที่อื่นแต่ก็เป็นไปตามหลักสัจธรรมที่ทรงค้นพบ

วิธีสอนของพระพุทธเจ้า

^{๑๒๕} ส. ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

^{๑๒๖} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, คิดเป็นทาเป็นตามแนวพุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๗.

^{๑๒๗} สุชีพ ปุญญานุภาพ, คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มูลนิธิมหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕.

พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการสอนหลากหลายรูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับบุคคล วิธีการสอนของพระองค์ที่พบบ่อย ดังนี้

๑. แบบสากัจฉาหรือสนทนา วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจหลักธรรม วิธีการสนทนานี้พระพุทธองค์ทรงส่งเสริมให้พระสาวกใช้กันดังทรงยกย่องว่า “การสนทนาธรรมตามอุดมกาลเป็นมงคล” และจะมีศาลาเป็นที่นั่งสนทนาธรรมของพระภิกษุสงฆ์ทุกบ่าย เมื่อไม่สามารถตกลงกันได้บางเรื่อง พระองค์ก็จะเสด็จมาเอง^{๑๒๘}

๒. แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชน หรือพระสงฆ์จำนวนมาก และส่วนมากเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจ กับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกัน พอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้างๆ ได้

๓. แบบตอบปัญหา ในการตอบปัญหาพระองค์ทรงสอนให้พิจารณาลักษณะของปัญหา และใช้วิธีตอบให้เหมาะ ผู้ถามอาจถามด้วยวัตถุประสงค์ต่างๆ กันบางคนถามเพื่อให้ตอบคำถามในเรื่องที่สงสัยมานาน บางคนถามเพื่อลองภูมิ บางคนถามเพื่อข่มหรือปราบให้ผู้ตอบ อับอายบางคนถามเพื่อเทียบเคียงกับความเชื่อหรือหลักคำสอนในลัทธิศาสนาของตน พระองค์ตรัสว่า “การตอบปัญหาใดๆ ต้องดูลักษณะปัญหาและเลือกวิธีตอบให้ถูกต้องเหมาะสม” จึงทรงจำแนกวิธีตอบปัญหาไว้ ๔ ประเภทคือ^{๑๒๙}

๓.๑ เอกังสพพยากรณ์ปัญหา ปัญหาบางอย่างต้องตอบตรงไปตรงมา ตอบแบบตายตัวไม่มีเงื่อนไข เช่น ถามว่า จักขุเป็นอนิจจังหรือ พึงตอบไปทีเดียวว่า ถูกแล้ว

๓.๒ ปฏิจจุจฉายาพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ฟังย้อนถามแล้วจึงแก้ เช่น โสตะก็เหมือนจักขุ พึงย้อนถามว่า ที่ถามหมายถึงแ่งไหน ถ้าบอกว่าในแ่งเป็นเครื่องมอง พึงตอบว่าไม่เหมือนกัน ถ้าถามว่า ในแ่งอนิจจัง จึงควรตอบรับว่า เหมือนกัน

๓.๓ วิทักขพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ต้องแยกคำตอบเป็นเรื่องๆ เป็นประเด็น เช่น พระพุทธองค์ทรงติเตียนตบะใช่หรือไม่ อย่ารีบตอบว่าใช่หรือไม่ใช่ เพราะมีส่วนผิด ต้องแยกตอบว่า พระพุทธองค์ทรงติเตียนตบะที่ทรมานตนเอง แต่ทรงสรรเสริญว่าความอดกลั้นเป็นยอดแห่งตบะเป็นต้น

๓.๔ ฐปณียปัญหา ปัญหาบางอย่างต้องดับทไปไม่ตอบหรือพึงยับยั้งเสียเพราะถ้าตอบไปจะเป็นปัญหาที่ให้เกิดความทะเลาะ ตอบไปแล้วไม่ทำให้เกิดประโยชน์ เช่น ศาสดานั่นสอนอย่างนั้น อย่างนี้ อย่ากราบว่าคำสอนของใครถูก คำสอนของใครผิด พระองค์มักจะดับทว่าเรื่องนั้นจงพักไว้ก่อน เราตถาคตจะแสดงธรรมให้ฟัง นี่คือนิพัทปัญหาของพระองค์

^{๑๒๘} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร: เพชรรุ่งเรืองการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔.

^{๑๒๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๑.

๔. แบบวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำ ความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรก พระสงฆ์หรือประชาชนเล่าลือโพนทนาติเตียนกันอยู่ มีผู้นำความมากราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ก็จะทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำ ความผิดเมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัตย์จริงแล้ว ก็ทรงดำหนิชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของความประพฤติไม่ดี และคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงาม แล้วทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้น จากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบว่าจะทรงบัญญัติสิกขาบท โดยทรงแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้นๆ ไว้ โดยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ ในท่ามกลางสงฆ์ และโดยความรับทราบร่วมกันของสงฆ์^{๑๓๐}

สรุปได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้คำถามเป็นเครื่องกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดแสวงหาคำตอบหรือแก้ปัญหาของตนเอง นอกจากนี้ ยังทรงใช้คำถามเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนความคิดของผู้ที่เข้าใจพระองค์และคำสอนของพระองค์ ไม่ถูกต้องด้วย ทั้งนี้ พระพุทธเจ้าทรงคำนึงถึง พื้นฐานของผู้เรียนเป็นสำคัญ แล้วทรงเลือกใช้คำถามที่เหมาะสมกับผู้เรียน และสรุปบทเรียนจากคำตอบของผู้เรียนนั่นเอง ต่อไปนี้ จะได้กล่าวถึง หลักการตั้งคำถาม พร้อมทั้งยกตัวอย่าง จากที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

๒.๖ ข้อมูลพื้นที่วิจัย

พื้นที่ในการวิจัย คือ โรงเรียนพัชรกิตติยาภา๓, โรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี โรงเรียนสุราษฎร์ธานี

๒.๖.๑ โรงเรียนพัชรกิตติยาภา ๓

ประวัติโรงเรียน

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ โรงเรียนสุราษฎร์พิทยาได้เปิดสาขาที่หมู่บ้านควนยุงโดยอาศัยอาคารเรียนของโรงเรียนบ้านควนยุง

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ประชาชนในหมู่บ้าน ได้ร่วมกันสร้างอาคารเรียนชั่วคราว ๑ หลัง และได้รับความอนุเคราะห์ในการบริจาคที่ดิน จำนวน ๓๕ ไร่ จากนิคมสร้างตนเองขุนทะเล จัดการเรียนการสอนโดยได้รับการอนุเคราะห์ครูจากโรงเรียนสุราษฎร์พิทยา มีนางวิมล สุวรรณเวลา เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนสุราษฎร์พิทยาในสมัยนั้น

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ กระทรวงศึกษาธิการ จัดตั้งเป็นโรงเรียนใหม่ชื่อ โรงเรียนขุนทะเลบวรวิทย์ ประกาศเมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๒ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารทรงสนพระทัย ทางด้านการศึกษาโดยได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อสมทบทุนสร้างโรงเรียนที่ห่างไกล ๖ แห่ง ในส่วนภูมิภาคของประเทศ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ถวายโรงเรียนขุนทะเลบวรวิทย์ เป็นโรงเรียนแห่งหนึ่งในโครงการพระราชดำริ โดยได้รับพระราชทานชื่อ โรงเรียนมัธยมวัชรเศร เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ มีนางสลวย ลาภชูรัตน์ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน ในสมัยนั้น

^{๑๓๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, หน้า ๕๑.

เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงวางศิลาฤกษ์โรงเรียน โดยกรมสามัญศึกษาแต่งตั้งให้ นายยงยุทธ เชื้อบ่อคา ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ ในวันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จทอดพระเนตรการเรียนการสอนและเยี่ยมเยียนโรงเรียน ตลอดจนประชาชนในเขตพื้นที่บริการที่เฝ้ารับเสด็จอย่างใกล้ชิด และในวันที่ ๒๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศเปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็น "โรงเรียนมัธยมพัชรกิติยาภา ๓ สุราษฎร์ธานี" ตามพระราชประสงค์ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

สัญลักษณ์ประจำโรงเรียน

สีประจำโรงเรียน: สีเหลือง - ฟ้าย

สีเหลือง หมายถึง ความสงบ มีคุณธรรม

สีฟ้าหมายถึง ความสุข สดชื่น แจ่มใส

ปรัชญาโรงเรียน: ร่วมคิดอย่างเป็นธรรมร่วมทำอย่างเป็นธรรม ร่วมแก้ปัญหาอย่างเป็นธรรม

คำขวัญโรงเรียน: รักศักดิ์ศรี มีคุณธรรม นำวิชาการสืบสานงานพระราชดำริ

คติพจน์: ไมตรี กรุณาเมตตา ศานติ

ต้นไม้ประจำโรงเรียน: ต้นเสลาใบใหญ่

ไม้ประดับ: ต้นทองอุไร

๒.๖.๒ โรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี

ประวัติโรงเรียน

โรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี เมื่อก่อตั้งโรงเรียนครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๙ เดิมชื่อว่า โรงเรียนหนองบัว ซึ่งเป็นโรงเรียนประถม ต่อมา กระทรวงศึกษาธิการ ได้เปลี่ยนโรงเรียนหนองบัว เป็นโรงเรียนมัธยมนำร่อง ที่ใช้หลักสูตรการสอน ฉบับ ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ แห่งแรกของจังหวัดสุราษฎร์ธานี และได้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็น โรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี

ชื่ออื่นๆ: โรงเรียนเมืองสุราษฎร์, โรงเรียนเมืองฯ

อักษรย่อ: ม.ส.ธ. / MST

คติพจน์: เมธาวิ อดตโน วัฒนํ อาเนติ การศึกษาย่อมนำความเจริญมาสู่ตน

อัตลักษณ์: ยิ้มง่าย ไหว้เป็น เต้นไอซีที

สัญลักษณ์: สามเหลี่ยมด้านเท่าในรูปวงกลมล้อมรอบด้วยสี่เหลี่ยมจัตุรัส ความหมาย: หน้าที่ กฎระเบียบ วินัย เหตุผล ทำให้คนอยู่รวมกันได้ อย่างมีความสุข

สีประจำ: ม่วง-เหลือง ม่วง: ความหนักแน่น ความสงบ เหลือง : ธรรมะและปัญญา

ดอกไม้: บัว

คำขวัญ: เชิดชูสถาบัน หมั่นเรียนรู้ คู่คุณธรรม ความหมาย: เชิดชูชาติ ศาสน์ พระมหากษัตริย์ ครอบครัวและโรงเรียน ขยันหมั่นเรียนรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

คติพจน์: คิด ทำ แก้ปัญหา

เพลง: (๑) มาร์ช ม.ส.ธ. แนวใหม่, (๒) บัวกลางเมือง, (๓) รำวง ม.ส.ธ. ร่วมใจ

๒.๖.๓ โรงเรียนสุราษฎร์ธานี

ประวัติโรงเรียน

เป็นโรงเรียนรัฐบาลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๑ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย แบบสหศึกษา ตั้งอยู่เลขที่ ๘๘ ถนนดอนนก ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี บนเนื้อที่ประมาณ ๓๕ ไร่ จำนวนห้องเรียน ๗๒ ห้อง โรงเรียนสุราษฎร์ธานี มีที่มาสืบต่อจากโรงเรียนประณศรีสวัสดิ์มงคล ซึ่งตั้งอยู่ในวัดธรรมบูชา (วัดเลียบ) มีพระสอน โสภโณ เป็นครูใหญ่ จากหลักฐานปรากฏว่า เดือนสิงหาคม ๒๔๕๐ พระมหาวรณ (สกุลมันตรามรณ) กับเจ้าอธิการกลับ (สกุลปาลิต) ได้สร้างอาคารถาวรขึ้นหลังหนึ่ง ด้วยทุนทรัพย์ ของผู้มีจิตศรัทธากับการศึกษา (รื้อลงในปี พ.ศ. ๒๔๙๙ เพราะทรุดโทรมมาก) เดือนมิถุนายน ๒๔๕๑ กระทรวงธรรมการ ได้ส่งขุนประกาศุติสาร มาเป็นข้าหลวงธรรมการประจำมณฑลชุมพรคนแรก เพื่อดำเนินการ จัดการศึกษา ให้เข้าระเบียบแผนใหม่ ขุนประกาศุติสารจึงจัดให้อาคารที่ พระมหาวรณกับเจ้าอธิการกลับสร้างไว้ เป็นโรงเรียนตัวอย่างมณฑลชุมพร โดยได้แยกนักเรียนชั้นสูงมาเรียน บนอาคารเรียนที่สร้างใหม่ มีนายเพ็ญ ตรีวันท์ ผู้ช่วยข้าหลวงธรรมการ มณฑลชุมพร ทำการแทนครูใหญ่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๔๕๒ กระทรวงธรรมการ ได้ส่ง นายเปลื้อง อายณโยธิน มาเป็นครูใหญ่โรงเรียนตัวอย่างมณฑลชุมพร มีหน้าที่ดูแลโรงเรียนประณศรีสวัสดิ์มงคลและ โรงเรียนศรีสุพรรณดิษฐ์ ซึ่งตั้งอยู่ที่วัดพระโยค มีขุนศรีเกษตรศึกษากร (รุ่ง ศรีเกษตริน Sarakshetrin) เป็นครูใหญ่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๔๕๗ ได้ย้ายนักเรียนโรงเรียนศรีสุพรรณดิษฐ์และโรงเรียนประณศรีสวัสดิ์มงคล มารวมกับโรงเรียนตัวอย่างมณฑลชุมพร ๑๙ กรกฎาคม ๒๔๕๘ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนนามมณฑลสุราษฎร์ และเปลี่ยนนามเมืองไชยาเป็น สุราษฎร์ธานี ดังนั้นชื่อโรงเรียน จึงได้เปลี่ยนเป็นโรงเรียนตัวอย่างมณฑลสุราษฎร์ และต่อมาเปลี่ยนเป็น โรงเรียน ประจำมณฑลสุราษฎร์ พ.ศ. ๒๔๕๙ ได้รวมโรงเรียนบำรุงดรุณี และโรงเรียนกุมารวิทยาเข้ามาร่วมด้วย โรงเรียนประจำมณฑลสุราษฎร์จึงกลายเป็นโรงเรียนสหศึกษา ๑ เมษายน ๒๔๖๙ ทางราชการประกาศยุบมณฑลสุราษฎร์ เป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ชื่อโรงเรียนจึงเปลี่ยนเป็น โรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. ๒๔๘๕ โรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้จัดการเรียนใหม่ โดยแยกนักเรียนหญิงไปเรียน ที่โรงเรียนสตรีประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี และนักเรียนชายไปเรียนที่โรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. ๒๔๙๙ โรงเรียนได้ขยายถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในรูปแบบสหศึกษา ใช้ชื่อว่า "ชั้นเตรียมอุดมศึกษาแผนกวิทยาศาสตร์" พ.ศ. ๒๕๐๗ ย้ายโรงเรียน มาตั้งที่ ถนนดอนนก สถานที่ตั้งในปัจจุบัน

สัญลักษณ์ประจำโรงเรียน

อักษรย่อ: ส.ธ./ ST

คติพจน์: นิमितต์ สาธูปานํ กตญญู กตเวทิตา ความกตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี

สัญลักษณ์: เสือ

ตราประจำ: พระบรมธาตุไชยาลอยอยู่เหนือเมฆ ข้างสามเศียร ดวงประทีป เอรಾವัน
ทรงเครื่อง ล้อมรอบด้วยคติพจน์

พระพุทธรูปประจำ: หลวงพ่อ ส.ธ.

สีประจำ: ชมพู-เขียว

คำขวัญ: โรงเรียนสุราษฎร์ธานี เกียรติศักดิ์ศรีเป็นหนึ่งใน

เพลง: เพลงประจำโรงเรียนสุราษฎร์ธานี (กตัญญูกตเวที), เพลงมาร์ชโรงเรียนสุราษฎร์ธานี,
มาร์ชชมพูเขียว-ได้ร่มธง-มาร์ช PG

สรุปได้ว่า โรงเรียนพัชรกิตติยาภา ๓ โรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี และโรงเรียนสุราษฎร์ธานี
มีประวัติความเป็นมาที่มีความยาวนาน และน่าสนใจ มีการปลูกฝังและพัฒนาผู้เรียนทางด้านคุณธรรม
จริยธรรม เห็นได้ชัดจาก คำขวัญ คติพจน์ ตลอดจนสื่อสัญลักษณ์อื่นๆ ของโรงเรียน

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่ง
เป็นผลงานวิจัยเผยแพร่ที่ผ่านมา จึงมีความสัมพันธ์กันกับเรื่อง πουผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัย ดังนี้

๒.๗.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางอิสาร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธี
สอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ”
ผลการวิจัย พบว่า (๑) หลักสูตรฝึกอบรม วิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของพระสอน
ศีลธรรมมีผลการประเมินดัชนีความสอดคล้องมากกว่า ๐.๐๕ และมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก
ที่สุด (๒) ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม พบว่า หลังการฝึกอบรมผู้เข้าฝึกอบรมมีคะแนนทดสอบ
ความรู้เพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับจุด ๐.๐๕ ๓ ผู้เข้ารับการ
ฝึกอบรมมีความพึงพอใจต่อการใช้หลักสูตรฝึกอบรมอยู่ในระดับมากที่สุด การติดตามผลการใช้
หลักสูตรฝึกอบรมเมื่อเวลาผ่านไปแล้ว ๑ เดือน พบว่า (๑) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้นำความรู้ที่ได้รับ
จากการฝึกอบรม ไปใช้ปฏิบัติงานสอนได้ผลจริง (๒) ผู้เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม มีความคิดเห็น
สอดคล้องกันว่า หลักสูตรมีความสอดคล้องและเหมาะสมทั้งด้านระยะเวลา ด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรม
ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการประเมินผล สามารถนำไปใช้เป็นหลักสูตรฝึกอบรม วิธีสอน
ศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของพระสอนศีลธรรม ตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ และ
สามารถนำไปประยุกต์ใช้ฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมกับนักเรียนระดับพื้นได้ นอกจากนี้หน่วยงานอื่นที่มี

โครงการพระสอนศีลธรรม สามารถนำหลักสูตรฝึกอบรมฉบับนี้ไปใช้ฝึกอบรมพระสอนศีลธรรมในหน่วยงานนั้นได้เช่นเดียวกัน^{๑๓๑}

พระมหาสายัณห์ จันทวิบูลย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสมรรถภาพด้านการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบปฐกวีลีลา โดยใช้การนิเทศแบบคลินิก ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” ผลการวิจัย พบว่า (๑) ผลคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบปฐกวีลีลา ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หลังได้รับการนิเทศสูงกว่าก่อนได้รับการนิเทศ อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ (๒) ความสามารถจากการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบปฐกวีลีลา ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี (๓) ผลคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศแบบคลินิก ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนหลังได้รับการนิเทศสูงกว่าก่อนได้รับการนิเทศ อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ (๔) ความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบปฐกวีลีลา โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก (๕) ความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อกระบวนการนิเทศแบบคลินิก โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก (๖) ผลการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ หลังเรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบปฐกวีลีลาสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ (๗) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบฝึกจารวิสพัฒนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก^{๑๓๒}

พระมหาสมศักดิ์ สิริบุรณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัย พบว่า (๑) ครูพระสอนศีลธรรมมีความต้องการพัฒนาสมรรถภาพการสอนโดยรวมและรายด้านคือ ด้านเนื้อหาและหลักสูตร ด้านการผลิตและการใช้สื่อ ด้านการดำเนินการสอน ด้านการวัดผลประเมินผล และด้านคุณลักษณะและเจตคติอยู่ในระดับมาก (๒) ครูพระสอนศีลธรรมที่มีอายุ วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม ประสบการณ์การสอน จำนวนปีที่บวช และช่วงชั้นที่สอน แตกต่างกัน มีความต้องการพัฒนาสมรรถภาพการสอนโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน แนวทางในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมซึ่งได้จากการจัดกลุ่มสนทนาสรุปผลได้ ดังนี้ (๑) ควรให้ครูพระเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการทำหลักสูตร (๒) ควรจัดให้มีพระนิเทศออกนิเทศติดตามและประเมินผลสมรรถภาพการสอนของครูพระอย่างต่อเนื่อง (๓) ควรจัดอบรมถวายความรู้ให้ครูพระ ในการอบรมควรเน้นให้ครูพระปฏิบัติจริงเพื่อที่ครูพระจะได้รับทั้งความรู้และได้ทั้งฝึกทักษะความชำนาญในการปฏิบัติงานในเรื่องนั้นๆ (๔) ควรมีการ

^{๑๓๑}พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิสาร), “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ”, *วิทยานิพนธ์การศึกษาคุณูปการบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๓๒}พระมหาสายัณห์ จันทวิบูลย์, “การพัฒนาสมรรถภาพด้านการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบปฐกวีลีลา โดยใช้การนิเทศแบบคลินิก ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาสังคมศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗), หน้า ๖.

บรรจุให้ครูพระเป็นครูประจำเพื่อที่จะได้รับการบริการพัฒนาต่างๆที่ทางโรงเรียนจัดขึ้นเหมือนครูประจำการทั่วไป (๕) ครูพี่เลี้ยงจะต้องแนะนำช่วยเหลือครูพระในระหว่างการจัดการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล (๖) กระทรวงศึกษาธิการควรจัดให้มีหน่วยงานกลางซึ่งมีหน้าที่ในการผลิต และให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการใช้สื่อ ในการถวายเป็นความรู้ควรเน้นให้ท่านเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเป็นสื่อการเรียนการสอน (๗) โรงเรียนควรให้ครูพระเข้าไปมีส่วนร่วมในการวัดผลประเมินผล (๘) ผู้อำนวยการและบุคลากรของโรงเรียนควรให้ความสำคัญกับครูพระมากกว่านี้เพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูพระตลอดถึงเพื่อสร้างความรู้สึที่ดีต่อกัน^{๑๓๓}

พระมหาทองล้อม สุมะโร (อนิหะสร้อย) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา ในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่” ผลการวิจัยพบว่า (๑) ข้อมูลพื้นฐานของสามเณรนักเรียน อายุการศึกษา และสถานภาพทางครอบครัวของ สามเณรนักเรียน โรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่ ส่วนใหญ่มีอายุ ๑๗ ปีจำนวน ๓๕ รูป คิดเป็น ร้อยละ ๓๐.๐ การศึกษาของสามเณรนักเรียน ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๔๖ รูป คิดเป็น ร้อยละ ๔๐.๐ ส่วนสถานภาพทางครอบครัว ของสามเณรนักเรียน ส่วนใหญ่มีทั้งมารดาและบิดา จำนวน ๘๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๐ (๒) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณร นักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านสมาธิสิกขา มีค่าเฉลี่ย มากที่สุด มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๔.๓๘ รองลงมา ด้านศีลสิกขา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๘ ด้านปัญญาสิกขา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖ตามล าดับ (๓) ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่ ทั้ง ๓ ด้านพบว่า ด้านศีลสิกขา มีปัญหาเกี่ยวกับการไม่ค่อยได้ปฏิบัติตามศีล ๑๐ ของสามเณรนักเรียน ด้านสมาธิสิกขา ปัญหาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการฝึกสมาธิยังมีน้อย ไม่ฝึกฝนจริงจัง ด้านปัญญาสิกขา ปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาสามเณรนักเรียนยังไม่ครอบคลุมเพื่อพัฒนาให้มีศักยภาพ และมีปัญหาได้ สามเณรนักเรียนที่มีทักษะวิชาการทางความรู้พื้นฐานที่น้อย ส่วนใหญ่พลาดโอกาสทางการศึกษา ซึ่งโรงเรียนต้องแบกรับภาระอันหนักในการพัฒนาสามเณรนักเรียนให้มีศักยภาพเต็มที่ ข้อเสนอแนะด้านศีลสิกขา ควรมีการจะฝึกฝนอบรม พัฒนาเพื่อปรับเปลี่ยนเด็กที่มาบวชเรียนเป็นสามเณรนักเรียนตามศีล ๑๐ ของสามเณรนักเรียนต้นแบบ นับว่าเป็นบทฝึกฝนอบรมตน ที่สำคัญที่สุด ด้านสมาธิสิกขา ควรมีการฝึกจิตเสริมทักษะชีวิตด้วยสมาธิภาวนาอย่างต่อเนื่อง มีให้พระสวดมนต์ทำสมาธิยืนเดินนั่ง และกราบ สติ ปฏิฐาน ๔ เน้นสอนสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน ด้านปัญญาสิกขา ควรมีการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา ๓ ด้านปัญญาให้มากขึ้น และควรมีกิจกรรมในการส่งเสริมการพัฒนาปัญญาตามกรอบศีล ๑๐ (๔) แนวทางการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบด้วยหลักไตรสิกขา ๓ คือ ศีลสมาธิ ปัญญา ควร

^{๑๓๓}พระมหาสมศักดิ์ สิริปริบูรณ์, “ศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), หน้าบทคัดย่อ

เริ่มจากศีลสิกขา มีการประยุกต์ใช้การพัฒนากายวาจาด้วยศีล ให้ฝึกทักษะอารมณ์ด้วย สมาธิสิกขา เพื่อพัฒนาอารมณ์ที่แสดงออกมาทางกายและวาจา ของสามเณรนักเรียน ด้านปัญญาสิกขา ควรมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในหลักเหตุและผล เรียนรู้ทักษะต่างๆ ของชีวิต ควรเพิ่ม องค์ความรู้ในเนื้อหา ของกิจกรรมเสริมปัญญา ตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ของ กระทรวงศึกษาธิการ นำไปสู่ เป้าหมายของการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบใน ๑๐ ด้านอย่าง เชื่อมโยงและเป็นองค์รวม เพื่อการพัฒนา ศักยภาพของสามเณรนักเรียนที่เป็นต้นแบบได้อย่างสมบูรณ์^{๑๓๔}

พระมหาวันชัย สัจฉิโน (วงษ์มา) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนา คุณภาพชีวิตของชุมชน ตำบลปะโค อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิต คือสภาวะของการมีระดับชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุข มีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ของ ตนเอง โดยสามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมกับสังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้แก่บุคคล จะต้องให้วิธีการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้วยการสร้างเงื่อนไขให้บุคคล ประสบด้วยตนเอง หรือการให้เป็นแบบอย่างหรือการฝึกอบรมให้บุคคลเกิดความเชื่อ เช่น การเข้ารับ การฝึกอบรมกรรมฐาน เพื่อให้บุคคลผู้นั้นได้เรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในประสบการณ์ด้วยตนเอง และสำคัญที่สุด จริยธรรม เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในตัวมนุษย์โดยธรรมชาติ ซึ่งจะต้องพัฒนาขึ้น โดยอาศัย กฎเกณฑ์ ความประพฤติที่ได้จากหลักการทางศีลธรรม หลักปรัชญา วัฒนธรรม กฎหมาย หรือจารีต ประเพณี เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคมสภาพปัญหาและบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา คุณภาพชีวิตของชุมชน พบว่าพระสงฆ์ขาดความรู้ความเข้าใจและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม คุณภาพชีวิต ตามแนวทางวิถีพุทธ วิถีธรรม เศรษฐกิจแบบพอเพียง พฤติกรรมของพระสงฆ์ ที่มีความ สมถะน้อยลง และประชาชนเข้าวัดน้อยลง ปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ในการเข้าร่วมการพัฒนา คุณภาพชีวิตในชุมชน ลดน้อยถอยลงตามความเจริญของวิทยาการสมัยใหม่ เนื่องจากความ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมและชุมชนแนวทางการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของชุมชน ตำบลปะโค อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี พบว่า ควรส่งเสริม ด้านศีลธรรม จริยธรรม สามัคคีธรรม และหลักปฏิบัติตามทางสายกลาง เพื่อนำไปสู่ความพอมีพอกินตามแนวทางวิถีพุทธ วิถี ธรรม เศรษฐกิจแบบพอเพียง ส่งเสริมรูปแบบในการดำเนินการจัดกิจกรรม ที่พระสงฆ์ดำเนินการด้วย ตนเองโดยตรง เช่น การเทศนาในวันธรรมสวนะและวันสาคัญทางพุทธศาสนาต่างๆ และอาศัยการมี ส่วนร่วมของชุมชน เช่น การจัดอบรมเพื่อให้ความรู้ด้านต่างๆ การจัดกิจกรรมเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น การกระทำตามบทบาทดังกล่าวของพระสงฆ์จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่น การใช้แนวทางตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การจัด สภาพแวดล้อมบ้านเรือนให้สะอาด การสร้างความอบอุ่นในครอบครัว การออมเพื่อบริโภค การ เสริมสร้างชุมชนปลอดภัย การเสริมสร้างความสงบสุข เอื้ออาทร ไม่มีการทะเลาะวิวาทบาดหมาง กันภายในชุมชน และการส่งเสริมให้ประชาชนปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ครอบครัว และ

^{๑๓๔}พระมหาทองล้อม สุเมธ (อนิหะสร้อย), “การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณร นักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยุ จังหวัดแพร่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา พระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ก.

ชุมชน ให้มีความสุขทั้งกายและใจ มีงานทำ มีรายได้พออยู่พอกิน มีสภาพแวดล้อมชุมชนที่สะอาด และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน^{๑๓๕}

สรุปได้ว่า คุณภาพการศึกษาเป็นเป้าสูงสุดของการจัดการศึกษา บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีความมุ่งหวังจะให้เกิดขึ้น บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ คือ ผู้บริหารการศึกษาที่เป็นผู้กำหนดนโยบายการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำนโยบายสู่การจัดการศึกษา ครูอาจารย์เป็นผู้จัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร นักวิชาการ และบุคลากรทางการศึกษาเป็นผู้มีส่วนร่วมสนับสนุนส่งเสริมการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ การดำเนินงานตามภารกิจของบุคลากรดังกล่าว จำเป็นต้องใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษา จากแนวคิดของแก่นการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาดังกล่าว นักวิจัยจึงควรจะเริ่มต้นด้วยการมองสถานการณ์ทางการศึกษาอย่างพินิจ คิดอย่างไตร่ตรอง และต้องลงมือปฏิบัติ (Look - Think - Act) ตามแนวคิดของสตริงเจอร์ (Stringer) โดยการคิดวิเคราะห์ปัญหาคุณภาพการศึกษาแล้วพิจารณาตั้งประเด็นคำถามการวิจัยที่ต้องการค้นหาคำตอบ ซึ่งอาจใช้วิธีการวิจัยได้หลากหลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะหรือระดับของคำถามการวิจัย โดยอาจใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจการวิจัยปฏิบัติการ การวิจัยเชิงนโยบาย การวิจัยเชิงประเมิน การวิจัยและพัฒนา การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อไปหาคำตอบหรือตอบโจทย์วิจัยที่กำหนดขึ้น เมื่อได้ดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีการวิจัยที่ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศจากการวิจัย แล้วผู้บริหาร ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาก็นำผลการวิจัยไปใช้ในการตัดสินใจเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามขอบข่ายหน้าที่ภารกิจที่ตนเองรับผิดชอบ โดยอาจมีการพัฒนานโยบายทางการศึกษา การปรับปรุงพัฒนาการบริหารการศึกษา การบริหารสถานศึกษา การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา การสนับสนุนส่งเสริมการจัดการศึกษา การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาทั้งคุณภาพของสถานศึกษาและคุณภาพของผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา หากผู้ที่มีบทบาทรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาได้แสดงบทบาททางการวิจัยในลักษณะดังกล่าวก็จะถือว่าบุคคลดังกล่าวเป็นผู้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างแท้จริง

๒.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัย ไว้ดังนี้

พระครูโกศลธรรมรัตน์(ประพันธ์ จิตตโกโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา ในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัย พบว่า (๑) ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา ในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๐ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาใน ด้านการเตรียมการ

^{๑๓๕}พระมหาวันชัย สุจิณโณ (วงศ์มา), “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ตำบลปะโค อำเภอภูซัด จังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ก.

สอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๑๘ ส่วนด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๓ และการวัดผลและการประเมินผลอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๗ (๒) สำหรับนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา ในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาในด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๕๖ ส่วนด้านการดำเนินการสอนอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๗ และการวัดผลและการประเมินผลอยู่ในระดับมากที่สุดค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๗ (๓) ครูและนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา ในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา ในด้านการเตรียมการสอน ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ส่วนด้านการวัดผลและประเมินผล ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ (๔) ผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา ในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ได้แก่ จำนวนพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาที่ไม่เพียงพอ การเดินทางของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาการจัดเวลาในการเรียนการจัดทำแผนการเรียนการสอน ค่าตอบแทน รวมไปถึงสื่อการเรียนการสอนและการพัฒนาสื่อการสอนของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาที่ยังไม่ทันสมัย ได้แก่ การเพิ่มจำนวนพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา การจัดเวลาเรียนให้เหมาะสม การจัดประชุมร่วมกันของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียน การเพิ่มค่าตอบแทน การจัดหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ทันสมัย พระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษามีปัญหาในเรื่องการควบคุมดูแลเด็ก เพราะใจดีเกินไป^{๑๓๖}

พระครูวรดิตถานุยุต (สังเวท คเวสโก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัย พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ๓.๔๕ ส่วนด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓ และการวัดผลและการประเมินผลอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ สำหรับนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาในด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๓.๕๖ ส่วนด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๗ และการ

^{๑๓๖} พระครูโกศลธรรมรัตน์(ประพันธ์ จิตตโกโร), “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา ในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก.

วัดผลและการประเมินผลอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒ ครูและนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการเตรียมการสอน ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านการดำเนินการสอนและวัดผลและประเมินผล ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ได้แก่ จำนวนพระสอนศีลธรรมที่ไม่เพียงพอ การเดินทางของพระสอนศีลธรรม การจัดเวลาในการเรียนการสอน จัดหาแผนการเรียนการสอน ค่าตอบแทน รวมไปถึงสื่อการเรียนการสอนและการพัฒนาสื่อการสอนของพระสอนศีลธรรมที่ยังไม่ทันสมัย ได้แก่ การเพิ่มจำนวนพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา การจัดเวลาเรียนให้เหมาะสม การจัดประชุมร่วมกันของพระสอนศีลธรรมและผู้บริหารโรงเรียน การเพิ่มค่าตอบแทน การจัดหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ทันสมัย พระสอนศีลธรรมมีปัญหาในเรื่องการควบคุมดูแลเด็ก เพราะใจดีเกินไป^{๑๓๗}

พระจันทิ จิตตสวโร (คอน) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา อำเภอมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในระดับรองลงมา คือ ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนแก่นักเรียน และอยู่ในระดับน้อยที่สุด คือ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา อำเภอมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล โดยภาพรวม พบว่า นักเรียนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษาไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักเรียนที่มีโรงเรียนที่ศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนผลสังเคราะห์บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา พบว่า ผู้บริหารโรงเรียน มีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษาตามหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก และสถานที่ที่เป็นที่สบายในการเรียนรู้ โดยมีครู อาจารย์เอาใจใส่ในการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนมีคุณภาพและศักยภาพของตน โรงเรียนเป็นสถาบันศึกษาที่สำคัญอย่างยิ่งในด้านการให้ความรู้แก่เด็ก เยาวชน

^{๑๓๗} พระครูวรดิตถานุยุต (สังเวศ คเวสโก), “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๕๕๔๕), หน้า ก.

นักเรียน เพื่อให้มีความรู้ในวิชาต่าง ๆ รวมถึงสังคมศึกษาประเพณีวัฒนธรรม และลัทธิศาสนาเป็นต้น จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไป นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา พบว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนายังใช้สื่อการสอนที่ไม่ทันสมัย และไม่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ การเรียนมีสภาพที่ไม่เหมาะต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา การจัดกิจกรรมน่าเบื่อเพราะเป็นเพียงการจัดเพื่อให้นักเรียนจะมานั่งฟังให้หมดเวลา โดยไม่ให้นักเรียนแสดงออกหรือไม่มีโอกาสแสดงออก หลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังมีความยืดหยุ่นไม่เพียงพอ^{๑๓๔}

พระพุทระกูล พุทธฤทธิโต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสังกัดศูนย์พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์” ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมและรายด้านพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านปกครองคณะสงฆ์ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านศาสนศึกษา ด้านความเป็นพระสอนศีลธรรม และด้านการศึกษาสงเคราะห์ ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า บทบาทของพระสอนศีลธรรมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ทุกด้าน และบทบาทของพระสอนศีลธรรมมีความสัมพันธ์กับศีลธรรมพื้นฐานของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกด้านเช่นกัน ส่วนการศึกษาด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า คุณธรรมพื้นฐานของนักเรียนที่เรียนกับพระสอนศีลธรรม ได้แก่ ไม่ดื้อ อ่อนน้อมถ่อมตน พุทจาไฟเราะ กตัญญูกตเวที ซื่อสัตย์สุจริต รู้จักบาป-บุญ และรู้จักไหว้พระ^{๑๓๕}

พระชาติ ชาติวิโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของอนุศาสนาจารย์ในฐานะศาสนาจารย์ ในฐานะเป็นผู้สอนศีลธรรมในกองทัพ: ศึกษากรณีกองทัพบก” ผลการวิจัยพบว่า ทหารที่ได้รับการอบรมศีลธรรมมีการนำหลักธรรมอิทธิบาท ๔ อันเป็นคุณเครื่องให้เกิดความสำเร็จความประสงค์มาใช้ในการประกอบกิจการงานดังนี้ (๑) การทำงานให้สำเร็จด้วยความสมบูรณ์จะต้องอาศัยความขยันเห็นด้วยจำนวน ๑๙๔ นาย คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๕ ไม่แน่ใจ ๗ นาย คิดเป็นร้อยละ ๓.๕ ไม่เห็นด้วยจำนวน ๖ นาย คิดเป็นร้อยละ ๓, (๒) การทำงานให้สำเร็จด้วยความสมบูรณ์จำเป็นต้องอาศัยความขยันเห็นด้วยจำนวน ๑๙๔ นาย คิดเป็นร้อยละ ๙๗ ไม่แน่ใจ ๔ นาย คิดเป็นร้อยละ ๒ ไม่เห็นด้วยจำนวน ๒ นาย คิดเป็นร้อยละ ๑, (๓) การปฏิบัติหน้าที่การทำงานด้วยความซื่อสัตย์ เอาใจใส่ไม่ใจ ขยัน ถือว่าเป็นหัวใจของการทำงานเห็นด้วยจำนวน ๑๙๕ นาย คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๕ ไม่แน่ใจ ๓ นาย คิดเป็นร้อยละ ๑.๕ ไม่เห็นด้วย ๖ นาย คิดเป็นร้อยละ ๑, (๔) งานส่วนรวมมีผู้รับผิดชอบหลายคน

^{๑๓๔} พระจันท์ จิตตสวโร (คอน), “บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ก.

^{๑๓๕} พระพุทระกูล พุทธฤทธิโต, “บทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดศูนย์พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์” รายงานการวิจัย, (โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก.

ไม่จำเป็นที่ท่านต้องตั้งใจทำและทุ่มเทให้กับงานนั้นเห็นด้วยจำนวน ๒๓ นาย คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๕ ไม่
แน่ใจ ๑๐ นาย คิดเป็นร้อยละ ๕ ไม่เห็นด้วยจำนวน ๑๖๗ นาย คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๕๑๓๙^{๑๐}

สรุปได้ว่า บทบาทพระสอนศีลธรรมในการอบรมสั่งสอนคุณธรรม จริยธรรม ของพระ
สอนศีลธรรมในโรงเรียนนั้น มีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกัน ซึ่งพระสอนศีลธรรมแต่ละรูปนั้น จะ
ได้รับความคาดหวังจากสถานศึกษานั้น ๆ บทบาทจึงมีความสำคัญในการกำหนดหน้าที่ของพระสอน
ศีลธรรมให้มีประสิทธิภาพและบรรลุจุดประสงค์ ในการฝึกอบรมให้เยาวชนมี ศีล สมาธิ ปัญญา

๒.๗.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

พระครูรัตนภักตรคุณ (สรุพล อติภทฺโท) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียน
ต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัย พบว่า (๑)
ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว
จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมครู เป็นเพศหญิงมากที่สุด จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒. และอยู่ใน
สังกัดโรงเรียนจุฬารามราชวิทยาลัยมากที่สุด จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒ สำหรับนักเรียน เป็นเพศ
หญิงมากที่สุด จำนวน ๑๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘ และอยู่ในสังกัดโรงเรียนจุฬารามราชวิทยาลัยวิทยา
มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๒ (๒) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของ
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี พบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็น
ต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการเตรียมการสอน
ด้านการดำเนินการสอน และด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตาม
สมมติฐานที่ตั้งไว้ (๓) ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอน
ศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี คือ ความอิสระในการปฏิบัติงานนั้น ถูกจำกัด
เวลามากเกินไป ส่วนนโยบายและการบริหารนั้น ผู้บริหารการศึกษาขาดการสนับสนุน ด้านการยอมรับนับ
ถือ จึงไม่มีการยอมรับอย่างแท้จริงและขาดการประสานงานระหว่างผู้บริหาร คณะครูอาจารย์และนักเรียน
ไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร สื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอ และขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนการ
สอน ครูและพระสงฆ์ขาดการแลกเปลี่ยนเทคนิคการสอน การผลิตสื่อ ซึ่งพระสอนศีลธรรมมีความตั้งใจ
อย่างมาก แต่นักเรียนไม่เห็นความสำคัญเท่าที่ควร และปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ ขาดการวางแผนการ
เรียนการสอน การจัดตารางเรียนและการประเมินผล^{๑๑}

พระครูธวัชอินทวงศ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สิทธิภาพโครงการเรียนการสอนวิชา
พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเวฬุวันวิทยา ตำบลหนองไผ่ อำเภอธวัชบุรี จังหวัด
ร้อยเอ็ด” ผลวิจัยพบว่า ความเป็นมาและสภาพการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอน

^{๑๐} พระชาลี ชาตวิโร, “ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของอนุศาสนาจารย์ ในฐานะศาสนาจารย์ ใน
ฐานะเป็นผู้สอนศีลธรรมในกองทัพ: ศึกษากรณีกองทัพบก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขา
พระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ข.

^{๑๑} พระครูรัตนภักตรคุณ (สรุพล อติภทฺโท), “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอน
ศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการ
จัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก.

ศีลธรรมในโรงเรียนเวฬุวันวิทยา เป็นหนึ่งในโรงเรียนวิสุทธิพุทธรที่ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เยาวชนหรือนักเรียนในสถานศึกษามีคุณภาพที่ดียิ่งขึ้น และเพื่อเป็นการป้องกันปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดแก่เยาวชน เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร โรงเรียนวิสุทธิพุทธรเป็นโรงเรียนที่เน้นการบริหารศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมในด้านต่างๆ มีโครงสร้างการบริหารหลักสูตรการเรียนการสอนกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งทุกกิจกรรมจะเน้นที่ครูผู้สอน และนักเรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนมุ่งประเมินผลสัมฤทธิ์แก่นักเรียนในการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นให้นักเรียนคิดเป็นทำเป็น หรือเป็นคนเก่งดี นอกจากนี้ครูผู้สอนก็ต้องเตรียมตัวให้พร้อมในการสอน มีแผนการสอนที่รัดกุมรู้จักการใช้สื่อการเรียนการสอน เช่น การใช้สื่อการสอนวิชาพุทธประวัติ อาจจะใช้เป็นภาพสื่อทางวีดิทัศน์ แผ่นพับ พระพุทธรูป ศาสนสถาน เป็นต้น เพื่อให้นักเรียนเข้าใจมากยิ่งขึ้น การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเวฬุวันวิทยา ตำบลหนองไผ่ อำเภอรวยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมและรายด้าน มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน แสดงว่า อยู่ในระดับมากอยู่ ๔ ด้าน และระดับปานกลางอยู่ 1 ด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงไปหาต่ำ คือ ด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ด้านการเรียนการสอนด้านการใช้สื่อและนวัตกรรมเทคโนโลยี ด้านการวัดและประเมินผล และด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร ประสิทธิภาพของการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเวฬุวันวิทยา พบว่า ผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ผลของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการสอน ผลการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ และผลของกิจกรรมการทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ทำให้นักเรียนได้พัฒนาตามหลักคุณธรรมต่างๆ อย่างใกล้ชิด ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ มีประสิทธิภาพในการเรียนการสอนดีขึ้น รู้จักการปรับตัวเข้ากับสังคม และกลุ่มเพื่อนได้ดี รู้จักยับยั้งอารมณ์ฝ่ายอกุศลที่แสดงออกทางกายวาจา เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้ปกครอง และชุมชน รู้จักกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อผู้ปกครอง และสถานศึกษา ประพฤติตนเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน มีจิตใจร่าเริงแจ่มใสไม่หดหู่ มีความเมตตาต่อเพื่อน และคนอื่น รู้จักมารยาทเรียบร้อยดีงามทางสังคมไทย แต่งกายเรียบร้อยมีวาจาสุภาพ ให้ความเคารพบูชาผู้มีพระคุณ รับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย ตรงต่อเวลา ลดละเลิกสิ่งเสพติดให้โทษ ซึ่งเป็นเหตุให้เสียทรัพย์สินเสียสุขภาพ^{๑๔๒}

พระมหาวุฒิชัย มหาเมตติโก (เหล่านิล) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลคุณภาพชีวิตการทำงาน และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่มีต่อการปฏิบัติงานของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดนครปฐม” ผลวิจัยพบว่า ๑) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้รับการยอมรับจากสังคม อยู่ในระดับมากที่สุด การปฏิบัติการสอนของครูพระสอนศีลธรรม อยู่ในระดับมาก การพัฒนาความสามารถของครูพระสอนศีลธรรม ความมีอิสระในการทำงาน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ อยู่ในระดับมาก ส่วนการมีส่วนร่วมในโรงเรียน และความสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัว อยู่ในระดับปานกลาง ๒) ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดนครปฐม เมื่อจำแนกตามอายุ และประสบการณ์สอนต่างกัน มีการปฏิบัติงาน

^{๑๔๒}พระครูวัชรอินทวงศ์, “สัทธิภาพโครงการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเวฬุวันวิทยา ตำบลหนองไผ่ อำเภอรวยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๓.

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๕ ส่วนอายุพรรษา ระดับการศึกษาแผนกบาลี และระดับการศึกษาแผนกสามัญต่างกัน มีการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน ๓) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การมีส่วนร่วม ในโรงเรียน ความสมดุระหว่างงานกับชีวิตส่วนตัว และการพัฒนาความสามารถของครูพระสอนศีลธรรม และการยอมรับจากสังคม สามารถร่วมกันทำนุบำรุงการปฏิบัติงานของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้ร้อยละ ๘๘.๒ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๐๑^{๑๔๓}

พระปลัดเรวัต เรวตโต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย: กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสถานที่ และด้านการวัดประเมินผล อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน อยู่ในระดับปานกลาง และผลเปรียบเทียบ พบว่า นักเรียนที่มีสังกัดโรงเรียน ระดับชั้น และผลการเรียน แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนนักเรียนที่มีเพศ และอายุ แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ไม่แตกต่างกัน^{๑๔๔}

พระอนุศาสตร์ อาภากร (สิทธิสกุลชัย) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี” ผลการวิจัย พบว่า (๑) ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อการมีส่วนร่วมของพระสอนศีลธรรม ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอหนองแคจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาอยู่ในระดับมากทุกด้านตามลำดับ คือ ด้านการเตรียมการ สอนด้านการดำเนินการสอนด้านการใช้สื่อ / อุปกรณ์ในการสอนด้านการวัดผลและประเมินผล และด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน (๒) การเปรียบเทียบคุณภาพความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อการมีส่วนร่วมของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี สำหรับครูจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงานและรายได้ต่อเดือน แตกต่างกัน สำหรับนักเรียนจำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และผลการเรียนแตกต่างกัน (๓) ปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียน การสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี คือ พระสอนศีลธรรมเตรียมเนื้อหาเข้าใจยากไม่สอดคล้องกับเนื้อหาของรายวิชา พระสอนศีลธรรมไม่มีระบบในการจัดเตรียมการสอน หรือไม่มีการเตรียมตัวในการสอนแต่

^{๑๔๓}พระมหาวุฒิชัย มหาเมตติโก (เหลาเลิศ), “ผลคุณภาพชีวิตการทำงานและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่มีต่อการปฏิบัติงานของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครปฐม”, *ปริญาญศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐), หน้า ง.

^{๑๔๔}พระปลัดเรวัต เรวตโต, “การจัดการการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย: กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก.

ละครั้ง เนื้อหาสาระรายวิชาพระพุทธศาสนานั้นเป็นเรื่องที่มีความเข้าใจยากสำหรับนักเรียน พระสอนศีลธรรมติดภารกิจทางวัดไม่สามารถทำการสอนได้โดยตลอด พระสอนศีลธรรมมีเวลาน้อยมาสอน สัปดาห์ละครั้ง พระสอนศีลธรรมไม่มีสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย เพื่อสร้างความสนใจให้นักเรียน ทางโรงเรียนไม่มีห้องที่จะใช้สื่อ / อุปกรณ์ในการเรียนการสอนสำหรับพร้อมใช้งานได้ทุกครั้งที่จะพร้อมจะใช้สื่อ / อุปกรณ์การเรียน สื่อ / อุปกรณ์ที่พระสอนศีลธรรมจัดทำขึ้น นักเรียนไม่มีส่วนร่วมในการจัดทำ ทำให้นักเรียนไม่มีความสนใจหรือกระตือรือร้นที่จะเรียน พระสอนศีลธรรมไม่ค่อยเปิดโอกาสให้นักเรียน ได้แสดงความคิดเห็น ไม่ค่อยมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ พระสอนศีลธรรมได้แต่บรรยายจน หมดชั่วโง่งทำให้นักเรียนไม่มีความตั้งใจเรียน เกิดอาการเบื่อ ในวิชาที่พระสอนศีลธรรมสอน การวัดผลและประเมินผล ไม่ตรงกัน จึงทำให้นักเรียนสอบไม่ได้ พระสอนศีลธรรมไม่แจ้งล่วงหน้าให้นักเรียนได้ทราบว่าจะมีการวัดผลและประเมินผล จึงทำให้นักเรียนสอบตกเป็นจำนวนมาก^{๑๔๕}

พระปิยะ ปิยธมโม (เมฆแสน) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูประจำการและครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมืองแพร่” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านการวางแผนการสอน ด้านกระบวนการสอน ด้านวิธีการสอน และด้านการประเมินผลการสอน พบว่าในภาพรวม และรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้านการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูประจำการและครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอเมืองแพร่ ทั้ง ๔ ด้าน พบว่า ครูประจำการและครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาช่วงชั้นที่ ๓ (ม.๑-ม.๓) อำเภอเมืองแพร่โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ เมื่อพิจารณาการเปรียบเทียบในแต่ละคะแนนแต่ละด้านพบว่าครูประจำการกับครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ ทุกด้าน^{๑๔๖}

พระสุรชัย สุรชัย (หงษ์ตระกูล) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ผลวิจัยพบว่า (๑) ทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยภาพรวม และรายด้าน นักเรียนมีทัศนคติอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านเนื้อหาหลักของหลักสูตร รองลงมา คือ ด้านเทคนิคการสอน และด้านการจัดสภาพแวดล้อมบรรยากาศการเรียนการสอน ตามลำดับ ส่วนด้านที่นักเรียนมีทัศนคติต่ำสุด คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (๒) การเปรียบเทียบทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำแนกตามเพศ อายุ ระดับชั้นเรียน และขนาดของโรงเรียนโดยภาพรวม พบว่า นักเรียนมีทัศนคติไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

^{๑๔๕}พระอนุศาสน์ อาภากร (สิทธิกุลชัย), “การมีส่วนร่วมของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก.

^{๑๔๖}พระปิยะ ปิยธมโม (เมฆแสน), “ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูประจำการและครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมืองแพร่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก.

ทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า จำแนกตามเพศ ด้านเนื้อหาของหลักสูตร นักเรียนมีทัศนคติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ในด้านอื่นๆ นักเรียนมีทัศนคติไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ (๓) ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางการสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประถมศึกษา คือ (๓.๑) ด้านเนื้อหาของหลักสูตรในด้านเนื้อหาที่สอนอ่านเข้าใจยาก ควรปรับให้อ่านเข้าใจง่าย (๓.๒) ด้านเทคนิคการสอน รูปแบบการสอนที่ไม่หลากหลาย ปรับใช้วิธีการสอน ให้หลากหลายรูปแบบ (๓.๓) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ขาดกิจกรรมทางพุทธศาสนาทั้งใน และนอกสถานที่ ควรจัดนิทรรศการทางพุทธศาสนาให้มากขึ้น (๓.๔) ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ขาดสื่อการสอนที่น่าสนใจ จัดหาสื่อการสอนที่น่าสนใจ (๓.๕) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมบรรยากาศการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมทั้ง ในห้องเรียน และนอกห้องเรียนไม่เอื้อต่อการเรียน จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียน (๓.๖) ด้านการวัดผลและประเมินผล ขาดการประเมินผลอย่างต่อเนื่องควรนำผล การประเมินมาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง^{๑๔๗}

สรุปได้ว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ถือว่าเป็นบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระสงฆ์ในปัจจุบันต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการเลือกใช้รูปแบบและเทคนิคที่เหมาะสมในการอบรมสั่งสอน รวมถึงมีความรู้ทางด้านการสื่อสาร เพื่อสามารถทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างสัมฤทธิ์ผล อีกทั้งยังต้องเป็นผู้ที่มีจริยวัตรตรงตามควรแก่การเคารพบูชา อีกด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน รวม ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา (๒) ด้านเป็นผู้นำนักเรียนในการฝึกสมาธิ (๓) ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้นักเรียน (๔) ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต

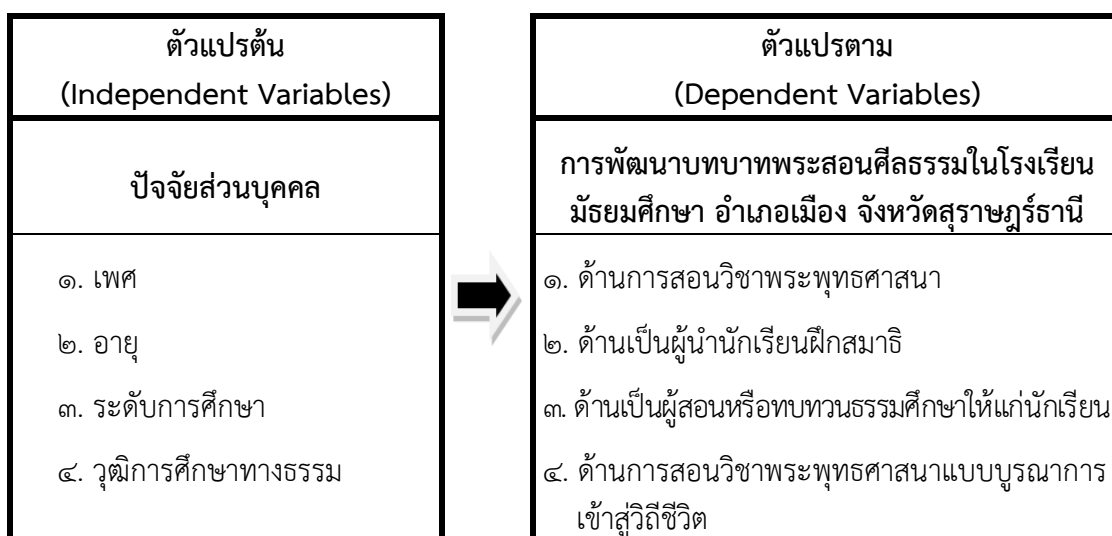
^{๑๔๗}พระสุรชัย สุรชโย (หงษ์ตระกูล), “ทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอมะเอยี จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก.

๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา “การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables)

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และวุฒิการศึกษาทางธรรม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ด้านเป็นผู้นำนักเรียนในการฝึกสมาธิ ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่ นักเรียน และด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต ดังแสดงในแผนภาพที่ ๒.๒

แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานีซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยตามลำดับดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากร (Population) ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวนนักเรียน ๒,๖๕๕ คน^๑

^๑กลุ่มสารสนเทศ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กระทรวงศึกษาธิการ, ๑๐ มิถุนายน, ๒๕๖๐.

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน ๓ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนพัชรกิตติยาภา ๓, โรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี และโรงเรียนสุราษฎร์ธานี จำนวน ๓๔๙ ราย ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสุ่มมาจากรายชื่อ โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร ยามาเน่^๒ (Taro Yamane) ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากร ที่ระดับความคลาดเคลื่อน ๐.๐๕ ดังนี้

๑. ทำการหาขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane)

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

โดย N = จำนวนประชากรทั้งหมด

e^2 = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรทั้งหมด ๑,๐๙๓ คน เมื่อแทนค่าในสูตรจะได้ ดังนี้

$$n = \frac{2,695}{1 + 2,695 \times (0.0025)}$$

$$n = \frac{2,695}{1 + 6.74}$$

$$n = \frac{2,695}{7.74}$$

$$n = 348.19 \approx 349$$

๒. หาขนาดกลุ่มตัวอย่างของนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามสัดส่วนด้วยการเปรียบเทียบสัดส่วน

๓. ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง โดยการสุ่มตัวอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง ดังตารางที่ ๓.๑

^๒ ยุทธ ไกยวรรณ, พื้นฐานการวิจัยการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๗.

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

นักเรียนที่ได้รับการจัดการศึกษาธรรมศึกษา	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
โรงเรียนสุราษฎร์ธานี	๑,๓๒๗	๑๗๒
โรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี	๑,๑๐๓	๑๔๓
โรงเรียนพัชรกิตติยาภา ๓	๒๖๕	๓๔
รวมทั้งสิ้น	๒,๖๙๕	๓๔๙

๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิอย่างลึกซึ้ง จำนวน ๘ รูป/คน ดังตารางที่ ๓.๒

ตารางที่ ๓.๒ แสดงรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ลำดับ	ชื่อฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง
๑	พระมหาอุดม ฐิตสทโท	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วัดสามัคคีผดุงพันธ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
๒	พระทรงพล กตปุญโญ	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วัดพัฒนาราม อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
๓	นายเกรียงไกร แก้วมีศรี	ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี
๔	นายสมยศ กระจำจั่ง	ผู้อำนวยการโรงเรียนสุราษฎร์ธานี อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
๕	นางฐิติวัลด์ เอียดนิมิต	ครูโรงเรียนมัธยมพัชรกิตติยาภา อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
๖	นางวรรณมา มณีรัตน์	ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมพัชรกิตติยาภา อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
๗	นางอัญธิสา ไหมอ่อน	ครูชำนาญการพิเศษ (คศ.๓) โรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี
๘	นางสุภรณ์ โชติรัตน์	ครูชำนาญการพิเศษ (คศ.๓) โรงเรียนสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-depth Interview) มีขั้นตอนการสร้าง และการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

๓.๓.๑ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณเป็นแบบสอบถาม มี ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และวุฒิทางธรรมศึกษา ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จ.สุราษฎร์ธานี จำนวน ๓๒ ข้อ ประกอบด้วย ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา ด้านการเป็นผู้นำฝึกสมาธิ ด้านการเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้นักเรียน และด้านการเป็นผู้ให้การสนับสนุนโรงเรียนวิถีพุทธ มีศีล สมาธิ ปัญญา แต่ละข้อมีมาตราส่วน ประเมินค่า ๕ ระดับ ตั้งแต่ระดับ ๑-๕ ถ้าตอบ ๕ หมายถึงพระสอนศีลธรรมมีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด และถ้าตอบ ๑ หมายถึง พระสอนศีลธรรมมีการปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด การแปรผลดังนี้

คะแนน ๔.๕๐-๕.๐๐ คะแนน หมายถึงพระสอนศีลธรรมมีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด

คะแนน ๓.๕๐-๔.๔๙ คะแนน หมายถึงพระสอนศีลธรรมมีการปฏิบัติในระดับมาก

คะแนน ๒.๕๐-๓.๔๙ คะแนน หมายถึงพระสอนศีลธรรมมีการปฏิบัติในระดับปานกลาง

คะแนน ๑.๕๐-๒.๔๙ คะแนน หมายถึงพระสอนศีลธรรมมีการปฏิบัติในระดับน้อย

คะแนน ๑.๐๐-๑.๔๙ คะแนน หมายถึงพระสอนศีลธรรมมีการปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-depth Interview) เกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๓.๓.๒ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากเอกสาร และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้

๒. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการศึกษาวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือ

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. นำเครื่องมือการศึกษาวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗. ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัย และนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และนำมาร่างข้อคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ ไปปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา เกี่ยวกับความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์ ในส่วนของความสอดคล้องกับเนื้อหาและทฤษฎี และนำมาปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ ต่อจากนั้น นำแบบสัมภาษณ์และข้อคำถามมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องสมบูรณ์ และนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้ เพื่อให้เกิดความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) รายนามผู้เชี่ยวชาญมี ดังนี้

ตารางที่ ๓.๓ แสดงรายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

ลำดับ	ผู้เชี่ยวชาญ	ตำแหน่ง
๑	พระปิฎกโกศล, ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
๒	พระสมุทรวชิรโสภณ, ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
๓	พระครูวาทีรวัดน์, ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
๔	พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
๕	ดร. ปณณธร เขียรชัยพลฤกษ์	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้รับการตรวจสอบแก้ไขความถูกต้องเรียบร้อยแล้วจากผู้เชี่ยวชาญนำมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์เป็นรายข้อ (Index of Item-Objective Congruent): IOC^๓ โดยใช้สูตร ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC = ดรรชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามกับวัตถุประสงค์

^๓สุริย์ ศิริโกการภิมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์ สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

$\sum R$	=	ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด
N	=	จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด
โดยที่ +๑	=	แน่ใจว่าสอดคล้อง
๐	=	ไม่แน่ใจว่าสอดคล้อง
๑	=	แน่ใจว่าไม่สอดคล้อง

ค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์เป็นรายชื่อ IOC ของแบบสอบถามเรื่อง“การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” มีค่าอยู่ในช่วง ๐.๘ - ๑.๐๐ จึงบ่งชี้ให้เห็นว่า คำถามแต่ละข้อมีความตรงเชิงเนื้อหา สามารถนำแบบทดสอบนี้ไปหาค่าความเชื่อมั่นได้

๒. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐ รายที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาครั้งนี้ เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)^๔ ดังนี้

$$\alpha = \left[\frac{k}{k-1} \right] \left[1 - \frac{\sum s_i^2}{s_t^2} \right]$$

เมื่อ α = ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

k = จำนวนข้อคำถามของเครื่องมือ

$\sum s_i^2$ = ความแปรปรวนของคะแนนคำถามแต่ละข้อ

s_t^2 = ความแปรปรวนของคะแนนรวมของผู้ตอบทั้งหมด

ในการวิจัย ครั้งนี้ได้ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๙๗ จึงเป็นเครื่องมือที่มีความเหมาะสม มีคุณภาพมีความเชื่อถือได้สูง

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๑ การเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ ตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑. ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

^๔Cronbach, *Essentials of psychological testing*, 4th ed., (New York: Harper & Row, 1971), p. 67.

๒. ผู้วิจัยได้ประสานงานกับผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอหนังสือขอความร่วมมือในการทำวิจัยไปยังเจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้อำนวยการโรงเรียนทั้ง ๓ แห่ง คือ (๑) โรงเรียนสุราษฎร์ธานี (๒) โรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี (๓) โรงเรียนพัชรกิตติยาภา ๓

๓. นำแบบสอบถามไปยังกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวนทั้งสิ้น ๓๔๙ คน

๔. เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๓.๔.๒ การเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน ๘ รูป/คน จะใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยผู้วิจัยจะส่งหนังสืออย่างเป็นทางการโดยคำรับรองของ ผู้อำนวยการหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลการสำรวจเชิงประจักษ์ และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้วยตนเอง พร้อมกับส่งบริบทเนื้อหาต่างๆ ที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ล่วงหน้า และกำหนดวัน เวลา และสถานที่ อนึ่ง ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-formal interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จึงมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

๑. ขั้นตอนเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวัน เวลา ที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับขอเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานีนี้ ผู้วิจัย จะศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เตรียมสมุดจดบันทึก และอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๒. ขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสังเกตความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผล และขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ

ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ดังนี้

๑. การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ใช้วิธีวัดค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายข้อมูลกลุ่มประชากร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และวุฒิทางธรรมศึกษา

๒. การทดสอบสมมติฐาน (Hypothesis Testing) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของการจัดการศึกษาธรรมศึกษา ในอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้คือ การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่มและการทดสอบค่าเอฟ (F-Test)

ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Different: LSD)

๓. ข้อคำถามปลายเปิดที่แสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะวิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technic)

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ

ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

๑. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

๒. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้ เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้ว ไม่มีความชัดเจน ก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์ เพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

๓. การสร้างบทสรุป และการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่างๆ ทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปร่วมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยงเพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริง

๓.๕.๓ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลและแปลความหมายของการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	แทน	เบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
F	แทน	เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยมากกว่า ๒ กลุ่ม
t	แทน	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มตัวอย่าง ๒ กลุ่มที่ไม่เป็นอิสระจากกัน
SS	แทน	ผลรวมกำลังสองของคะแนน
MS	แทน	ค่าเฉลี่ยของผลรวมกำลังสองของคะแนน
df	แทน	ขั้นของความเป็นอิสระ
*	แทน	ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕
**	แทน	ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) คือ การวิจัย เชิงปริมาณ เป็นหลัก วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ คือ การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Different : LSD) และการวิจัยเชิงคุณภาพช่วยอธิบายผลให้กระจ่างขึ้นในบทนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๔.๕ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ เกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน ๓๔๙ คน โดยจำแนกตามสถานภาพ เพศ อายุ วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรม ซึ่งรายละเอียดดังแสดงในตาราง ที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	๑๕๒	๔๓.๖
หญิง	๑๙๗	๕๖.๔
รวม	๓๔๙	๑๐๐.๐
อายุ		
อายุ ต่ำกว่า ๑๖ ปี	๘๙	๒๕.๕
อายุ ๑๖-๑๗ ปี	๑๔๙	๔๒.๗
อายุ ๑๘ ปีขึ้นไป	๑๑๑	๓๑.๘
รวม	๓๔๙	๑๐๐.๐
วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ		
มัธยมศึกษาปีที่ ๔	๑๒๓	๓๕.๒
มัธยมศึกษาปีที่ ๕	๑๑๙	๓๔.๑
มัธยมศึกษาปีที่ ๖	๑๐๗	๓๐.๗
รวม	๓๔๙	๑๐๐.๐
วุฒิทางการศึกษาทางธรรม		
ธรรมศึกษาตรี	๑๕๗	๔๕.๐
ธรรมศึกษาโท	๑๑๕	๓๓.๐
ธรรมศึกษาเอก	๗๗	๒๒.๑
รวม	๓๔๙	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ แสดงข้อมูลเกี่ยวกับจำนวน และค่าร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามเพศ อายุ วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ และวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ดังนี้

เพศ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๙๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๔ และเพศชาย จำนวน ๑๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๖

อายุ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๑๖-๑๗ ปี จำนวน ๑๔๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๗ รองลงมาคืออายุ ๑๘ ปีขึ้นไป จำนวน ๑๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๘ และสุดท้ายมีอายุ ต่ำกว่า ๑๖ ปี จำนวน ๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๕ ตามลำดับ

วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๑๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๒ รองลงมาคือระดับการศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๑๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๑ และสุดท้ายมีระดับการศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๑๐๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๗ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาทางธรรม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมอยู่ในระดับประถมศึกษาตรี จำนวน ๑๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐ รองลงมามีวุฒิการศึกษาทางธรรมอยู่ในระดับประถมศึกษาโท จำนวน ๑๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๐ และสุดท้ายมีวุฒิการศึกษาทางธรรมอยู่ในระดับประถมศึกษาเอก จำนวน ๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๑ ตามลำดับ

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ มีรายละเอียดดังตารางที่ ๔.๒ - ๔.๖

ตารางที่ ๔.๒ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม (n = ๓๔๙)

ข้อที่	บทบาทพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียน	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา	๓.๘๘	๐.๘๕๗	มาก
๒	ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ	๓.๘๔	๐.๙๓๘	มาก
๓	ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน	๓.๘๓	๐.๙๒๓	มาก
๔	ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต	๓.๗๗	๐.๙๑๔	มาก
รวม		๓.๘๓	๐.๙๐๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านที่ ๑ ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านที่ ๔ ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗

ตารางที่ ๔.๓ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

(n = ๓๔๙)

ข้อที่	การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	พระผู้สอน มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนในระหว่างการสอน	๓.๘๖	๐.๘๑๙	มาก
๒	พระผู้สอน มีการสรุปเนื้อหาแต่ละบทหลักการเรียนการสอน	๓.๘๖	๐.๘๒๑	มาก
๓	พระผู้สอนนำสื่อการสอนที่ทันสมัยมาใช้ประกอบการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี	๓.๘๓	๐.๘๖๑	มาก
๔	พระผู้สอนมีกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนได้อย่างสนุกสนาน	๓.๙๖	๐.๘๗๗	มาก
๕	พระสอนมีวิธีการกระตุ้นให้กับนักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี	๓.๗๖	๐.๘๗๘	มาก
๖	พระผู้สอนมีการนำสุภาษิตที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมมาประกอบกับเนื้อหาวิชาแก่นักเรียน	๔.๐๑	๐.๘๕๙	มาก
๗	พระผู้สอน เตรียมการวางแผนการสอนล่วงหน้าก่อนการสอน	๓.๙๔	๐.๘๖๑	มาก
๘	พระผู้สอนเน้นให้มีความกตัญญูทักเตือนต่อบิดามารดา	๓.๘๕	๐.๘๘๐	มาก
รวม		๓.๘๘	๐.๘๕๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๖ พระผู้สอนมีการนำสุภาษิตที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมมาประกอบกับเนื้อหาวิชาแก่นักเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๕ พระสอนมีวิธีการกระตุ้นให้กับนักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๖

ตารางที่ ๔.๔ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ

(n = ๓๔๙)

ข้อที่	การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	มีการเคารพธงชาติ สวดมนต์ และกล่าวคำปฏิญาณตน ก่อนเข้าเรียนเป็นประจำ	๓.๙๒	๐.๘๕๒	มาก
๒	มีการจัดกิจกรรมการพัฒนาเกี่ยวกับการทดสอบทาง อารมณ์โดยจัดให้มีการฝึกปฏิบัติธรรม	๓.๗๑	๑.๐๕๘	มาก
๓	มีการให้นักเรียนนั่งสมาธิก่อนเรียนอย่างน้อย ๕ นาที	๓.๙๐	๐.๘๗๒	มาก
๔	มีการอบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีความประพฤติดี มี คุณธรรมจริยธรรม	๓.๙๕	๐.๘๔๔	มาก
๕	มีการจัดให้มีการเข้าค่ายอบรมคุณธรรม	๓.๗๐	๐.๙๕๗	มาก
๖	มีการอบรมสั่งสอนเรื่องการประยุกต์ใช้การฝึกสมาธิใน การศึกษา	๓.๙๔	๐.๘๘๒	มาก
๗	มีกิจกรรมเดินจงกรม นั่งสมาธิ ฝึกมีสติ นำหลักธรรมไปใช้ ให้เกิดประโยชน์	๓.๗๘	๑.๐๘๑	มาก
๘	มีการอบรมสั่งสอนนักเรียนในเรื่องคุณค่าของการเจริญ ภาวนา	๓.๘๒	๐.๙๕๙	มาก
รวม		๓.๘๔	๐.๙๓๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๔ มีการอบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีความประพฤติดี มีคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๕ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๕ มีการจัดให้มีการเข้าค่ายอบรมคุณธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๐

ตารางที่ ๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาท
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือ
ทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน

(n = ๓๔๙)

ข้อที่	การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	พระผู้สอนได้ดำเนินการประเมินผลความพร้อมของผู้เรียน ก่อนการเรียนการสอน	๓.๙๐	๐.๙๔๔	มาก
๒	พระผู้สอนดำเนินการวัดผลและประเมินผลให้เป็นไปตาม ขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้	๓.๘๓	๐.๘๘๘	มาก
๓	พระผู้สอนมีการประเมินผลการเรียนรู้ก่อนเรียนเพื่อเป็น การทดสอบความรู้พื้นฐานแต่ละวิชาของนักเรียน	๓.๗๙	๐.๙๑๘	มาก
๔	พระผู้สอนมีการประเมินผลการเรียนรู้หลังเรียนเพื่อเป็น การทดสอบความรู้และความเข้าใจในบทเรียนของแต่ละ วิชาของนักเรียน	๓.๙๙	๐.๘๖๙	มาก
๕	พระผู้สอน มีการส่งเสริมจริยธรรมในการสอนแต่ละครั้ง และติดตามประเมินผลนักเรียนอย่างต่อเนื่อง	๓.๙๑	๐.๘๙๙	มาก
๖	พระผู้สอนมีการจัดทำแบบประเมินโดยทำการฝึกหัด หรือแบบทบทวนบทเรียนให้เหมาะสมกับความสนใจของ นักเรียนตอบเป็นระยะๆ	๓.๗๙	๐.๙๖๗	มาก
๗	พระผู้สอน มีการนำผลสรุปการประเมินทางคุณธรรม จริยธรรมและเพื่อนำไปแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน	๓.๗๐	๐.๙๔๔	มาก
๘	พระผู้สอนต้องมีการติดตามประเมินผลการเรียนของ นักเรียนให้ครูได้ทราบหลังการสอนจบของแต่ละเทอม ว่ามีผลสัมฤทธิ์มากน้อยเพียงใด	๓.๗๓	๐.๙๕๕	มาก
รวม		๓.๘๓	๐.๙๒๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง
จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย
เท่ากับ ๓.๘๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๔ พระผู้สอนมีการ
ประเมินผลการเรียนรู้หลังเรียนเพื่อเป็นการทดสอบความรู้และความเข้าใจในบทเรียนของแต่ละวิชา
ของนักเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๗ พระผู้สอน
มีการนำผลสรุปการประเมินทางคุณธรรมจริยธรรมและเพื่อนำไปแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน อยู่ใน
ระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๐

ตารางที่ ๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต

(n = ๓๔๙)

ข้อที่	การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ทางโรงเรียนได้จัดกิจกรรมในวันกตัญญูต่อครูบาอาจารย์	๓.๗๑	๐.๙๘๕	มาก
๒	ทางโรงเรียนได้เปิดโอกาสให้นักเรียนจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๓.๗๔	๐.๘๙๘	มาก
๓	ทางโรงเรียนจัดกิจกรรมการพัฒนาเกี่ยวกับการทดสอบทางอารมณ์โดยจัดให้มีการฝึกปฏิบัติธรรม	๓.๖๖	๐.๙๕๓	มาก
๔	ทางโรงเรียนได้จัดให้มีการนำนักเรียนไปตักบาตรที่วัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๓.๘๘	๐.๘๕๘	มาก
๕	ทางโรงเรียนได้มีการนำนักเรียนไปฟังธรรมเทศนา และร่วมเวียนเทียนที่วัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๓.๘๗	๐.๘๙๑	มาก
๖	ทางโรงเรียนจัดกิจกรรมการพัฒนาอบรมสั่งสอนเรื่องการงดเว้นยาเสพติด	๓.๘๔	๐.๘๕๘	มาก
๗	ทางโรงเรียนทางโรงเรียนมีจัดให้มีการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ	๓.๘๐	๐.๙๐๖	มาก
๘	ทางโรงเรียนมีการจัดอบรมเรื่องปัญหาอันเกิดจากเพศสัมพันธ์ และแนวทางความรักที่ถูกต้อง	๓.๖๘	๐.๙๖๐	มาก
รวม		๓.๗๗	๐.๙๑๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๔ ทางโรงเรียนได้จัดให้มีการนำนักเรียนไปตักบาตรที่วัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๓ ทางโรงเรียนจัดกิจกรรมการพัฒนาเกี่ยวกับการทดสอบทางอารมณ์โดยจัดให้มีการฝึกปฏิบัติธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๖

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการทดสอบสมมติฐาน โดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม ตามสมมติฐาน ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ

เพศ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ชาย	๑๕๒	๓.๘๖	๐.๖๔๑	มาก
หญิง	๑๙๗	๓.๘๑	๐.๖๔๓	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๘๔	๐.๖๔๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีระดับความคิดเห็นต่อ พัฒนบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔

ตารางที่ ๔.๘ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวม จำแนกตามเพศ

เพศ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	<i>t</i>	sig
ชาย	๑๕๒	๓.๘๖	๐.๖๔๑	๐.๘๑๖	๐.๗๘๘
หญิง	๑๙๗	๓.๘๑	๐.๖๔๓		

จากตารางที่ ๔.๘ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อ ต่อการพัฒนบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำแนกตามเพศ

เพศ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ชาย	๑๕๒	๓.๙๒	๐.๖๖๕	มาก
หญิง	๑๙๗	๓.๘๖	๐.๖๖๓	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๘๙	๐.๖๖๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีระดับความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๙

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำแนกตามเพศ

เพศ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	t	sig
ชาย	๑๕๒	๓.๙๒	๐.๖๖๕	๐.๘๖๐	๐.๖๖๗
หญิง	๑๙๗	๓.๘๖	๐.๖๖๓		

จากตารางที่ ๔.๑๐ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามเพศ

เพศ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ชาย	๑๕๒	๓.๘๗	๐.๗๑๓	มาก
หญิง	๑๙๗	๓.๘๒	๐.๗๒๓	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๘๕	๐.๗๑๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕

ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามเพศ

เพศ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	t	sig
ชาย	๑๕๒	๓.๘๗	๐.๗๑๓	๐.๖๖๗	๐.๘๓๗
หญิง	๑๙๗	๓.๘๒	๐.๗๒๓		

จากตารางที่ ๔.๑๒ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน จำแนกตามเพศ

เพศ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ชาย	๑๕๒	๓.๘๕	๐.๗๒๑	มาก
หญิง	๑๙๗	๓.๘๑	๐.๗๑๕	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๘๓	๐.๗๑๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๓ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่เรียน จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓

ตารางที่ ๔.๑๔ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่เรียน จำแนกตามเพศ

เพศ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	t	sig
ชาย	๑๕๒	๓.๘๕	๐.๗๒๑	๐.๔๐๗	๐.๘๖๙
หญิง	๑๙๗	๓.๘๑	๐.๗๑๕		

จากตารางที่ ๔.๑๔ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่เรียน ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๕ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามเพศ

เพศ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ชาย	๑๕๒	๓.๘๒	๐.๗๒๙	มาก
หญิง	๑๙๗	๓.๗๔	๐.๗๔๘	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๗๘	๐.๗๓๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๕ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘

ตารางที่ ๔.๑๖ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามเพศ

เพศ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	t	sig
ชาย	๑๕๒	๓.๘๒	๐.๗๒๙	๑.๐๑๘	๐.๗๙๖
หญิง	๑๙๗	๓.๗๔	๐.๗๔๘		

จากตารางที่ ๔.๑๖ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๗ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ

อายุ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
อายุ ต่ำกว่า ๑๔ ปี	๘๙	๓.๗๙	๐.๖๔๖	มาก
อายุ ๑๔-๑๕ ปี	๑๔๙	๓.๘๕	๐.๖๒๘	มาก
อายุ ๑๖ ปีขึ้นไป	๑๑๑	๓.๘๓	๐.๖๖๐	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๘๒	๐.๖๔๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๗ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒

ตารางที่ ๔.๑๘ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๓๐	๒.๐๐๐	๐.๑๑๕	๐.๒๗๙	๐.๗๕๗
ภายในกลุ่ม	๑๔๓.๐๗๙	๓๔๖.๐๐๐	๐.๔๑๔		
รวม	๑๔๓.๓๐๙	๓๔๘.๐๐๐			

จากตารางที่ ๔.๑๘ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๙ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำแนกตามอายุ

อายุ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
อายุ ต่ำกว่า ๑๔ ปี	๘๙	๓.๘๗	๐.๖๒๑	มาก
อายุ ๑๔-๑๕ ปี	๑๔๙	๓.๙๐	๐.๖๕๗	มาก
อายุ ๑๖ ปีขึ้นไป	๑๑๑	๓.๘๗	๐.๗๐๙	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๘๘	๐.๖๖๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๙ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘

ตารางที่ ๔.๒๐ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	๐.๐๘๕	๒.๐๐๐	๐.๐๔๒	๐.๐๙๖	๐.๙๐๘
ภายในกลุ่ม	๑๕๓.๐๒๒	๓๔๖.๐๐๐	๐.๔๔๒		
รวม	๑๕๓.๑๐๗	๓๔๘.๐๐๐			

จากตารางที่ ๔.๒๐ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๑ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามอายุ

อายุ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
อายุ ต่ำกว่า ๑๔ ปี	๘๙	๓.๗๙	๐.๗๐๐	มาก
อายุ ๑๔-๑๕ ปี	๑๔๙	๓.๘๖	๐.๖๙๐	มาก
อายุ ๑๖ ปีขึ้นไป	๑๑๑	๓.๘๕	๐.๗๗๓	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๘๓	๐.๗๒๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๑ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓

ตารางที่ ๔.๒๒ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	๐.๓๕๗	๒.๐๐๐	๐.๑๗๙	๐.๓๔๕	๐.๗๐๙
ภายในกลุ่ม	๑๗๙.๒๒๖	๓๔๖.๐๐๐	๐.๕๑๘		
รวม	๑๗๙.๕๘๔	๓๔๘.๐๐๐			

จากตารางที่ ๔.๒๒ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๓ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน จำแนกตามอายุ

อายุ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
อายุ ต่ำกว่า ๑๔ ปี	๘๙	๓.๗๙	๐.๗๔๗	มาก
อายุ ๑๔-๑๕ ปี	๑๔๙	๓.๘๔	๐.๗๒๐	มาก
อายุ ๑๖ ปีขึ้นไป	๑๑๑	๓.๘๔	๐.๖๙๒	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๘๒	๐.๗๒๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๓ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒

ตารางที่ ๔.๒๔ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	๐.๑๕๘	๒.๐๐๐	๐.๐๗๙	๐.๑๕๓	๐.๘๕๘
ภายในกลุ่ม	๑๗๘.๕๒๓	๓๔๖.๐๐๐	๐.๕๑๖		
รวม	๑๗๘.๖๘๑	๓๔๘.๐๐๐			

จากตารางที่ ๔.๒๔ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่เรียน ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๕ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามอายุ

อายุ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
อายุ ต่ำกว่า ๑๔ ปี	๘๙	๓.๗๑	๐.๗๓๔	มาก
อายุ ๑๔-๑๕ ปี	๑๔๙	๓.๘๑	๐.๗๔๘	มาก
อายุ ๑๖ ปีขึ้นไป	๑๑๑	๓.๗๘	๐.๗๓๗	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๗๗	๐.๗๔๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๕ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗

ตารางที่ ๔.๒๖ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	๐.๕๖๓	๒.๐๐๐	๐.๒๘๒	๐.๕๑๓	๐.๕๙๙
ภายในกลุ่ม	๑๘๙.๙๗๐	๓๔๖.๐๐๐	๐.๕๔๙		
รวม	๑๙๐.๕๓๓	๓๔๘.๐๐๐			

จากตารางที่ ๔.๒๖ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ นักเรียนที่มีวุฒิทางการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนา
บทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๗ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อ
การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
โดยภาพรวม จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ

อายุ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
มัธยมศึกษาปีที่ ๔	๑๒๓	๓.๗๖	๐.๖๕๕	มาก
มัธยมศึกษาปีที่ ๕	๑๑๙	๓.๘๖	๐.๖๑๗	มาก
มัธยมศึกษาปีที่ ๖	๑๐๗	๓.๘๘	๐.๖๕๒	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๘๓	๐.๖๔๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๗ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีระดับความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาท
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม จำแนกตามวุฒิการศึกษา
สายสามัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓

ตารางที่ ๔.๒๘ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนา
บทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวม
จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	๐.๙๑๔	๒.๐๐๐	๐.๔๕๗	๑.๑๑๐	๐.๓๓๑
ภายในกลุ่ม	๑๔๒.๓๙๕	๓๔๖.๐๐๐	๐.๔๑๒		
รวม	๑๔๓.๓๐๙	๓๔๘.๐๐๐			

จากตารางที่ ๔.๒๘ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีระดับ
ความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดย
ภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๙ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ

อายุ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
มัธยมศึกษาปีที่ ๔	๑๒๓	๓.๘๓	๐.๖๔๐	มาก
มัธยมศึกษาปีที่ ๕	๑๑๙	๓.๙๐	๐.๖๔๕	มาก
มัธยมศึกษาปีที่ ๖	๑๐๗	๓.๙๑	๐.๗๑๑	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๘๘	๐.๖๖๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๙ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘

ตารางที่ ๔.๓๐ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	๐.๔๖๐	๒.๐๐๐	๐.๒๓๐	๐.๕๒๒	๐.๕๙๔
ภายในกลุ่ม	๑๕๒.๖๔๗	๓๔๖.๐๐๐	๐.๔๔๑		
รวม	๑๕๓.๑๐๗	๓๔๘.๐๐๐			

จากตารางที่ ๔.๓๐ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๑ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ

อายุ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
มัธยมศึกษาปีที่ ๔	๑๒๓	๓.๗๗	๐.๗๐๒	มาก
มัธยมศึกษาปีที่ ๕	๑๑๙	๓.๘๖	๐.๗๐๒	มาก
มัธยมศึกษาปีที่ ๖	๑๐๗	๓.๙๐	๐.๗๕๕	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๘๔	๐.๗๒๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๑ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔

ตารางที่ ๔.๓๒ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	๑.๐๑๘	๒.๐๐๐	๐.๕๐๙	๐.๙๘๖	๐.๓๗๔
ภายในกลุ่ม	๑๗๘.๕๖๕	๓๔๖.๐๐๐	๐.๕๑๖		
รวม	๑๗๙.๕๘๔	๓๔๘.๐๐๐			

จากตารางที่ ๔.๓๒ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๓ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ

อายุ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
มัธยมศึกษาปีที่ ๔	๑๒๓	๓.๗๖	๐.๗๔๗	มาก
มัธยมศึกษาปีที่ ๕	๑๑๙	๓.๘๗	๐.๗๐๓	มาก
มัธยมศึกษาปีที่ ๖	๑๐๗	๓.๘๖	๐.๖๙๗	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๘๓	๐.๗๑๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๓ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีระดับความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่เรียน จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓

ตารางที่ ๔.๓๔ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่เรียน จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	๐.๙๑๗	๒.๐๐๐	๐.๔๕๙	๐.๘๙๓	๐.๔๑๐
ภายในกลุ่ม	๑๗๗.๗๖๓	๓๔๖.๐๐๐	๐.๕๑๔		
รวม	๑๗๘.๖๘๑	๓๔๘.๐๐๐			

จากตารางที่ ๔.๓๔ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่เรียน ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๕ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ

อายุ	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
มัธยมศึกษาปีที่ ๔	๑๒๓	๓.๖๘	๐.๗๓๔	มาก
มัธยมศึกษาปีที่ ๕	๑๑๙	๓.๘๒	๐.๗๔๐	มาก
มัธยมศึกษาปีที่ ๖	๑๐๗	๓.๘๒	๐.๗๔๕	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๗๗	๐.๗๔๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๕ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗

ตารางที่ ๔.๓๖ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	๑.๕๐๗	๒.๐๐๐	๐.๗๕๓	๑.๓๗๙	๐.๒๕๓
ภายในกลุ่ม	๑๘๙.๐๒๗	๓๔๖.๐๐๐	๐.๕๔๖		
รวม	๑๙๐.๕๓๓	๓๔๘.๐๐๐			

จากตารางที่ ๔.๓๖ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ นักเรียนที่มีวุฒิทางการศึกษาทางธรรมต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๗ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม

วุฒิทางการศึกษาทางธรรม	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ธรรมศึกษาตรี	๑๕๗	๓.๘๒	๐.๖๕๓	มาก
ธรรมศึกษาโท	๑๑๕	๓.๙๒	๐.๕๙๙	มาก
ธรรมศึกษาเอก	๗๗	๓.๗๓	๐.๖๗๐	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๘๒	๐.๖๔๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๗ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒

ตารางที่ ๔.๓๘ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	๑.๖๘๔	๒.๐๐๐	๐.๘๔๒	๒.๐๕๗	๐.๑๒๙
ภายในกลุ่ม	๑๔๑.๖๒๕	๓๔๖.๐๐๐	๐.๔๐๙		
รวม	๑๔๓.๓๐๙	๓๔๘.๐๐๐			

จากตารางที่ ๔.๓๘ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีวุฒิทางการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๙ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม

วุฒิทางการศึกษาทางธรรม	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ธรรมศึกษาตรี	๑๕๗	๓.๘๙	๐.๖๕๔	มาก
ธรรมศึกษาโท	๑๑๕	๓.๙๐	๐.๖๗๙	มาก
ธรรมศึกษาเอก	๗๗	๓.๘๔	๐.๖๖๔	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๘๘	๐.๖๖๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๙ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘

ตารางที่ ๔.๔๐ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๑๒	๒.๐๐๐	๐.๑๐๖	๐.๒๓๙	๐.๗๘๗
ภายในกลุ่ม	๑๕๒.๘๙๖	๓๔๖.๐๐๐	๐.๔๔๒		
รวม	๑๕๓.๑๐๗	๓๔๘.๐๐๐			

จากตารางที่ ๔.๔๐ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีวุฒิทางการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๑ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม

วุฒิทางการศึกษาทางธรรม	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ธรรมศึกษาตรี	๑๕๗	๓.๘๐	๐.๗๐๗	มาก
ธรรมศึกษาโท	๑๑๕	๓.๙๘	๐.๖๕๙	มาก
ธรรมศึกษาเอก	๗๗	๓.๗๐	๐.๗๙๖	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๘๓	๐.๗๒๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๑ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓

ตารางที่ ๔.๔๒ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	๓.๙๘๐	๒.๐๐๐	๑.๙๙๐	๓.๙๒๑*	๐.๐๒๑
ภายในกลุ่ม	๑๗๕.๖๐๔	๓๔๖.๐๐๐	๐.๕๐๘		
รวม	๑๗๙.๕๘๔	๓๔๘.๐๐๐			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๒ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีวุฒิทางการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Different : LSD) รายละเอียดตาม ตารางที่ ๔.๔๓

ตารางที่ ๔.๔๓ แสดงการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Different : LSD)

วุฒิทางการศึกษาทางธรรม	$\bar{X}$	วุฒิทางการศึกษาทางธรรม		
		ธรรมศึกษาตรี	ธรรมศึกษาโท	ธรรมศึกษาเอก
		๓.๘๐	๓.๙๘	๓.๗๐
ธรรมศึกษาตรี	๓.๘๐	-	-๐.๑๘*	๐.๑๐
ธรรมศึกษาโท	๓.๙๘		-	๐.๒๘*
ธรรมศึกษาเอก	๓.๗๐			-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๓ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ระดับธรรมศึกษาตรีมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิในระดับน้อยกว่านักเรียนที่มีวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ระดับธรรมศึกษาโท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ขณะเดียวกัน นักเรียนที่มีวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ระดับธรรมศึกษาตรีมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิในระดับมากกว่านักเรียนที่มีวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ระดับธรรมศึกษาเอก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๔๔ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้นักเรียน จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม

วุฒิทางการศึกษาทางธรรม	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ธรรมศึกษาตรี	๑๕๗	๓.๘๒	๐.๗๓๖	มาก
ธรรมศึกษาโท	๑๑๕	๓.๙๐	๐.๖๙๕	มาก
ธรรมศึกษาเอก	๗๗	๓.๗๔	๐.๗๐๖	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๘๒	๐.๗๑๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๔ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้นักเรียน จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒

ตารางที่ ๔.๔๕ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้นักเรียน จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	๑.๓๒๔	๒.๐๐๐	๐.๖๖๒	๑.๒๙๑	๐.๒๗๖
ภายในกลุ่ม	๑๗๗.๓๕๗	๓๔๖.๐๐๐	๐.๕๑๓		
รวม	๑๗๘.๖๘๑	๓๔๘.๐๐๐			

จากตารางที่ ๔.๔๕ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีวุฒิทางการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้นักเรียน ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๖ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม

วุฒิทางการศึกษาทางธรรม	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ธรรมศึกษาตรี	๑๕๗	๓.๗๕	๐.๗๕๔	มาก
ธรรมศึกษาโท	๑๑๕	๓.๘๙	๐.๖๘๓	มาก
ธรรมศึกษาเอก	๗๗	๓.๖๔	๐.๗๗๘	มาก
รวม	๓๔๙	๓.๗๖	๐.๗๓๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๖ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๖

ตารางที่ ๔.๔๗ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางธรรม

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	๒.๘๕๐	๒.๐๐๐	๑.๔๒๕	๒.๖๒๗	๐.๐๗๔
ภายในกลุ่ม	๑๘๗.๖๘๓	๓๔๖.๐๐๐	๐.๕๔๒		
รวม	๑๙๐.๕๓๓	๓๔๘.๐๐๐			

จากตารางที่ ๔.๔๗ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีวุฒิทางการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๘ แสดงผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามสมมติฐานที่ ๑ - ๔

ปัจจัยส่วนบุคคล ด้าน		เพศ	อายุ	วุฒิ ทางการ ศึกษา สาย สามัญ	วุฒิ ทางการ ศึกษา ทาง ธรรม
โดยภาพรวม	ยอมรับสมมติฐาน				
	ปฏิเสธสมมติฐาน	✓	✓	✓	✓
ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา	ยอมรับสมมติฐาน				
	ปฏิเสธสมมติฐาน	✓	✓	✓	✓
ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ	ยอมรับสมมติฐาน				✓
	ปฏิเสธสมมติฐาน	✓	✓	✓	
ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน	ยอมรับสมมติฐาน				
	ปฏิเสธสมมติฐาน	✓	✓	✓	✓
ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต	ยอมรับสมมติฐาน				
	ปฏิเสธสมมติฐาน	✓	✓	✓	✓

จากตารางที่ ๔.๔๘ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปได้ดังนี้

โดยภาพรวม นักเรียนที่มีเพศ อายุ วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ และวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา นักเรียนที่มีเพศ อายุ วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ และวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ นักเรียนที่มีวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่าง

กัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักเรียนที่มีเพศ อายุ และวุฒิทางการศึกษาสายสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ด้านเป็นผู้สอนหรือบทบาทพระสอนศีลธรรมให้นักเรียน นักเรียนที่มีเพศ อายุ วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ และวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต นักเรียนที่มีเพศ อายุ วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ และวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากการตอบแบบสอบถามปลายเปิดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยทำการแจกแจงข้อมูล เป็นจำนวนครั้ง และร้อยละของปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดังนี้

ตารางที่ ๔.๔๙ แสดงปัญหาและอุปสรรค จำนวนครั้ง และร้อยละ เกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ปัญหาและอุปสรรคของสภาพบทบาท พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	จำนวน (ครั้ง)	ร้อยละ (%)
ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา		
๑. วิธีการสอนไม่กระตุ้นความสนใจของผู้เรียน	๑๒	๒๐.๓๔
๒. พระผู้สอนขาดทักษะในการใช้สื่อการสอนที่ทันสมัย	๗	๑๑.๘๗
ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ		
๑. การฝึกสมาธิก่อนการเรียนน้อยเกินไป	๘	๑๓.๕๖
๒. การอบรมให้ความรู้ด้านสมาธิยากต่อการเข้าใจ	๕	๘.๔๘
ด้านเป็นผู้สอนหรือบทบาทพระสอนศีลธรรมให้นักเรียน		
๑. ขาดการประเมิผลด้านคุณธรรมจริยธรรม	๘	๑๓.๕๖
๒. พระผู้สอนใช้ศัพท์ยากต่อการเข้าใจ	๑๐	๑๖.๙๔
ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต		
๑. การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมน้อย	๙	๑๕.๒๕
รวม	๕๙	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๔๙ ปัญหา อุปสรรค ของการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่านักเรียนได้แสดงความคิดเห็นจำนวนทั้งหมด ๕๙ ครั้ง และในแต่ละด้านพบว่าด้านการสอนวิชาพุทธศาสนานักเรียนได้แสดงความคิดเห็นจำนวน ๒ ข้อ ได้แก่ (๑) วิธีการสอนไม่กระตุ้นความสนใจของผู้เรียน ๑๒ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๓๔ (๒) พระผู้สอนขาดทักษะในการใช้สื่อการสอนที่ทันสมัย ๗ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๘๗ ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำนวน ๒ ข้อ ได้แก่ (๑) การฝึกสมาธิก่อนการเรียนน้อยเกินไป ๘ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๕๖ (๒) การอบรมให้ความรู้ด้านสมาธิยากต่อการเข้าใจ ๕ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๘.๔๘ ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่ นักเรียน จำนวน ๒ ข้อ ได้แก่ (๑) ขาดการประเมินผลด้านคุณธรรมจริยธรรม ๘ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๕๖ (๒) พระผู้สอนใช้ศัพท์ยากต่อการเข้าใจ ๑๐ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๙๔ ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำนวน ๑ ข้อ ได้แก่ การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมน้อย ๙ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๒๕

ตารางที่ ๔.๕๐ แสดงข้อเสนอแนะ จำนวนครั้ง และร้อยละ เกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ข้อเสนอแนะของสภาพบทบาท พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	จำนวน (ครั้ง)	ร้อยละ (%)
ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา		
๑. ควรพัฒนาวิธีการสอนให้มีความน่าสนใจเพื่อกระตุ้นผู้เรียน	๒๕	๒๗.๗๘
๒. ควรจัดวิทยากรให้ความรู้สื่อการสอนที่ทันสมัยมากขึ้น	๑๓	๑๔.๔๔
ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ		
๑. ควรเพิ่มเวลาการฝึกสมาธิก่อนการเรียน	๕	๕.๕๕
๒. ควรอบรมให้ความรู้ด้านสมาธิที่ง่ายต่อการเข้าใจ	๑๐	๑๑.๑๑
ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่ นักเรียน		
๑. ควรมีการประเมินผลด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ชัดเจน	๑๐	๑๑.๑๑
๒. ควรใช้ภาษาที่ง่ายต่อการเข้าใจ	๘	๘.๘๙
ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต		
๑. ควรการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้มากขึ้น	๑๙	๒๑.๑๒
รวม	๙๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๕๐ ข้อเสนอแนะของการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีนักเรียนแสดงความคิดเห็นเป็นทั้งหมด ๙๐ ครั้ง แบ่งเป็นรายด้านพบว่าด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา จำนวน ๒ ข้อ ได้แก่ (๑) ควรพัฒนาวิธีการสอนให้มีความน่าสนใจเพื่อกระตุ้นผู้เรียน ๒๕ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๗๘ (๒) ควรจัดวิทยากรให้ความรู้สื่อการสอนที่ทันสมัยมากขึ้น ๑๓ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๔๔ ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ จำนวน ๒ ข้อ ได้แก่

(๑) ควรเพิ่มเวลาการฝึกสมาธิก่อนการเรียน ๕ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๕.๕๕ (๒) ควรอบรมให้ความรู้ด้านสมาธิที่ง่ายต่อการเข้าใจ ๑๐ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๑๑ ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้นักเรียน จำนวน ๒ ข้อ ได้แก่ (๑) ควรมีการประเมิผลด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ชัดเจน ๑๐ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๑๑ (๒) ควรใช้ภาษาที่ง่ายต่อการเข้าใจ ๘ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๘.๘๘ ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต จำนวน ๑ ข้อ ได้แก่ ควรการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้มากขึ้น ๑๙ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๑๒

๔.๕ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ เกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้บริหารโรงเรียน ครู และพระ จำนวน ๘ คน/รูป ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลตามตัวแปรที่ศึกษา ๔ ด้าน รวมทั้งปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants)

๑. พระมหาอุดม จิตสทโท	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วัดสามัคคีผดุงพันธ์
๒. พระทรงพล กตปุญโญ	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วัดพัฒนาราม
๓. นายเกรียงไกร แก้วมีศรี	ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี
๔. นางอัญธิสา ไหมอ่อน	ครูชำนาญการพิเศษ (คศ.๓)
๕. นางสุภรณ์ โชติรัตน์	ครูชำนาญการพิเศษ (คศ.๓)
๖. นางวรรณมา มณีรัตน์	ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมพัชรกิตติยาภา
๗. นายสมยศ กระจำจั่ง	ผู้อำนวยการโรงเรียนสุราษฎร์ธานี
๘. นางจิตติวัลด์ เอียดนิมิต	ครูโรงเรียนมัธยมพัชรกิตติยาภา

๑. ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา

ควรเพิ่มจำนวนพระสอนศีลธรรมมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและควรมาสอนต่อเนื่องครูผู้สอนควรศึกษาปรับการเรียน เปลี่ยนการสอน การวัดประเมินผลเพื่อพัฒนาทักษะให้นักเรียนในการเรียนรู้ เพิ่มความสามารถในการคิดวิเคราะห์และสร้างเสริมแรงจูงใจ เพื่อประสพผลสำเร็จในการเรียนรู้ทบทวนเกณฑ์การวัดและประเมินผล รวมทั้งปรับปรุงวิธีการวัดและประเมินผลผู้เรียน โดยการใช้วิธีการที่หลากหลาย ควรฝึกอบรมผู้สอนในการจัดการเรียนรู้ ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และทักษะกระบวนการคิด^๑ ปัจจุบันก็มีพระมาสอนวิชาธรรมศึกษา ตามหลักสูตรของนักธรรมชั้นตรีโทและเอก

^๑สัมภาษณ์ นางอัญธิสา ไหมอ่อน, ครูโรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

และมีการเรียนการสอนควบคู่กับด้านคุณธรรมจริยธรรม มีการวางแผนให้สอดคล้องกับทางทฤษฎีและปฏิบัติให้อยู่ในแนวทางเดียวกัน ซึ่งนักเรียนจะได้มีองค์ความรู้และนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และมีการเน้นจริยธรรมในการเรียนการสอนมากเพื่อให้เด็กได้มีคุณธรรม และไม่ได้มีแค่ความรู้เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องส่งเสริมให้เด็กมีศีลธรรมด้วยเพราะว่าถ้าเด็กมีศีลธรรมและคุณธรรมเรียนอย่างเดียว จะทำให้เด็กไม่เห็นถึงความสำคัญสิ่งนั้น โดยตระหนักปัญหานี้ไว้ ซึ่งจะทำให้ความรู้คุณธรรมจริยธรรมในทุกระดับชั้นปี และนักเรียนมีการเรียนธรรมศึกษาตั้งแต่นักธรรมตรีโทเอก เป็นต้น นอกจากนี้ยังตระหนักและให้ความสำคัญในการนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังแก่เด็กเพื่อให้มีศีลธรรมที่ครบถ้วน ควรพัฒนาสมรรถนะของพระในการสอน ด้านคุณธรรม ความรู้ ทักษะความสามารถ และบุคลิกภาพ เป็นต้น และที่สำคัญต้องมีการประเมินการสอนของครู และควรจัดกิจกรรมการสอนโดยฝึกให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริง รวมทั้งควรส่งเสริมให้พระผู้สอนมีการผลิตสื่อการสอน การเขียนแผนการสอน^๒

สรุปได้ว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนา อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานีในปัจจุบันพบว่ามีการสอนวิชาธรรมศึกษา ตามหลักสูตรของนักธรรมชั้นตรี โท และเอก และมีการเรียนการสอนควบคู่กับด้านคุณธรรมจริยธรรม มีการวางแผนให้สอดคล้องกับทางทฤษฎีและปฏิบัติให้อยู่ในแนวทางเดียวกัน ซึ่งนักเรียนจะได้มีองค์ความรู้และนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน มีการเน้นจริยธรรมในการเรียนการสอนมาก เพื่อให้เด็กได้มีคุณธรรม และไม่ได้มีแค่ความรู้เพียงอย่างเดียวแต่จะต้องส่งเสริมให้เด็กมีศีลธรรมด้วย

๒. ด้านการเป็นผู้นำฝึกสมาธิแก่นักเรียน

ปัจจุบันทางโรงเรียนจะจัดห้องเรียนเพื่อสร้างสมาธิในการเรียนแก่นักเรียนมากขึ้น ซึ่งจะเห็นว่าได้ว่าบรรยากาศและสถานที่ภายในโรงเรียนมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และสถานที่ให้สวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย มีห้องเรียนที่ทันสมัยมีคอมพิวเตอร์เป็นสื่อ และเพียงพอกับปริมาณของนักเรียน มีการจัดภาพแผนภาพพระพุทธประวัติหรือเกี่ยวกับภาพวาดตามผนังห้องเรียน ดูนีศิลป์เพื่อให้ดูน่าเรียน มีความงดงามบรรยากาศน่าเรียน และภายในห้องมีการระบายอากาศอยู่ตลอดมีสื่อการเรียนการสอน ภายในการจัดสื่อการเรียนการสอนมีบรรยากาศสดชื่นเหมาะแก่การอบรมจริยธรรม มีการจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายนอก และภายในให้ดูอยู่ตลอดเวลา พระเป็นผู้นำฝึกสมาธิแก่นักเรียนนั้น ถือว่าเป็นเรื่องที่ดี เพราะพระสอนศีลธรรมเป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจ ในการฝึกสมาธิ และนักเรียนจะสนใจในการปฏิบัติตามด้วยดี ดังนั้นจึงควรมีครูเป็นผู้นำในการฝึกสมาธิแก่นักเรียน^๓ และการฝึกสมาธิให้แก่เด็กนั้นเป็นการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียน ไม่ใช่ฝึกเพื่อให้ได้สมาธิในระดับลึก การฝึกสมาธิให้แก่เด็กเป็นการทำให้เกิดสติ ปัญญามีความสนใจ จดจ่ออยู่กับเรื่องๆเดียวตามที่ต้องการ ก่อนเข้าสู่บทเรียนให้นักเรียนนั่งสมาธิก่อนเรียนทุกครั้งเพื่อเป็นการเตรียมความ

^๒สัมภาษณ์ พระมหาอุดม ฐิตสทโธ, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๓สัมภาษณ์ นายเกรียงไกร แก้วมีศรี, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

พร้อม ทำให้บรรยากาศในห้องเรียนน่าเรียน นักเรียนก็จะเรียนรู้อย่างเข้าใจ นอกจากนี้ควรจัดเข้าค่ายด้านการฝึกสมาธิแก่นักเรียน^๔

สรุปได้ว่า การเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิของครูในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในปัจจุบันเห็นว่าพระเป็นผู้นำในการฝึกสมาธิแก่นักเรียน และการฝึกสมาธิให้แก่เด็กนั้นเป็นการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียน ไม่ใช่ฝึกเพื่อให้ได้สมาธิในระดับลึก การฝึกสมาธิให้แก่เด็กเป็นการทำให้เกิดสติ ปัญญา มีความสนใจ จดจ่ออยู่กับเรื่องๆเดียวตามที่ต้องการ

๓. ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน

การสอนของพระในวิชาพระพุทธศาสนากับการทบทวนธรรมศึกษานั้น ต้องมีการทบทวนเนื้อหาหลังสอนทุกครั้งของการสอน เพราะเวลานักเรียนส่วนใหญ่จะไม่ค่อยเข้าใจในภาษาทางพระหรือภาษาบาลีมากนัก บางคนประเมินรายวิชาว่า เรียนไม่รู้เรื่อง เนื่องจากคำสอนไกลเกินตัวหรือการนำไปใช้ได้จริงยาก มองไม่เห็นภาพ^๕ ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนนั้น พระผู้สอนต้องมีการทบทวนเนื้อหาหลังการสอนทุกครั้งเพื่อให้นักเรียนทำความเข้าใจมากขึ้น และควรสอนเต็มตามหลักสูตร ไม่ใช่แค่ให้พระมาสอนพิเศษหรือตัวในช่วงเวลาใกล้สอบเท่านั้น ไม่ควรมุ่งเน้นไปที่คะแนนที่เด็กสอบได้แต่ควรคำนึงว่าเด็กได้ความรู้เรื่องธรรมศึกษาติดตัวไปหรือเปล่า และที่สำคัญหลักสูตรนี้ชาวสะอวดจึงไม่ควรเน้นวิธีทุจริตในการสอบ^๖

สรุปได้ว่า การเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่เรียนในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในปัจจุบันเห็นว่าพระผู้สอนต้องมีการทบทวนเนื้อหาหลังการสอนทุกครั้งเพื่อให้นักเรียนทำความเข้าใจมากขึ้น และควรสอนเต็มตามหลักสูตร ไม่ใช่แค่ให้พระมาสอนพิเศษหรือตัวในช่วงเวลาใกล้สอบเท่านั้น ไม่ควรมุ่งเน้นไปที่คะแนนที่เด็กสอบได้แต่ควรคำนึงว่าเด็กได้ความรู้เรื่องธรรมศึกษาติดตัวไปหรือเปล่า

๔. ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต

ในส่วนของการบูรณาการวิชาพระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิตนั้น ทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรม ๒ อย่าง คือ (๑) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษา โดยการเข้าแถวเคารพธงชาติ การสวดมนต์ให้พระในวันสุทศปดาห์ (๒) การจัดกิจกรรมอยู่ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในวันสำคัญ เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา และวันพ่อ วันแม่ วันครู เป็นต้น ทางโรงเรียนมีกิจกรรมภายในและภายนอกโรงเรียน ที่น่าสนใจและน่าตื่นตาดึงดูดเด็กให้เด็กมีความรักเกี่ยวกับด้านจริยธรรม มีสื่อต่างๆ สอดแทรก มีนิทาน มีการละเล่นต่างๆ รวมทั้งการแสดงผลงานเกี่ยวกับด้านวรรณกรรมของจริยธรรมให้น่าสนใจยิ่งขึ้น และกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ดึงดูดเด็กให้มีความตระหนักรู้ต่อการมีคุณธรรมจริยธรรมมีสื่อ

^๔สัมภาษณ์ นายเกรียงไกร แก้วมีศรี, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๕สัมภาษณ์ พระทรงพล กตปุญโญ, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๖สัมภาษณ์ นางฐิติวัลด์ เอียดนิมิตร, ครูโรงเรียนมัธยมพัชรกิตติยาภา ๓, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

ต่างๆ มีนิทาน มีการละเล่น” รวมทั้งการแสดงผลงานเกี่ยวกับด้านวรรณกรรมของจริยธรรม และ ประเพณีวัฒนธรรม มีการสร้างมุมมองใหม่ในการดำเนินกิจกรรมในโรงเรียน โดยการนำสื่อที่น่าสนใจ เข้ามาช่วย เพื่อให้กิจกรรมต่าง ๆ ดูน่าสนใจมากขึ้น^๘ และให้การสนับสนุนสถานศึกษาด้วยศุภทาและ ฉันทะ ที่จะพัฒนานักเรียนและครู ตามวิถีแห่งพุทธ โดยการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็นก่อน จากนั้น จึงสอนผู้อื่นให้ดำเนินชีวิตที่ดีงาม และมีความเป็นกัลยาณมิตรแก่ศิษย์ เป็นต้น และควรเป็นแกนนำ สร้างองค์ความรู้วิถีพุทธ ส่งนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา^๙

สรุปได้ว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต ของครูในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในปัจจุบันเห็นว่าการสร้างมุมมองใหม่ในการดำเนินกิจกรรมในโรงเรียน โดยการนำสื่อที่น่าสนใจเข้ามาช่วย เพื่อให้กิจกรรมต่าง ๆ ดูน่าสนใจมากขึ้น^๘ และให้การสนับสนุน สถานศึกษาด้วยศุภทา และฉันทะที่จะพัฒนานักเรียนและครู ตามวิถีแห่งพุทธ โดยการสอนให้รู้ ทำให้ ดู อยู่ให้เห็นก่อน จากนั้นจึงสอนผู้อื่นให้ดำเนินชีวิตที่ดีงาม และมีความเป็นกัลยาณมิตรแก่ศิษย์

๕. ปัญหา อุปสรรค ของสภาพบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พระผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจในการเรียนการสอน ตั้งแต่การเขียนแผนการสอน ขาด ความสามารถด้านการผลิตสื่อประกอบการเรียนรู้ ขาดทักษะการใช้สื่อการสอน ขาดความรู้ความ เข้าใจด้านการวัดและประเมินผล โดยเฉพาะปัญหาใหญ่ๆคือมีค่าตอบแทนในการสอนที่น้อยมากๆ พระที่ทำท่านทำด้วยใจ^{๑๐}รวมทั้งพระผู้สอนในโรงเรียนมีน้อย หรือไม่มีเลย ควรส่งเสริมให้มีทุก โรงเรียน พระผู้สอนใช้สื่อการสอนน้อย ไม่มีแผนการสอน ควรเพิ่มเวลาสอนให้มากกว่านี้ ควรจัดให้มี พระติดตามการสอนของพระผู้สอน^{๑๑}

^๘สัมภาษณ์ นางวรรณมา มณีรัตน์, ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมพัชรกิตติยาภา ๓, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๙ สัมภาษณ์ นางสุภรณ์ โชติรัตน์, ครูโรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐}สัมภาษณ์ นางอัญธิสา ไหมอ่อน, ครูโรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑}สัมภาษณ์ นายสมยศ กระจำงแจ้ง, ผู้อำนวยการโรงเรียนสุราษฎร์ธานี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒}สัมภาษณ์ พระมหาอุดม จิตสทโธ, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๔.๖ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากบทความวารสาร หนังสือ ตำราทางวิชาการและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนได้แจกแบบสอบถามและทำการสัมภาษณ์ ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครู และพระที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา จำนวน ๓ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนพัชรกิตติยาภา ๓, โรงเรียนสุราษฎร์ธานี และโรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี ทำให้ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้ใหม่ ดังภาพที่ ๔.๑

ภาพที่ ๔.๑ แสดงสรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ ๔.๑ สรุปองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของพระต่อบทบาทการสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประกอบด้วย ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ด้านเป็นผู้นำนักเรียนในการฝึกสมาธิ ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรม

ศึกษาให้แก่นักเรียน และด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต สามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย ทั้ง ๔ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา (๑) สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมระหว่างเรียน (๒) สรุปเนื้อหาแต่ละบทหลังจบการสอน (๓) นำสื่อการสอนที่ทันสมัยมาใช้ประกอบการสอน (๔) ถ่ายทอดความรู้ด้วยความสนุกสนาน (๕) วางแผนการสอนล่วงหน้าหรือก่อนการสอน

องค์ความรู้จากการสัมภาษณ์ ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ควรตระหนักและให้ความสำคัญในการนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังแก่เด็กเพื่อให้มีศีลธรรมที่ครบถ้วน ควรพัฒนาสมรรถนะของพระในการสอน ด้านคุณธรรม ความรู้ ทักษะความสามารถ และบุคลิกภาพ เป็นต้น และที่สำคัญต้องมีการประเมินการสอนของครู และควรจัดกิจกรรมการสอนโดยฝึกให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริง รวมทั้งควรส่งเสริมให้พระผู้สอนมีการผลิตสื่อการสอน การเขียนแผนการสอน

๒. ด้านการเป็นผู้นำนักเรียนในการฝึกสมาธิ (๑) จัดกิจกรรมพัฒนาทางอารมณ์โดยจัดให้มีการฝึกปฏิบัติธรรม (๒) นั่งสมาธิก่อนเรียนอย่างน้อย ๕ นาที (๓) อบรมสั่งสอนให้มีความประพฤติดี มีคุณธรรมจริยธรรม (๔) จัดให้มีการเข้าค่ายอบรมคุณธรรม

องค์ความรู้จากการสัมภาษณ์ ด้านการเป็นผู้นำฝึกสมาธิ พระเป็นผู้นำฝึกสมาธิแก่นักเรียนนั้น ถือว่าเป็นเรื่องที่ดี เพราะพระสอนศีลธรรมเป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจ ในการฝึกสมาธิ และนักเรียนจะสนใจในการปฏิบัติตามด้วยดี ดังนั้นจึงควรมีพระเป็นผู้นำในการฝึกสมาธิแก่นักเรียน

๓. ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาแก่นักเรียน (๑) ประเมินความพร้อมของผู้เรียนก่อนเรียน (๒) ประเมินผลการเรียนรู้ก่อนเรียนและหลังเรียน (๓) ส่งเสริมจริยธรรมและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง (๔) นำผลการประเมินคุณธรรมไปแก้ไขพฤติกรรมนักเรียน

องค์ความรู้จากการสัมภาษณ์ ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาแก่นักเรียน การจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนนั้น พระผู้สอนต้องมีการทบทวนเนื้อหาหลังการสอนทุกครั้ง เพื่อให้นักเรียนทำความเข้าใจมากขึ้น และควรสอนเต็มตามหลักสูตร ไม่ใช่แค่ให้พระมาสอนพิเศษหรือตัวในช่วงเวลาใกล้สอบเท่านั้น ไม่ควรมุ่งเน้นไปที่คะแนนที่เด็กสอบได้แต่ควรคำนึงว่าเด็กได้ความรู้เรื่องธรรมศึกษาติดตัวไปหรือไม่ และที่สำคัญหลักสูตรนี้ชาวสะอาดจึงไม่ควรเน้นวิธีทุจริตในการสอบ

๔. ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต (๑) จัดกิจกรรมในวันกตัญญูต่อครู (๒) จัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา (๓) จัดกิจกรรมการงดเว้นยาเสพติด (๔) จัดให้มีการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ (๕) จัดอบรมปัญหาจากเพศสัมพันธ์ และแนวทางความรักที่ถูกต้อง

องค์ความรู้จากการสัมภาษณ์ ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต มีการดึงดูดเด็กให้มีความตระหนักรู้ต่อการมีคุณธรรมจริยธรรมมีสื่อต่างๆ สอดแทรก มีนิทาน มีการละเล่นต่างๆ รวมทั้ง การแสดงผลงานเกี่ยวกับด้านวรรณกรรมของจริยธรรมและประเพณีวัฒนธรรม มีการสร้างมุมมองใหม่ในการดำเนินกิจกรรมในโรงเรียน เป็นแกนนำสร้างองค์ความรู้สู่วิถีพุทธ ส่งนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีวัตถุประสงค์ คือ (๑) เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี (๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนารูปแบบบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี (๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนารูปแบบบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม (Questionnaires) จากนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอเมือง จ.สุราษฎร์ธานี จำนวน ๓๔๙ คน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม SPSS หาค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการทดสอบสมมติฐานค่าที (T-test) และค่าเอฟ (F-test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป และเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) โดยการกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้บริหารโรงเรียน พระผู้สอน และครู ในส่วนของบทที่ ๕ นี้ ประกอบด้วยเนื้อหาหลัก ๓ ส่วน คือ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีทฤษฎีต่างๆ ที่มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งการสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

๕.๑.๑ วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผู้วิจัยต้องการทราบถึงการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ พบว่า จากข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยมีจำนวน ๓ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสุราษฎร์ธานี โรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี และโรงเรียนพัชรกิติยาภา ๓ จำนวน ๓๔๙ คน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๙๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๔ และเพศชาย จำนวน ๑๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๖ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๑๖-๑๗ ปี จำนวน ๑๔๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๗ รองลงมามีอายุ ๑๘ ปีขึ้นไป จำนวน ๑๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๘ และสุดท้ายมีอายุ ต่ำกว่า ๑๖ ปี จำนวน ๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๕ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๑๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๒ รองลงมา มีระดับการศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๑๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๑ และสุดท้ายมีระดับการศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๑๐๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๗ และผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมอยู่ในระดับธรรมศึกษาตรี จำนวน ๑๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐ รองลงมา มีวุฒิการศึกษาทางธรรมอยู่ในระดับธรรมศึกษาโท จำนวน ๑๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๐ และสุดท้ายมีวุฒิการศึกษาทางธรรมอยู่ในระดับธรรมศึกษาเอก จำนวน ๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๑

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้ โดยภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับ ดังนี้ (๑) ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา (๒) ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ (๓) ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน (๔) ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ ดังนี้

๑. ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา พบว่า การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๖ พระผู้สอนมีการนำสุภาษิตที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมมาประกอบกับเนื้อหาวิชาแก่นักเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๕ พระสอนมีวิธีการกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๖

๒. ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ พบว่า การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๔ มีการอบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีความประพฤติดี มีคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๕ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๕ มีการจัดให้มีการเข้าค่ายอบรมคุณธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๐

๓. ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน พบว่า การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๔ พระผู้สอนมีการประเมินผลการเรียนรู้หลังเรียนเพื่อเป็นการทดสอบความรู้และความเข้าใจในบทเรียนของแต่ละวิชาของนักเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๗ พระผู้สอน มีการนำผลสรุปการประเมินทางคุณธรรมจริยธรรมและเพื่อนำไปแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๐

๔. ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต พบว่า การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๔ ทางโรงเรียนได้จัดให้มีการนำนักเรียนไปตักบาตรที่วัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๓ ทางโรงเรียนจัดกิจกรรมการพัฒนาเกี่ยวกับการทดสอบทางอารมณ์โดยจัดให้มีการฝึกปฏิบัติธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๖

๕.๑.๒ วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผู้วิจัยต้องการทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการวิจัยพบว่า

โดยภาพรวม นักเรียนที่มีเพศ อายุ วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ และวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียนที่มีเพศ อายุ วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ และวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ นักเรียนที่มีวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักเรียนที่มีเพศ อายุ และวุฒิทางการศึกษาสายสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน นักเรียนที่มีเพศ อายุ วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ และวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต นักเรียนที่มีเพศ อายุ วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ และวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๓ วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “พัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้พบจากสิ่งที่เห็น จากสัมภาษณ์ และเหตุการณ์ต่างๆ รอบตัว ซึ่งพบว่า ส่วนใหญ่โรงเรียนให้ความสำคัญในเรื่องศีลธรรมในโรงเรียนมาก ผู้บริหารโรงเรียน ได้นิมนต์พระมาสอนศีลธรรมหรือธรรมศึกษา ตามหลักสูตรของนักธรรมชั้นตรี โท และเอก ทุกสัปดาห์ ซึ่งจะให้ความรู้ในทุกระดับชั้นปีของมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการสอนควบคู่กับด้านคุณธรรมจริยธรรม ให้สอดคล้องกับทฤษฎีและปฏิบัติ ให้อยู่ในแนวทางเดียวกัน เพื่อให้เด็กได้มีศีลธรรมหรือคุณธรรมจริยธรรม และได้มีแค่ความรู้เพียงอย่างเดียว แต่นักเรียนต้องนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย

สำหรับการพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในแต่ละด้านนั้น มีดังนี้

๑. การพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา พบว่า ควรเพิ่มจำนวนพระสอนศีลธรรมมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และควรมาสอนต่อเนื่อง

๒. การพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการเป็นผู้นำฝึกสมาธิแก่นักเรียน พบว่า พระครูเป็นผู้นำฝึกสมาธิแก่นักเรียนนั้น ถือว่าเป็นเรื่องที่ดี เพราะพระสอนศีลธรรมเป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจ ในการฝึกสมาธิ และนักเรียนจะสนใจในการปฏิบัติตามด้วยดี ดังนั้นจึงควรมีพระครูเป็นผู้นำในการฝึกสมาธิแก่นักเรียน

๓. การพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาแก่นักเรียน พบว่า การจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนนั้น พระครูผู้สอนต้องมีการทบทวนเนื้อหาหลังการสอนทุกครั้งเพื่อให้นักเรียนทำความเข้าใจมากขึ้น

๔. การพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต พบว่า การมีกิจกรรมภายในและภายนอกโรงเรียนนั้น ทำให้น่าสนใจ ดึงดูดเด็กให้มีความตระหนักรู้ต่อการมีคุณธรรมจริยธรรมมีสื่อต่างๆ สอดแทรก มีนิทาน มีการเล่นต่างๆ รวมทั้ง การแสดงผลงานเกี่ยวกับด้านวรรณกรรมของจริยธรรมและประเพณีวัฒนธรรม มีการสร้างมุมมองใหม่ในการดำเนินกิจกรรมในโรงเรียน โดยการนำสื่อที่น่าสนใจเข้ามาช่วย เพื่อให้กิจกรรมต่างๆ ดูน่าสนใจมากขึ้น

๕.๒ อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้นำผลจากการวิจัยมาอภิปรายเชื่อมโยงทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่อไปนี้

๕.๒.๑ ผลการศึกษาการพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากการศึกษาการพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม ทั้ง ๔ ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับดังนี้ ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่ นักเรียน ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต มีรายละเอียดแต่ละด้าน ดังต่อไปนี้

ด้านการสอนวิชาพุทธศาสนา การพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ จากการพิจารณาเป็นรายข้อสามข้อแรกชี้ให้เห็นว่า พระผู้สอนมีการนำสุภาษิตที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมมาประกอบกับเนื้อหาวิชาแก่นักเรียน มีกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนได้อย่างสนุกสนาน มีการเตรียมการวางแผนการสอนล่วงหน้าก่อนการสอน แสดงให้เห็นว่า พระผู้สอนควรตระหนักและให้ความสำคัญในการนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังแก่เด็ก เพื่อให้มีศีลธรรมที่ครบถ้วน ควรพัฒนาสมรรถนะของพระในการสอน ด้านคุณธรรม ความรู้ ทักษะความสามารถ และบุคลิกภาพ เป็นต้น รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนควรมีสื่อและการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยให้มากขึ้น และที่สำคัญต้องมีการประเมินการสอนของพระครู และควรจัดกิจกรรมการสอนโดยฝึกให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริง รวมทั้งควรส่งเสริมให้พระผู้สอนมีการผลิตสื่อการสอน การเขียนแผนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับ **พระครูวัชรอินทวงศ์** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สิทธิภาพโครงการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเวฬุวันวิทยา ตำบลหนองไผ่ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด” ผลวิจัยพบว่า การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเวฬุวันวิทยา ตำบลหนองไผ่ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมและรายด้าน มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ประสิทธิภาพของการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเวฬุวันวิทยา พบว่า ผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ผลของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการสอน ผลการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ และผลของกิจกรรมการทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ทำให้นักเรียนได้พัฒนาตามหลักคุณธรรมต่างๆ อย่างใกล้ชิด ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ มีประสิทธิภาพในการเรียนการสอนดียิ่งขึ้น รู้จักการปรับตัวเข้ากับสังคม และกลุ่มเพื่อนได้ดี รู้จักยับยั้งอารมณ์ฝ่ายอกุศลที่แสดงออกทางกายวาจา เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้ปกครอง และชุมชน รู้จักกตัญญูยกย่องผู้ที่ต่อผู้ปกครอง และสถานศึกษา ประพฤติตนเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน มีจิตใจร่าเริงแจ่มใสไม่หดหู่ มีความเมตตาต่อเพื่อน และคนอื่น รู้จักมารยาทเรียบร้อยดีงามทางสังคมไทย แต่งกายเรียบร้อยมีวาจาสุภาพ ให้ความเคารพบูชาผู้มี

พระองค์ รับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย ตรงต่อเวลา ลดละเลิกสิ่งเสพติดให้โทษ ซึ่งเป็นเหตุให้เสียทรัพย์สิ้นเสียสุขภาพ^๑

ด้านการเป็นผู้นำนักเรียนในการฝึกสมาธิแก่นักเรียน การพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ จากการพิจารณาเป็นรายข้อสามข้อแรกชี้ให้เห็นว่า พระผู้สอนมีการอบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีความประพฤติดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีการอบรมสั่งสอนเรื่องการประยุกต์ใช้การฝึกสมาธิในการศึกษา มีการให้นักเรียนนั่งสมาธิก่อนเรียนอย่างน้อย ๕ นาที แสดงให้เห็นว่า พระเป็นผู้นำฝึกสมาธิแก่นักเรียนนั้น เป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจ ในการฝึกสมาธิ และนักเรียนจะสนใจในการปฏิบัติตามด้วยดี ดังนั้น จึงควรมีพระครูเป็นผู้นำในการฝึกสมาธิแก่นักเรียน และการฝึกสมาธิให้แก่เด็กนั้นเป็นการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียน ไม่ใช่ฝึกเพื่อให้ได้สมาธิในระดับลึก การฝึกสมาธิให้แก่เด็กเป็นการทำให้เกิดสติ ปัญญา มีความสนใจ จดจ่ออยู่กับเรื่องๆเดียวตามที่ต้องการ ก่อนเข้าสู่บทเรียนให้นักเรียนนั่งสมาธิก่อนเรียนทุกครั้งเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมทำให้บรรยากาศในห้องเรียนน่าเรียน นักเรียนก็จะเรียนรู้อย่างเข้าใจ และควรจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เด็กนักเรียนมีสมาธิต่อการเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาทองล้อม สุมะโร (อนิเทศร์อย) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่” ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณร นักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านสมาธิศึกษา มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ควรมีการฝึกจิตเสริมทักษะชีวิตด้วยสมาธิภาวนาอย่างต่อเนื่อง มีไหว้พระสวดมนต์ทำสมาธิยืนเดินนั่ง และกราบ สติ ปฏิฐาน ๔ เน้นสอนสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน^๒

ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่เด็กนักเรียน การพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ จากการพิจารณาเป็นรายข้อสามข้อแรกชี้ให้เห็นว่า พระผู้สอนมีการประเมินผลการเรียนรู้หลังเรียนเพื่อเป็นการทดสอบความรู้และความเข้าใจในบทเรียนของแต่ละวิชาของนักเรียน การส่งเสริมจริยธรรมในการสอนแต่ละครั้ง และติดตามประเมินผลนักเรียนอย่างต่อเนื่อง และมีการดำเนินการประเมินผลความพร้อมของผู้เรียนก่อนการเรียนการสอน พระผู้สอนมีการทบทวนเนื้อหาหลังการสอนทุกครั้งเพื่อให้นักเรียนทำความเข้าใจมากขึ้น ดังนั้นการเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนนั้น พระผู้สอนจึงต้องมีการเตรียมความพร้อมในการจัดทำแผนการ

^๑พระครูวัชรอินทวงศ์, “สิทธิภาพโครงการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเวฬุวันวิทยา ตำบลหนองไผ่ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก.

^๒พระมหาทองล้อม สุมะโร (อนิเทศร์อย), “การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ก.

สอนให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้ธรรมศึกษาได้อย่างครอบคลุมเนื้อหา ทั้งนี้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรทางการศึกษา ครูอาจารย์ภายในโรงเรียน เข้ามาให้ความร่วมมือกับพระผู้สอนด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ **พระมหาสมศักดิ์ สิริบุญ** ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “ศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัย พบว่า ครูพระสอนศีลธรรมมีความต้องการพัฒนาสมรรถภาพการสอนโดยรวมและรายด้านคือ ด้านเนื้อหาและหลักสูตร ด้านการผลิตและการใช้สื่อ ด้านการดำเนินการสอน ด้านการวัดผลประเมินผล และด้านคุณลักษณะและเจตคติอยู่ในระดับมาก ควรจัดอบรมถวายความรู้ให้ครูพระ ในการอบรมควรเน้นให้ครูพระปฏิบัติจริงเพื่อที่ครูพระจะได้รับทั้งความรู้และได้ทั้งฝึกทักษะความชำนาญในการปฏิบัติงานในเรื่องนั้นๆ ครูพี่เลี้ยงจะต้องแนะนำช่วยเหลือครูพระในระหว่างการจัดการเรียนการสอนและการวัดผลประเมินผล กระทรวงศึกษาธิการควรจัดให้มีหน่วยงานกลางซึ่งมีหน้าที่ในการผลิตและให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการใช้สื่อ ในการถวายความรู้ควรเน้นให้ท่านเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเป็นสื่อการเรียนการสอน โรงเรียนควรให้ครูพระเข้าไปมีส่วนร่วมในการวัดผลประเมินผล ผู้อำนวยการและบุคลากรของโรงเรียนควรให้ความสำคัญกับครูพระมากกว่านี้เพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูพระตลอดถึงเพื่อสร้างความรู้สึที่ดีต่อกัน^๓

ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต การพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ จากการพิจารณาเป็นรายข้อสามข้อแรกชี้ให้เห็นว่า ทางโรงเรียนได้จัดให้มีการนำนักเรียนไปตักบาตรที่วัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีการนำนักเรียนไปฟังธรรมเทศนา และร่วมเวียนเทียนที่วัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีการจัดกิจกรรมการพัฒนาอบรมสั่งสอนเรื่องการงดเว้นยาเสพติด ซึ่งเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของนักเรียนเพื่อให้ นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาชีวิตของตนเอง โดยการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็นก่อน จากนั้นจึงสอนผู้อื่นให้ดำเนินชีวิตที่ดีงาม และมีความเป็นกัลยาณมิตรแก่ศิษย์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ **พระพุทธรกุล พุทธรักษ์โต** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดศูนย์พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์” ผลการวิจัย พบว่า บทบาทของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ครูพระช่วยให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่ดีงาม ครูพระเป็นที่พึ่งทางจิตใจของ

^๓พระมหาสมศักดิ์ สิริบุญ, “ศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), หน้า ก.

โรงเรียนและชุมชน ครูพระให้คำแนะนำตามหลักพุทธศาสนาแก่ ชุมชนที่มีความเดือดร้อนหรือมีทุกข์ และ ครูพระดำเนินการช่วยอบรมเฉพาะบุคคลเพื่อแก้ปัญหานั้น บุคคลให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี^๔

๕.๒.๒ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

สมมติฐานที่ ๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี นักเรียนที่มีเพศต่างกัน พบว่า โดยรวม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในสังคมปัจจุบัน ทุกคนถือว่าเพศชาย และเพศหญิง มีความเสมอภาคกัน จึงอาจเป็นปัจจัยให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานีไม่แตกต่างกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ **พระครูรัตนภัทรคุณ (สรุพล อติภทฺโท)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัย พบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามเพศ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้^๕

สมมติฐานที่ ๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี นักเรียนที่มีอายุต่างกัน พบว่า โดยรวม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะช่วงวัยระหว่างอายุที่ต่างกันของแต่ละช่วงวัย อยู่ในช่วงที่มีความใกล้เคียงกัน ทำให้นักเรียนมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับ **พระสุรชัย สุรชโย (หงษ์ตระกูล)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ผลวิจัยพบว่า การ

^๔พระพุทธรูป พุทธทักษิโณ, “บทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดศูนย์พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์” รายงานการวิจัย, (โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก.

^๕พระครูรัตนภัทรคุณ (สรุพล อติภทฺโท), “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก.

เปรียบเทียบทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำแนกตามเพศ โดยภาพรวม พบว่า นักเรียนมีทัศนคติไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^๖

สมมติฐานที่ ๓ นักเรียนที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี นักเรียนที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญต่างกัน พบว่าโดยรวม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ทั้งนี้อาจมีความเกี่ยวข้องกับช่วงอายุ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษาสายสามัญ ดังที่กล่าวไปแล้วว่าช่องว่างระหว่างอายุที่ต่างกันอยู่ในช่วงที่มีความใกล้เคียงกัน ทำให้นักเรียนมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับ **พระจันทิ จิตตสวโร (คอน)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา อำเภอมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^๗

สมมติฐานที่ ๔ นักเรียนที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี นักเรียนที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน พบว่าโดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ วุฒิกิจศึกษาทางธรรมแต่ละชั้นมีหลักสูตรเนื้อหาการเรียนที่มีความใกล้เคียงกันจึงไม่เกิดความแตกต่าง ซึ่งสอดคล้องกับ **พระครูโกศลธรรมรัตน์(ประพันธ์ จิตตโกโร)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา ในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา ในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม จำแนกตามระดับชั้นธรรมศึกษา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้^๘

^๖พระสุรชัย สุระชัย (หงษ์ตระกูล), “ทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก.

^๗พระจันทิ จิตตสวโร (คอน), “บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา อำเภอมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ก.

^๘พระครูโกศลธรรมรัตน์(ประพันธ์ จิตตโกโร), “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา ในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ควรให้พระที่มีประสบการณ์ในการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนาสอนให้มากขึ้น และเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนหรือเรียนนอกสถานที่เพิ่มเติมตามความเหมาะสมของแต่ละสถานศึกษา หรือนิมนต์พระสงฆ์หรือผู้มีความรู้มาบรรยายตามโอกาสสมควร

๒. ควรสนับสนุนให้พระผู้สอนมีการผลิตสื่อ เพื่อการสอนให้เพียงพอและเหมาะสมกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา และจัดหาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ให้สอดคล้องและครอบคลุมเนื้อหาวิชา

๓. ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแผนการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนา

๔. ควรมีการพัฒนาเนื้อหาวิชาให้เด็กอยากเรียน ให้นักเรียนเห็นถึงความสำคัญเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม พยายามสอดแทรกเนื้อหาและเทคนิคการสอน และมีการประเมินผลทางด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนทุกชั้นปี

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑. ควรมีการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาบทบาทการสอนศีลธรรมในโรงเรียนและการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนให้มากขึ้น

๒. ควรมีการใช้พุทธสุภาษิต คำคม คำกลอนที่มีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนแก่นักเรียน และมีวิธีการถ่ายทอด/นำเสนอ

๓. ควรมีป้ายแสดงรายชื่อนักเรียนที่มีจริยธรรมดีเด่นของโรงเรียน และมีข้อเขียนพุทธสุภาษิต คติพจน์สอนใจคติไว้ตามที่ต่าง ๆ ในบริเวณโรงเรียน

๔. ควรมีการใช้วิธีการประเมินผลทางจริยธรรมอย่างหลากหลาย และมีการติดตามการประเมินผลการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน และเสนอผลการประเมินให้ครูทุกคนทราบ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๒. ควรศึกษาความคิดเห็นของพระครูผู้สอนต่อการพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนร่วมด้วยเพื่อให้มีการพัฒนาเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผู้เรียน

๓. ควรศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งเสริมความสามารถในการสอนของพระ ผู้สอนธรรมศึกษาในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา เพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามสถานภาพสิ่งแวดล้อมแก่นักเรียน

๔. ควรศึกษาประสิทธิภาพการเรียนการสอนของพระครูผู้สอนศีลธรรมในโรงเรียนทุกระดับชั้น เพื่อการพัฒนาคูณธรรมจริยธรรม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑)หนังสือ:

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. คู่มือการดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๔๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๘.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๔.

_____. การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ, ๒๕๔๕.

_____. หลักสูตรมัธยมศึกษา ตอนปลาย ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๔๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔.

_____. ประวัติการศึกษาของสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศาสนา. ๒๕๔๗.

คำหมาน คนโค (นามแฝง). ๑๙๙ กระบวนท่าของครุฑมืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร: สายธาร, ๒๕๔๔.

_____. ทางก้าวหน้าของครุฑมืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๓.

คุณ โทจันทร์. พุทธศาสนากับชีวิต. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.

จุมพล หนีพานิข. การบริหารและการพัฒนาองค์การหน่วยที่ ๔. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕.

ชาญชัย อาจินสมาจาร. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม.

ตุลา มหาพสุธานนท์. หลักการจัดการ หลักการ, ท่าเรือแหลมฉบัง LAEM CHABANG PORT. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๔๖.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ. กรุงเทพมหานคร: บิสิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒.

ธีรศักดิ์ อัครบวร. ความเป็นครูไทย. กรุงเทพมหานคร: ก.พลพิมพ์ (๑๙๙๖) จำกัด, ๒๕๔๔.

นิภา เมธาวิชัย. **วิทยาการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๓๕.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. **แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๐.

ปกรณณ์ คุณารักษ์. **ปัญหาสังคม**. ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา, ๒๕๔๖.

ปกรณณ์ ปรียากร. **ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: สามเจริญพานิช, ๒๕๓๘.

ประเวศ วะสี. **พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์ดี, ๒๕๔๖.

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง และคณะ. **สังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

ผศ.ดร.อนิวัช แก้วจำนงค์. **การจัดการทรัพยากรมนุษย์**. สงขลา: บริษัท นำศิลป์โฆษณา จำกัด, ๒๕๕๒.

พนัส หันนาคินทร์. **การศึกษาของไทย**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๔.

พนิจดา วีระชาติ. **การฝึกอบรมกับการพัฒนาอาชีพ**. กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๓.

พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกธมโม. **กระบวนการเรียนรู้แบบ “อริยสัจ ๔.” ของพระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง**. สุรินทร์: โรงพิมพ์ศิริรัตน์ออฟเซต, ๒๕๔๕.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). **ทิศทางการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____. **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๘.

_____. **พุทธวิธีสอนของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖.

_____. **สถานการณ์พระพุทธศาสนาพลิกหายหน้าเป็นพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔.

_____. **สืบสานวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.

พระมานิตย์ โชติธมโม (อรรคชาติ). **การศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติ งานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดศรีสะเกษ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พินิจ ลาภอนันท์. **บทบาทของพระในการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พุทธทาสภิกขุ. **เป้าหมายของการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงช้าง, มปป.

แพรวภัทร ยอดแก้ว. **พฤติกรรมทางจริยธรรมกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของนักศึกษา มหาวิทยาลัยสยาม**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๑.

พล.ต.ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, **วิกฤตในพระพุทธศาสนา**, กรุงเทพมหานคร: วสีกีร์เอชั่น, ๒๕๕๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **โรงเรียนวิสุทธิพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. **ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ชวนการพิมพ์, ๒๕๔๓.

ยุทธ ไกยวรรณ. **พื้นฐานการวิจัยการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: ส.ส.น.ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๕๖.

รศ.ดร.วิรัช วิรัชนิการวรรณ. **การวางแผนยุทธศาสตร์ด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๔.

รังสรรค์ ประเสริฐศรี. **องค์การและการจัดการงานบุคคลหน่วยที่ ๑๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๓.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. **เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๐.

วัฒนา พัฒนพงศ์. **พระสงฆ์กับบทบาททางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖.

วิจิตร เกิดวิสิษฐ์ และปรีชา ช่างขวัญยืน. **หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ส.๐๑๑๒-ส.๐๑๑๓**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓.

วิฑูรย์ สิมะโชติ. **คุณภาพคือความอยู่รอด**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี ไทย-ญี่ปุ่น, ๒๕๔๑.

วิลาวรรณ รพีพิศาล. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิจิตรหัตถกร, ๒๕๕๐.

สงศรี ชมภูวงศ์. **การวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๔๗.

สนธยา พลศรี. **หลักสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๕.

สนธิ ศรีสำแดง. พุทธศาสนากับหลักการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

สนธิ สมักรการ. วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของสังคมไทย. ม.ป.ป.

สมใจ ลักษณะ. การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๔๙.

สมบูรณ์ สุขसारาน. การพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย จากัด, ๒๕๔๔.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๖.

_____. ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์ เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. “คู่มือพระสอนศีลธรรม ปีงบประมาณ ๒๕๖๐”. นนทบุรี: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เซน ปริ้นต์, ๒๕๖๐.

สุจิตรา ธนानันท์. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๐.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

สุวรีย์ ศิริโกการภิรมย์. การวิจัยทางการศึกษา. ลพบุรี: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์ สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. คิดเป็นทาเป็นตามแนวพุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์, ๒๕๔๑.

เสน่ห์ จัยโต และคณะ. การจัดการทรัพยากรมนุษย์หน่วยที่ ๔. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๗.

แสง จันทรงาม. ศาสนาในล้านนาไทย. เชียงใหม่: ทิพยเนตรการพิมพ์, ๒๕๔๑.

แสง รัตนมงคลมาศ. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร: เพชรสยามการพิมพ์, ๒๕๔๕.

อภิชัย พันธเสน. แนวคิด ทฤษฎี และภาพรวมของการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นต์ แอนด์ พับลิชชิง จำกัดมหาชน, ๒๕๓๙.

อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

อานาจ บัวศิริ. รวมข้อคิดเห็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนา.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๒.

(๒) วิทยานิพนธ์:

กรรณิกา ขวัญอารีย์. “บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์”. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพัฒนาชุมชน. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

จรินทร์ ยังสังข์. “บทบาทของพระสงฆ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

นุจรี เกตุปราษฎ์. “บทบาทของประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีจังหวัดทั่วประเทศ ในการพัฒนาสตรีระดับจังหวัด”. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาการบริหารทั่วไป. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๔.

พระครูโกศลธรรมรัตน์(ประพันธ์ จิตตโกโร). “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา ในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระครูวัชรอินทวงศ์. “สิทธิภาพโครงการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเวฬุวันวิทยา ตำบลหนองไผ่ อำเภอรวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระครูรัตนภัทรคุณ (สรุพล อติภทฺโท). “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอาเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระครูรัตนภัทรคุณ (สรุพล อติภทฺโท). “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอาเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร

มหาบัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระครูวรดิตถานุกฤต (สังเวย คเวสโก). “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๕๕๔๕.**

พระจันท์ จิตตสวโร (คอน). “บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา อำเภอมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.**

พระชาลี ชาตวิโร. “ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของอนุศาสนาจารย์ ในฐานะศาสนาจารย์ ในฐานะเป็นผู้สอนศีลธรรมในกองทัพบก: ศึกษากรณีกองทัพบก”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.**

พระปลัดเรวัต เรวตโต. “การจัดการการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย: กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.**

พระปิยะ ปิยธมโม (เมฆแสน). “ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ของครูประจำการและครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมืองแพร่”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.**

พระมหากำพล คุณงกโร. “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.**

พระมหาทองล้อม สุเมโธ (อนิหะสร้อย). “การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยุ จังหวัดแพร่”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.**

พระมหาทองล้อม สุเมโธ (อนิหะสร้อย). “การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยุ จังหวัดแพร่”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร**

มหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระมหาวันชัย สุจินโณ (วงษ์มา). “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ตำบลปะโค อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.**

พระมหาอุทัย มหาเมตติโก (เหลาเลิศ). “ผลคุณภาพชีวิตการทำงานและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่มีต่อการปฏิบัติงานของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครปฐม”. **ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพัฒนศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.**

พระมหาสมศักดิ์ สืบบุญ. “ศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.**

พระมหาสายัณห์ จันทวิบูลย์. “การพัฒนาสมรรถภาพด้านการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบปฐจาวิธาน โดยใช้การนิเทศแบบคลินิก ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗.**

พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิสาร). “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ”. **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔.**

พระสุรัชย์ สุรชัย (หงษ์ตระกูล). “ทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอเมือ จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.**

พระอนุศาสน์ อาภากร (สิทธิสกุลชัย). “การมีส่วนร่วมของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.**

(๓) วารสาร/รายงานการวิจัย:

เชษฐา พงษ์ทัดถ์. “ทำความเข้าใจเรื่องการพัฒนาผ่านข้อถกเถียงทางทฤษฎี”. วารสารพัฒนาลังคม. ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๕๘: ๑๓๗-๑๕๑.

ประมวล เพ็งจันทร์. “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์: ควรต่อเติมหรือสร้างใหม่”. วารสารปัญญา. ปีที่ ๑๔, ฉบับที่ ๖ เดือนตุลาคม ๒๕๕๕: ๗-๙.

ประสพสุข พันธุ์ประยูร. “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทางภาคเหนือของไทย”. รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕: ๑๕ - ๑๗.

พระพุทธรูป พุทธฤทธิ. “บทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดศูนย์พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์”. รายงานการวิจัย. โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

วารุณี ธนวรณิช และคณะ. “ผลการใช้เทคนิคแม่แบบที่มีต่อแรงจูงใจในการประกอบอาชีพอิสระของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบางกะปิ กรุงเทพมหานคร”. การวิจัยทางการศึกษา. ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๔๖: ๑๘-๒๓.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่:

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). การสัมมนาเรื่องพุทธศาสนากับสังคมไทยในปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๑๓. (อัสสัมชัญ).

รัตนา ดวงแก้ว. “หน่วยที่ ๑๑ การพัฒนาคุณภาพการศึกษา”. ประมวลสาระการสอนชุดวิชานโยบายการวางแผนและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา หน่วยที่ ๑๑-๑๕. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๗. (อัสสัมชัญ).

สถิติจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต ๒ พ.ศ.๒๕๕๓

(๕) สัมภาษณ์:

สัมภาษณ์ นางฐิติวัลด์ เอียดนิมิต. ครูโรงเรียนมัธยมพัชรกิตติยาภา ๓. ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางวรรณดา มณีรัตน์. ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมพัชรกิตติยาภา ๓. ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางสุภรณ์ โชติรัตน์. ครูโรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี. ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางอัญธิสา ไหมอ่อน. ครูโรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี. ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายเกรียงไกร แก้วมีศรี. ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี. ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายสมยศ กระจำแจ้ง. ผู้อำนวยการโรงเรียนสุราษฎร์ธานี. ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระทรงพล กตปุญญ์. พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. ๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระมหาอุดม ฐิตสทโร. พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระมหาอุดม ฐิตสพฺโธ. พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **แนวคิดเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://www.tobethai.org/autopage๒/showpage.php? h=id=๓ ๘ &d_id=๓ ๘ .](http://www.tobethai.org/autopage๒/showpage.php?h=id=๓๘&d_id=๓๘) [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

ติลกะ ลัทธพิพัฒน์. **ผลกระทบของการสร้างความรับผิดชอบทางการศึกษาต่อผลสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนไทย ในการสัมมนาวิชาการประจำปี ๒๕๕๔ “ยกเครื่องการศึกษาไทย: “สู่การศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง”**. (Revamping Thai Education System: Quality for All), (โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ ณ ห้องบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ บี โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์เซ็นทรัลเวิลด์, ๒๕๕๕) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.tdri.or.th. [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์. **บทที่ ๔ ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://library.uru.ac.th/bookonline/books%๕CCh๔A.pdf>. [๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐].

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

A. Mark Abramson. "In Search of the New Leadership". **Management**. September, 1996.

A.L. Pervin. **Personality Theory and Research**. New York: John Wiley, 1989.

Berkowitz Leonard. **Social Psychology**. Illinois: Scott Foresma, 1972.

Bowditch. James L. and Buono. Anthony F. **A Primer on Organizational Behavior**. New York: John wiley and Sons, 1990.

Cohen and Orbuch. **Introduction to sociology**. Singapore: Mc Graw-Hill, 1990.

Cronbach. **Essentials of psychological testing**. 4th ed. New York: Harper & Row, 1971.

D.J. Levinson. **Role Personality and Social Structure**. New York: The Maemil, 1964.

G.H. Mead. **Sociology: Themes and Perspectives**. 3rded. London: Unwin Hyman Limited, 1990.

K. David. **Human Relation at Work**. New York: McGraw-Hill Book Company, 1962.

- Newcomb and Dahrendorf. **Handbook of sociological theory**. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2002.
- Pass, Lowes and Davies. **Collins dictionary odeconomics**. Glasgow: Harper Collins, 1993.
- Sallis, E. **Total quality management in education**. London: Kogan Page Education Management Series, 1993.
- T.R. Sarbin. **“Role Theory” Handbook of Psychology**. New York: Addison WesleyPublishing Company, 1975.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

๑	พระปิฎกโกศล, ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
(การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
๒	พระสมุทรวชิรโสภณ, ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
(การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
๓	พระครูวาทีวรัณ, ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
(การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
๔	พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
(การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
๕	ดร. ปันณธร เจริญชัยพฤษ	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
(การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๙๕๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๕๓	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เรียน พระปิฎกโกศล, ดร.

เนื่องด้วย พระศุภชาติ ฉายา สุภชาโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ในชื่อเอกสาร
พระปิฎกโกศล
๒๕.๖.๖๑

พระเทพญาณมงคล, รศ.(พิเศษ)

(พระเทพญาณมงคล, รศ.(พิเศษ))

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระศุภชาติ ฉายา สุภชาโต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๘๐๔-๖๑๙๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๙๕๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๕๓	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เรียน พระสมุทรขันธ์โสภณ, ดร.

เนื่องด้วย พระศุภชาติ ฉายา สุภชาโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ศาสตราจารย์
ดร. พระสมุทรขันธ์โสภณ
พระสมุทรขันธ์โสภณ

พระเทพญาณมงคล, รศ.(พิเศษ)

(พระเทพญาณมงคล, รศ.(พิเศษ))

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระศุภชาติ ฉายา สุภชาโต

โทรติดต่อกับ ๐๘-๑๘๐๔-๖๑๙๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๙๕๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๕๓	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เรียน พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.

เนื่องด้วย พระศุภชาติ ฉายา สุภชาโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระเทพญาณมงคล, รศ.(พิเศษ))

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้ว
พระครูวาทีวรวัฒน์
(พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.)
๒๙ ต.ค. ๒๕๖๑

ผู้ประสานงาน : พระศุภชาติ ฉายา สุภชาโต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๘๐๔-๖๑๙๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๙๔๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๕๓	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เรียน พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ขยทดโต, ผศ.ดร.

เนื่องด้วย พระศุภชาติ ฉายา สุภชาโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระเทพญาณมงคล,รศ.(พิเศษ))

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้ว

(พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ขยทดโต, ผศ.ดร.)

๓๐ / ๙-๙ / ๖๑

ผู้ประสานงาน : พระศุภชาติ ฉายา สุภชาโต

โทรติดต่อก่อน ๐๘-๑๘๐๔-๖๑๙๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๙๔๖
ที่	ศธ.๒๑๒๑/ว.๕๓	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เจริญพร ดร.ปณณร เรียรชัยพฤษ

เนื่องด้วย พระศุภชาติ ฉายา สุขชาติโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระเทพญาณมงคล,รศ.(พิเศษ))

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

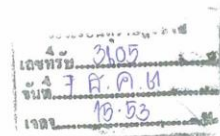
ดร.ปณณร เรียรชัยพฤษ
 ๓๐ ต.ค. ๖๑

ผู้ประสานงาน : พระศุภชาติ ฉายา สุขชาติโต

โทรติดต่อกับ ๐๘-๑๘๐๔-๒๑๙๒

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมถาวราราม

เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพะพวย

อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๗๐๑๓๐

☒ ศึกษานิเทศก์☐ ศึกษานิเทศก์☐ ศึกษานิเทศก์☐ ศึกษานิเทศก์☐ ศึกษานิเทศก์☐ ศึกษานิเทศก์☐ ศึกษานิเทศก์☐ ศึกษานิเทศก์

๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามแก่นักเรียนในโรงเรียนเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
 เจริญพร นายสมยศ กระจำแจ้ง ผู้อำนวยการโรงเรียนสุราษฎร์ธานี
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เนื่องด้วย พระศุภชาติ ฉายา สุภชาโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธ
 ศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
 ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัด
 สุราษฎร์ธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องแจกแบบสอบถามแก่นักเรียนในโรงเรียนเพื่อเก็บ
 ข้อมูล จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บ
 รวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
 การจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
 ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระศุภชาติ ฉายา สุภชาโต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๘๐๔-๖๑๙๒

ขอขอบคุณ
 ดร.ปิฎกโกศล
 เกษมสุขุมวิท นร.อ.อ. ปร.อ.อ.

ตรารับหนังสือภายนอก
โรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี
เลขที่รับ ๘๙๔๔
วันที่ ๖ ธ.ค. ๖๑

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายเกรียงไกร แก้วมีศรี ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระศุภชาติ ฉายา สุภชาโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๕ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัด
สุราษฎร์ธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี เพื่อ

1. ทราบ
2. เห็นควรมอบกลุ่มบริหาร.....

ลงชื่อ.....
๒, ๑๑, ๖๑

ผู้ประสานงาน : พระศุภชาติ ฉายา สุภชาโต
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๒๘๐๔-๖๑๔๒

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

Ok
11 ธ.ค. ๖๑
1. อ. ปิณฑะ วิชา
2. 11 ธ.ค. ๖๑ อ. ปิณฑะ วิชา
อ. ปิณฑะ วิชา
9 ธ.ค. ๖๑
7 ธ.ค. ๖๑

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๓

โรงเรียนพนนพิทยาคม	
เลขที่รับ	20๓๖
วันที่	21 / ๗.๖ / 61
เวลา	10.4๕ น.
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี	
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	☒ กลุ่มบริหาร
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	☒ กลุ่มงบประมาณ
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	☒ กลุ่มบริหารบุคคล
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	☒ กลุ่มบริหารทั่วไป
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	☒ กลุ่มกิจการนักเรียน

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติขอรับข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
 เจริญพร นายถาวร แสงเพชร ผู้อำนวยการโรงเรียนพนนพิทยาคม
 สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระศุภชาติ ฉายา สุภชาโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธ
 ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
 ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัด
 สุราษฎร์ธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลจาก นักเรียนในโรงเรียน
 พนพิทยาคม จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน พิจารณานุญาตให้นิสิตได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
 เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธ
 ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
 ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
 วิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียน ผู้ทรงคุณวุฒิ จังเจริญพรมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ด้วย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ขอความอนุเคราะห์

เก็บข้อมูลจากนักเรียน ม. 4-6 ระดับชั้น 10 คน

แบ่งเป็น หมู่ 5 คน ถึง 5 คน โดยแบ่ง

แบบสอบถาม 5 ฉบับแล้ว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

21 พ.ย. 61

ผู้ประสานงาน : พระศุภชาติ ฉายา สุภชาโต

โทรศัพท์ ๐๘-๑๘๐๔-๖๑๙๒

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน พระมหาอุดม จิตสัทโท พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระศุภชาติ ฉายา สุภชาโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากพระคุณท่าน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชบุรี
พระมหาอุดม จิตสัทโท

4-12-61

เรียนด้วยความเคารพ

พระปิฎกโกศล,ดร.

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระศุภชาติ ฉายา สุภชาโต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๘๐๔-๖๑๙๒

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นางอริสา ไหมอ่อน ครูชำนาญการพิเศษ (คศ.๓) โรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระศุภชาติ ฉายา สุภชาติ รัชสประจำตวันนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัด
สุราษฎร์ธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระศุภชาติ ฉายา สุภชาติ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๒๘๐๔-๖๑๙๒

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๔ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน พระทรงพล กตปุณโญ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระศุภชาติ ฉายา สุภาขาโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากพระคุณท่าน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล,ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระศุภชาติ ฉายา สุภาขาโต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๘๐๔-๖๑๔๒

B 11(14)

โรงเรียนมัธยมพัชรกิติยาภา ๓ สุราษฎร์ธานี

เลขที่รับ.....

วันที่.....

เวลา.....

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม

เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย

อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๗๐๑๓๐

๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้แจกแบบสอบถามแก่นักเรียนในโรงเรียนเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นางวรรณมา มณีรัตน์ ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมพัชรกิติยาภา ๓

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เนื่องด้วย พระศุภชาติ ฉายา สุกขาโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องแจกแบบสอบถามแก่นักเรียนในโรงเรียนเพื่อเก็บข้อมูล จึงใคร่ขออนุญาตเคราะห้จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียน
☐ ที่โรงเรียน
☒ ที่ในกรม
☐ สำนักปลัดกระทรวง
☒ กลุ่มบริหารงานวิชาการ
☐ กลุ่มบริหารงานงบประมาณ
☐ กลุ่มบริหารงานบุคคล
☐ กลุ่มบริหารงานทั่วไป
☐ อื่นๆ

เรียน ผอ.โรงเรียน
- ๔.๑๓๓๓๐๖๖
- ๑๐๓๖๖๖๖๖๖๖๖๖
- ๑๐๓๖๖๖๖๖๖๖๖๖
๖๖.๐.๖

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระศุภชาติ ฉายา สุกขาโต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๙๙๐๔-๖๑๙๒

2

๑๐/๑๒/๒๕๖๑ ๑๖๖
๖๐๑๖/

ภาคผนวก ค

ตัวอย่างเครื่องมือวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา
อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ
 - ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม
 - ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 - ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
๒. โปรดตอบคำถามให้ครบทุกข้อ
๓. ข้อมูลที่ได้จากท่านในครั้งนี้ผู้วิจัยจะเก็บเป็นความลับ จึงไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อท่านโดยผู้วิจัยจะนำผลมาใช้ในการวิจัย เท่านั้น
๔. การตอบแบบสอบถามของท่านเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้

ขอขอบคุณในความร่วมมือตอบแบบสอบถามนี้

พระศุภชาติ สุภชาติ (อ่อนเย็น)
นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ตอนที่ ๑ : ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่ตรงกับตัวท่าน

๑. สถานภาพ

- ☐ ชาย
☐ หญิง

๒. อายุ

- ☐ ต่ำกว่า ๑๖ ปี
☐ ๑๖ – ๑๗ ปี
☐ ๑๘ ปีขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษา

- ☐ มัธยมศึกษาปีที่ ๔
☐ มัธยมศึกษาปีที่ ๕
☐ มัธยมศึกษาปีที่ ๖

๔. วุฒิการศึกษาทางธรรม

- ☐ ธรรมศึกษาชั้นตรี
☐ ธรรมศึกษาชั้นโท
☐ ธรรมศึกษาชั้นเอก

ตอนที่ ๒ : แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ในช่องระดับการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ว่าอยู่ในระดับใด ตามความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง มีการพัฒนา อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง มีการพัฒนา อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง มีการพัฒนา อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง มีการพัฒนา อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง มีการพัฒนา อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ข้อที่	การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับการพัฒนา				
		มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา						
๑.	พระอาจารย์ผู้สอน มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้กับ นักเรียนในระหว่าง					
๒	พระอาจารย์ผู้สอน มีการสรุปเนื้อหาแต่ละบทหลักการเรียน การสอน					
๓.	พระอาจารย์ผู้สอนนำสื่อการสอนที่ทันสมัยมาใช้ประกอบการ เรียนการสอนได้เป็นอย่างดี					
๔.	พระอาจารย์ผู้สอนมีกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ให้กับ นักเรียนได้อย่างสนุกสนาน					
๕.	พระอาจารย์สอนมีวิธีการกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ได้เป็นอย่างดี					
๖	พระอาจารย์ผู้สอนมีการนำสุภาชิตที่เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมมาประกอบกับเนื้อหาวิชาแก่นักเรียน					
๗	พระอาจารย์ผู้สอน เตรียมการวางแผนการสอนล่วงหน้าก่อน การสอน					
๘	พระอาจารย์ผู้สอนเน้นให้มีความกตัญญูตักเตือนที่ต่อบิดามารดา					

ข้อที่	การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับการพัฒนา				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ						
๙	มีการเคารพธงชาติ สวดมนต์ และกล่าวคำปฏิญาณตนก่อนเข้าเรียนเป็นประจำ					
๑๐	มีการจัดกิจกรรมการพัฒนาเกี่ยวกับการทดสอบทางอารมณ์โดยจัดให้มีการฝึกปฏิบัติธรรม					
๑๑	มีการให้นักเรียนนั่งสมาธิก่อนเรียนอย่างน้อย ๕ นาที					
๑๒	มีการอบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีความประพฤติดี มีคุณธรรมจริยธรรม					
๑๓	มีการจัดให้มีการเข้าค่ายอบรมคุณธรรม					
๑๔	มีการอบรมสั่งสอนเรื่องการประยุกต์ใช้การฝึกสมาธิในการศึกษา					
๑๕	มีกิจกรรมเดินจงกรม นั่งสมาธิ นำหลักธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์					
๑๖	มีการอบรมสั่งสอนนักเรียนในเรื่องคุณค่าของการเจริญภาวนา					
ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน						
๑๗	พระอาจารย์ผู้สอนได้ดำเนินการประเมินผลความพร้อมของผู้เรียนก่อนการเรียนการสอน					
๑๘	พระอาจารย์ผู้สอนดำเนินการวัดผลและประเมินผลให้เป็นไปตามขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้					
๑๙	พระอาจารย์ผู้สอนมีการประเมินผลการเรียนรู้ก่อนเรียนเพื่อเป็นการทดสอบความรู้พื้นฐานแต่ละวิชาของนักเรียน					
๒๐	พระอาจารย์ผู้สอนมีการประเมินผลการเรียนรู้หลังเรียนเพื่อเป็นการทดสอบความรู้และความเข้าใจในบทเรียนของแต่ละวิชาของนักเรียน					
๒๑	พระอาจารย์ผู้สอน มีการส่งเสริมจริยธรรมในการสอนแต่ละครั้ง และติดตามประเมินผลนักเรียนอย่างต่อเนื่อง					
๒๒	พระอาจารย์ผู้สอนมีการจัดทำแบบประเมินโดยทำการฝึกหัดหรือแบบทบทวนบทเรียนให้เหมาะสมกับความสนใจของนักเรียนตอบเป็นระยะ ๆ					
๒๓	พระอาจารย์ผู้สอน มีการนำผลสรุปการประเมินทางคุณธรรมจริยธรรมและเพื่อนำไปแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน					
๒๔	พระอาจารย์ผู้สอนต้องมีการติดตามประเมินผลการเรียนของนักเรียนให้คุณครูได้ทราบหลังการสอนจบของแต่ละเทอม ว่ามีผลสัมฤทธิ์มากน้อยเพียงใด					

ข้อที่	การพัฒนาด้านพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับการพัฒนา				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต						
๒๕	ทางโรงเรียนได้จัดกิจกรรมในวันกตัญญูต่อครูบาอาจารย์					
๒๖	ทางโรงเรียนได้เปิดโอกาสให้นักเรียนจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา					
๒๗	ทางโรงเรียนจัดกิจกรรมการพัฒนาเกี่ยวกับการทดสอบทางอารมณ์โดยจัดให้มีการฝึกปฏิบัติธรรม					
๒๘	ทางโรงเรียนได้จัดให้มีการนำนักเรียนไปตักบาตรที่วัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา					
๒๙	ทางโรงเรียนได้มีการนำนักเรียนไปฟังธรรมเทศนา และร่วมเวียนเทียนที่วัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา					
๓๐	ทางโรงเรียนจัดกิจกรรมการพัฒนาอบรมสั่งสอนเรื่องการงดเว้นยาเสพติด					
๓๑	ทางโรงเรียนทางโรงเรียนมีจัดให้มีการแสดงตนเป็น พุทธมามกะ					
๓๒	ทางโรงเรียนมีการจัดอบรมเรื่องปัญหาอันเกิดจากเพศสัมพันธ์ และแนวทางความรักที่ถูกต้อง					

ตอนที่ ๓ : ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
มัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑. ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

ปัญหา อุปสรรค.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

๒. ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้นักเรียน

ปัญหา อุปสรรค.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ.....
.....
.....

๓. ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้นักเรียน

ปัญหา อุปสรรค.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ.....
.....
.....

๔. ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต

ปัญหา อุปสรรค.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ.....
.....
.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถาม
พระศุภชาติ สุภชาติ (อ่อนเย็น)

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง
การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา
อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ – นามสกุล.....
วุฒิการศึกษา.....
ตำแหน่ง.....
วัน/เวลาที่สัมภาษณ์.....
สถานที่.....

ตอนที่ ๒ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Development” แปลว่า การเปลี่ยนแปลงที่เล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นต่างๆ ไปสู่ลำดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้นและเหมาะสมไปกว่าเดิม

บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม

พระสอนศีลธรรม หมายถึง พระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่ไปสอนวิชาศีลธรรม หรือวิชาธรรมะในโรงเรียนมัธยมต่าง ๆ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

การเรียนการสอน หมายถึง วิธีการถ่ายทอดความรู้ โดยการใช้หลักพุทธสุภาษิต คำคม หลักธรรมในการถ่ายทอดให้นักเรียน

ระดับมัธยมศึกษา หมายถึง นักเรียนที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตั้งแต่ระดับ ม.๑ – ม.๖ ในโรงเรียนพัชรกิติยาภา ๓ โรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี โรงเรียนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการจัดกิจกรรม หมายถึง การจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้น การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียน โดยให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

การประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน หมายถึง การประเมินความสามารถของผู้เรียนก่อนหรือหลัง ที่ได้ผ่านการเรียนมาแล้ว นอกจากนี้การวัดผลและการประเมินผลยังสามารถสะท้อนกลับไปยังผู้สอนด้วยว่า ผู้สอนสามารถทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจสิ่งที่เรียนมากน้อยเพียงใด

ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สอนได้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพการสอนให้ดีขึ้นต่อไป การติดตามผล สรุปผล และ ประเมินผล โดยการใช้หลักเกณฑ์ทางคุณธรรมจริยธรรมมานำเสนอ ตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนแก่นักเรียน หมายถึง วิธีการถ่ายทอดความรู้ โดยการใช้หลักพุทธสุภาษิต คำคม ในการสอนโดยการสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่ผู้เรียน

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเตรียมการสอน หมายถึง วิธีการหรือขั้นตอนและ กระบวนการต่างๆ ในการรวบรวมเนื้อหาบทเรียน รวมทั้งการเตรียมความพร้อมของผู้สอน เพื่อให้ ผู้สอนมีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งจะทำให้การสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น โดยการใช้หลักเกณฑ์ทางคุณธรรมจริยธรรมมานำเสนอ ตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการดำเนินการสอน หมายถึง อากัปกริยาในการสอน สีลาการ พูด การเขียน ลักษณะท่าทางที่แสดงออก การใช้ภาษาทั้งดงามสละสลวยถูกต้องตามหลักภาษาไทย โดยการใช้หลักเกณฑ์ทางคุณธรรมจริยธรรมมานำเสนอ ตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ

ตอนที่ ๓ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๑. ท่านมีความคิดเห็นว่า การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัด สุราษฎร์ธานี ในปัจจุบันนี้ เป็นอย่างไรบ้าง

๒. ท่านมีความคิดเห็นว่า การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัด สุราษฎร์ธานี “ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา” นั้น ควรมีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง

๓. การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี “ด้าน เป็นผู้นำนักเรียนการฝึกสมาธิ” นั้น ควรมีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง

๔. ท่านมีความคิดเห็นว่า การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัด สุราษฎร์ธานี “ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน” นั้น ควรมีแนวทางเป็นอย่างไร

๕. ท่านมีความคิดเห็นว่า การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัด สุราษฎร์ธานี “ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต” นั้น ควรมีแนวทางเป็น อย่างเป็นอย่างไรบ้าง

๖. ท่านมีความคิดเห็นว่า ปัญหา อุปสรรค การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นอย่างไร

พระศุภชาติ สุภชาติ (อ่อนเย็น)
 นิสิตปริญญาโทพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ภาคผนวก ง

ประมวลภาพจากการศึกษาภาคสนาม/การสัมภาษณ์

ภาคผนวก จ

ผลการวิเคราะห์ค่า IOC และผลวิเคราะห์ข้อมูลเฉพาะส่วนที่สำคัญ

ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญ (IOC)
เรื่อง : การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ตอนที่ ๑ ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อที่	ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า (IOC)	แปลผล
๑. เพศ									
ชาย หญิง		๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒. อายุ									
ต่ำกว่า ๑๖ ปี									
๑๖ – ๑๗ ปี		๑	๑	๑	๑	-	๓	๐.๖	ใช้ได้
๑๘ ปีขึ้นไป						๑			
๓. วุฒิการศึกษาสายสามัญ									
มัธยมศึกษาปีที่ ๔		๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑	ใช้ได้
มัธยมศึกษาปีที่ ๕									
มัธยมศึกษาปีที่ ๖									
๔. วุฒิการศึกษาทางธรรม									
ธรรมศึกษาตรี									
ธรรมศึกษาโท		๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑	ใช้ได้
ธรรมศึกษาเอก									

ตอนที่ ๒ การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ข้อที่	การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า (OC	แปล ผล
ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนา									
๑.	พระอาจารย์ผู้สอน มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนในระหว่าง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒.	พระอาจารย์ผู้สอน มีการสรุปเนื้อหาแต่ละบทหลักการเรียนการสอน	๑	๐	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓.	พระอาจารย์ผู้สอนนำสื่อการสอนที่ทันสมัยมาใช้ในการประกอบการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔.	พระอาจารย์ผู้สอนมีกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนได้อย่างสนุกสนาน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๕.	พระอาจารย์สอนมีวิธีการกระตุ้นให้กับนักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๖.	พระอาจารย์ผู้สอนมีการนำสุภาษิตที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมมาประกอบกับเนื้อหาวิชาแก่นักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๗.	พระอาจารย์ผู้สอน เตรียมการวางแผนการสอนล่วงหน้าก่อนการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๘.	พระอาจารย์ผู้สอนเน้นให้มีความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
ด้านเป็นผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ									
๙	มีการเคารพธงชาติ สวดมนต์ และกล่าวคำปฐิญาณตนก่อนเข้าเรียนเป็นประจำ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๐	มีการจัดกิจกรรมการพัฒนาเกี่ยวกับการทดสอบทางอารมณ์โดยจัดให้มีการฝึกปฏิบัติธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๑	มีการให้นักเรียนนั่งสมาธิก่อนเรียนอย่างน้อย ๕ นาที	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๒	มีการอบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีความประพฤติดี มีคุณธรรมจริยธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๓	มีการจัดให้มีการเข้าค่ายอบรมคุณธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๔	มีการอบรมสั่งสอนเรื่องการประยุกต์ใช้การฝึกสมาธิในการศึกษา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๕	มีกิจกรรมเดินจงกรม นั่งสมาธิ นำหลักธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๖	มีการอบรมสั่งสอนนักเรียนในเรื่องคุณค่าของการเจริญภาวนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ตอนที่ ๒ (ต่อ)

ร.ท ข้อที่	การพัฒนาบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า (IOC)	แปล ผล
ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน									
๑๗	พระอาจารย์ผู้สอนได้ดำเนินการประเมินผลความพร้อม ของผู้เรียนก่อนการเรียนการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๘	พระอาจารย์ผู้สอนดำเนินการวัดผลและประเมินผลให้ เป็นไปตามขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๙	พระอาจารย์ผู้สอนมีการประเมินผลการเรียนรู้ก่อนเรียนเพื่อ เป็นการทดสอบความรู้พื้นฐานแต่ละวิชาของนักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๐	พระอาจารย์ผู้สอนมีการประเมินผลการเรียนรู้หลังเรียน เพื่อเป็นการทดสอบความรู้และความเข้าใจในบทเรียนของ แต่ละวิชาของนักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๑	พระอาจารย์ผู้สอน มีการส่งเสริมจริยธรรมในการสอนแต่ ละครั้ง และติดตามประเมินผลนักเรียนอย่างต่อเนื่อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๒	พระอาจารย์ผู้สอนมีการจัดทำแบบประเมินโดยทำการเป็น การฝึกหัดหรือแบบทบทวนบทเรียนให้เหมาะสมกับความสนใจ ของนักเรียนตอบเป็นระยะ ๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๓	พระอาจารย์ผู้สอน มีการนำผลสรุปการประเมินทางคุณธรรม จริยธรรมและเพื่อนำไปแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๔	พระอาจารย์ผู้สอนต้องมีการติดตามประเมินผลการเรียน ของนักเรียนให้คุณครูได้ทราบหลังการสอนจบของแต่ละ เทอม ว่ามีผลสัมฤทธิ์มากน้อยเพียงใด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต									
๒๕	ทางโรงเรียนได้จัดกิจกรรมในวันกตัญญูต่อครูบาอาจารย์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๖	ทางโรงเรียนได้เปิดโอกาสให้นักเรียนจัดกิจกรรมวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๗	ทางโรงเรียนจัดกิจกรรมการพัฒนาเกี่ยวกับการทดสอบ ทางอารมณ์โดยจัดให้มีการฝึกปฏิบัติธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๘	ทางโรงเรียนได้จัดให้มีการนำนักเรียนไปตักบาตรที่วัดใน วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๙	ทางโรงเรียนได้มีการนำนักเรียนไปฟังธรรมเทศนา และ ร่วมเวียนเทียนที่วัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๐	ทางโรงเรียนจัดกิจกรรมการพัฒนาอบรมสั่งสอนเรื่องการ งดเว้นยาเสพติด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๑	ทางโรงเรียนทางโรงเรียนมีจัดให้มีการแสดงตนเป็น พุทธมามกะ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๒	ทางโรงเรียนมีการจัดอบรมเรื่องปัญหาอันเกิดจาก เพศสัมพันธ์ และแนวทางความรักที่ถูกต้อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ผลการหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) ของแบบสอบถามเพื่องานวิจัย
เรื่อง : การพัฒนามหาวิทยาลัยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

```
GET
  FILE='D:\พระสุกชาติ สุกชาติ.sav'.
DATASET NAME DataSet1 WINDOW=FRONT.
GET
  FILE='D:\พระสุกชาติ สุกชาติ เต็ม.sav'.
DATASET NAME DataSet2 WINDOW=FRONT.
RELIABILITY
  /VARIABLES=d8 a1 a2 a3 a4 a5 a6 a7 a8 b1 b2 b3 b4 b5 b6 b7 b8 c1 c2
c3 c4 c5 c6 c7 c8 d1 d2 d3 d4 d5 d6 d7
  /SCALE('ALL VARIABLES') ALL
  /MODEL=ALPHA
  /STATISTICS=DESCRIPTIVE
  /SUMMARY=TOTAL.
```

Reliability

[DataSet2] D:\พระสุกชาติ สุกชาติ เต็ม.sav

Scale: ALL VARIABLES

Case Processing Summary		
	N	%
Valid	30	100.0
Cases Excluded ^a	0	.0
Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.972	32

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
a1	124.50	310.534	.879	.971
a2	124.30	317.734	.807	.971
a3	124.33	322.299	.698	.972
a4	124.60	318.248	.733	.972
a5	124.27	319.789	.661	.972
a6	124.47	320.602	.664	.972
a7	124.47	309.085	.832	.971
a8	124.57	314.530	.692	.972
b1	124.33	318.920	.729	.972
b2	124.33	317.402	.741	.971
b3	124.40	316.524	.770	.971
b4	124.33	312.920	.816	.971
b5	124.40	320.524	.623	.972
b6	124.53	317.085	.719	.972
b7	124.20	315.131	.852	.971
b8	124.40	316.110	.743	.971
c1	124.30	312.493	.855	.971
c2	124.30	313.252	.874	.971
c3	124.37	318.999	.660	.972
c4	124.60	316.938	.699	.972
c5	124.40	325.214	.406	.973
c6	123.97	322.447	.782	.972
c7	124.33	314.230	.812	.971
c8	124.43	323.289	.624	.972
d1	124.37	319.275	.690	.972
d2	124.43	318.875	.705	.972
d3	124.33	319.540	.705	.972
d4	124.57	321.220	.679	.972
d5	124.37	324.861	.609	.972
d6	124.33	324.368	.557	.972
d7	124.53	317.154	.716	.972
d8	124.33	321.954	.611	.972

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ฉายา/นามสกุล	: พระศุภชาติ สุภชาโต (อ่อนเย็น)
วัน เดือน ปีเกิด	: ๘ มกราคม ๒๕๐๘
ภูมิลำเนาที่เกิด	: ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
การศึกษา	
	๒๕๕๒ : นักรธรรมชั้นเอก
	๒๕๕๖ : ประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียนสุราษฎร์ธานี (ป.บส.)
	๒๕๖๐ : ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียนสุราษฎร์ธานี
ผลงานทางวิชาการ	: -
ตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)	: -
อุปสมบท	: ๑๕ เมษายน ๒๕๔๘
สังกัด	: วัดกงตาก ตำบลช้างซ้าย อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ตำแหน่ง	: พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี
ปีที่เข้าศึกษา	: ปีการศึกษา ๒๕๖๐
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: ปีการศึกษา ๒๕๖๒
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดกงตาก ตำบลช้างซ้าย อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี